

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola
Művelődéstörténeti Doktori Program

Doktori (PhD) disszertáció

Fekete József

**A SZERVITA REND MAGYARORSZÁGI
TÖRTÉNETE 1867-től 1950-ig**

Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Gergely Jenő (DSc) tanszékvezető egyetemi tanár

Doktori Program vezetője: Prof. Dr. Kósa László (MHAS) egyetemi tanár

A védési bizottság tagjai:

Prof. Dr. Gergely Jenő (DSc) tanszékvezető egyetemi tanár

Prof. Dr. Katus László (CSc) egyetemi tanár

Dr. Borsodi Csaba (PhD) habilitált egyetemi docens

Dr. Illés Pál Attila (PhD) egyetemi adjunktus

Dr. Balogh Margit (CSc) MTA Társadalomkutató Központ, igazgató

Dr. Dobszay Tamás (PhD) egyetemi adjunktus

Dr. Rajki Zoltán (PhD) főiskolai docens

Témavezető:

Dr. Puskely Mária (PhD)

(SzTE – BTK Közép- és Kora Újkori Tört. Tanszék)

Budapest, 2009

Tartalomjegyzék

Előszó	3. oldal
I. A rend bemutatása	4. oldal
I.1. Historiográfiai áttekintés	4. oldal
I.2. A szervita rend alapítása	9. oldal
I.3. A rend apostoli célkitűzése	11. oldal
II. Az Osztrák-Magyar provincia létrejötte. Rendházaik bemutatása 1644-től 1867-ig	
II.1. A rend megtelepedése Magyarországon	13. oldal
II.2. A pesti rendház	17. oldal
II.3. Az egri rendház	26. oldal
II.4. A fraknói rendház	31. oldal
II.5. II. József rendelete és az általa felosztatott rendházak	36. oldal
II.6. Kegyhelyek a szerviták korában, zárándoklatok	39. oldal
II.7. Ismertebb szerviták	44. oldal
III. A magyarországi rendházak története 1867-től 1920-ig, rendtörténet és új kezdeményezések	48. oldal
III.1. A budapesti rendház és átépítése	51. oldal
III.2. Az egri és fraknói rendház	53. oldal
III.3. A magyarországi szerviták statisztikái	58. oldal
IV. A rend fejlődése az első világháború kitörése után Magyarországon	66. oldal
IV.1. Az új szervita rendházak létrejötte	73. oldal
IV.2. Máriaremete átvétele és a rendház építése	74. oldal
IV.3. A szerviták megtelepedése Makón és a szervita internátus	80. oldal
IV.4. A szerviták megtelepedése Törökszentmiklóson és a tanyapasztoráció	91. oldal
IV.4. Sur és Csatka plébániák átvétele és a csatkai kegyhely rövid története	98. oldal
IV.5. A szerviták megtelepedése Makkosmárián és a templomépítés	102. oldal
IV.6. Az önálló szervita rendtartomány, a rend felépítése, működése	117. oldal
IV.7. A szerviták vezetői, ismertebb szerviták és hierarchiájuk	124. oldal
V. A harmadrend története és a szervita nővérek kongregációja	130. oldal
V.1. Harmadrendi mozgalom	130. oldal
V.2. Mezőkövesdi közösség és a harmadrendi otthon	134. oldal
V.3. A szervita nővérek kongregációja	136. oldal
V.4. Zárdák és tevékenységük	152. oldal
V.5. Szervita nővérek a felosztatás után	154. oldal
VI. A Magyarországi Szervita Rendtartomány felosztatása	162. oldal
VI.1. A felosztatás előtti megszottság	162. oldal
VI.2. A felosztatás	169. oldal
VI.3. A valutaüzérkedés vádjá	173. oldal
VI.4. Az illegálisban	184. oldal
VI.5. A rend felmorzsolása	194. oldal
Összegzés	202. oldal
Rövidítés- és irodalomjegyzék	205. oldal
Függelék	217. oldal

Előszó

A szervita rend története tudományos szempontból feldolgozatlan hazánkban. Munkám célja, hogy emléket állítsak egy méltatlanul elfeledett szerzetesrendnek, mert magyarországi történetük fontos része a történelemnek és a hazai szerzetesség megismerésének. A katolikus egyházban a szerzetes elsődleges feladata életének megszentelése, minden egyéb tevékenysége csak eszköz e cél eléréséhez. A szerzetesek szinte minden világvallásban megtalálhatók. A buddhisták, mohamedánok, ortodox keresztények szintén nagy tiszteletben tartják szerzeteseiket. Még a protestáns vallásban is megjelenik a szerzetesség. A katolikus szerzetességet az különbözteti meg a többi vallás mozgalmaitól, hogy rendkívül sokrétű és nagyon különböző szokásokat követ. Csak férfi rendből több mint 600 működik még jelenleg is a világ számos országában.

Hazánk területén a török hódoltság miatt csak a ferencesek tudtak számottevő tevékenységet kifejteni, a többi rend nagyon összezsugorodott vagy megszűnt. A reformáció szintén visszavetette ezt az életformát és sajátos élethivatást. Az amúgy is gyenge lábakon álló, újonnan megtelepülő vagy a viszontagságokat túlélő szerzetesrendeket katolikus részről II. József fellépése és rendeletei szinte napjainkig hatóan visszavetették. Több rendet feloszlattak, a szerviták is elvesztették rendházaik felét. A felvilágosult abszolútizmusban a szerzetesrendek nehezen találták helyüket, létszámuk stagnált. Elsősorban ezzel magyarázható, hogy még a dualizmus és a Horthy-korszak kedvezőnek mondható időszaka ellenére is csak 23 férfi rend volt 1950-ben. Ha megnézzük a majd száz évvel korábbi adatokat, kitűnik, hogy ez is szép növekedés volt viszonylag rövid idő alatt. 1846 végén összeírták a szerzetesrendeket, akkor mindössze 11 férfi és 6 női szerzetesrend, illetve két görög szertartású rend működött. A szerviták a harmadik legkisebb rend volt, de megelőzték a nagynevű domonkos rendet és a karmelitákat. Megállapítható tehát, hogy hazánkban Nyugat-Európához, különösen annak katolikus déli részeihez képest sokkal szegényebb a szerzetesség elterjedése.

A szervita rend nem tartozott a nagyobb rendek közé, azért 1644-től napjainkig jelen vannak. Bár II. József három rendházukat is bezárta, a rend ezt is túlélte. A fennmaradt másik három rendházban tovább tevékenykedtek, és az 1950-es feloszlásra már nyolc rendházuk volt, amiből négy kegyhely. 1989-ben szintén sikerül újjáalakulniuk, jelenleg is működnek

Egerben¹. A szervita nővérek még ennél is eredményesebben voltak, hisz a feloszlatáskor 18 helyen tevékenykedtek, és jelenleg is több zárdájuk van. A történészek szinte már minden hazai rendet feldolgoztak a szervitákon kívül. Mivel ezen rend történetnek feldolgozása teljesen hiányzik, ezért igyekszem ezt a hiányt pótolni. A történelemtudomány elég magas szinten dolgozta fel a hazai szerzetesség történetét, de a szerviták kimaradtak, pedig történetük ismeretében jobban megérthető és feldolgozható a hazai szerzetesség története.

I. A rend bemutatása

I.1. Historiográfiai áttekintés

A kutatás döntő része a viszonylag gyér szakirodalom felkutatása és feldolgozása volt. Ennek során többször kellett egykorú, latin nyelvű feljegyzések, okmányok alapján telekrajzokat, épületrészeket, ezek helyét rekonstruálni. Ez nem egyszer komoly erőfeszítést jelentett a négy- ötféle - irodalomban fellelt - adat közül kiválasztani a hitelest. E tévedések többnyire valamely korábbi téves megállapításon vagy valamely megállapítás téves értelmezésén alapulnak. Ezek mellett a kutatásban jelentős helyet kapott a helyszíni vizsgálat.

Fölkerestem a szervita rendházakat, templomokat. Még a jelenleg szociális otthonként működő máriaremetei volt rendházba is sikerült bejutnom, és ott fotókat készítenem.

Nagy nehézséget jelentett a kutatásnál, hogy a szerviták magyarországi történetéről senki sem jelentetett meg átfogó munkát. A rend tagjai közül Páter Wimmer M. Anzelm írt viszonylag sokat, de ő lelkeségi író volt, nem történész, így munkái csak néha érintik a rend történetét. Megpróbálkozott ugyan a rend magyarországi történetének megírásával, de ezt feladta, és az elkészült anyagot a „Benizi Szent Fülöp és kora” című könyvének végére helyezte függelékként „A szerviták magyar földön” címmel. Ez a nagyon rövid, mindössze 30 oldalas összefoglalás nem jelöli meg a forrásokat, sok a lelkipásztorkodás bemutatásával foglalkozó rész, a pesti rendház történeténél pedig sokat átemel a másik nagyon fontos forrásból, melynek címe: „Emlék-lapok a Budapesti Szervita Konvent 200 éves fennállásának örömnépe” (Budapest, Szent István Katolikus Műintézet Könyvkiadója 1889). Ez nagyon értékes forrása a rendnek, de csak egy rendház történeti feldolgozása. A kiadás időpontjából

¹ Az egri rendházban 2009-ben a szerviták szüneteltetik tevékenységüket, mert feltételezhetően Budapesten eredményesebben működhetnének. Munkám megírásánál még aktív rendi élet folyt Egerben, de a nyelvi nehézségek és a rendház belvárostól távol eső volta előnytelen a rend újbóli elterjesztéséhez.

fakadóan, a kétségkívül legjelentősebb magyar rendháznak csak a vizsgált korszak előtti történetét mutatja be. Terjedelme mindössze 33 oldal. Szintén rendháztörténet, de inkább a szerviták előtti időkkal foglalkozik P. Ángyán M. Fülöp „Máriaremetei kegyhely” könyve, de ez is csak 24 oldal, és inkább csak a képanyaga jelentős, illetve nem történeti, hanem csak ismeretterjesztő mű. Rendháztörténetnél jelentős Varga Géza Ernő: Fogolykiváltó Boldogasszony tisztelete és Makkos Mária. Budapest 1947. Ez a makkosmáriai templom és rendház építéstörténetét írja le, kitérve a szerviták működésére is. Kimondottan korszerű történelmi munka csak a lorettói rendházzal készült német nyelven (Dr. Stefan László: Loretto im Burgenland, Eisenstadt, 1994.), de ez a rendház már nem esik kutatásom körébe, hiszen II. József bezáratta. Az átfogó szerzetesrend-történetek többsége csak egy-két oldal erejéig foglalkoznak a rend történetével, de ezek is csak felületes információkat adnak Puskely Mária 1998-ban kiadott könyvét leszámítva. Ezek közül kiemelném:

- A szerzetes rendek egyetemes történelme különös tekintettel a magyar s erdélyországi szerzetesség jelen létállapotára. II. kötet. Pest, 1867. Szerkesztette: Karcsú Antal Arzén
- Szöllőssy Károly: Az Osztrák-Magyar Monarchia összes szerzetes rendjeinek történeti és statisztikai rajza, különös tekintettel azok irodalmi és tanügyi működésére Arad 1878.
- A Katolikus Magyarország II. kötet. Szerkesztették: Dr. Kiss János, Dr. Sziklay János Budapest 1902.
- Tóth Mike: Szerzetes rendek és Társulatok Magyarországon. Kalocsa, 1913.
- Balanyi György: A szerzetesség története. Budapest, 1923. Szent István Társulat
- Katolikus lexikon. IV. kötet, II. rész, Szeráfi – Zype és Függelék. Szerkesztette: Bangha Béla Budapest, 1933. A Magyar Kultúra Kiadása
- A magyarországi latin és görög szertartású világi és szerzetes római katolikus papság névtára és az országos hivatalok útmutatója. Összeállította: Pilinyi Gyula Budapest, 1943.
- A magyarországi latin és görögsertartású egyházmegyei és szerzetes római katolikus papság és női szerzetesrendek névtára. Budapest, 1948.
- Lexikon für Theologie und Kirche. IX. kötet, Szerkesztette: Herbert Vorgrimler. Freiburg im Breisgau, 1963. Joseph Höfer és Karl Rahner.
- Magyar Katolikus Almanach II. kötet, A magyar katolikus egyház élete 1945-1985 Budapest, 1988. Szerkesztette: Dr. Turányi László

- Gömbös Tamás: A szerzetes és lovagrendek címerei és viseletei, Budapest, 1993.
- Puskely Mária: Kétezer év szerzetessége Szerzetesség- és művelődéstörténeti enciklopédia II. kötet. Budapest, 1998
- Országos Katolikus Névtár II. szerzetesi kötet Budapest, 2001.
- Magyar Katolikus Lexikon. XIII. kötet, Szentl-titán. Budapest, 2008. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.

A fent közölt rövid historiográfiai áttekintésből is látható, hogy a rend történetét ezen munkák alapján nem lehet rekonstruálni, mivel ezek a munkák kölcsönösen egymásból merítenek, és egymásra épülnek. A kutatást így a primér források feltárásával kellett kezdeni, amit az nehezített, hogy a rend levéltárát 1950-ben széthordták.

A levéltárak közül első és legfontosabb a szervita rend egri rendházában található nem hivatalosan működő levéltár, amely gyakorlatilag a rend irattárának tekinthető. A szerviták a felosztaláskor meg voltak győződve, hogy irattárukat megsemmisítésre viszik el, ezért amit tudtak, elrejtették. Szerencsére az elszállított levelek és iratok többsége is megmaradt. Ezzel kapcsolatban értékes információkat tudhatunk meg (Wix Györgyné: A szerzetesi könyvtárak sorsa Magyarországon 1950-1952. Budapest, 1997.), mely szerint sok szakember is dolgozott az anyagok rendezésénél, és bár a teológiai könyvekből valóban sokat megsemmisítettek, a lefoglalt könyvek és iratanyagok jelentősebb részét osztályozták, és a megfelelő helyekre szállították. A szerviták rendházát nagyon gyorsan kellett kiüríteni, mert egy másik intézmény költözött ide, ezért az anyagot gyorsan elszállították, és csak később rendezték.

A rend iratainak egy részét, a korábbiakat, ömlesztve Pannonhalmára vitték, ez került később vissza a szervitákhoz Egerbe, az egyetlen ma is létező rendházba. Az iratokat egy belga szervita páter rendezte, aki akkor még alig tudott magyarul, így csak a keltezés vagy név alapján rakta különböző kartonokba az anyagokat. A szétválogatásnál alapvető szempont volt a személyi kartonok és a rendházak kartonjainak, illetve a rendtartományt érintő kérdéseknek „provinciális” aktába történő szelektálása. A „nővérek” akta a rend női tagjainak információit tárolja, de ez nagyon szegényes, tehát a nővérek levéltára valószínűleg saját anyaházukban volt, de erről semmi ismeretem sincs, hiába kerestem. Az egri rendházban lévő archívum csak körülbelül, mintegy húsz százalékban rendezett. A rendezetlen anyag többsége szerencsére vizsgálándó korszakomon kívül esik.

A budapesti rendház levéltárának másik, nagyobbik és régebbi része a *Budapest Fővárosi Levéltár* állományába került. Itt szakemberek rendezték és katalogizálták az anyagokat. Ez könnyebben kutatható. A pesti rendház és a magyar szervita tartományfőnökség 1696-1948 közötti anyagának jelentősebb része fellelhető. Ez 23. doboznyi anyagot jelent, de sajnos a többi rendházzal nagyon kevés információt tartalmaz. Megállapítható, hogy az egri anyag és az itteni egy helyről származik, a hajdani budapesti anyaház levéltárából.

A szerviták szempontjából fontos levéltárak között kiemelném még az esztergomi *Prímási Levéltár* anyagát, mely canonica visitatiók jegyzőkönyveit, a rend és a főegyházmegyei helynökség vagy fontosabb kérdésekben a hercegprímás levelezését, rendi kérvényeket őriz.

A *Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár* anyaga Makkosmária és Máriaremete történeti forrásait tartalmazza, ugyanis az egyházmegye területén működő templomokban a helyileg illetékes megyéspüspök gyakorolja az ordináriusi jogokat.

Ugyanilyen szempontból értékes a *Veszprémi Érseki és Káptalani Levéltár*: Sur és Csatka vonatkozásában fellelhető iratanyag, canonica visitatiók jegyzőkönyvei és előjárói levélváltások. A *Győri Egyházmegyei Levéltár* Fraknó és a II. József által megszüntetett lajtszéki és lorettói rendházak történeti feltárása szempontjából fontosak. Az *Egri Főegyházmegyei Levéltár* az egri rendház és később a törökszentmiklósi rendház feldolgozása szempontjából tartalmaz érdekes információkat. A *Szeged-Csanádi Egyházmegye Püspöki Hivatala* szintén rendelkezik egyházmegyei levéltárral, ez a makói fiúinternátus történetéről szolgáltat anyagokat.

A megszüntetett váti rendházzal a *Szombathelyi Egyházmegyei Levéltárban* lehetnek anyagok, de ezt nem vizsgáltam, mert nem esik kutatási időszakomba, és a feloszlással kapcsolatos anyagok Budapesten Az *Magyar Országos Levéltárban* is megtalálhatók. A MOL azért is fontos, mert itt kutatható a Helytartótanácsi Levéltár anyaga is, amely érdekes kimutatásokat tartalmaz a rendek számarányáról is. Külön említésre méltó még a *Magyar Rádió Archívuma*, melyben a szervita páterek rádiós beszédeit őrizték meg, valamint a *Pest Megyei Levéltárban* Rexa Dezső hagyatéka, aki mint neves levéltáros még egészben láthatta és kutathatta a hajdani szerviták levéltárát, és érdekes adalékokat közöl. Végezetül kiemelendő, a rend legutolsó időszakáról nagyon érdekes és egyben megdöbbentő anyagokat őrző *Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára*.

A levéltárak mellett számos információt tartalmaznak a különféle sematizmusok. A szerviták kötvé, füzet formájában is kiadták rendi sematizmusait. A rendtagokról 1857-től 1906-ig a rendi sematizmusokból sok adatot megtudhatunk. Ezek a füzetek majdnem minden évben megjelentek, és az osztrák-magyar rendtartomány fontos statisztikai adatait közlik. Az akkori rendtartomány nyolc rendházat foglalt magába. Megtudható az is, hogy az adott rendházban élő szerzetes mikor és hol született, mikor lépett a rendbe, mikor tett örökfogadalmat, és mikor szentelték fel. A füzetek elején a rend generálásának az adatai olvashatók, majd következnek a tartományfőnök (Prior provinciális) adatai, majd az előljárók tisztségeit sorolják fel. A rendházak alapvető adatai is fel vannak tüntetve, mint pl. alapítási év és alapító neve, a rendházban élő szerzetesek neve adataikkal együtt. Végezetül következik az összesítés a rendtagok számáról és a meghaltak adatai. A tartományfőnökök kronologikus felsorolása az utolsó lapon szerepel. A rendi sematizmusok mellett tartományi választógyűlés körlevelei is leírják a rendtagok neveit és tartózkodási helyüket.

A sematizmusok egy másik nagy csoportja az egyházmegyei névtárak, melyben szintén feltüntették az adott egyházmegyében működő szerzeteseket, általában abban az esperesi kerületben, ahol rendházuk volt. Az ilyen sematizmusok fellelhetők az Országos Széchényi Könyvtárban is, de a szervitákkal kapcsolatos sematizmusok a legteljesebben az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtárban találhatók.

Ugyanúgy készültek még átfogó országos névtárak, melyek közül most csak Pilinyi Gyula által összeállított „A magyarországi latin és görög szertartású világi és szerzetes római katolikus papság névtára” jelentőségét emelem ki.

A források harmadik nagy csoportja, a fellelhető korabeli újságcikkek, mint például „Vasárnapi Újság”, „Magyar Kurír” és még sok egyéb lap, de mindezek között is a legfontosabb a szerviták által hét éven keresztül kiadott „Áve Mária”. Az eucharisztikus világkongresszus évében, 1938-ban meg tudták indítani saját folyóiratukat, ami 1944-ig jelent meg. Havi folyóiratnak szánták, de évente csak négy vagy hat példányt tudtak megjelentetni. Ezen lapok nagyon fontosak, mert szinte minden számban olvasható valami a rend történetéből és jelenéből, ami azóta már szintén történelemmé lett.

A negyedik csoport a más szerzőknél fellelhető szervita emlékek felkutatása. Ezen források feltérképezése mindig hagy kívánni valót maga után, hiszen teljességre ezen a téren nem lehet törekedni. Az érdekes és hasznos könyvek közül nehéz bármelyiket is

kiemelni. Eger és a pesti rendház történetének kutatásánál a részletekből is sok kiolvasható, mint például a már említett Rexa Dezső budapesti témájú írásai.

1.2. A Szervita Rend alapítása

Ezt a szerzetesrendet az egyház története folyamán újszerűen alapították, hisz itt nem egy nagy egyéniség alapítását követték, hanem egy közösség hozott létre egy szerzetesrendet. Ezért az alapítókat nem is személyek szerint avatták szentté, hanem testületileg mint egy közösséget. A hét szent rendalapítóról igen hiányosak és legendákkal át- és átszőttek az ismereteink.

Az alapítók nevei: *Monaldi Bonfiglio, Manetti Bonagiunta, Lantellai Manetto, Sostegni Sostegno, Amidei Amideo, Ricuere Lippi Ugucione, Falconieri Alessio.*²

Firenze - ahol ők heten éltek - az 1208-1220 közötti rövid békés időszakot leszámítva, szüntelen háborút folytatott a szomszéd városokkal, ill. a császár és a pápa közötti harcokba is gyakran belekeveredett. A hét alapító kereskedő volt, tehát a kereskedők céhébe tartoztak, amely élénk kereskedelmi és üzleti kapcsolatokat tartott fenn Kelet és Nyugat piacaival. A "hetek" Franciaországban, Flandriában és számos itáliai városállamban tett gyakori utazásaik alkalmával figyelhették meg azokat a károkat, melyeket a vallási elvadás okozott, másfelől azonban sok új ismeretet szereztek, különösen a laikusok körében, akik testvérületekbe tömörültek.

A "hetek" egy közelebből meg nem határozható időben vezekelni kezdtek. A legenda szerint ekkor volt mind a hetüknek egy közös Mária-látomásuk egyazon időben egy zsúfolt ünnepi misén. Hozzájuk hasonló vezeklő csoportok a tizenkettedik század végén elsősorban Itáliában keletkeztek, különösen Firenzében. Valószínűleg 1233-ra tehetjük az első mély "megtérésüket", vagyis a bűnbánó testvérek ("fratres de poenitentia") közé történt felvételüket. Ez az év volt Közép-Itália északi részén az Alleluja vagy másképp „a nagy imádság” éve a ferences és a domonkos prédikátorok vallásos kezdeményezésének köszönhetően. Az "Alapításlegenda" szerint ez a szám (1233) számít a szervita rend alapítási évének, bár ezt a történészek kétségbe vonják. Valószínűleg valamivel később szakítottak

² KARCSÚ 1867. 176. o.

családi kötelékeikkel, és vonultak vissza a város kapui előtt lévő Cafaggióba. Szemlélődő életet akartak itt folytatni, néha megszakítva az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlásával. Mint ahogy ez már előttük sem sikerült senkinek, így ők is belátták, hogy ez lehetetlen, hisz az elmélkedés idején mindig megzavarták őket az állandó látogatók és egyéb, a város közelsége okozta problémák. Szegénységben és felebaráti szeretetben éltek, és hamar rádöbrentek, hogy itt túlságosan közel vannak a világhoz, így egy távolabb eső helyet kerestek.³

Körülbelül 1241-ben Monte Senarióra vonultak vissza, mintegy 18 kilométernyire Firenzétől északra, hogy remeteéletet éljenek.

Lehetséges, hogy Veronai Szent Péter, aki később a domonkos rend első vértanúja lett, ajánlotta nekik, hogy vegyék fel a " Szűz Mária szolgálói " megnevezést, és innen a szervita név. Ennek a névnek a meglétét Firenzében 1245-től lehet okmányszerűen bizonyítani.

Szent Ágoston reguláját fogadták el, fekete rendi ruhát választottak maguknak, amelyről ezután fel lehetett ismerni őket.⁴ Ruházatuk, emlékeztül a Szűzanya gyászára, fekete habitus, bőrv és skapuláré csuklyával. Ezt viselték az utcán és utazáskor is.⁵

A társulást a firenzei püspök, majd 1249-ben Cappoci bíboros, Toscana pápai legátusa ismerte el és hagyta jóvá. A rend 1255-ben nyerte el a végleges pápai jóváhagyást. Közösségi életük középpontjában a " Lectio divina " (lelki olvasmány, elmélkedés), a mise, a zsolozsma és a szegények szolgálata állt. Életük az evangélium szellemében és a remete-szemlélődő élet klasszikus regulája szerint alakult. A magány mind erősebben megnyilvánuló keresése miatt külön barlangokban éltek, és csak a zsolozsmát mondták közösen az általuk épített kápolnában. Ez a kápolna ma is áll a Monte Senariói kolostor közepén, mely sokáig volt a rend központja.⁶ Egy idő múlva újra megtelepedtek Firenze kapui előtt, de gyakran visszatértek Monte Senariói kolostorukba, életüket is ott fejezték be. Krisztus követésével egyre erősebben összekötötték az ő Anyjának követését. Minden liturgikus cselekmény, sőt a közösség minden cselekedete Ave Máriával vagy Salve Reginával kezdődött (ez az imádság az akkori vezeklő mozgalmakban nagyon kedvelt volt), a szombat az Istenanya napjává lett. Ezek a mozzanatok a kornak egyéb rendalapításainál is megfigyelhetők. A rend így beállt a máriás népi ájtatosság akkoriban már erős sodrába. A birtoklástól való elszakadásuk példája

³ Religio 1888. II. évfolyam 31. szám 243-246. o.

⁴ SZENTEK, 1984. 101-102. o.

⁵ M-KAT-ALM, 1988.182. o.

⁶ WIMMER, 1938. 10-15. o.

különösen az előkelőknek és gazdagoknak adott tanúságot az evangélium érvényéről és hatóerejéről, hiszen ők is gazdagok és befolyásosak voltak megtérésük előtt. Ezzel az Egyház keretein belül hozzájárultak annak megújulásához azáltal, hogy szó szerint és a hierarchia iránt tanúsított tökéletes engedelmisségben élték az evangéliumot.

Az új rend megerősödéséhez és elterjedéséhez nagyban hozzájárult egy egyházpolitikai mozzanat: 1250-ben Capocci kardinális kibocsátott egy dekrétumot, amely szerint a szerviták előjárói felhatalmazást kaptak arra, hogy a kiközösített II. Frigyes császár párthíveit, ha felöltik a rendi ruhát, feloldhatják az őket is sújtó kiközösítés alól, mivel nem volt más módjuk arra, hogy megtalálják az egyházzal való kibékülést.⁷

Az új rendet az 1304. február 11-i pápai rendelet hagyta jóvá, amit **XI. Benedek** adott ki. 1310-ben Falconieri Szent Elek, a hét szent alapító közül az utolsó halálakor a szervita rendnek közel 10.000 tagja volt, nem számítva a közben megalakult női rend és a harmadrend tagjait.

V. Márton és **VIII. Ince** a szervitákat a kolduló rendek közé sorolta. A reformáció idején a rend legtöbb kolostora megszűnt, ugyanakkor több reformág is született. Legjelentősebb volt az obszerváns ág, mely külön generálist is választott, de ez később visszatért a rendbe. A remete szerviták vagy másképp a Szent Szűz Monte Senariói szolgál az 1600-as években ismét benépesítették Itália, Németország és Lengyelország kolostorait.⁸

A rendalapítókat 1888-ban avatták szentté, és a római naptárba február 11-re jegyezték be az ünnepüket az első pápai jóváhagyás napja alapján. Mikor azonban 1907-ben bevezették erre a napra a Lourdes-i Szűzanya ünnepét, a rendalapítók napját február 12-re tették át. 1969-ben február 17-re helyezték ünnepüket, mert a hagyomány úgy tudja, hogy az utolsó rendalapító ezen a napon halt meg.⁹

I.3. A rend apostoli célkitűzése

Hazánk területén a Mária-tiszteletnek régi gyökerei vannak, hisz már Szent István király is felajánlotta az országát a Szűzanyának. A Nagyboldogasszony tisztelete sokak szerint pogány gyökerekre is visszavezethető. A Mária tisztelet külön tudományág mariológia

⁷ SZENTEK, 1984. 103. o.

⁸ SZERZETESÉK, 1989. 97. o.

⁹ SZENTEK, 1984. 103. o.

néven, és a rend római teológiai akadémiján külön tanszék foglalkozik a témával. A szerviták a Mária tiszteleten belül is a Fájdalmas Anya kultusz terjesztésében jeleskedtek, hisz ez rendjük lelkiségének központi gondolata. A szervita rendházak általában kegyhelyek is voltak, ennek következtében sok zarándok fordult meg náluk, így a Fájdalmas Anya kultusza sokkal távolabbra is kisugárzott, mint ahol tevékenykedtek. A Felvidéken (Szlovákia) például nemzeti ünnep és munkaszüneti nap a Fájdalmas Anya ünnepe, szeptember 15.

Lelkipásztori szolgálat és evangelizálás, életpéldájuk és ígéhirdetésük által a Fájdalmas Szűz tiszteletének terjesztése volt tehát elsődleges feladatuk.

A rendi konstitúció meghatározza Mária szolgálatainak küldetését és apostoli szolgálatát. A 11. fejezet **74.** bekezdés szerint "...A mi rendünknek, amely a testvérek közössége Krisztusban, az a küldetése, hogy a testvériséget a ma élő emberekre kiterjessze, akik koruk, nemzetiségük, fajuk, vallásuk, gazdagságuk vagy műveltségük révén elkülönülnek egymástól. Ezért illeszkedik bele a rend a társadalomba, működik a világban, részt vesz annak reményeiben és szenvedéseiben és segít neki feltárni az ember életének és eredményeinek az értékét és teljes értelmét.....**b)** A közösség a csoportmunkát részesíti előnyben és keresi más személyekkel és intézményekkel az együttműködést; **76/ c)** Minden apostoli tevékenységünket az evangéliumi egyszerűség szellemében valósítjuk meg, kerülvén a tekintély és a kiváltság keresését. **d)** A közösség az apostoli szolgálatát minden embernek följáránlja, de előszeretettel a legszegényebbeknek és legrászorulóbbaknak. **84.** A szerviták azon közösségei, amelyekre azoknak a zarándokhelyeknek az őrzését és gondozását bízta, ahol Mária közbenjárása különösképpen megnyilatkozik, legyenek a liturgikus és bűnbánati élet központjai, a lelkiségnek és a nép valódi jámborságának a forrásai. **87.** A testvérek törekedjenek arra, hogy kortársaiknak Krisztus anyját mint élő valóságot közvetítsék....Ennek a célnak az eléréséhez szükséges, hogy a Boldogságos Szűzet illető ismereteiket tanulmányaik révén is elmélyítsék, hogy így ők életükkel, beszédjükkel és írásaikkal Isten népének közvetítsék."¹⁰

A szerviták tevékenységükben a lelkipásztorkodásra fektetik a hangsúlyt. A szerviták szerint ők maguk a Golgota magasságában élnek, onnan térnek le a lelkekhez, mivel a Golgota térségében minden emberi probléma és megnyilatkozás elfér. Hívásuk szerint minden, a lelkipásztorkodás során felmerülő problémával foglalkoznak. Észak-Amerikában például a rendtagok az ifjúság nevelését is vállalták, és két gimnáziumot is fenntartanak. A magyar rendtagok közül sokan csak a lelkipásztorkodásnak éltek. Papnevelő intézetük és

¹⁰ CONSTITUTIONES, 1989.

főiskolájuk Egerben volt. A rend rövid magyarországi működése alatt nem vitt számottevő szerepet a magyar katolikus irodalomban s művészetben Szaitz M. Leo munkásságát leszámítva. Fő munkájuk a Mária-tisztelet terjesztése, amelynek céljából alapította P. Marchi az Ave Mária folyóiratot.¹¹

II. Az Osztrák-Magyar provincia létrejötte. Rendházaik bemutatása

1644-től 1867-ig

II.1. A rend megtelepedése Magyarországon

Magyarországon a rendnek a középkorban nem volt kolostora. A várnai csatában az egyik pápai legátus szervita volt, akiből rendi generális is lett, de az ilyen látogatásokat leszámítva a rend nem került kapcsolatba hazánkkal.¹²

Közép-Európában Benizi Szent Fülöp honosította meg a szervitákat. A szervita kolostorokat német földön a reformáció söpörte el. Az általános rendfőnökök ismételten megkísérelték a németországi rendtartomány újjáélesztését. Kezdeményezésük sokáig nem járt sikerrel.¹³

A magyarországi megtelepedés közvetlen előzménye a szervita harmadrendi mozgalom, hiszen a rend a reformáció következtében nagymértékben visszaszorult Itáliába, így szükséges volt egy megújulás. A harmadrend tagja lett Gonzaga Katalin Anna¹⁴,

¹¹ ÁSZTL. „Építők” objektum dosszié 0-20034 eredeti jelzet: 11-OD-5554 BM III/III-1-a 178. lap

¹² MONUMENTA 1899. 3. Tom. 320. o.

¹³ WIMMER 1943. 432. o.

¹⁴ Gonzaga Anna Katalin főhercegnő, Tirol grófjának, Ferdinánd főhercegnek második hitvese (Ferdinánd első felesége a korán elhunyt Filippine Wellser volt, akinek emlékéét az Innsbruck melletti Schloss Amras őrzi). Gonzaga Anna Katalin főhercegnő 1566-ban született Mantuában. Atyja Guglielmo Gonzaga, Mantua és Monferrat hercege volt, anyja pedig ausztriai Eleonóra, I. Ferdinánd leánya. Katalin hercegnőt már tizenöt éves korában eljegyezte Ferdinánd főherceg, Tirol grófja. Mint Ferdinánd főherceg hitvese arra volt hivatva, hogy férje mellett, aki a bécsi udvar nevében kormányozta Tirolt, az alpesi nép anyja legyen. A tirol grófok hitveseit amúgy is a „Landesmutter” cím illette meg. Vagyonát teljesen jótékony célok szolgálatába állította. Különös előszeretettel viseltetett a szerzetesi intézmények iránt. Országában nem volt kolostor vagy templom, amelyen ne segített volna. Házassága, sajnos nem tartott sokáig. Tizennégy évi boldog együttélés után elvesztette férjét és huszonkilenc éves korában özvegy maradt. A főhercegnőt többen akarták ismét oltárhoz vezetni. Az uralkodóházak nem egy kiváló tagja kérte meg kezét. Többek között maga II. Rudolf és ennek testvére, Mátyás főherceg is, aki utóda lett a trónon. A fiatal özvegy azonban hajlíthatatlan maradt és mindenkit visszautasított. 1606. március 15-én az özvegy főhercegnő látomásban részesült, ezért Innsbruckban szerzetesnők számára kolostort építtetett. V. Pál pápától megkapta a kolostoralapításhoz szükséges engedélyt. 1607. július 2-án, Sárlos Boldogasszony napján már letehetette az alapkövet. 1610-ben egy szervita utazott át Innsbruckon. Ez a cremonai származású Felino Péter atya volt, aki pápai megbízásban járt a bajor választófjedelelemnél és visszatértében Innsbruckot is érintette, itt találkozott a főhercegnővel, aki az épülő kolostort a szervitáknak adta. A főhercegnő belépett a rend női ágába, a Szent Julianna által alapított Mantellátáknak a rendjébe, majd a férfi rendtagoknak is

Ferdinánd tiroli főherceg neje, s Anna császárnő anyja, tiroli főhercegnő. Neki köszönheti a rend az innsbrucki két kolostort, ami az alapja lett a szerviták németországi és magyarországi megtelepedésének. A főhercegnő férje halála után a rend örökfogadalmas nővére lett 1595-ben, és felvette az Anna Julianna rendi nevet. A főhercegnő buzgón szervezte a rendet a hozzá tartozó harmadrenddel együtt, aminek szabályzatát V. Pius 1617-ben megerősítette.¹⁵ Ez az alapítás lett az alapja a német-osztrák, majd ebből kiváló osztrák-magyar tartománynak. Az első innsbrucki férfikolostor alapkövetését 1614. október 16-án végezték, és Szent József oltalmába ajánlották. Ebből fejlődött ki a délnémet anyaház.¹⁶

Gonzaga Anna Julianna halála után sem állt meg a rend fejlődése. Az alapító hathatós közbenjárásának tulajdonítják a rend rohamos elterjedését Németországban és Közép-Európában. „A hivatások száma gyorsan szaporodott, úgyhogy rövidesen új kolostorokat kellett alapítani. Az uralkodó család, a Habsburgok és a birodalom főnemessége vállvetve működtek közre a szervita rend terjesztésén. A rend hamarosan minden koronatarományában elterjedt és a Duna melletti császárvárosban is letelepedett, ahol a Miasszonyunkról nevezett híres bencés apátság (U. L. Frau von den Schotten) közelében nagyméretű templomot és akkori viszonylatban monumentális kolostort épített a híres Schiller és társa, Piccolomini támogatásával. A rend később a plébánia vezetését is átvette és nagyméretű lelkipásztori tevékenységet folytat mindmáig. A kolostorok száma idővel annyira megszorodott, hogy 1756-ban két új rendtartomány vált ki a német anyatartományból, éspedig az ún. osztrák-magyar rendtartomány a bécsi anyaházzal és a cseh rendtartomány. A harmincéves háború tehát nem nagyon akadályozta a rend terjedését. Annál nagyobb kárt okoztak a kalapos király, II. József közismert rendeletei. A három rendtartomány azonban e vesztéres időköt is túlélte. Csak a cseh rendtartomány ingott meg a liberális korszellem sorvasztó hatása alatt. A hivatások, amelyek cseh földön mindig problematikusak voltak, az idők folyamán mind ritkábbá váltak. A tartomány egy ideig külföldről kapott utánpótlást, végül azonban mégis feloszlott.”¹⁷

A szerviták 1644. december 7-én vonultak be Lajtaszékre és ezzel hazánk területére. Ennek előzménye az volt, hogy Johann Rudolf von Stotzingen báró 1644-ben meglátogatta az

épített egy kolostort. A két főhercegnő, anya és leánya 1612. november 20-án öltöztek be a Szűz Anya ruhájába. Az alapító főhercegnő Szent Julianna iránti tiszteletből a szerzetben Anna Julianna nevet vette fel. Szerzetesi fogadalmát 1613. novemberében, Boldogasszony felajánlása napján tette le. Életét 1621. augusztus 3-án fejezte be. (Wimmer M. Anzelm munkái alapján)

¹⁵KARCSÚ, 1867. 180. o.

¹⁶WIMMER 1943. 430. o.

¹⁷WIMMER 1943. 436. o.

itáliai Loretto kegyhelyét, elkészítette a 'Casa Sancta' kegyszobor másolatát, aminek később kápolnát építtetett. Ez lett a Lajtaszéki (Stotzing) plébánia. Draskovits György győri püspök kérte fel a szervitákat, akik Michael Rauscher bécsi szervitát küldték a nyugat-magyarországi alapítás kivitelezésére. A kegyúr eredetileg apácáknak építtetett egy kolostort, de ezt a szerviták népesítették be. 1645-ben már Rauscher a konvent perjele lett. A szerviták innen kerültek át Loretomba.¹⁸

" Az osztrák határ közelében Loretomban (ma Loretto Burgenlandban) telepedtek le 1649-ben".¹⁹ A falu a Lajta hegység északi oldalán, Kismartontól 12 km távolságra fekszik.

Loretto 1650-ben alapított servita temploma és kolostora

Ezen a helyen először Kanizsay János esztergomi érsek emelt kis kápolnát 1431 táján. Ez elpusztult, a helyére a Kanizsay örökséget elfoglalt német Stotzingenek, pontosabban Stotzingen János báró épített új kegytemplomot, mely körül egy új település nőtt ki. A báró hívta meg a szervitákat a zarándokok lelki gondozására.²⁰

A kegyhely alapításának előzménye, hogy Stotzingen Rudolf járt az olaszországi Loretóban,²¹ és elkészítette a kegyszobor másolatát, amit egy ideig Lajtaszéken helyeztek el. Alig hat év telt el, és Loretto királyi döntés folytán Nádasdy Ferenc birtokába jutott. Már ez időben évi hét-nyolcezer zarándok fordult meg itt.²² Nádasdy birtokában a kegyhely szépen fejlődött. "Csodák" is történtek, amelyek emelték a hely híret. Nádasdy Ferenc alig harminc évesen súlyos beteg lett, miután itt csodás módon felgyógyult, hálából egy nagy és szép templomot építtetett, és újjáalakította a Loretto-kápolnát is. A templomnak nyolc oltára és hét

¹⁸ PUSKELY, 1998. 1220. o.

¹⁹ M-KA-ALM, 1988. 182. o.

²⁰ RÉVAI, 1928. 351. o.

²¹ A legenda szerint angyalok repítették át Názáretből Loretomba a Szent Család názareti otthonát (Casa Sancta). A középkortól híres nemzetközi zarándokhely. Lásd.: JUHÁSZ 1976. 130. o.

²² Juhász László „Burgenland történelmi útikalauz” című könyve szerint, a kegytemplomot (titulusa: Szeplőtelen Fogantatás) 1651-ben alapították. 1650-ben került Nádasdy Ferenc országbíró kezére a terület. Az országbíró felesége, Eszterházy Júlia adományából épült a Szent István mellékoltár. „1671-ben, amikor összeesküvés vádjával fősztésre ítélték, Nádasdy saját kezűleg írt végrendeletében külön intézkedett arról, hogy a Loretomi templom és servita kolostor javára tett adományait hiánytalanul kifizessék a hagyatékából és a bécsiújhegyi kőfaragó műhelyben megrendelt főoltárt mielőbb állítsák fel a templomban.” JUHÁSZ 1976. 129. o.

oldalkápolója volt. 1659-ben 22.000 zarándok jelenlétében szentelték fel. Lorettóban működött Nádasdy nyomdája. Itt jelent meg 1669-ben a *Keresztény Imádságos Könyvetske*, majd a *Rövid summa szerint való bizonyítása a lutherista és calvinista Purgatoriumnak*.²³ 1671-ben a Wesselényi-féle szövetségben való részesség miatt Bécsújhelyen kivégezték Nádasdy Ferencet. Végrendeletében gondoskodott a kegyhelyről, de nyolc év múlva a pestis a lakosság jelentős részét elpusztította, később feldúlták, kirabolták és felégették ezt a kolostort. Egy évig tartott, amíg a szerviták a templomot helyrehozták, de ekkor jöttek a kurucok, és a kegytárgyak a szerzetesekkel együtt Kismartonba, majd Fraknó várába kerültek. Ezek után 1713-ban megint kitört a pestis. A kolostor azonban ezt is kiheverte. A XVIII. század elejétől kezdve évről évre 40-70 ezer zarándokot jegyeztek fel.²⁴ A lorettomi kegyhely a 18. században élte fénykorát. 1710-ben százezer búcsús zarándokolt ide. 1746 júliusában Mária Terézia is ellátogatott Lorettomba.²⁵ 1781-ben egy tűzvész a templomot a kolostorral és a faluval együtt elhamvasztotta, de hamar újjáépült

II. József a lorettomi rendházakat megszüntette. A lorettomi házat 1787-ben zárták be, a többi nem volt jelentős.

1756-ig a magyarországi szerviták az innsbrucki anyaház alá tartoztak, ami a német tartomány központi háza is volt egyben. A szerviták Burgenland (Várvidék) területén szintén megtelepedtek még Fraknón, ahová herceg Eszterházy Pál nádor hívta őket 1695-ben. A szervitákat már korábban is pártfogolták az Eszterházyak, hisz Eszterházy Júlia, Nádasdy Ferenc országbíró felesége is sokat tett Lorettóban értük. 1734-ben szervitákat telepítettek Vátra, is melynek templomát 1720-ban Nádasdy Tamás építtette.

Kronológiailag és jelentőségüket tekintve azonban ki kell emelni a szerviták megtelepedését Pesten és Egerben. A pesti volt a harmadik rendház hazánkban, ahol a szerviták megtelepedtek és egyben az első, ami tartósnak bizonyult, hisz itt folyamatosan működtek a szerviták 1950-ig. „A rend **Széchenyi György** primás támogatásával 1686-ban települt le Bécsből.”²⁶ Történetét a továbbiakban részletesen taglalom. A szerviták Egerbe **1687-ben I. Lipót** király engedélyével telepedtek le Tirolból, közvetlen a török kiűzése után. Ez a két rendház volt a leginkább életképes, itt vált a rend valóban magyar szerzetesrenddé.

„E házak kezdetben, sajnos, pusztán német jellegűek voltak, mert az alapítók szándéka szerint a szervitáknak az itthoni németajkú lakossággal kellett foglalkozniuk. A szerzetesek

²³ PUSKELY, 1998. 1221. o.

²⁴ RÉVAL, 1928. 353. o.

²⁵ JUHÁSZ 1976. 130. o.

²⁶ SCHEM, 1982. 291. o.

származásuk szerint szintén túlnyomórészt németek voltak, aminek következtében a magyar hivatások érthető okokból elmaradtak.”²⁷

II.2. A pesti rendház

A török kiűzése után a szerviták mellett a következő szerzetesrendek voltak jelen Pesten: **ferencesek, pálosok** a mostani egyetemi templomban, **domonkosok** az angolkisasszonyok templomában, **kegyesrendiek** és **irgalmasok**.

Ez volt a harmadik rendház hazánkban, ahol a szerviták megtelepedtek és egyben az első, ami tartósan bizonyult, hisz folyamatosan működtek itt a szerviták 1950-ig. „A rend **Széchenyi György primás** támogatásával 1686-ban települt le Bécsből.”²⁸

A Budapesti Szervita-konvent alapítása Buda törököktől való 1686. szeptember 2-i visszahódításához kötődik. Két hónappal ezután november 6-án gróf Kollonics Lipót győri püspök javaslatára az akkori szervita tartományfőnök Ludovicus M. Mainkhor²⁹ kérvényt nyújtott be öfelségének, I. Lipót császárnak, amire válaszul 1686. november 13-án a következő császári parancsot adták ki: Szükségtemplomként bocsássák a szerviták rendelkezésére Pest szabad királyi városban a Váci kapunál lévő török mecsetet. A mecset a Váci kapunál „az Elefánthoz” címzett ház helyén állt, a Deák- és a Váci utca sarkán. Ezt a mecsetet a „Szépmecsetnek” hívták, és akkoriban lőszerraktárként szolgált, körülötte egy temető volt, a mecset a mai templom és a központi épület között, vagyis a szerviták későbbi Gránátos utcai bérháza helyén állt,³⁰ a közelében fekvő házat pedig átmeneti rezidenciaként³¹ jelölték ki, továbbá egy új kolostor és egy új templom építésére egy megfelelő telket is kiutaltak. E császári parancs végrehajtásának nyomán a szerviták **1686. július 2-án** – Sarlós-Boldogasszony ünnepén – tartották bevonulásukat új otthonukba, élükön P. Strukliz Imre M. perjellel, egy született magyar emberrel.

(A Váci kapu mellett fekvő "török mecset" a középkorban a johanniták temploma és Szent Miklós tiszteletére emelt kolostora volt, amit a török átalakított).³²

²⁷ WIMMER 1943. 436. o.

²⁸ SCHEM, 1982. 291. o.

²⁹ DANGEL, 1689. 4. o.

³⁰ BSZK 200, 1889. 3. o.

³¹ A házat „a török háznak” hívták. Rezidenciának egy kisebb konventet neveztek, amelynek elöljáróját nem választás útján állították, hanem a provinciális (tartományi főnök) nevezte ki, és aki a perjel cím helyett a superior (alperjel) címet viselte.

³² A KATHOLIK, 1902. 1101. o.

A kezdetek nagyon szerények voltak – a düledező török mecsetet először ki kellett üríteni, és szükségtemplomnak kellett átalakítani. Rezidenciájuk egy egyszintes, rossz állapotban lévő ház volt. Jóllehet egy új kolostor és egy új templom felépítéséhez a fent említett császári parancs értelmében egy elég jelentős területet³³ utaltak ki, éppen ez a terület röviddel ezután több, a kincstár és a város részéről egyaránt lebonyolított csere- és vásárlási ügylet révén jelentősen korlátozódott. A rend szerény viszonyok között élt három évtizeden át 1689-től 1718-ig. Ezalatt súlyos csapást szenvedett az 1711-es a pestisjárvány miatt, amely az akkori superior és Sylverius atya kivételével - aki ebben az évben az akkori plébános, Cini Pál János távollétében a városi plébániát vezette - az összes többi rendtagot elragadta az élők sorából. 1711. május 31-én elsőként Viktor fráter betegedett meg, június 5-én meg is halt. A városi tisztiorvos a halálesetet kivizsgálta. A városi körorvos a kezelőorvossal együtt megállapította a halálesetet, amelynek során Viktor fráteren pestises kelevényeket vélt felfedezni; a kezelőorvos viszont ezeket „májfoltoknak” tartotta, utóbbi lett végül is hivatalosan bejelentve. Ennek következtében a rendházat nem zárták le, csak négy napos karantént rendeltek el. Miután ez letelt, a szerzetesek tovább tevékenykedhettek, a ferencesek templomában is miséztek. Június 13-án a szakács, Valentin (Bálint) fráter betegedett meg, június 16-án meg is halt. A városi tisztiorvos most már kijelentette, hogy Valentin fráter pestisben halt meg, ezért a rezidencia hivatalos lezárását is elrendelte. Két nap múlva további két pap lett pestises. A városi tanács elrendelte a beteg szerzetesek kórházba szállítását. Mivel ott azonban semmiféle előkészületeket nem tettek a fogadásukra, ezért a szabad ég alatt kellett volna meghalniuk, amiért a tisztiorvos maga is lemondott azonnali átszállításukról. Baltház atya a rendházban halt meg június 19-én. Közben a kórháznál már egy kis faviskót állítottak fel, ahova éjjel a beteg, illetve a halott szerzetest átszállították. Június 22-én Amidaeus atya délután 5 órakor meghalt a kórházban. A városi tanács a rezidencia kapujára vaslatokat helyezett.³⁴ A pestis elmúltával a helyzet rendeződött.

A zavaros évek elmúltával a következő három évtized 1718-tól 1748-ig a rendház fénykora. Ez magában foglalta egy új kolostor és egy új templom építését, a rezidenciának konventi rangra történő emelését. Ekkor került Pestre Waczpauer M. Lénárd szervita tudós, aki Pest első barokk-kori térképét elkészítette. A szervitáknak ebben az időben sok tudásuk volt, akik a bécsi és a prágai egyetemen tanítottak.

³³ E terület a Gránátos utcán és a Károly-kaszárnyán át egészen a Károly körútig és az országútig – mely a városhatár mellett vonult el - terjedt.

³⁴ BSZK 200, 1889. 9. o.

A következő lökést a kolostor³⁵- és templomépítéshez³⁶ az úgynevezett invalidus palota (Károly-kaszárnya) VI. Károly császár által a szerviták régi telkének egy részére történt építtetése adta, főként azért, mert emiatt az átmeneti templom lebontása szükségszerűvé vált. 1716. május 29-én megjelent a városbíró a szervitáknál, két császári mérnökkel, hogy méréseket végezzenek, egyúttal tudtukra adták, hogy az átmeneti templomért és a mellette található temetőért 6000 forintot, a felépítendő invalidusházban végzendő lelkipásztori teendőkért pedig évi 500 forintot kapnak. Ténylegesen később csak 2000 Ft-ot kaptak az ideiglenes templomért és temetőért, a lelkeszi teendők elvégzéséért pedig évenként 300 Ft-ot, majd midőn 1733-ban az irgalmas testvérek lettek megbízva a betegápolással, a szervita atyáknak csak évi 100 Ft-ot hagytak meg a vasárnapi szentbeszédek megtartásáért, valamint évenként 50 Ft-ot a kórházi kápolnában naponta tartott szentmisékért.³⁷ 1716. június 3-án eltávolították a sírköveket a temetőből, július 22-én katonák ásták ki az alapot, augusztus 2-án lehelyezték az alapkövet, amelyet Lachemayr Fortunatus M. a szerviták előljárója szentelt meg. Azután Anton Erhard Martinelli császári építész tervei alapján és irányítása alatt 1716 és 1728 között elkészült Pest monumentális épülete négyezer fős befogadóképességgel. Az invalidus (hadirokkant) palota egy kórház és egy pompás templom is egyben, közepén egy fő- és négy mellékoltárral, mindez márványból.

Miután e templom építése és belsejének berendezése 1735-ig elhúzódott, az invalidusok számára addig a rendszeres istentiszteletet a szervitáknál történt. A rendkívüli ünnepeiket is ugyanitt tartották meg; így például 1730. július 30-án, amelyik napon az invalidusok a szervezeti szabályzatukat elnyerték, a Mária oszlopnál a Szervita téren ünnepeltek zászlójuk megszentelését. Az szertartást Hyacint (Jácint) atya akkori superior vezette, prédikációval, nagymisével és Te Deum-mal összekötve.³⁸

³⁵ Ezen épület 1872-ig állott fenn.

³⁶ A templom a mai napig fennáll. 1873-ban belül gyökeresen átalakították, kívül pedig részben. A budapesti szervita templom és kolostor építéstörténete. = Művészettörténeti Értesítő. 22. évfolyam, 1973. 1. szám, 1-21. o.

³⁷ BSZK 200, 1889. 12. o.

³⁸ BSZK 200, 1889. 14. o.

A szerviták temploma és rendháza 1770 körül (D. Hertz rézmetszete S. Rosenstingl rajza nyomán)

Az invalidusok épületének építésével együtt növekedett a kolostor és a templom is, és csaknem azonos időben történt a befejezésük is. A kolostor alapkövét 1717. április 27-én tették le, erre az ünnepségre az egész városi tanács, sok előkelő és nemes, továbbá nagy sokaság jelent meg. 1718. szent karácsony ünnepét megelőző napon a külső főhomlokzat részeit tekintve már befejezve állt a kolostor, amelyet a szuperior meg is szentelt.

Belsejének teljes kiépítése 1722-ig tartott. A kolostor befejezése után kezdtek hozzá a templom építéséhez, amelyhez a terveket egy budai építőmester, Höbbling János úr ingyen elkészítette. Az alapkölétét 1725. szeptember 9-én zajlott ünnepélyes keretek között. A német nyelvű prédikáció a szükségtemplomban volt, a magyar pedig az alapkö mellett; a nagymisést Okolicsányi János Novi-i címzetes püspök tartotta, aki az alapkövet is megszentelte. A templomot Hödling János kezdte építeni 1725-ben, majd Pauer /Payer/ János György folytatta és fejezte be többszöri megszakítás után. A megszakításokat az eredeti tervtől való eltérések idézték elő. 1732-ben fejeződött be a templom építése. Felszentelését ez év augusztus 22-én Weinhardt Cyriacus M. superior végezte el; ezt követően szeptember 20-án kondultak meg első ízben a templom tornyainak harangjai. A belső berendezés részint az átmeneti templomból, részint előkelő adományozóktól származott. A szerencsésen véghezvitt kolostor- és templomépítés után az eddigi rezidenciát az 1738-as esztendőben konventi rangra emelték egy perjellel az élen, akik közül az első Krauscher Adalbert M. atya volt.³⁹ A Mária-oszlopok felállítása a Szervita téren szintén a templomépítés idejére esett. Az 1726-os évben a közvetlen szomszédságukban kellett végignézniük egy kovácsműhely felépültét. Ezért a szerzetesek elhatározták, hogy a tér tulajdonjogát megszerzik, és 50 Forint készpénzt, valamint 4000 darab téglát ajánlottak fel, amit a városi tanács elfogadott, azzal a feltétellel,

³⁹ BSZK 200, 1889. 15-16. o.

hogy a tér beépítetlen marad, és egy szobrot kell rá felállíttatniuk. 1729. február 21-én már le is tették az alapkövet, már ugyanennek az esztendőnek az Űmapjára, június 16-ára ott állt készen Szűz Mária szobra a kor ízlésének megfelelően oszlopra állítva. Ennél a szobornál zajlott le 1730. július 3-án (mint már korábban említett) az invalidusok zászlószentelése.⁴⁰

„A tér helyén egy hatalmas kovácsműhely volt. Ez előtt volt egy jókora terület, ahol a lovakat patkolták, karikát forrasztottak a bikaborjuk orrába, szekereket javítottak. A műhely előtti munkatér rendszeren jókora ereszt alatt volt. A kalapácsolás zaja rendkívül zavarta a templomi liturgia menetét. A városi tanács a szerzetesek és a hívek kérésének engedve, a kovácsmestert elhelyezte egy kicsit távolabbi helyre. A kovácsműhely üresen maradt mindaddig, míg a rend iskolát nem nyitott benne a város abéadott tudnivaló sűvölvényei számára. Az iskola azonban nem állt fenn itt sokáig”⁴¹

„Ez volt hát az a terecske, mely a német bennszűltek ajkán a Platzl, majd a régi, de a magyar világban Szerviták tere, ma pedig Szervita tér. Az egész terület 1726-ban 50 ft. vételáron jutott a rend kezébe. 1728-ban a rend kérte a várost, hogy ezt az összeget adja vissza neki, mert azon a tér közepére egy szép Szűz Mária szobrot kíván állítani; a város hajlott a kérésre, és abból 30-at vissza is térített. Ez nyilvánvalóvá teszi, hogy a terület valóban a rend birtoka volt, s annak tulajdonjoga csak 1880-ban ment át a főváros kezébe, amikor a teret a közmunkatanács rendezte. A szobor alapkövét, mely az első volt ezen a helyen, 1739-ben tették le, tehát ez volt Pest első szobra, mely, ha hitelt adnánk egy a rend tulajdonában levő igen régi, ha nem is művészi, de igen jó tollrajznak, egy oszlopfőn álló Madonna alak volt, az oszlop talpánál még két alak állott széles lépcsős talpazaton, amit palánk vett körül.

Valószínű azonban, hogy az általunk most leírt szobor a rajzoló felületességéből lett a mondott rajzon olyan, amilyennek leírtuk. Helyesen: a szobor tiszta barokk építmény. A gazdagon díszített obeliszk tetején áll a Szűz Anya szobra, s az obeliszk lábánál a két alak. Talpazata valószínűleg egy utóbbi átépítés alkalmával vesztette el régi lépcsőzetét. A kétszáz éves szobrot az idő annyira tönkretette, hogy helyébe kellett állítani a mostani nagyon finom sugár oszlopot a Szent Anya szobrával.”⁴²

⁴⁰ BSZK 200, 1889. 18. o.

⁴¹ PML IV. 475. 11. doboz, Rexa Dezső hagyatéka. Város és utcanevek. A szervita tér eredetéről szóló forrásokon alapuló tanulmány a névadó rend megtelepedéséről. 2. o.

⁴² PML IV. 475. 11. doboz Rexa Dezső hagyatéka. Város és utcanevek, A szervita tér eredetéről szóló forrásokon alapuló tanulmány a névadó rend megtelepedéséről.

Az 1739. évi pestisjárvány alatt, miután a templomokat bezárták, a szerviták engedélyt kaptak, hogy itt mondjanak szentmisét, és naponta este fél 8-kor a kihelyezett cibórium (áldoztató kehely, melyben a szentostyát tartják) előtt a szentolvasót elimádkozzák. A templombelső teljes elkészítése, a hét oltár, köztük a fájdalmas Szűzanya és a Szent Peregrin tiszteletére szentelt két szép mellékoltár felállítása, még évek hosszú sorát vette igénybe, míg végül 1748. július 23-án a Pünkösöd utáni harmadik vasárnap a templomot gróf Csáky Miklós kalocsai érsek ünnepélyesen felszentelte.⁴³

Az 1739-es pestisjárvány a rend tekintélyét nagyban megerősítette. A pestisjárvány híre már három évvel korábban elérte a várost, de a városi őrség megkettőzése és a megelőző intézkedések késleltetni tudták a járvány kitörését. A pesti magisztrátus és a helytartóság egyaránt határozott intézkedéseket léptetett életbe, így többek között berendeztek egy kórházat egy kórházvezetővel és négy betegápolóval. A járványt viszont megállítani nem sikerült, a kórházat a pestises betegek hamarosan annyira megtöltötték, hogy még egy magánházat is bérbe kellett venni számukra. A kormányzat ekkor erőlesen fellépett, és egy orvost küldött Bécsből, Salliert, akit a városnak kellett megfizetni. Ugyanakkor egy lelkipásztorról is gondoskodni kellett a kórház számára. Erre önkéntesen jelentkezett a szervita Sarkander atya. Később Stanislaus atya is csatlakozott a betegápolókhoz. Június 11-én érkezett a hír, Sarkander atya elkapta a pestist, és ez a hír egyre jobban terjedt, mire június 13-án a klérus és a városi tanács a plébánosnál egy megbeszélést tartott, amelyen elhatározták az összes templom és kápolna bezárását, és a szentmisek tartását pedig a Szentháromság-oszlopnál rendelték el; csak a szerviták számára engedték meg (mint már fent említettük), hogy az ő Mária oszlopuknál mondjanak misét. A járvány állandó terjedése mellett a szabadban tartott rendkívüli áhítatok egyre nagyobb számúvá és buzgóbbá váltak, különösen a szerviták estében.

„Szeptemberben a pestis alábbhagyott, októberben pedig úgy tűnt, meg is szűnt, erre Sarkander atya, aki szerencsés felgyógyulása után a lelkipásztorkodást a kórházban tovább folytatta, október 19-én újra visszatért a kolostorba. Stanislaus atya, aki átvette a városban a pestisesek lelki gondozását, október 26-án hirtelen pestisben elhunyt, és novemberben a járvány már újra olyan méreteket öltött, hogy a kórházat ismét ki kellett nyitni, a templomokat pedig be kellett zárni. Ezúttal a lelkipásztorkodást a kórházban Adalbert atya vette át, aki a magyar, német és a tót nyelvben egyaránt jártos volt. 1740. március 19-én, a 253 áldozatot

⁴³ BSZK 200, 1889. 19. o.

követelő pestis teljes megszűnte után a várost legfelsőbb engedéllyel felszabadították a zárlat alól, egyúttal ugyanezen a napon a városi plébániatemplomban ünnepélyes hálaadó istentiszteletet tartott a szervita rend perjele a két a kórházban szolgálatot teljesített atya Sarkander és Adalbert segédletével szentbeszéddel, nagymisével, Te Deummal és körmenettel egybekötve.”⁴⁴

A következő három évtized során felvirágzott a szervita-konvent. Rendszeresen a szerviták látták el a lelkesítő feladatot az Invalidusok házában, ismételten a városi plébánián is, ezenkívül még több helyen is ők végezték el az istentiszteletet, így például az úgynevezett „Szabókápolnánál”, sőt még „ad quercum Marianam” – a Mária-tölgynél is a Budai-hegységben és a Jánoskápolnánál Rákoson. Elvégre a konvent jó néhány tagjának (ez idő tájt többnyire 15 atya és 3-4 laikus testvér volt a konventben) volt három egyházmegyében – az esztergomiban, a váciiban és a veszprémiiben – joghatósága a gyóntatáshoz. A szervita templomban az istentisztelet különösen ünnepélyes volt a Hétfájdalmú Szűz ünnepén, szeptember 3. vasárnapján. Így például 1766. szeptember 20-án gróf Keglevich Zsigmond püspök tartotta a nagymisé, amin Albert szász herceg az akkori helytartó ⁴⁵ is jelen volt sok mágnással együtt. A szentbeszéd előtt gróf Christos Migazzi, Bécs hercegeérseke és bíboros mondott szentmisét a fájdalom oltáránál. Más magas rangú egyházfejedelmek is szívesen időztek a szervitáknál, ha Pestre érkeztek. Így például az 1770-es esztendőben gróf Eszterházy Károly, Erlau püspöke tíz napot töltött itt, amiért a konventnek az ellátásáért adott fizetésen túl 100 darab kremnitzi dukátot adott ajándéknak. Amikor ugyanebben az évben a helytartó, Albert szász-tescheni herceg feleségével, Krisztina főhercegnővel együtt két hónapon át Pesten tartotta udvarát, a pesti szervitáknak az a megtiszteltetés jutott osztályrészül, hogy ők mondtak naponta egyszer, de néha többször is misét a helytartó udvari kápolnájában (a Grassalkovics-házban).

A Boldogságos Szűz hét fájdalmának ünnepén kívül Szent Peregrin ünnepét is nagy méltósággal tartották meg, ekkoriban ugyanis e szent tisztelete széleskörben minden rendű és rangú ember között elterjedt volt, hiszen ő volt a lábfájások védőszentje. Csodás gyógyulást is feljegyeztek: 1767. szeptember 6-án Szalder Károly, királyi sóhivatali joggyakornok lába állítólag csodás módon meggyógyult, miközben édesanyja a szentmisén érte fohászzkodott, és 1768. február 26-án pecséttel és saját kezű aláírással ezt igazolta.⁴⁶

⁴⁴ BSZK 200, 1889. 21. o.

⁴⁵ Az eredeti szöveg nádornak nevezi, de a nádori méltóság valójában nem volt betöltve ekkor, Mária Terézia ugyanis vejét, Albert szász-tescheni herceget nem nádorrá, hanem helytartóvá nevezte ki 1765-ben.

⁴⁶ BSZK 200, 1889. 26-28. oldalak kivonatolása

A konvent növekvő fellendüléséhez ennek az évtizednek a során a már említett 1773. évi megnagyobbítás is feltétlenül hozzájárult. Ezt a növekedést töri meg II. József uralkodása és a francia háborúk időszaka. A rend megint lehanyatlott, míg a város rohamos fejlődésen esett át.

„A pesti szervita rendház levéltárában a rendi krónika 1838 március exundatio... A pesti árvíz idején száz és száz embertársunk testét, lelkét mentették meg, akik azóta a krónikással együtt porladoznak névtelenül és elfelejtve. ... A rendház egy része szintén vízben állott. Az atyák és testvérek éjjel-nappal szüntelenül fáradoztak és segédkeztek a mentés nemes munkájában. A folyosót és néhány szobát a megmentett hajléktalanok rendelkezésére bocsátották. Nem egy kétségbeesett lélek nyert új reményt vigasztaló szavaik által. Bizonyoságot tettek arról, hogy a veszélyben látni még, ki az erős és el nem csüggedő. Meggyőztek mindenkit a szerzetesélet áldozatkész tevékenységéről, mely a jámbor, bensőséges szemlélődés mellett a köznek a legnagyobb szolgálatot is képesek tenni.

Gyakran visz el utunk a ferencesek pesti temploma mellett. Falán az árvízi hajós méltó emlékműve. Ha a szürke emlékmű tiszteletre gyújtja szívünket, ne legyünk hálátlanok, s emlékezzünk azokról a névtelen egyszerű szervitákról is, akik br. Wesselényi odaadó küzdő társai voltak a nagy árvíz életveszélyes mentési munkálataiban.”⁴⁷ A pesti árvírről Wimmer M. Anzelm is megemlékezik egyik könyvében, melyben azt írja: „A szervita atyákra Pest tragikus esztendejében 1838-ban, mikor a Duna kilépett medréből és elárasztotta a várost, fontos feladat hárult. A vész első jelére ők is munkához láttak és csónakokban járták be a veszélyeztetett városrészeket, hogy megmentse az, ami még megmenthető, bátorítsák az elcsüggedteket és törődjenek a halottakkal.”⁴⁸

Pest gyors felvirágzása, különösen az emlékezetes 1838. évi árvíz után, egyértelművé vált, hogy a leendő nagyvárosnak csaknem a centrumában lévő szervita-konventet az akkori szerény építményeivel együtt nem lehet sokáig fenntartani. Hamarosan különböző tervezetek keletkeztek, köztük olyan is, amely ezeknek a városközpontból történő eltávolítását irányozta elő. A legvalószínűbb ezek közül az volt, amelyet az 1847-es esztendőben indítványoztak a város részéről, e szerint a szervitáknak át kellett volna engedni a város részére a templomot, a kolostort és az összes melléképületet a kerttel együtt egy országos ipari iskola és egy nyílt tér létrehozása céljából, nekik pedig a Terézvárosban a Király utca és a Kerepesi út között (a mai

⁴⁷ ÁM 1938. I. Évf. 1. szám Krónikás: Névtelen hősök 39. o.

⁴⁸ Wimmer 43. 445. o.

Erzsébetvárosban) kellett volna letelepedniük. A város cserébe kötelezte volna magát, hogy ott számukra a korábbiakhoz hasonló formájú és nagyságú templomot és kolostort épít, továbbá megpróbálják elérni, hogy megkapjanak egy legalább 12 000 lelkes plébániát. Azonban az 1848-49-es évek viharai ezt a tervet is zátonyra futtatták. A szabadságharc alatt a rend sokat tett a béke megőrzéséért. 1848. április 8-án a szerviták udvarában a nemzetőrség és a sorkatonaság tisztikara között rendeztek ismerkedési és barátkozási délutánt. Ezt aztán többször is megismételték.⁴⁹

Az 1848-as forradalom egyik szervita érdekessége, hogy a Bécsből Pestre küldött császári biztos, gróf Lamberg,⁵⁰ 1848. szeptember 28-án a nép haragjának áldozata lett. Holttestét éjjel, székéren csempészték be a szerviták közeli kolostorába, ahol a következő napon vég-tisztességben részesítették. A temetést a használaton kívüli régi kriptában tartották. Ezt akkor már kevesen ismerték, mert a templomhajóból induló lépcsőn keresztül volt megközelíthető. A temetés a legnagyobb csendben, ünnepélyességtől mentesen történt, azon csak a temetést végző papok, a bíró és egy orvos vett részt.⁵¹

Nagyon sokat szenvedett a konvent és a templom az 1849. május 9. és 12-én történt bombáztatás alkalmával. A Vasárnapi Újság is megemlékezett erről az eseményről. A cikk kiemeli a szervita páterek lojalitását a magyarsághoz. „Jellemző adat, mi egy szervita páterrel 1849-ben Pest bombázásakor a pesti szervita kolostorban történt. A bombázások kezdete előtt már mindenki oda hagyta a szervita kolostort, csupán Sz. K. nem hallgatott a páterek jóakaró figyelmeztetéseire, és egész nyugodtan várta be pamlagán a németek bombázásait; és ha később egy bomba szobájának kályháját össze nem zúzza, még tán ekkor sem távozott volna hazulról! Hanem így már azon egykedvű megjegyzéssel: 'még a szobában sem lehet ezektől a k.... németektől megmaradni' nagy nehezen oda hagyta a 'Lares paternus'-t.”⁵²

A rendház egy részét a forradalom után részben katonai célokra lefoglalták, csak a hercegprímás közbenjárására kapták vissza. Scitovszky János hercegprímás 1854-ben közbenjárt a szerviták érdekében Pest város polgármesterénél. A polgármester ígéretet tett,

⁴⁹ URBÁN 1981. 74. o.

⁵⁰ Lamberg Ferenc Fülöp, gróf (Mór 1791. nov. 30. – Buda, 1848. szept. 28.): Magyarország teljhatalmú királyi biztosa és katonai parancsnoka, katonatiszt, nagybirtokos. Atyja 1791-ben honfűtést kapott. 1810-ben katonai pályára lépett, 1823-ban őrnagy, 1827-ben alezredes, 1829-ben ezredes, 1834-ben vezérőrnagy, 1842-ben altábornagy lett. Jelen volt az 1847-i ogy.-cn. 1848. szept. 5-én császári biztossá és Magyarország katonai főparancsnokává nevezték ki. Szept. 28-án a m. ogy. feloszlása végett Pestről Budára tartva a forradalmi tömeg megtámadta és a hajóhídon megölte. Az 1840-es években történeti-politikai röpiratokat és a pozsonyi Hírnök számára újságcikkeket írt. – F. m. Ungarns politische Zukunft (névtelenül, Pozsony, 1842). – Irod. Spira György: A magyar forradalom 1848 – 49-ben (Bp., 1959). Lásd.: Magyar Életrajzi Lexikon <http://mek.niif.hu/00300/00355/html/index.html> (2008. május 2.)

⁵¹ BFL. XII. 3. 2. doboz 13. cs. 132. lap

⁵² A magyar szervitákról. = Vasárnapi Újság Huszadik évfolyam 12-ik szám 1873. március 23. Buda-Pest 144. o.

hogy az épületrészt visszaadják. „Hódolva eminenciád folyó év január 13-án 223-ik szám alatt kelt magas iratában nyilváníttotta abéli kegyes kívánatának, hogy a pesti tisztelendő szerviták zárdája, melynek egy része 1848-ik év óta némi hivatalok elhelyezésére ül Pest város közönsége részéről igénybe vettetett, minél előbb szent céljainak vissza adassék, mély alázattal jelentem, hogy a szükséges intézkedéseket már megtévén az említett kolostort még folyó év Szent György napján eredeti szent céljának visszaadatik.”⁵³

II.3. Az egri rendház

Az egri rendház

A szerviták Egerbe **1687-ben I. Lipót** király engedélyével telepedtek le Tirolból. A török kiűzése után a várat védő német katonáknak saját nemzetiségű tábori papokra volt szükségük, ezért Bécsből érkezett két szervita pap és egy testvér. Az egri szerviták első előljárója Ignatius M. Hamula superior volt, alá tartozott Faustus és Blasius szerzetesek.

Rajtuk kívül még három jezsuita szerzetes, az akkor visszatérő püspök és néhány pap kezdte meg a lelkipásztori feladatokat ellátását. 1694-ben megerősítette a szervita rendet Szécsényi György érsek egy nagyobb adománnyal.⁵⁴ A város majdnem néptelen volt. A lakosok jelentős része török⁵⁵ fogoly, akik a szabadság reményében hamar átkeresztelkedtek. A szerzetesek a bástyák alatt a káptalan részén lévő városban vettek telket, ott is telepedtek meg. A császári hivatalnokok 1687 végén Egerben 10 mecsetet számoltak össze, és ezekből csak egy volt romos. A mecsetek közül sok a régi keresztény templomokra vagy azok helyére épült. A városba érkező papok a török mecseteket katolikus templomoknak felszentelték, így az ősi templomok helye sem változott. Az Ortelius-féle kép Eger elfoglalásának évében 1596-ból

⁵³ EPL Cat. 22. Szervita gyűjtemény 1872-1854. 1573. csomó: Pest város polgármesterének válaszlevele Scitovszky János hercegprímásnak. Pesten 1854. március 22-én

⁵⁴ GROVÉ, 1876. 206-207. o.

⁵⁵ A törökön értették a bosnyákok, albánt és az egyéb balkáni népeket is, akik a törökök fennhatósága alatt telepedtek ide, és mohamedán vallást követték.

„H” betűvel jelzi azt a templomot, ami a szerviták mai templomának helyén állt.⁵⁶ A Commissio Neoaquistica 432. tétele szerint a szerviták a némettéri mecsetet kapták meg egy kis iskolával és 10 házacskával együtt. Ugyancsak itt a 205. tétel szerint pincét is kaptak, amely a Széchenyi út 53. sz. alatt volt. Ezt azért kapták, mert az épületeikhez nem tartozott pince. 1755-ben özv. Czödör Györgynétől megvették a pince előtt levő házat, hogy szabad bejárásuk legyen.⁵⁷

Bár a város az ostrom után szinte lakatlan volt, a következő években a helyi lakosság gyorsan visszaszavargott. 1690-re a 810 üres házból már 518 benépesült.⁵⁸ Eger lakossága 1687-1690 körül mintegy kétezer ember lehetett, amiből 630 szerb (rác), 80-100 keresztény hitre tért úgynevezett „új keresztény” török család mellett 60-70 német család is megtelepedett. A lakosság száma gyorsan növekedett, így 1700-as adatok szerint létszáma már ötezer és hatezer fő között mozgott.⁵⁹

Eger a középkorban búcsújáró hely volt. A kegyhely kialakulásának története a tatárjárás előtti időkben kezdődik. A mostani szervita templom helyén állt az a kápolna, ahol a csodás hírű „Bűnösök Menedéke” kegyképét tisztelték. A kegykép fölé 1300 táján építették a Boldogasszony templomot és a klarisszák kolostorát. A környék lakosai ide zarándokoltak. A legenda szerint az első csoda még a tatárjárás előtt történt, amikor Kéri Benedek, akit felesége meggyilkolásával vádoltak, igazát nem tudta bizonyítani, ezért istenítéletképpen a boldovai apátság arra utasította, hogy Egerbe zarándokoljon. A kegykép előtt, imádkozása közben lehullottak bilincsei. A török megszállás előtt az egyszerű emberek szemében nagy tekintélye volt a kegyhelynek. A hagyomány szerint innen indult minden környékbeli zarándok Rómába. A reformáció aztán véget vetett ennek a kultusznak. A zárda lakói az új vallás hívei elől elmenekültek, majd rövid időre visszatértek, de a török miatt ekkor már végleg távozniuk kellett. A vár első ostroma idején /1552/ Araszlán bég a templom előtt állította fel ágyúit. A várvédők lövedékei így lerombolták az amúgy is pusztulásnak indult templomot. A kegyképet Lengyelországba menekítették. A XVIII. század második felében a karmeliták egyik lengyelországi templomában talált rá Flaskai István sárosi plébános.

⁵⁶ BREZNAY, 1933. 51. o.

⁵⁷ BREZNAY, 1933. 52. o.

⁵⁸ NAGY, 1978. 164. o.

⁵⁹ BALOGH, 1954. 21. o.

A török időkben elhomályosult búcsújáró hely emlékét az itt megtelepedett szerviták hamarosan felújították. Az ősrégi kegykép helyére a Hétfájdalmú Szűzanya aranyragyogású kegyszobra került. Hamarosan meg is történt az első „csoda”. Gróf Preiner Vencel egri várkapitány leánya csodálatos módon meggyógyult a kegyhelyen. A gyógyulás hírére ezek látogattak ide Felső-Magyarországról és a Tiszántúlról. A mecset és a romos házak csak átmenetileg szolgálták az idetelepült szerzeteseket. 1694-ben már azzal a kéréssel fordultak a Kamarai Adminisztrációhoz, hogy templomukat és a hajdani kolostort újjáépíthessék. A Rákóczi szabadságharc miatt csak 1724-ben helyezték el a szentély, a Fájdalmas Anya kápolna és a sekrestye alapjait. Egyes források arra utalnak, hogy a mecsetet alakították át, de valószínűbb, hogy csupán az anyagát használták fel, mert a mai egységesen barokk szerkezetből semmi sem utal a török származásra. A ma is álló kolostor alapkövét **Erdődy Gábor** egri püspök tette le 1728. április 22-én. 1733-ra elkészült az egész templom, az oldalkápolna, a sekrestye, a boltív alatti kórus és a rendház nagyobbik része. A templom és a rendház építését 1736-ban fejezték be. 1751-ben kezdődött a templom tornyának építése, amihez a megye 20 forintot utalt ki segély gyanánt. A torony építésének tervét 1751. április 12-én mutatták be Barkóczy Ferenc püspöknek, aki azzal nem volt elégedve, mert a tornyot eredetileg nem a templomhomlokzat fölé, hanem annak bal oldalára akarták építeni. Végül a püspöknek lett „igaza”.

A szerviták kolostorába egy új pap érkezett Ausztriából Hugó M. Hazael személyében, aki mérnök is volt. Ő a terveket módosította, valamint a kivitelezésben is közreműködött. Hamar Barkóczy püspök kedvelt embere lett, és amikor a rácok kérvényezték, hogy templomukhoz tornyot építhessenek, annak tervét az engedélyező püspök szintén Hugó M. Hazaellel készítette el. Telekkönyvi térképet is megrendelt tőle a városi magisztrátus.⁶⁰

1755. augusztus 1-jén új kapu készült a templom és a kolostor részére. 1756-ban a városi szenátus vállalta 330 db kő Pestről való szállítását a templom padlózatához. A templom tetőzete 1777-re oly mértékig megromlott, hogy a renoválás már elengedhetetlen volt. A templom tetejének bezindelyezését a püspöki malom molnára ingyen elvállalta. A szerzetesek engedélyt kértek a magisztrátustól a munkálatok elkezdéséhez, de azt nem kapták meg, mivel a templom oly híres és nevezetes volt, és a kontárkodásra való hivatkozással azt csak céhes mesterek bevonásával és irányításával engedélyezte. A templomot 1815-ben renoválták, amely munkához Fischer érsek 500 Ft-ot adott. A munkálatok 1822-ben fejeződtek be. Egerben az 1700-as években egy plébánia volt. A katolikus lakosság

⁶⁰BREZNAY, 1933. 99. o.

szaporodása miatt 1788. január 25-én a Helytartó Tanács Egerben a plébániák számának kettővel való növelését rendelte el. Az intézkedést azonban nem hajtották végre, később feledésbe merült.

A kegyszobor felállításával a szerviták elsősorban a Mária tiszteletre és a zarándokok lelki gondozására specializálódtak. 1739-ben az egri hívek a pestistől való félelem miatt a Szűzanya barokk szobrát hét törrel díszítették fel. Ez az ábrázolás később teljesen elterjedt hazánkban, és sok templomban megtalálható az egész nagy Magyarországon és a Habsburg birodalomban is. A búcsújáró helyen történt gyógyulások fogadalmak megtételére indították a világi és egyházi vezetőket is, amelyek közül néhány példa:

Hörner Ferenc városi szenátor 1742. március havában a város vezetősége számára minden fájdalmas pénteken püspök által vezetett zenés litániát fogad a Fájdalmas Anya oltára előtt.

Deák Ferenc kanonok, az egri szeminárium rektora 1743. július 21-én fogadalmat tett, hogy az egri Fájdalmas Szűz előtt minden hónap 3. vasárnapján szentbeszédet tart és szentolvasót végez a szenvedő népért.

1744. szeptember 20-án az egri Fájdalmas Anya nagybúcsúján több tízezer ember vett részt. Ekkora tömeget még nem látott eddig a város.

1747. július 4-én báró Seriera Péter kérését teljesíti a Fájdalmas Anya, ezért hálából felveszi a skapulárét.

1749. július 3-án a város lakossága négy ezüst fogadalmi lámpát állít a Szűzanya oltára elé hálából a kapott kegyelmekért. Ugyanebben az évben Rottenstein Ferenc a kegyképhez két örökő lángot állíttatott és megfogadja, hogy a kegyoltár alatti kriptába temetkezik családjával együtt. A kriptát az ő apja, Antal 1725-ben építtette. Szintén ebben az évben gyógyult meg Orlandi Krisztián 14 hónapos beteg Ignác fia, aki testvérével együtt felveszi a skapulárét.

1750-ben Komáromi János egri kanonok 1000 Ft értékben alapítványt tesz a kegyoltárnál elvégzendő szentmisékre.

1753. július 27-én Mészáros Terézia Szűz Mária általi imameghallgatása miatt értékes miseruhát ajándékoz a kolostornak.

Ezen leírások hosszan sorolhatók volnának, hiszen a plébánián sok ilyen maradt fenn; a templomban található rengeteg márványtáblácska is tanúskodik az imameghallgatásokról.

Az egri fájdalmas búcsúnak (szeptember 3. vasárnapja) még ma is nagy hire van.

Itt van eltemetve korának népszerű alakja Szaitz M. Leo, a katolikus újságíró magyar úttörője.⁶¹ De megemlítendő még Verestói Imre szervita atya is, akit tudós hírében említenek és aranymiséjét is Egerben tartotta.⁶²

A rendház naplói a feloszlatáskor elvesztek, de a jezsuiták naplói szerint első feltámadási körmenetüket 1697-ben este 10-kor tartották meg. Ez folyamatosnak tekinthető, bár az időpont változik. 1824-ben a Fuchs-féle rendelet szerint este 7-kor tartották körmenetüket, ami zavarta az irgalmasok körmenetét, a magyar, illetve német éneklés összekeveredett, ezért az érsek az időpontot megváltoztatta. A szerviták körmenetét egy órával későbbre halasztotta. 1859-ben viszont újabb érseki rendelkezés következtében a minoritákkal egyidőben ½ 5-kor kellett kezdeniük a feltámadási körmenetet.⁶³

A templom főoltárképe *Balkay Pál* egri festő műve (1820). A rendház kapcsolódik a templomhoz, copf stílusban. A refektórium egyik oldalfalán *Kracker* két freskója: Jézus a szamariai nővel és Jézus a pusztában (1779).⁶⁴ 1822-ben Fischer érsek költségén a templomot megnagyobbították és renoválták. Ez év augusztus 20-án ágyúörgés közepette ünnepélyesen újra felszentelték. A templom orgonáját 1863-ban nagyobbította Mooser Lajos, aki a szekrény díszítésének stílusa alapján arra következtetett, hogy azt Árvay József egri orgonaépítő (1765-1831) készítette. 1828-1830 között az egri tanárképző egyik növendéke a kántor, majd Urbán József látta el a kántori feladatokat, aki elvégezte a tanítóképzőt, és a Czifra kapu melletti iskola kinevezett tanítója lett.

Az 1786-os beszámoló szerint a rendtagok csekély száma miatt a zsolozsmát nem énekelték, ahogy az a szerzeteseknél szokás, hanem csak recitálták.⁶⁵ Az 1857-es rendi sematizmus szerint is csak hat szerzetes élt a kolostorban, ebből négy felszentelt pap, egy örökfogadalmas testvér és egy novitius. Összehasonlításképp megemlítendő, hogy ezen évben a szervita szerzetesek száma a pesti rendházban 13 fő, a fraknoi rendházban szintén 6 fő.⁶⁶ A következő évi sematizmus szerint már csak öt fő teljesít itt szolgálatot, míg a provincia szerzeteseinek összlétszáma 56 fő, ami nyolc rendházba oszlik szét. 1860-ban viszont már nyolc szerzetese volt a rendháznak a rendtagok száma is 61 fő. 1883-ban már szintén csak öt szerzetes lakik a rendházban, és ez az 5-8, fő közötti létszám volt a jellemző hosszú időn át, ami a szerzetesi életet szintén nehezítette.

⁶¹ KATHOLIK, 1902. 1101. o.

⁶² KARCSÚ, 1867. 184. o.

⁶³ BÁRDOS, 1987. 126. o.

⁶⁴ GERŐ, 1957. 38. o.

⁶⁵ BÁRDOS, 1987. 126. o.

⁶⁶ SOB, 1857. o.

A rendház évente három zenés ünnepet tartott, amihez a székesegyház zenészeit bérelték fel: a feltámadási körmenet, az úrnapi körmenet és a templom búcsúját jelentő Hétfájdalmú Szűz ünnepét, amit szeptember harmadik vasárnapján ünnepeltek. A búcsú alkalmával az volt a szokás, hogy a délelőtti szentmisét énekelték, délután pedig a templomukból vonultak körmenetben a székesegyházba, majd vissza. Ez hagyománnyá vált. „A három ünnep zenéjéért 1790-es években évi 12-14 Ft-ot fizettek ki.”⁶⁷ 1837-ben az érsek megbízta a szervitákat, hogy a Pyrker érsek által építtetett várbéli kálváriára nagypéntektől Szent Mihályig a hónap harmadik vasárnapján körmenetet vezessenek, amiért évi 15 Ft-ot kapnak az érsekségtől.⁶⁸

II.4. A fraknói rendház

Fraknó „a Rozália-hegység lábánál, a Vulka völgyében települt, több mint 2840 lakosú község. Valószínűleg a XIV. században alapították. 1346-ban „Faruhno” néven szerepel az oklevélben. Ekkor már temploma is volt. A falu lakossága 1571-1606-ig evangélikus volt. Az Esterházy család birtokába 1622-ben került.

A katolikus plébánia- és búcsújárótemplom, valamint a szervita kolostoregyüttes a Hauptstrassén található. A Mária mennybevetele templom 1347-ben már állt. Mai barokk megjelenését 1655 és 1695-ben történt bővítésekor nyerte. A szentély egy része gótikus eredetű. A nyugati oromfalas homlokzaton nyíló kapu szintén gótikus. Az előcsarnok a XIX. században épült. A déli bejárat felett 1655-ös évszám olvasható, a felette lévő körácsos ablakok neogótikusak. A négyszintes torony ablakai lunettásak, alacsony sisakja szegmensívű oromzatok között emelkedik.

A templombelsőben a főhajót keresztboltozat fedi, amelynek bordái korong alakú zárókövekben végződnek. A főhajó pilléreit barokk faszobrok díszítik. Az oszlopos főoltár 1754-ben készült. Az oltárfülkében baldachin alatt lévő, fából faragott Madonna-szobor - az egykori kegyszobor - a XV. század közepéről való. A mellékoltárok 1756-1757-ben készültek, rokokó ornamentika és plasztika díszíti őket. A bal oldalin a Pieta látható, a jobb oldalin Szent Peregrinus áll a feszülettel. A rokokó díszítésű szószék 1756-ban készült, hangvetőjén a hit szimbólumával.

A szervita kolostor a templom keleti oldalához csatlakozik. A herceg Esterházy Pál alapította kolostor 1692-1704 között épült fel, mestere Konrad Bechter volt. Egyemeletes, négyszárnyú barokk épület. A főbejárat felett az Esterházy-címer, az előreugró oromzaton az

⁶⁷ BÁRDOS, 1987. 126. o.

⁶⁸ Uo., 1987. 127. o.

1773-ban készült Harangos Madonna (kismartoni kegyszobor) látható. A földszinten keresztboltozatos kerengő húzódik. Az épület északnyugati sarkán lévő kis kolostorkápolna díszje a XVIII. század közepéről való, s a Mater Dolorosát ábrázoló faszobor. A rendházat 1982-ben a szerviták elhagyták, az épület ma az egyházmegyéhez tartozik.”⁶⁹

A szerviták idetelepülésének eredete jól dokumentálható, mert a Győri Egyházmegyei Levéltárban külön kezelik a szervitákkal kapcsolatos leveleket, és sok adat maradt fenn. Fontos forrás Mandl János levéltárnok levele, mely kelt a főméltóságú herceg Esterházy fő levéltárából Kismartonban 1872. május hó 25-én. Ez a levél a győri püspöknek íródott, és összefoglalja a szerviták fraknoi letelepedésének történetét. Ezen levél szerint herceg **Esterházy Pál** nádor a fraknoi szervita szerzetesek tárgyában 1692. május 7-én vette fel a kapcsolatot az Innsbruck városában székelő szervita rendi provinciálissal. E levél latinul íródott, de Mandl János egy magyar fordítást is mellékel, mert ez a legfontosabb összefoglalása a szerviták itteni történetének⁷⁰:

„A fraknoi Servita szerzetesek alapítványa tárgyában

1692-ik évi május 7-én Innsbruck (Oeniponti) városban székelő Szent Józsefhez címzett Servita Szerzet Provinciálissa jelenti Herczeg Esterházy Pál Nádnak, hogy Frakno Váralján behozandó Servita zárda tárgyában egy szerzetes pap Procurator Provinciae neve alatt kiküldetvén, az a szükséges utasítással ellátott, és oda utasított, hogy az alapító Herczegnek további szándékát, és parancsolatját átvegye.

Ezen megbízás folytán herczeg Esterházy Pál Nádor – és a Servita szerzet megbízottja R. P. Seraphin közti Fraktó váralján be hozandó Servita zárda iránti terv az alapító Herczeg szándékához képest megállapittván, annak a Szerzet világi javairól szóló 2-ik pontjában ki köttetett, hogy a lelkészek által eddig birt mindennemű plebániái szántföldek, és szőlők, valamint Plebániának tellyesített jobbágyi szolgálatok a szertartási dijjal (Stola) és egyéb jövedelemmel együtt a Servita szerzetre szálljanak, - annak 4-ik pontjában továbbá az alapító Herczegnek a magyar kamaránál künlévő nádori fizetéséből 12,000 ft tőke, és annak 6 száztóli kapatja a szerzet részére akképen köteleztetett, hogy ezen tőke

⁶⁹ NÉMETH 2003. 145-146. o.

⁷⁰ GYEL Szervita gyűjtemény. Mandl János Levéltárnok kimutatása: Kelt a fő méltóságú herceg Esterházy fő levéltárából, Kismartonban, Május hó 25-kén 1872.

Magyarországban az alapítandó zárda részére kamatra kiadassék. Addig is pedig, míg ezen künlévő alapítványi tőke megszereztetik, az alapító Herczeg, vagy annak családja saját jövedelméből a Szerzetnek évenként 720 fíot fizetni köteles, és az alapítványi tőkének kifizetését az alapító Herczeg és a Szerzet egyesült erővel Ő Felsege a királynál sürgetni fogják.

A Fraknói templomhoz és Plebániához tartozó szöllők, földek, és rétek öszveirattak, és megbecsültettek (1,338 fíotk)

1695-ik évi Jánúár 25-kén Kelt, és Kollonics Leopold bibornok, Kolocsaí Érsek, és Győri Püspökség adminisztrátorának helyben hagyásával ellátott Alapítványi okirat szerint fraknó várallyán tőszomszédságában 10. Magyarországban született Németh, Magyar és Horváth ajkú Servita szerzetbeli áldozó pap, és 2 szerzetes szolga számára szolgáló Klastrom herczeg Esterházy Pál magyarország Nádora által alapítattott, és az ottani Servita szerzet örökös Fraknói Plebánosnak ki neveztetett.

A Szerzet örökös eltartására és segélyezésére annak a fraknói plebániához, és templomhoz tartozó földek, a lelkészeknek tellyesített jobbágyi munkák szertartási díj (Stola) tőke pénzek, és a plebániának és egyháznak mindennémű jövedelmei örökre átadattak, - továbbá minden Szombathi napon Fraknó várában tartandó szent misére évenként egy hordó bor, és a Klastrom fűtésére évenként 40 öl tűzifa köteleztetett, és a szerzetnek megengedetett, hogy jobb gazdasága folytatására, és saját szükségére a fraknói község legelőjén husz darabot meg nem haladó lovakat, ökröket, és teheneket tarthasson, hogy pedig jobbléte megalapittassék, és a koldulástól óvakodjék a szerzetnek 14,000 fíot alapítványi tőke akképen átadatott, hogy abból a Szent Rozália kápolnát illető, és készpénzen meg levő 2000 fíot tüstint fel vehetik, a többi 12000 fíot pedig az alapítónak hátra lévő Nádori fizetéséből fogják kapni, addig is pedig, míg ez utóbbi nékiek kifizettetik, és általuk Magyarországban biztos helyre kamatra ki adathatik, ezen 12,000 fíot tőkének 6 pCentes kamatait 720 fíal az alapító Herczeg, vagy annak örökössei, illetőleg a Fraknói uradalomnak törvényes birtokossai a fraknói uradalom jövendelmeiből fogják fizetni, ha pedig a kamat fizetés megtagadatnék, a Szerzet azt az alapítványi okirat mellett a Sopron megyei herczegi jószágokból Sopron megyei Alispányi bíróságnál keresheti.

1697. Oktober 26-kán kelt Térítvényben a Servita Szerzet Németh honban lévő Tartományi Perjelje az egész Perjelség nevében megismeri, hogy a Servita Szerzetbe lépett

Gróf Esterházy Ádám az alapító Herczeg fiának tartásáért, és ruházásáért addig, míg a Papi növendék leend, a fraknói szerzetnek évenként a fraknói uradalmi pénztárból 180 ftk fizetettnek, és mivel ezen összegnek tőkéje 3000 fial azon esetre, ha Esterházy Ádám növendék áldózó Papnak föl avattatni fog, a fraknói Klastromnak örökre átengedetett, egyszerismind Herczeg Esterházy Pál urat és annak örököseit biztosítja, hogy ellenők Esterházy Ádám Servita után követelés semmi szín alatt támasztatni nem fog.

1709 Május 25-kén Herczeg Esterházy Pál Nádor – a fraknói Servita Szerzet részére kötelezvényt ad, melyben a 15,000 ft alapítványi összeget 5000 fial szaporította, és mind ön magát, mind pedig örökösseit arra kötelezi, hogy jövőben a tőkének letisztázásáig 20,000 ft tőkének szokott kamatait, és pedig évnegyedenként 300 fial a fraknói tisztartó által a szerzet kezéhez lefizetett fogja, - egy uttal, a Szász herceg bibornokot, és Esztergomi Érseket úgy is mint Győri Püspököt megkérte, hogy jelen Kötelezvényt püspöki hatalmánál fogva helyben hagyni méltóztassék.

1709 Junius 9-kén kelt térítvényben a Servita szerzet tartományi Perjelje magát az egész tartomány nevében arra kötelezi, hogy mivel az Alapító Herczeg az eddigi Alapítványi tőkét 15000 forintról – 20,000 fira felemelte, az Alapítvány okiratban körülírt Isteni szolgálatot, és egyéb feltételeket a Szerzet pontosan tellyesíteni fogja.

1712 November 22-kén Herczeg Esterházy Pál Nádor – fraknói tisztartója Czvitkovits Jánoshoz bocsájtott Commissióban nékie meghagyta, hogy a fraknói Pater Servitáktól örököszen megvett fraknói plebániai földeket tudni illik szőlőket, szántóföldeket, és réteket – kivévén egyedül a Pfarrwiesen nevű és Mättersbachon lévő két rétet, és a Plebánia Gyümölcsös és káposztáskertjét – számára birtokba vegye, és a Servita Paternek ezen a fraknói Plebániához tartozó földeknek átengedéseért évenként 140 fraknói akó bort, 60 köből rozst, és 30 köből búzát kiszolgáljon – e szerint föllül megirt két rét, és két kert a szerzet számára fenn tartatván, a többi Plebániai földek, és szőlők a fraknói uradalomnak birtokába átmentek.

1752 Julius 1-én a megbízott heczegi Commissio és a fraknói Servita Szerzet közt szerződés a végett kötettet, hogy a fraknói vártisztek, és szolgálk, úgy a várkörül lakó jobbágyok számára a fraknói várban minden vasárnap, és ünnep napokon rendszerint 10 órákkor szent mise tartassék, és ezen a várban tartandó Isteni szolgálatért a szerződő

szervetnek 10 akó bor fraknói termés, 6 mérő búza, 6 mérő rozs, és 4 öl tűzifa évenként köteleztetett.

Végre megjegyeztetik, hogy a plebánia és várkápolnai isteni szolgálat mellett a Rozália kápolnába is Szent Györgytől Szent Mihályig minden vasárnap, és innep napokon a Servita szerzetesek által Szent mise tarttatik, - a fraknói templom és zárda tatarozása pedig a szervetnek terhére esik.

Kelt a fő méltóságu herceg Esterházy fő levéltárából, Kismartonban, Május hó 25-kén 1872.

*Mandl János Levéltárnok.*⁷¹

A szerviták megtelepedése tehát 1695-re tehető. A rendbe belépett 1697-ben Gróf Esterházy Ádám, az alapító herceg fia. A sekrestye közelében van a rend sírboltja, amelyben többi rendtársai között nyugszik **Fr. M. Pál**, azaz **Eszterházy Ádám Lipót József** ráatóti prépost, Eszterházy Pál nádor fia (†1720 febr.16.). A szerviták ezen kolostora is szintén kegyhely. A főoltáron álló Mária-szobor már a XII. században a hívők tiszteletének tárgya volt, mely tűzvészben s az ellenségek pusztítása közepette a templommal együtt mindig sértetlen maradt. A berendezés az Eszterházy hercegi család bőkezűségéről tanúskodik.

Frankó várában egy a boldogságos Szűz tiszteletére szentelt kápolna van, mely mintegy filiája a kolostortemplomnak. Úgyszintén filiája a rendháztól nem messze eső Szt. Rozália-kápolna, a hasonló nevű hegyen, mely kápolnát szintén Eszterházy Pál herceg alapította 1670-ben. E kápolnában nyáron sok zarándok megfordul.⁷²

Szintén a Győri Egyházmegyei Levéltárban fellelhető a frankói rendház birtokállományának egy 1871-ből való összeírása is a, mely szerint a rendház birtokállománya a következő:

- Belső telkek: zárdatelek 1340 négyszögöl. Park 1400 négyszögöl.
- Szántóföldek: négy helyrajzi számon összesen 19 705 négyszögöl.
- Réteken: 3100 négyszögöl.

⁷¹ GYEL Servita gyűjtemény. Mandl János Levéltárnok kimutatása: Kelt a fő méltóságu herceg Esterházy fő levéltárából, Kismartonban, Május hó 25-kén 1872.

⁷² KATHOLIK , 1902. 1101.

Az erdőrésről a rend lemondott a község javára, de cserébe évente 12 öl fa járandóság illeti meg a rendet.⁷³

A rendtagok száma változó, négy és hat szervita között mozgott, mert a rendtartomány sem volt túl népes. 1906-os rendi sematizmus szerint 5 szerzetes, és mind papok (páterek) is egyben:

„Status personalis:

R. P. **Adalbertus M. Zaicz**, Prior Conv. Conc. em. et act.

R. P. **Antonius M. Rauschenfels**, Subprior, Senior prov., Sacerdos jubilaris, Spiritualis Districtualis, Conc. em.

R. P. **Alexius M. Schmidt**, Conc. em. et act.

R. P. **Wenceslaus M. Bauer**, Conc. ord., Coop. Paroch.

R. P. **Paulus M. Popp**, Conc. ord., Coop. Paroch., Catecheta.

Numero: 5”⁷⁴

Az 1906-os évben a tartomány létszáma mindössze 45 fogadalmas szerzetes volt, közülük csak hét volt testvér (fráter).

Ez a szám stagnált a sematizmusok szerint. 1866-ban például 5 szerzetes, ebből csak egy testvér. A tartományi létszám: 54 fő. 1867-ben Fraknón nincs változás, a tartományi létszám 56. fő. 1870-ben 4 páter, és 52 fős tartomány, 1883-ban szintén 4 páter, de már csak 46 fős a tartományi létszám.

A győri egyházmegye sematizmusai szerint 1913-ban és 1918-ban szintén 5 szervita páter tevékenykedett itt.

II.5. II. József rendelete és az általa felosztatott rendházak

II. József (1741-1790) 1782. január 26-án kihirdetett rendeletével megszüntette Magyarországon a „szemlélődő” életmódot folytató - karthauzi, kamalduli férfi, a klarissza és ágostonrendi apácarendeket, 1783. november 25-én hasonló sorsra jutottak a rabkiváltó trinitáriusok, 1785. február 22-én az ágostonrendiek, majd 1786. február 7-én a pálosok. Ez év április 8-án megengedte az uralkodó, hogy a szerzetes a püspöknél panaszt tegyen előljárója

⁷³ GYEL. Szervita gyűjtemény. Hanák István mérnök kimutatása: Kelt Sopronban, 1872. január 8-án. (másolat)

⁷⁴ Ave + Maria Schematismus ordinis Servorum B.M.V. almae provinciae Austriaco-Hungaricae pro Anno Christo nato MCMVI. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis. 13. o.

ellen.⁷⁵ Ezt követően teljes rendek felszámolására már nem, csak bizonyos rendházak bezárására került sor az országban. II. József 1786-ban terjedelmes utasításban szabályozta a kolostorok felszámolásának módját. Ennek értelmében a Helytartótanács és a Magyar Kamara részéről egy-egy felosztási biztost küldtek a helyszínre, akik, miután kihirdették a császár rendeletét, és megeskették a szerzeteseket, hogy semmit el nem titkolnak, átvették a rendház kulcsait. Ezután megkezdődött a kolostor ingó és ingatlan vagyonának összeírása, becslése és felszámolása. 134 férfi és hat női rendház szűnt meg II. József rendeletei miatt.

II. József a lorettói rendházakat megszüntette. A lorettói házat 1787-ben zárták be, a többi nem volt jelentős. A lorettói rendház 1926-ban ismét a szerviták kolostora lett, de ekkor az már nem volt Magyarország része, és napjainkra szintén kénytelenek voltak feladni a kolostorukat.

Másik két kolostorukat, a **lajtaszékit**⁷⁶ és **váthit** szintén II. József záratta be 1788-ban.

Vát község Vas megyében, a szombathelyi kistérségben található. Kegyhelye több mint 300 éves zarándokhely, templomát 1720-ban Nádasdy Tamás építtette, majd 1734-ben szervitákat telepítettek ide. Kolostor is épült a templom mellé, melyet 1788-ban II. József rendeletére a szerviták elhagytak. A kolostort később lebontották, a kegytemplom azonban megmaradt, 1945-ben szentélyét újjáépítették.

A hitújítás hatására a XVI. században, valamint a XVII. század első felében megjelenő ellenreformáció legfőbb támogatója az államhatalom és a vele lojális arisztokrácia volt. Az újonnan ismét katolikus hitre tért főnemesi családok - mint Nádasdyak, Esterházyak, Rákócziak, Homonnaiak, Forgáchok, Zrínyiek - meghatározó szerepet játszottak a külföldi kultuszformák elterjesztésében, a kegyhelyek alapításában és a zarándoklatok terjesztésében. Céljaik megvalósításához a szerzetes rendekben találtak támaszt.

Ennek a folyamatnak tipikus példája a Vát-szentkúti kápolna létrejötte.

„A XVII. században a reformáció hívévé lett Nádasdy családból elsőként az országbíró Nádasdy Ferenc (1622-1671) tért vissza az eredeti katolikus hitre. Egy meghatározhatatlan

⁷⁵ KARÁCSONYI J. 302. o.

⁷⁶ (1899-ig Lajtaszék, németül Stotzing): falu a mai Ausztriában Burgenland tartományban a kismartoni járásban. Templomát és kolostorát 1594-ben alapították. 1644-ben először itt telepedtek meg szerviták hazánkban. 1683-ban a török lerombolta a kolostort. 1713-ban közelében egy 1640-ben készült, elrejtett Mária-szobrot találtak. Azon a helyen épült a XVIII. században a Megtalálás Kápolnája. A szobor az új, 1743-45 közt épült templom főoltára került mint kegyzsobor. Korábban búcsújárárhely volt. 1788-ban II. József szintén bezáratta a kolostort.

korú és származású, a családi levéltárában fennmaradt történet szerint Pázmány Péter (1570-1637) hatásának tulajdonítja a Nádasdyaknak ezt a visszatérését. A térítés annyira sikeres volt, hogy birtokainak 40.000 lakója szintén követte példáját. Valójában mi vezette Nádasdy Ferencet e cselekedetében: a hitbéli meggyőződés, tán a politika vagy házassági, esetleg birtokszerzési szempontok, ma már nem lehet megítélni. Hogy hite az évek során elmélyült, bizonyítják az egyház részére tett jelentős alapítványai, valamint a Rómát is felkereső zarándokútja, melynek során 1665. április 19-én még VII. Sándor pápa is fogadta audiencián, és különböző ereklyéket adományozott neki. Ezek közül több az általa alapított lorettói szervita rendházba került. A Vas vármegye főispáni tisztét is szintén betöltő Nádasdy Ferencet, a Wesselényi-féle összeesküvés miatt, 1671-ben I. Lipót (1640-1705) teljes vagyonelkobzásra ítélte, majd kivégeztette. A katolikus egyház részére tett alapítványait, illetve adományait 1663. július 10-én kelt végrendelete foglalja össze. Ő alapította meg a lékai ágostonrendi, illetve a belatinci ferences templomot és kolostort, valamint az itt említett lorettói szervita rendházat. Ezek után nem meglepő, hogy fia, Tamás, a váti birtokán létrejött kegyhely fenntartására, a családi hagyomány iránti tiszteletből is, apja példáját követve letelepítette a szervita rendet.”⁷⁷

A kegyhelyet gondozásba vevő szerviták letelepítéséről, a kolostorépítésről több rendháztörténet is rendelkezésre áll. A Nádasdy családnak, illetve a szervita szentkúti rendháznak a Magyar Országos Levéltárban több irata maradt fenn. A falu közelében található forrás mellé először egy deszkából épült kápolnát emeltek, melyet hamarosan átépítettek téglából. A kápolnát 1721. augusztus 20-án szentelték fel.

„1733-ban Nádasdy Tamás meghívására két szervita szerzetes érkezett Vátra, akiket saját kastélyában szállásolt el. Az 1734 júniusában kelt alapító okirat értelmében Mária hét fájdalmának tiszteletére kívánt monostort állítani, egyben kötelezte magát arra, hogy saját költségén megfelelő épületet építtet, és felruhazza azt a fenntartáshoz szükséges jogokkal és anyagiakkal. Ehhez 20.000 forintos alapítványt tett.. A szerzetesek cserébe vállalták, hogy alapítójuk tiszteletére, élteben és holtában napi egy misét mondanak érte és családtagjaiért. Nádasdy Tamás 1734 októberében elhalálozott, anélkül, hogy az alapítvány teljes összegét letette volna. Örököse, Lipót (†1758) nem akarta maradéktalanul teljesíteni végrendeletét, ezért a viszony közte és a rend között elmérgesedett. 1743-ban sikerült megegyezniük.”⁷⁸

⁷⁷Velladies Márta: Vát - Szentkúti kápolna. Tájak Korok Múzeumok kiskönyvtára 652. kötet. TKM Egyesület, 2000. In: <http://www.bucsujaras.hu/Vat/index.html> (2008.06.10.)

⁷⁸Uo. In: <http://www.bucsujaras.hu/Vat/index.html> (2008.06.12.)

„1745. június 10-én volt a rendház, majd 1716. szeptember 8-án, Mária születésnapján a templom alapkövetétele. Az építkezés 1750-re fejeződött be. A rendház 1788-ig működött, amikor II. József rendeletileg bezáratta azt. A dokumentumokban rezidenciaként és nem kolostorként szerepel a rendház, ami azt jelentette, hogy megfelelt a rendi élet előírásainak betartására, de méretében kisebb a kolostornál, általában 5 fő befogadására volt alkalmas. Az 1788-ban felvett leltár sokat elárul róluk. A téglalap alakú kolostor földszintjén tíz helyiséget írtak össze: konyha és kamra, ebédlő (refektórium), a gondnok és a portás szobája, négy vendégszoba, valamint a könyvtár. Az emeleten voltak a szerzetesek cellái. A kegytemplomot és a rezidenciát fedett folyosó kötötte össze. A templom előtt Immaculata-szobor (1743) állt. 1788. július 1-jén Kovacsics Mátyás kamarai és Rosti Ferenc helytartótanácsi biztos reggel kilenc órakor zörgetett a váti rendház kapuján. Miután bebocsátást nyertek, a refektóriumban összegyűlt szerzetesek előtt kihirdették a császár rendeletét. A szükséges adminisztrációt követően, még aznap megkezdődött a javak összeírása, felértékelése. A szerzetesek az év végéig maradhattak lakóhelyükön. Ekkor hét szerzetes lakott a kolostorban, közülük hármat találtak mind felkészültségben, mind fizikailag lelkipásztori szolgálatra alkalmasnak, így a szombathelyi egyházmegyében ők maradhattak, s vállaltak világi-papi feladatot.

Bár továbbra is történtek istentiszteletek Szentkúton az 1790-es években, az épületegyüttesnek senki sem viselte gondját, s az hamarosan enyészetnek indult. 1815-ben a rendház már tönkrement állapotban volt, 1840-re a kápolna is dűledezett. 1857-ben a kolostor már csak részben állt.”⁷⁹

II.6. Kegyhelyek a szerviták gondozásában, zárandoklatok

Magyarországon a XI. században népszerűvé vált zárandoklatok célja a két szent város, Róma és Jeruzsálem felkeresése volt. A XII. század második felétől az előbbi szerepe csökkent, mellette az egyre szaporodó kisebb zárandokhelyek váltak népszerűvé. Ezeken a

⁷⁹ MOL C 103 Helytartótanácsi Levéltár: Inventarien der in Hungarn aufgelassenen Klöster, Serviten-Klöster: Váth.: MOL, Magyar Kamara Archivuma E 151 Acta ecclesiastica ordinum et monialium 38-39. doboz. MOL P 507, Nádasdy-család Levéltára 146. csomó, No. 760
Velladics Márta: Vát- Szentkúti kápolna. In: <http://www.bucsujaras.hu/Vat/index.html> (2008.06.10.)

településeken kívül létrehozott szent helyeken a XIV. századtól - az ereklyék mellett - egyre gyakrabban források, fák, képek, szobrok kerültek a kultusz középpontjába. Az ilyen, egymáshoz közel fekvő, szerényebb kultushelyeket érintő zárandoklatokból alakult ki a reformáció után a „búcsújárás”. A szerviták templomai – a budapestit és makóit kivéve – mind búcsújáró helyek is voltak. (Bár a pesti szervita templom búcsúját Dág, Isaszeg jámbor asszonynépe még a legutolsó időkben is felkereste, azért ez még nem nevezhető kegytemplomnak). Még Törökszentmiklós is az lett a szerviták korában, pedig ez talán a legrövidebb történeti múltra tekinthet vissza mint kegyhely, hiszen 1948. május 2-án vették birtokukba a szerzetesek. Mégis ugyanazon évben maga Mindszenty József hercegprímás is felkeresi, és Czapi Gyula egri érsekkel, Pétery József váci püspökkel, illetve Kriston Endre egri segédpüspökkel a kegyszobor előtt közös misét celebrálnak. A szerviták első kegyhelye is a sokatmondó Loretto nevet viseli, melynek eredeti (olaszországi) helyszíne valaha Európa egyik leghíresebb zárandokhelye volt. Ezek a zárandokhelyek legendákkal és csodákkal átszőtt történelemmel rendelkeznek. Lehetetlen az igazságot kideríteni, és felesleges is ilyen esetekben a múltat firtatni, mert ez már a hit kérdésébe tartozik. A kegyhelyek tehát kiemelt jelentőséggel bírnak a szerviták életében, és ez nem csak magyar vonás, hanem a rend egyik markáns sajátossága.

A barokk korszakában a csodákat többnyire lejegyezték, és a megyéspüspököknek megküldték. Ezek jól kutathatók a püspöki levéltárakban, ezért források is akadnak bőven, így e kérdést már sokan vizsgálták. Mindezekből megállapíthatók, hogy a kegyhelyek kialakulásában nagy szerepet játszottak a török kiűzése után ide telepített német nemzetiségiek. „A kultuszokról megállapítható, hogy többségükben kezdeményezői az alsó, paraszti rétegek, részben német telepések játszottak meghatározó szerepet, míg a kegyhelyek kiépülése rendszerint a helyi földbirtokosok, kegyurak nevéhez kapcsolódik.”⁸⁰

Makkosmária, Máriaremete eredettörténete tipikus e korban, a váti alapításnál is a helyi földesúr Nádasdy Tamás egy szegény koldussal történt csodat látott, ezért építi ki a „szent forrást” kegyhellyé. A kegykép, kegyszobor, forrás vagy erdei tölgy ritkábban szikla, szinte állandó szereplője a kegyhelyek látomásainak és csodáinak. Ezen kellékek tipikusak a pogány rítusokban, és a hatalom sokáig üldözte, mert nem tudta kontrollálni. Az egyház mint intézmény, hatalma fénykorában tartózkodott attól, hogy a nép erdőbe tölgyekhez, forrásokhoz vagy kövekhez vándoroljon, és a maga paraliturgiáját végezze. A középkorban még joggal félhettek, hogy a régi vallás híveinek befolyása érvényesülhet az ilyen helyeken,

⁸⁰ TÜSKÉS-KNAPP 1988. 64. o.

ezért Szent László királyunk törvényben tiltotta, hogy kónél, fánál és forrásnál pogány módon szertartást mutassanak be. Valójában az ilyen megnyilvánulások nem pogány szokások, hanem az emberi érzések kozmikus kifejezései. A hívek közös imája, közösségi tudatot és a világban való feloldódás érzését adják az embernek, mely túlmutat minden vallási intézmény rendszerén és ezért egyetemes. Az ember lényegi kérdésének nemcsak magyarázat kell, mert az lehetetlen, hanem egy érzés megélése.

Egyes kegyhelyek vonzáskörzete igen nagy, néha fél Magyarországnyi területeket is lefednek, de az egri Fájdalmas Anya búcsúnál még csehországi zarándokok is gyakran megjelennek, nem beszélve a felvidékiekről. A barokk kor zarándoklatainak sajátossága volt, hogy azt az arisztokrácia és az egyházmegyei klérus is támogatta, mert a katolikus tömegek erejét és befolyását demonstrálta a protestáns lakossággal szemben, mely gyakran látott így nagy tömegben vonuló zarándok csoportokat.

„A Mária tisztelettel együtt a lokális kultuszhelyek és a képtisztelet előtérbe kerülése, valamint a vallásosság laikus szervezeti kereteinek, áhítatformáinak bővülése tapasztalható... A különböző protestáns felekezetek nem egyforma ütemben, mértékben és társadalmi megoszlásban válaszoltak a zarándokhelyek 'kihívására' s a felekezetek arányának stabilizálódásával a 18. század közepétől a zarándoklatok rekatolizációs szerepe a különböző felekezetek közötti konfliktust kifejező funkciója fokozatosan csökkent. ... A különböző vallási ismeretanyag közvetítése révén a zarándoklatok jelentős szerepet játszottak a katolikus egyház belső pasztorációs gyakorlatában, mely egyben biztosította a vallásos élet formáinak meghatározott keretek között tartását. A zarándokhelyek a különböző társadalmi rétegek és csoportok találkozásának egyik kiemelkedő lehetőségét jelentik, s ezzel elősegítik az alsó paraszti rétegek integrálódását.”⁸¹

A szervitáknál is jelentkezik a szobrok megtalálásának motívuma. Lajtaszék, Loretto kegyképe is el volt rejtve, mert a török, illetve a hitújítás képrombolása nagy károkat okozott a régi műtárgyakban, kegytárgyakban. Az egrit Lengyelországban találják meg. A rekatolicizálás korában ezek a megmaradt képek, szobrok felértékelődnek. „A Mária-kultusz ősiségét és folytonosságát annyira hangoztató tridentinus buzgóságnak egyenesen kapóra jönnek ezek a primitív faszobrok, amelyek a barokk templomok káprázatos pompájában a régi jó idők meghitt egyszerűségét, a szülőföld archaikus világát, a hit középkori történetiségét idézik.”⁸²

⁸¹ TÜSKÉS-KNAPP 87-88. o

⁸² BÁLINT 1977. 281. o.

A szerviták kegyhelyeik révén igen nagy kiterjedésű területen váltak ismertté. E helyek közül talán a legérdekesebb az egri, mert ez a legkeletibb kegyhelye a rendnek Európában, és egyben a leghosszabb folyamatos történettel rendelkezik.

Bálint Sándor szerint a Hétfájdalmú Szűzanya kultuszának eredetét a keresztes háborúk Szentföld-élményében és a nyomában születő passziómisztikában lehet megtalálni. Elterjesztésében a koldulórendek, a ferencesek, majd önállóbban a szerviták jeleskedtek. E kultusz alapját a legmarkánsabban Simeon szavai fogalmazzák meg: „S a Te lelkedet is tör járja át, hogy megnyilatkozzanak sok szívből a gondolatok.” (Lukács 2,35) „A másik három hagyományról: a Szűzanyának a keresztvívó Jézussal való találkozásáról, a keresztről való levételéről, illetőleg halott Fiának ölében való megpihenéséről és a temetésen való részvételéről csak a tiszteletre méltó ősi hagyomány tud.”⁸³

A szerviták egyik ősi legendája szerint Nikodémus és Arimathiei József azon a helyen, ahol a Szűzanya találkozott Jézussal a Kálváriára vezető úton, és a Szent Szűz elájult, templomot építettek tiszteletére. A rendet nem a hét alapító alapítja tehát, hanem Ők, akik látták a Szűzanyát, amikor összeesik Fia szenvedése láttán, és ebben a templomban kezdte meg a szervita rend a működését. 1233-ban a hét alapító csak újra alapította a rendet.⁸⁴

Egerben a Fájdalmas Anya búcsúját „lenézi a városi polgárság, és parasztbúcsúnak titulálja. A paraszt név pedig régóta pejoratív hangzású, erről tudatosan tettek. Nagy baj az, hogy ez a búcsú (az egri tájnak, ennek a környéknek ez a legnagyobb búcsúja), a városiak által lenézettnek számít.”⁸⁵

Ősz elején szeptemberben három Boldogasszony-ünnepünk van:

- szeptember 8.: Kisasszony;
- szeptember 12.: Mária neve ünnepe;
- szeptember 15.: Fájdalmas Anya.

Az ősz beköszöntével az elmúlás érzése felfokozódik az idős emberek lelkében. Ami a természetben eddig nőtt és gyarapodott, az most elkezd haldokolni. Az egri szőlőműveseknél elterjedt terminus volt a „fájdalmasra szed”, vagyis a búcsúra szüreteld kifejezés.

Az elmúlás érzete igazából a Fájdalmas Anya idején erősödik föl. „Az asszony ilyenkor, Fájdalmas Szűzanya idején, minden fájdalmat, nem csak az övét, egyesíteni tudta, azonossá tudta tenni a kozmikus fájdalommal, különösen búcsúalkalmakon, Isten által kijelölt helyen és időben. Magyarországon mindenütt jeles alkalmak vannak a Fájdalmas Szűzanya ünnepének

⁸³ BÁLINT 1977. 279. o.

⁸⁴ WIMMER 1942. 65. o.

⁸⁵ Molnár V. József: A Hétfájdalmú Szűzanya búcsúja: Előadás, Örökség Népfőiskola XIV. Találkozója - Eger, 1993. IX. 18. <http://www.bucsujaras.hu/tanulmany/molnarv/fajdalmasanya.htm> (2009. január 12.)

is, hogy a legjelesebbeket említsem: a Felvidéken: Pozsony, mellette Sasvár, a Dunántúlon: Sümeg, Felsősegesd, de itt palócidéken, Eger környékén ez megszorodik: Eger, Egerszalók, Gyöngyös. A palócok, a jászok és a matyók tartották az Istenanya kultuszát a legteljesebben. Itt található meg azok a paraliturgikus szertartások, amelyek nemcsak búcsúalkalmakkor vannak jelen, hanem házi szertartásokon is. Ha valaki a Mátra-vidéken elmegy egy parasztszalád hajlékába, akkor szinte mindenütt megtalálja még a házi oltárt, amely Boldogasszony ünnepeken más és más szerkezetet kap. Természetesen a Szlovákiában élő palócság is hasonlóképpen teszi ezt. Tehát ez a vidék az, amelyik a legteljesebben őrzí a Szűzanya kultuszát, mind házi rítusban, mind azokban a rítusokban, paraliturgikus rendszerben, amelyek egy-egy közösségi helyhez, egy-egy búcsújáró helyhez kapcsolhatók. Régtől szakrális helye lehetett ez a Kárpát-medencének. Nem véletlen, hogy itt elsősorban a Fájdalmas Szűzanya kultusza telepedik meg.”⁸⁶

Ugyanezen véleményen van Bálint Sándor is, aki szerint az egri szervita templom Fájdalmas Anya kultusza a büki palóc és jász jámborság egyik tűzhelye. „A templom csodatevőként tisztelt Pieta-szobra az imago pietatis gótikus világából itt is még közvetlenül hagyományozódott a későbbi korokra, napjainkra.”⁸⁷ A szervita templom egy török mecsetre emelkedik, mely pedig egy középkori apácatemplomra épült, mely hajdan búcsújáró hely volt, így a kegyszobor az őseink az örököse.

Az egri búcsúra nemcsak jászok, palócok és matyók jöttek el, hanem jöttek a Cseh-medencéből is, jöttek morvák és szlovákok is. „Egerben a Fájdalmas Anya búcsúja a legfontosabb, hogyha az ember a történelemben visszafelé kutat, akkor tatár-török, majd a kuruc időkől, majd a szabadságharc ideje alatt is itt találja a legtöbb férfialdozatot. Szinte itt marad a legtöbb anya, gyerek, férfi nélkül, itt gyülemllett fel a lehető legteljesebben a fiát vagy a férjét, társát veszített anyának a fájdalom. Ez a búcsú az, ahol javarészt öregasszonyok vannak jelen. Búcsújáró helyeinkre nem jellemző az, hogy csak az öregasszonyok vannak jelen, de Egerre igen. Ezen a helyen, a Fájdalmas Anya ünnepén, Szent ünnepén, az anyaság ünnepén, az asszonyok szerepének kellős közepén, természetesen az öreg asszonyok mennek el a búcsúra, az ő rendezett mikro-mindenségük adja alkalmát annak, hogy környezetük rendeződjön.”⁸⁸

P. Wimmer M. Anzelm Egerben volt házfőnök és sok érdekeset lejegyzett erről a búcsúról, mely a szerviták legegységibb szokása volt. „Ebből az időből eredt az a szokás, hogy

⁸⁶ U.o. <http://www.bucsujaras.hu/tanulmany/molnar/fajdalmasanya.htm> (2009. január 12.)

⁸⁷ BÁLINT 1977. 282. o.

⁸⁸ Molnár V. József: A Hétfájdalmú Szűzanya búcsúja: Előadás, Örökség Népfőiskola XIV. Találkozója - Eger, 1993. IX. 18. <http://www.bucsujaras.hu/tanulmany/molnar/fajdalmasanya.htm> (2009. január 12.)

szeptember harmadik vasárnapján délután rendszerint a püspök vagy valamelyik kanonok szentséges körmenetet vezetett a szervita templomból a székesegyházba. Visszatérve pedig Te Deummal fejezték be a Fájdalmas Anya ünnepét. Ugyancsak ebben az időben lett szokássá az is, Hogy a Fájdalmas Anya szobrát is magukkal vitték a körmeneten. E szép szokás csakhamar a környék híveinek tetszését is megnyerte. A szeptemberi ünnep keretei jóval túllépték Eger határait, és az 1700-as évek második felében egyre nagyobb zarándokcsapatok érkeztek a közeli és távolabbi falvakból. Megszerezték maguknak a Fájdalmas Szűz Anya szobrát, melyet fekete ruhába öltözött leányok hoztak magukkal a szervita búcsúra. A körmenetben pedig minden falu saját szobra köré csoportosulva haladt a végeláthatatlan menetben. Kedvező időjárás esetén néha húsz-huszonöt ilyen szobrot is vittek a székesegyház felé indult körmenetben. Vasárnap délután a különböző falvakból hozott Mária-szobrokat vitték diadalmenetben a székesegyházba.

Az egri szerviták, velük a Fájdalmas Anya vállruhája társulata, valamint a város és környéke sőt Felső- és Kelet Magyarország népe szeptember harmadik vasárnapján hódolnak a Vértanúk Királynőjének. A húszéves megszállás szomorú ideje alatt a felvidéki és erdélyi hívek csak egyenként jöhettek, jobban mondvá szökhettek az ú. n. egri fájdalmas búcsúra.⁸⁹ Egerben már a századfordulótól kezdve tudatosan parasztbúcsúvá degradálták a szerviták búcsúját, pedig az működött még a Rákosi korszakban is annak ellenére, hogy a szervita rendet, amelyik ennek a búcsúnak a szervezője és fenntartója volt, feloszlatták. A szerviták itt az egész esztendőben virágvasárnaptól kezdve mindenszentekig, minden hónap harmadik vasárnapjának délutánján a templomukból körmenetet vezettek az egri vár Kálváriájának hét stációjához, mely a keresztnél végződő ájtatossággal ért véget. A szervita rend Mária rendje. Szervita annyit jelent, hogy Mária szolgálja. Kegyhelyeik tovább működnek, csak a látogatottságuk hanyatlott egy kicsit, mióta nem ők vezetik e helyeket.

II.7. Ismertebb szerviták

Szaicz M. Leo O.S.M. (1749-1792)

Élete legnagyobb részét Egerben töltötte. 1746. febr. 15-én Kis-Martonban született betelepedett német szülöktől, kik fiukat magyarnak nevelték, és magyar ruhában járatták. 1763-ban Bécsben tanult bölcseletet. Bécsben ismerkedett meg Bessenyeivel és a magyar testőrökkel, akik hatottak írói munkásságára. 1764. jún. 2-án Jeutendorfbán belépett a

⁸⁹ WIMMER, 1943. 429-492. o.

szerviták közé, de teológiai tanulmányait továbbra is Bécsben folytatta, ahol 1769. febr. 18-án pappá szentelték. Bécsben és Langeckben a lelkek gondozásával foglalkozott, majd kérése szerint 1772-ben rendjének Magyarországon levő lorettói házába helyezték át. 1773 máj. 25-én prokurátor volt Egerben. 1776 tavaszán Váthra ment, ahonnan 1779-ben ismét visszatért Egerbe, és itt maradt 1792. júl. 30-ig bekövetkezett haláláig. Kazinczy Ferenc 1789. okt. 22-én meglátogatta őt Egerben.

„Mint a felvilágosodás és a protestantizmus ellenfele, a klérus által képviselt vonal fő alakja volt, aki a jozefinizmus elleni harcában a nemzeti-rendi ellenállásra igyekezett támaszkodni; az udvar politikájával szemben, ezért védelmére kelt a nemzeti nyelv ügyének. Heves, gúnyos, személyeskedő vitát folytatott Trenk Friggyessel és Szacsvai Sándorral”.⁹⁰

Máriafi István álnéven, négy részben kiadott *Igaz magyarjában* (1785-1790) és másutt a politikai intézkedések ellen kibontakozó nemesi-nemzeti mozgalomra igyekezett támaszkodni. Az irodalmi magyarnyelvűség híve volt. *Kis magyar frázéológia* (Pozsony, 1788) címmel *Pázmány* munkáiból válogatott kifejezés-gyűjteményt adott ki. Bírált az osztrák gazdasági politikát és az antiklerikalizmust. Védelmébe vette az egyházi nagybirtokot is. Hozzá hasonló fanatizmussal támadta beszédeiben a felvilágosodást a volt pálos Alexovics Vazul is, de a klerikális elvek legaktívabb publicistája mégis Szaitz M. Leo volt. Az antiklerikális röpiratok nagy visszhangra találtak a nemesi körökben, így itt nem sokat tudott elérni. Ebben a témakörben főként Trenk Frigyes (1726-1794) kalandos életű porosz katonatiszt Mérőserpenyő című kiadványa 1790-ben vert nagy hullámokat. A kor verses gúnyirataiban nagy számban találhatók támadások a személye ellen, de megszólal a klérus és Szaitz védelme is.⁹¹

Fontosabb művei: *Igaz magyar* (I-IV., Berlin Párizs, 1776-90) *Magyar- és Erdélyországnak rövid ismerete*. (Pest, 1791); *A Trenk mérőserpenyőjének összevetőzése* (Pest, 1791); *Magyar és Erdélyországnak mind világi, mind egyházi története* (Pest, 1793); *Huszonöt esztendőre szegődött házi s mezei szolga* (Vacz, 1793);⁹²

Verestőy M. Imre O.S.M. (1770-1849)

Páter Szaitz kortársa, Verestőy Imre 1770. április 22-én született Kolozsvárott, régi magyar nemesi családból. Édesapja Verestőy György, kálvinista prédikátor, anyja Fáy Mária,

⁹⁰ ÉLETRAJZI, 1969.689. o.

⁹¹ IROD-TÖRT, 1965.178-179. o., 184. o.

⁹² ÉLETRAJZI, 1969.689. o.

szintén kálvinista. Az ősök Lipót császártól és Wesselényi Ferenc nádortól kaptak nagy kiterjedésű birtokokat Trencsénben, Besztercebányán és Veszprém megyében. A birtokuktól kormányellenes magatartásuk miatt kényszerültek megválni és Erdélybe költöztek, ahol a kálvinizmus élharcosai lettek. Ezek között különösen Verestóy Imre nagyapja, ugyancsak Verestóy György⁹³, a kolozsvári református gyülekezet főfelügyelője, majd superintendense (püspöke) emelkedett ki nyomtatásban is megjelent gyűjtő prédikációival. Ezek után senki sem csodálkozhat azon, hogy Imréről is, akinek szülei a József nevet adták, felekezetéhez erősen ragaszkodó kálvinista írnok lett az Erdélyi Királyi Táblánál.

Imre édesanyja, Fáy Mária erős szimpátiát érzett a katolikus vallás iránt. Nemes származásánál fogva más miliőre vágyott, melyet meg is talált az öt megértéssel és tapintattal fogadó katolikus úrhölgyek között. Ez viszont elviselhetetlen szálkát és botrányt jelentett az egész kolozsvári kálvinista gyülekezetben. Férje előtt mindinkább kétségessé lett nejének a kálvinizmushoz való ragaszkodása, de még inkább kisfiának, Józsefnek kálvinista szellemben történő nevelése. Ezért Verestóy György négyévi házasság után elvált Fáy Máriától. A kis Józsefet ezek után Verestóy György második neje vette gondjaiba. A száműzött Fáy Mária fivéréhez ment Szatmárnémetibe, aki a város főbírója volt, majd pedig Egerbe utazott, gróf Eszterházy Károly püspökhöz és katolizált. Épületes, hitvalló életével az áttérni szándékozók között kifejtett buzgólkodásával megnyerte Eszterházy tetszését, ezért a püspök őt jelölte ki a megtért nők felügyelőnőjévé. Verestóy Imre még mielőtt megismerte volna édesanyját, máris elvesztette azt. Fáy Mária árván hagyott fiát nagyon szerette volna látni, ezért felvette vele a kapcsolatot. Ennek hatására Imre 22 éves korában katolizált. A fájdalmas Istenanya egri kegyszobra előtt tett ünnepélyes hitvallást, ahol korábban barátságot kötött P. Szaicz M. Leóval. Gróf Eszterházy egri püspök meghívta szemináriumába. A felkérést elutasította, de helyette felvételét kérte a Fájdalmas Anya szolgálói közé, a szerviták rendjébe. A főpásztor áldását adta kedvelt tanítványára, Imrére, aki 1792. június 3-án útnak indul a szerviták fraknoi noviciátusa felé. A noviciátus után a püspöki liceumban megkezdte hittudományi tanulmányait, ahol ritka tehetségével és szorgalmával csakhamar felülmúlta társait, ezért előjárói mindig őt bízták meg, mint az iskola legjobb tanulóját a hitviták (tentamina publica) vezetésével. 1794. május 29-én letette az örökfogadalmat, majd október 25-én pappá szentelték.

⁹³ Verestói György (Bonyha, 1698. jan. 25. – Kolozsvár, 1765. márc. 6.): erdélyi ref. püspök. 1718 – 1720-ban kolozsvári köztanító. Hosszú külföldi tanulmányút után 1727-ben Bánffy Farkas udvari papja, 1728-ban kolozsvári akadémiai tanár, 1758-ban ugyanott teológiai tanár, 1760-ban választották meg püspöknek. Több halotti prédikációja jelent meg. – M. Magyar versek... (Kolozsvár, 1772). In: Magyar Életrajzi Lexikon <http://mek.niif.hu/00300/00355/html/index.html> (2008. május 3.)

Elöljárói még tanulóéveiben a hitszónoki működésre szemelték ki. Állomáshelyei: Fraknó, Eger, Pest, Bécs, majd újból Eger. Mint népmisszionárius bejárta úgyszólván az ország egész területét, de különösen Felső-Magyarországot, az Alföldet és Erdélyt is, ahol még mindig a lutheránus felekezet uralkodott. 1810-ben az egri rendház perjele, 1815-ben tartományfőnöki titkár, 1828-ban az osztrák-magyar rendtartomány feje és 1834-ben ismét Egerben házfőnök. Nevéhez fűződik az 1820-22-es években az egri rendház és templom restaurálása és bővítése is. Mint tartományfőnök azon fáradozik, hogy szeretett rendjét minél szélesebb rétegekben ismertté tegye és elterjessze. Vezetése alatt a pesti és a bécsi rendházak nagy közmegebecsülésnek örvendtek, az útutazó egyházi fejedelmeknek, főuraknak, szerzeteseknek rendes hospitáló helyei lettek. A szerviták ősi szokása, a szakállviselés nem volt népszerű ekkor a fiatal szerzetesjelöltek körében. Verestóy provinciális az egyházmegyes püspökökkel egyeztetve, megnyerte a szakállviselés eltörléséhez a bécsi kancellária hozzájárulását is, így 1831. december 13-án a bécsi tartományi ülésen felmentette a rendtagokat e kötelesség alól.

P. Verestóy ez időben hatvanon felül volt már. 1834-ben, hat év tartományfőnöki megbízás után újra akarták választani, de a további vezető tisztséget elhárította magától, és ismét elvállalta az egri priorságot. Három év múlva azonban erről a hivataltól is lemond, hisz ezt a tiszteletet is már összesen 20 éven keresztül betöltötte. Erre az időre esik az Egerben kétszer dühöngő pestis- és kolerajárvány, majd a sok árvíz és tűzvész. Ötvenedik papi jubileumán, 1884. november 5-én Kovács Mátyás⁹⁴, prépost-kanonok prédikált és kiemelte: a legveszedelmesebb ragályok esetén is elszántan és szeretetteljesen láttuk őt forgolódni; a nehéz betegek és haldoklók között a vigasztaló és bátorító angyal szerepét töltötte be éjjel-nappal minden zúgolódás és rettegés nélkül.

⁹⁴ Kovács Mátyás, bölcséleti és teológiai doktor, egyetemi tanár, egri kanonok, egervári prépost és kurczi apát, szül. 1790. febr. 24. Polgáron (Szabolcs m.); középiskoláit (1801-1802-ben Miskolcon, 1803. Lőcsén, a human órákat 1804. szintén Lőcsén, 1805. Egerben) bevégezvén, az egri növendékpapok közé lépett; a bölcséletet 1806-7. és teológiát 1808-1811. Egerben hallgatta (időközben 1810. nov. 4. a pesti egyetemen bölcséleti doktorrá avatták), mire az egri papnevelőben a kispapok felügyelője volt. 1812. nov. 11. pappá szenteltetett fel és Budára hivatott báró Fischer István egri érsek mellé, ki akkor ott primási helyettes volt. 1813. máj. 2. teológiai doktor lett. Ezután a pesti központi papnevelőben mint tanulmányi felügyelő, működött; honnét érseke ismét visszahelyezte Egerbe, az egyetemes- és magyar történelmi tanszékre, 1820. nov. 8. pedig a pesti egyetemen a dogmatika tanára lett (1823. és 1826. dékáni hivatalt is viselt); ez állását 1832-ben egri kanonokká történt kinevezetése után hagyta el. 1837. március 25-én a Kisfaludy-társaság alapítója lett. Meghalt 1861. május 4. Egerben. Cikkei az Egyházi Folyóiratban (1832. I. Erkölcsi méltóságunk eszközéről és ezen eszköz megmaradhatásának szükséges feltételéről), a Magyar egyházi beszédek Gyűjteményében (Pest, 1833. IV. Szent Péter és Pál napjára, Mondotta Ó-Budán 1820-ban). Munkái: 10. Egyházi beszéd, mely azon alkalommal, midőn n. t. Verestóy Imre... félé százados papságának másod zsenge áldozatát 1884. nov. 5. ünnepélyes hálaadásul az Úrnak bemutatná... elmondott. Eger. 1845. Lásd.: Magyar életrajzi Lexikon <http://mek.niif.hu/03600/03630/html/k/k12348.htm> (2008. május 3.)

Egri házfőnöksége idejéből érdemes megemlíteni édesanyja, Fáy Mária holttestének áthozatalát, mely 1825. márc. 3-án történt. A jámbor anya 1798. márc. 19-én halt meg (27-éve) Így Fáy Mária, a katolikus hitéért száműzött édesanyja, ugyanabba a sírboltba került, ahova fia, Imre is pihenni tért 1849-ben.⁹⁵

Koller M. Jakab O. S. M. (1810-1885)

Bécsi házfőnök, zárai érseki tanácsos, Bécs tiszteletbeli polgára, koronás arany érdemkereszt. Budán született 1819. május 10-én. A bécsi egyházi lapok munkatársa, újságíró, műfordító.⁹⁶ Fordításai közül ismert: Egészségtan a nép számára. Írta és kiadta Májer István Esztergom, 1847. (és Buda, 1847. Újabb kiadás. Eger, 1885. Koller Jakab bécsi plébános németre fordította.)⁹⁷ 1837. szeptember 26-án lépett a szervita rendbe. 1840. szeptember 27-én tette le az örökfogadalmát. 1842. július 19-én szentelték pappá.⁹⁸ 1885-ben halt meg Bécsben.⁹⁹ Az 1857-es sematizmus szerint is már a bécsi rendház szerzetese és már ekkor plébános 1871-ben kapta a koronás aranykeresztet, és végig Bécsben élt a sematizmusok szerint, és 1883-ban a rendház priorja, vagyis házfőnöke volt. Ekkor már P. Ackermannak, aki pesti születésű volt, és a tartományfőnökséget a pesti házból gyakorolta, megbízatása lejárt, ezért P. Wolfgangus M. Kohlhofer lett a tartományfőnök, (prior provinciális) aki székhelyül Bécset választotta.

III. A magyarországi rendházak története 1867-től 1920-ig, rendtörténet és új kezdeményezések

A rendnek nagy szüksége volt az alapítók tekintélyének megerősítésére, mert míg 1750 körül 225 kolostorukban 2731 rendtagjuk volt, addig 1848-ban már csak 64 kolostorban 600, 1885-re már csak 53 kolostorban 359 főre apadt a rend létszáma. Ez a nagy megfogyatkozás a felvilágosodás eszméjének is a következménye, és ahogy II. József is sok

⁹⁵ P. Kovács János M. Angelusz O. S. M. : A harcos lelkeség embere Verestóy M. Imre O. S. M. (1770-1849) = ÁM. 1941. 4. évfolyam 3. szám 70-72, 4. szám 96-97, ÁM. 1944. 7. évfolyam 4. szám 94-97 tartalmának kivonatolása alapján.

⁹⁶ SZÖLLÖSSY 1879. 188. o.

⁹⁷ Szinnye József: Magyar írók élete és munkái. In: <http://elemek.niif.hu/03600/03630/html/m/m14839>. (2008. január 10.)

⁹⁸ SOB 1885. Index personarium 8. o.

⁹⁹ SOB 1891. 17. o.

kolostort bezárt, addig a szerviták kolostorait XV. Lajos 1770-ben Franciaországban bezáratta. 1772-ben a Velencei Köztársaság is feloszlatta a területén lévő szervita kolostorokat. 1778-ban az alapítók Monte Senario kolostorát is bezárták, majd az Itáliába benyomuló francia csapatok szüntetik meg kolostoraikat. Luigi Bentigeni általános perjelt Napóleon 1809-11 között fogságban tartotta. Később az egyesülő Itália törvényei fenyegették a rendet a teljes megsemmisüléssel. Sok szerzetes kivándorolt, 1870-ben megalapították első kolostorukat az Egyesült Államokban. A misszió kívül a rend csak hanyatlott, az újabb felvirágzáshoz elengedhetetlen volt az 1888 évi szenttéavatás. Hosszú kihagyás után ebben az évben általános káptalant tartottak. A rend tagjainak száma fokozatosan növekedett egészen 1964-ig, amikor az elérte az 1683-at.¹⁰⁰ Később a létszám újra esett. 1997-ben 1006 fő a rend létszáma az *Annuario Pontificio* 2002-es adata szerint 940 fő. A II. Vatikáni Zsinat óta azonban a legtöbb rendnél hasonló tendencia figyelhető meg.

A szerviták szervezeti felépítése nem tért el jelentősen a többi koldulórend szokásaitól. Ha valaki belépett a rendbe, először jelölt, majd novícius lett, s csak a teológiai tanulmányok után szentelték pappá. Az újoncház 1904-ig Bécsben volt. A próbaévet és a tanulmányi időt a rendtagok itt vagy más rendházakban, pl. Innsbruckban töltötték. 1904-ben az újoncházat Egerbe helyezték.¹⁰¹ A szerzetesek rendházakban éltek, de a provinciális gyakorolt joghatóságot felettük, nem a házfőnök. A szerzetesek a tartományon belül a kolostorok bármelyikébe áthelyezhetők voltak. A monasztikus rendekkel ellentétben itt a szerzetes nem az adott apátság szerzetese lesz, felette nem az apát gyakorol joghatóságot.

Kezetben a szerzetesek származásuk szerint szintén túlnyomórészt németek voltak, hiszen a rendtartomány is közös volt az osztrákokkal. „A helyzet idővel azonban megváltozott. A németajkú lakosság mind gyérbbé vált az országban. A fiatal, lüktető életű főváros magyarrá vált. Ugyanezt kell mondanunk Egerről is, ahonnan a németek teljesen eltűntek. Németajkú lelképásztorra itt már nem volt szükség, a német hivatások is mind gyérbbé váltak. A helyzet a magyar kolostorokban idővel annyira válságossá lett, hogy külföldről, az olasz rendtartományokból kellett utánpótlást kérni. Brichta Szaléz tartományfőnök a század elején Pagliai generálishoz fordult azzal a kéréssel, hogy népesítse

¹⁰⁰ PUSKELY, 1998. 1218. o.

¹⁰¹ Indigós másolat P. Zálcz M. Béla Dunahidas /Szlovákia/ plébánosának, aki tanulmányainak elvégzését igazoló bizonyítványait kéri. A papírait nem találják és a bécsi rendi levéltártól, remélik az anyag megtalálását. Szintén ez a levél tájékoztat arról, hogy a rendi levéltárat mind Pesten, mind Bécsben már fél éve rendezik. Amennyiben találnak valamit, megküldik. Egri Szervita Rendi Levéltár (Lásd.: ERL) Provinciális akták. Budapest 1929. február 5. 129/1929/VII.

be a kihalófélben lévő magyar házakat, és mentse meg a feloszlás előtt álló tartományt. A páter generális a legnagyobb készséggel teljesítette kérését és a belga származású P. Leplae Marian vezetésével számos olasz szerzetest küldött hazánkba. Ezek hamarosan megtanultak magyarul, és több mint harminc esztendőn át működtek magyar földön. Közülük kettő Páter Leplae utóda volt a tartományfőnöki székben.”¹⁰² (P. Casari és P. Marchi.) 1911-1934

A szerviták öltözete fekete talár, (amit sok felszentelt pap reverendával helyettesített, ahogy az régi képeken felismerhető), amely fölött egy 40 cm körüli széles skapulárét viseltek, ezen volt a széles , könyékig érő vállgallér, ami a ferencesek vállgallérjához hasonló. A rendi öltözetet a skapuláré alatt fekete bőrv fogta össze, ezen függött a szerviták olvasója.¹⁰³ Ez az olvasó hasonló a hazánkban elterjedt rózsafüzérhez, de míg az ötször tíz gyöngyből áll, addig a szervita rózsafüzér hétszer hét gyöngysorra oszlik.

A szerviták öltözete teljesen fekete, mert öltöztetik színével is ki akarják fejezni a Szűzanya golgotai gyászatát. Az apácák viselete is hasonló, bár vállgallért nem viselnek, hanem fekete fátylat, ami derékig ér. A teljesen fekete színt megtöri a kihajtott nagy fehér gallér.

Szokásaik közé tartozott a prédikációk „Ave Maria”-val való kezdése és befejezése. A férfiak is kivétel nélkül két rendi nevet vettek fel, amiből az egyik Mária volt, de ezt a nevük közepén csak M-el rövidítették, ez az oka, hogy minden szervita nevében szerepel az M. A keresztutuk is szintén hét stációs, míg a hazánkban elterjedt keresztutak tizennégy stációsak. Mindezek a szokások idegenek voltak hazánkban, nem is tudták elterjeszteni szokásaikat, mert a kezdeti alapítások után sokáig nem sikerült újabb kolostorokat létrehozniuk. A rend címere kék pajzskeretben középen arany „S” és „M” betű. Az M betű középső szárán az S betű, míg a korona az M tetején található. Ez a korona ötágú, ékkövekkel díszített leveles formájú, melyből félkörívben hét fehér liliom nő ki. Ez a címer minden szervita templomban megtalálható.

¹⁰² WIMMER 1943. 436. o.

¹⁰³ GÖMBÖS 1993. 82. o.

III.1. A budapesti rendház és átépítése

1869. december 10-én a magyar földművelésügyi, ipari és kereskedelmi miniszter, Gorove István azt az ajánlatot tette a rendnek, hogy a kertjükből megfelelő árért engedjenek át egy 1000 négyszögöl kiterjedésű területet egy központi posta- és sürgönyhivatal építésére. A konvent készségesen elfogadta az indítványt, így hajtották végre az átépítést 1872 és 1873 között Diescher József építész tervei alapján, aki a megbízást 1871-ben kapta. A központi posta építésével egyidőben a szerviták új rendházának és templomának átépítése is megtörtént. Az építés szükségessé tette a templom és különösen a torony átalakítását is, így aztán a konvent nagy áldozatok árán hozzákezdett ehhez az átalakításhoz is, (ennek során a tornyot 6 íllel megnövelték) valamint a belső rész alapos felújításához is¹⁰⁴

Diescher József nevéhez fűződik a templom mai eklektikus stílusú homlokzatának kialakítása. Az újjáépítés és templomátalakítás 1872-73. évben megtörtént," a költség 517.830,69 forintba rúgott”.

A rendház 200 éves főnnállását a hét alapító szentté avatásának ünnepségével együttl 1888. okt. 14.,15.,16. napján ünnepelte Hiesz M. Bonifác perjel alatt.¹⁰⁵ A neves eseményről a Religio 1888 második félévi 31. lapja is beszámolt és a rend történetéről egy nagyobb cikket leközölt, amit Breznay írt. Ebben leírja, hogy a hét rendalapítót XIII. Benedek pápa 1728-ban avatta boldoggá. XIII. Leo pápa 1884. június 26-án a szenttéavatási eljárás megindítását engedélyezte; 1888. január 15-én a pápa bíborosok és több mint kétszáz püspök jelenlétében a rendalapítókat szentté avatta.¹⁰⁶ Az eset érdekessége, hogy nem személyeket avattak szentté, hanem a hét személyt egyként avatták mint szent közösséget, ami rendhagyó az Egyház történetében. Ez volt az oka, hogy a szentté avatási eljárás ilyen sokáig elhúzódott.

Az 1888 évi háromnapos ünnepre a pesti rendházban nagy figyelmet fordítottak. Így vasárnap Márkus Gyula preláthus, hétfőn Palásthy Pál felszentelt püspök, kedden pedig báró Hornig Károly celebrálta a nagymisét. A magyar nyelvű hitszónoklatot Menyhárh László a kalocsai

¹⁰⁴ BSZK 200, 1889. 27-30. o.

¹⁰⁵ KATHOLIK, 1902. 1101. o.

¹⁰⁶ RELIGIO, 1888. 243-246. o.

jezsuita kollégium rektora és Kaposi József, a német nyelvűt Adalbert Kanovics esperesplébános, valamint Dr. Ferdinand Wolaska tartotta. Az ünnepségsorozat olyan jól sikerült, hogy egy évre rá október 6, 7, és 8-án megismételték a Triduumot, és a meglévő három harang mellé egy újabb harangot is szenteltek. A harangok közül a két nagyobbik 1694-ből származik.¹⁰⁷

A rend központi háza 1901-ben és az elbontás után, melynek helyén jelenleg a posta székházának új épülete látható.

„A budapesti kolostorra az 1914-1918-as első világháború kitörésével megint nagy feladat hárult. A magyar házak akkori főnöke, Casari József atya a káptalan hozzájárulásával kiürítette a kolostor első emeletét és a tágas helyiségekben, főleg a gyönyörű, a bérház udvarára nyíló empire ebédlőben tökéletesen felszerelt hadikórházat rendezett be katonáink részére. E hazafias intézményt a rend önköltségén tartotta fenn egészen a szomorú végű őszirózsás forradalomig. A népszerű főhercegi pár, József főherceg és Augusta főhercegné gyakori látogatói voltak a kórháznak. Nemes példájukat a főrangú világ kimagasló tagjai is követték, akik a sebesülteknek sok és mély örömezt okoztak. ... Az olasz származású pátereket a magyar kir. kormány nagylelkűen védelmébe vette és nem engedte, hogy mint ellenséges hatalom alattvalói a közszeretnek örvendő szerzetesek internálótáborba kerüljenek. ... Legnagyobb veszélyben 1919-ben forgott a sok viszontagságot látott kolostor. Az akkori perjel, Casari atya a magyarságért bátran küzdő Romanelli ezredes

¹⁰⁷ BSZK 200, 1889. 31-32. o.

oltalmát vette igénybe. Az utóbbi kieszközölte hatóságánál, hogy az olasz katonai küldöttség a kolostor olasz származású tagjaira való hivatkozással védnöksége alá vegye a házat. A kommunisták, kik a könyvtárt és egyéb helyiségeket már lepecsételték, és az értékesebb tárgyakat már elszállítottak, kénytelenek voltak rendelkezéseiket visszavonni és a házat megkímélni.”¹⁰⁸

A második világháborús károkat 1947-re a Fővárosi Műemlék Felügyelőség hozatja rendbe. A kolostort súlyos bombatalálat érte, ezért elbontották, helyére a posta egy új épületszárnyat épített modern stílusban, (és ebből a rend jelenleg is igényel termeket). 1950-től a templomigazgatóság működését a rend feloszlátása miatt a főegyházmegye papsága vette át. A templom 330m². A templom előtti téren, a háború alatt elpusztult *Mária-szobor* helyébe az 1719-ből származó talapzatra *Erdevy Dezső* Madonnáját helyezték el 1948-ban.¹⁰⁹

III.2. Az egri és fraknói rendház

Az egri rendház fekvésénél fogva eleve hátrányos helyzetben volt, mert a város központjába több szerzetesrend települt, és templomaik, rendházaik nagyobbak és impozánsabbak voltak. A város méretéhez képest sok rendház és templom működött, így a szerviták bevételei igen mérsékeltek voltak. A Fájdalmas Anya búcsúja meg képtelen lett volna eltartani egy rendházat és a szerzeteseket. Ráadásul a templomtornyot is a többi, elegáns és gazdagon díszített egri templom stílusában kellett átalakítani, hogy a „parasztbúcsú” megtartóinak rendjét ne nézzék már le a központban elhelyezkedő rendek és egyházmegyei vezető papok. A templom orgonáját is egy kisebb vagyon volt felújítani. Az egri rendház hasonlóan a pestihez nem egy kegyúr alapítása volt, hanem maga a rend volt a ház alapítója, így kegyúri támogatásban se reménykedhetett. A rendház bevételein úgy próbált a rend segíteni, hogy Bécsből ide helyezte a rendi teológiai főiskoláját, hisz a képzésért támogatást tudott nyújtani, ami biztosította a rendház zavartalan működését. A rend elfogadottsága is javult. 1931. február 25-én Szmrecsányi Lajos¹¹⁰ pápai trónálló, egri érsek a

¹⁰⁸ WIMMER 1943. 431. o.

¹⁰⁹ SCHEM, 1982. 291.

¹¹⁰ Szmrecsányi Lajos, (Daróc 1851. ápr. 26. – Eger, 1943. jan. 28.): pápai trónálló, érsek, 1873-ban pappá szentelték, 1882-ben érseki szertartó, 1891-ben titkár, 1897-ben egri kanonok, 1898. Szentháromságról nevezett címzetes apát, 1901. irodaigazgató, 1904-ben magidai címzetes püspök., a főkáptalani alapítványok kezelői gondnoka. 1912. március 4. utódlási joggal cyrrói címzetes érsek és Samassa bíboros érsek mellett koadjutor. 1912. augusztus 20-án egri érsek, 1912-1918 között a főrendi ház tagja. Az I. világháború idején az érseki

bíboros hercegprímás kezdeményezésére¹¹¹ a szerviták tartományfőnökét, P. Casari M. Józsefet felkérte, hogy „egyházmegyéim területén működő szerviták közül az egri egyházművészeti bizottságba, egy hozzáértő rendtagot kijelölni szíveskedjen.”¹¹² A válaszlevélben a tartományfőnök P. Convalle M. Tamást, a rendház akkori főnökét jelölték meg.¹¹³

1933-ban ünnepelte a rend a 700 éves jubileumát, mely alkalmából XII. Pius pápa szentévet hirdetett, mely a Fájdalmas Anya ünnepén, szeptember 15-én kezdődött és a szentatya személyesen látogatott Monte Senáiora, a rendalapítók kolostorába, ahol saját kezével kapcsolta be az ezen alkalomra a hegy ormán emelt óriási acélkereszt villamoslámpáit. Az eseményre emlékezve az egri szerviták szeptember 27-től 30-ig jubiláris ünnepségeket rendeztek. Minden nap három csendes mise délelőtt majd minden nap más rend tartotta a nagymisét. Az első napon, 27-én az Irgalmas szerzetesrend, 28-án a Minorita rend, 29-én a ferences rend atyái tartották az ünnepi nagymisét a szervitáknál. A negyedik napon Kriston Endre egri segédpüspök fél 11-kor ünnepi szentmisét pontifikált, majd délután 3-kor szentségi körmenet vezetett, majd litániát tartott. Ezek után délután fél hatkor az egri Katolikus Legényegylet termében Török Kálmán prelátus kanonok elnökletével jubileumi díszgyűlést tartottak.¹¹⁴ A befejező beszédet már az új házfőnök, P. Jáger M. Ráfael mondta. Elődje P. Convalle M. Tamás le lett váltva (1937-ben vissza is tért Olaszországba, Arezzóban temették el 74-éves korában), mert tetemes adósságba jutatta a rendházat. Utóda kétségbeesett levelet írt előljárójának, melyben beszámol, hogy elődje nem számolt el semmivel, „hanem este utazása előtt 10 perccel hívott le, és a könyveket átadta minden megtekintés nélkül.”¹¹⁵ A levél lényege, hogy még egyetlen fillér sem maradt a rendházban, és még a piacról ennivalót

palotában hadikórházat rendezett be. 1917-ben a gyöngyösi tűzvész károsultjait bőkezűen támogatta. 1917. május. 3-án a MTA tagja. A kommun idején kétszer letartóztatták. 1927-ben a magyar kormány jelöltje volt az esztergomi székre. 1929. szeptember 12-én pápai trónálló és római gróf. Utóda 1943. május 7: Czapi Gyula. Lásd.: Magyar életrajzi Lexikon <http://mek.niif.hu/03600/03630/html/k/k12348.htm> (2008. május 3.)

¹¹¹ Aki felkérte az összes hazai férfi szerzetesrend főnökeit, hogy az egyházművészeti szempontok egységes érvényesülése és a szerzetesrendi tradíciók megővése céljából az egyházművészeti szervezetekbe kapcsolódjanak be Lásd.: ERL Provinciális akták Szmrecsányi Lajos egri érsek 1931. február 25-én kelt levele P. Casari M. József tartományfőnöknek. 430/31 ikt. számú levél.

¹¹² ERL Provinciális akták Szmrecsányi Lajos egri érsek 1931. február 25-én kelt levele P. Casari M. József tartományfőnöknek. 430/31 ikt. számú levél. Eger dosszié

¹¹³ ERL Provinciális akták P. Casari M. József tartományfőnök levele Szmrecsányi Lajos egri érseknek 1931. március 5-én. Eger dosszié

¹¹⁴ Az előadások a következők voltak: „Lóskay István, a budapesti bazilika Credo elnöke, osztályvezető tisztviselő, az Actio Catolica tanácsosa: A Fájdalmas Szűzanya tisztelete Magyarországon. Főtisztelendő dr. Lukács József piarista igazgató: Szervita rend és korunk. Dr. Kovács József m. kir. Pénzügyi titkár: Szerviták Magyarországon. P. Rák M. Manettus O.S.M. : ERL Szervita harmadrend. Formanyomtatvány meghívó a rend 700-éves fennállása alkalmából.

¹¹⁵ ERL Provinciális akták P. Jáger M. Ráfael levele a tartományfőnöknek. Kézírt levél. Iktatási szám: 745/33 Eger, 1933. III. 25.

sem tudnak venni. A Hangya szövetkezetben már nem adnak hitelt, mivel több mint 1700 pengő hátralékuk van. Továbbá az adóhátralékuk is 600 pengő. „Azután privátoknak is tartozik, egy Dobó nevezetűnek 900 pengővel, Nagy Sándornénak 200 pengő, meg ki tudja, hogy kinek nem tartozik még! ... Most kellene már a szőlőt is nyittatni, szóval a földmunkát végeztetni, de mikor még ennivalóra sem hagyott pénzt, akkor mihez kezdjek. ... jó lenne ha a budapesti rendház a fiuk utáni járandóságon kívül adna legalább 1000 pengőt kölcsön az egri rendháznak.”¹¹⁶ Az új házfőnök május 28-án írt levelében már tisztán látott az adósságok tekintetében. A Hangya szövetkezetnek sikerült már ekkora megadni 400 pengőt, de így is az összesített adósság 4877 pengő, melyhez jön még egy 2000 pengős régi kölcsön is, ami azonban 1936-ban jár le, illetve a szervita nőknek főnökségének is tartoznak 1500 pengővel. Tehát a teljes adósságállomány ekkor 8377. pengő volt. Szintén ezen összesítő levélben számol be P. Jáger M. Ráfael a tartományfőnöknek, hogy a nehézségek miatt az egyik jelölt már távozik is a rendből. „Továbbá a szécsi fiú már többször el akart menni, azt mondja, hogy nem érzi jól magát, hogy a jó Isten más felé hívja. Egyszeróval világi pap akar lenni. Ma utazik el tőlünk Pestre. Jobb most, mint később.”¹¹⁷

Szintén kérnek mise intenciókat a pesti rendháztól, mert még mise szándékokat se rendelnek tőlük a hívek, ami érthető, hisz egy akkora városban a legimpozánsabb belvárosi rendek templomai az összes ilyen bevételt elszívták. 1933. május 15. keltezett levél alapján a tartományfőnök megadta az engedélyt, hogy az egri árvaszék pénztárnál 2500 pengő kölcsönt vegyenek fel évi 6 százalékos kamatra.¹¹⁸ Az adósságok miatt jelzálog került a szerviták ingatlanára az Eger és Vidéke hitelszövetkezetnél az Egri Királyi Járásbíróság határozata értelmében 1933. június 16-án. A következő évben aztán újabb 1400 pengő kölcsönt kellett felvenniük az Eger és Vidéke hitelszövetkezettől.¹¹⁹ Az adósságok rendezése nagyon nehezen alakult és a rendi főiskolát is később áthelyezték Makkosmáriára.

¹¹⁶ ERL. Provinciális akták P. Jáger M. Ráfael levele a tartományfőnöknek. Kézzel írott levél. Iktatási szám: 745/33 Eger, 1933. III. 25.

¹¹⁷ ERL. Provinciális akták Iktatatlan kézzel írt tájékoztató levél a tartományfőnöknek.. Eger, 1933. május 28.

¹¹⁸ ERL. Provinciális akták P. Jáger M. Ráfael levele a tartományfőnöknek. Kézzel írott levél. Iktatási szám: 745/33 Eger, 1933. III. 25. P. Casari M. József tartományfőnök engedélye. 1933. május 15.

¹¹⁹ ERL. Provinciális akták P. Jáger M. Ráfael levele a tartományfőnöknek. Kézzel írott levél. Iktatási szám: 745/33 Eger, 1933. III. 25. ERL. P. Casari M. József tartományfőnök engedélye. 1934. november 5. iktatási szám: 1051/34

Az egri templom tornyának átalakítása.

A budapesti rendház sokkal előnyösebb helyzetben volt, mert a belváros szívében egy impozáns templom és rendház együttese fogadta a híveket, a telekárak és a bérleti díjak magas volta miatt, a rendház kiadott alsó szintje, és a bérház mindig elégséges bevételt biztosított a rendháznak, így az tudta támogatni a vidékieket, hisz ott egy kisebb átalakítás is teljes anyagi csődöt jelentett. P. Jáger M. Ráfael eredményesebb házfőnök volt mint elődje, aki az országot is elhagyta. Egy 1938-ból való tudósítás szerint az egri szerviták a nagybőjti időszakban, március 21-25. között P. Wimmer Anzelm vezetésével lelkigyakorlatot tartottak az egri hívek számára. „A befejező közös szentáldozást a székesegyházban tartottuk és egy nagyszabású eucharisztikus hódolattal kapcsoltuk össze. Külön megemlést érdemel az egri szervita atyáknak a belföldi népmisszióban való áldás-dús részvétele. Az egri perjel, P. Jáger és a rendi kormánytanácsos, P. Laluk különös sikerrel tartottak az ország különböző részeiben missziókat.”¹²⁰

Hasonló anyagi gondokkal küszködött a fraknói ház is. A rendház bevételei idővel nagyon megcsappantak. 1915-ben P. Zaicz M. Albert házfőnök lemondott, mert a pesti anyaház felére, vagyis 1000 koronára csökkentette a támogatást, és azt is két részletben tudta csak kifizetni. „Itt hiányzik a tőke, mely elégséges volna a tisztességes megélhetéshez, mienk a munka, a többieké a sült. A fraknói perjelnek sok teendője van társadalmi téren és ez alól nem vonhatja ki magát. ... Január hónapban ott jártam főtisztelendőségednél, és kértem, segítse a budapesti

¹²⁰ ÁM 1938. 1. évf. 2. sz.: A magyar szervita rendtartomány életéből 93-94. o. P. Jáger 1947-ben már Pesten van és tartományi tanácsos. 1950-ben Máriaremetei kegyhely igazgatója és a felvételi bizottság tagja.

ház a Fraknóit, de mi volt az eredménye? Nagykegyesen utalványoztak 1000 koronát két részletben, holott a múlt évben 2000 koronát kaptunk.”¹²¹ Ezen levélben arra hivatkozik a házfőnök, hogy a herceg azt ígérte, járandóságukat felemeli, ha a háború véget ér, de addig is szeretné, ha a budapesti háznak több támogatást adna.

A lemondást nem fogadták el, amint azt az 1918-as győri egyházmegyei sematizmus is bizonyítja. P. Zaicz M. Albert házfőnök még 1921. február 26-án is írt levelet a tartományfőnököknek, de ezek után a kapcsolat teljesen megszakadt. P. Zaicz több mint 20 évig volt házfőnök Fraknón.

Mint már fentebb írtam, Egerben az 1700-as években egy plébánia működött. A katolikus lakosság számának gyarapodása miatt 1788. január 25-én a Helytartó Tanács Egerben a plébániák számának kettővel való növelését rendelte el. Az intézkedést azonban nem hajtották végre, később feledésbe merült. Szmrecsányi Lajos egri érsek 1942. december 29-én kelt alapító levéllel 1943. január 1-i hatállyal az eddigi egyetlen egri plébánia területéből két új plébániát hasított ki. A déli városrész a lajosvárosi plébánia elnevezést kapta, a másik a város északkeleti részében található. A szerviták templomát plébániaközponttá tették a rendnek teljes jogú vezetése alatt. Az új szervita plébánia első plébánosa Csete M. Ágoston szervita pap lett.¹²²

Jelenleg ez az egyetlen működő szervita rendház Magyarországon. A rend visszaállítása után sokáig a rendház kétharmada kollégiumként üzemelt más fenntartó hatáskörében, és csak egy harmadában működött a rendház és a plébánia. Míg a pesti rendház sohasem volt önálló plébánia, addig Eger plébániai rangot kapott, de a plébános a helyileg illetékes érsek joghatósága alá tartozott. Plébániai ügyekben a házfőnököknek nincs beleszólása.

A világháború után a fraknói rendház a határ másik oldalára került, és a tartomány is két részre szakadt. A nagypolitikai események hatására is a rendet egyre nehezebben lehetett Bécsből irányítani.

¹²¹ ERL Provinciális akták P. Jáger M. Ráfael levele a tartományfőnököknek. Kézírt levél. Iktatási szám: 745/33 Eger, 1933. III. 25. ERL Provinciális akták P. Jáger M. Ráfael levele a tartományfőnököknek. Kézírt levél. Iktatási szám: 745/33 Eger, 1933. III. 25. Fraknó, 1915 december 14. Zaicz M. Albert prior levele a provinciáliskhoz.

¹²² SUGÁR, 1984. 434. o.

III.3. A magyarországi szerviták statisztikái

A szerviták rendje az újabb rendek közé tartozik a magyar történelemben. A török kiűzése után a szerviták letelepedést követték az irlalmasok 1650-ben, majd a trinitáriusok 1695-ben, és végül a kamalduliak remeterendje 1695-ben.¹²³ A 48-as forradalom idején hazánkban a szerzetesrendek száma nem volt túlságosan nagy, tevékenységük sem volt annyira szerteágazó, mint például Itáliában. Még mindig érezhető volt II. József hatása. 1846 végén összeírták a szerzetesrendeket; mindössze 11 férfi és 6 női szerzetesrend, illetve még két görög szertartású rend működött. A szerzetesek száma összesen 3208* fő volt. A megoszlásuk a következő: római katolikus férfi szerzetes 2578 fő, apácák 410 fő, görög szertartású „vazuliak”, baziliták: 64 fő, görögkeletiek 136 fő. A római katolikus szerzetesek 52,4%-a azaz 1351 fő szerzetes ferences és a ferencesekből kivált kapucinusok 179 fővel, a szintén ferences eredetű minoriták 125 fővel e korszak szerzetessége ferences dominanciájú volt. A szerviták ezen felmérés szerint 23 hazánkban tevékenykedő szerzetessel a harmadik legkisebb rend volt, de megelőzték a nagynevű domonkos rendet és a kármelitákat. A kimutatás szerint három kolostoruk közül a pestiben 11, az egriben 7, a fraknoiában 5 szerzetes tevékenykedett. A ferenceseknek 81 rendházuk volt ekkor, míg az összes r.k. férfi rendházak száma 179.¹²⁴

Az Osztrák-Magyar Monarchia területén belül a szervita rend három rendtartományra, (provinciára) oszlott. A Szöllőssy-féle statisztika szerint „Nagyon soha nem volt elterjedve. Olaszországban el lévén törölve, Rómán kívül csak az Osztrák-Magyar Monarchiában vannak. Három provinciájuk van itt. Amerikában és Ázsiában van a legújabb idők óta néhány telepük.”¹²⁵ Szöllőssy megállapításai tévesek. Valóban a rend a megsemmisülés szélére jutott. 1885-ben már csak 359 tagja volt, de még nem telepedtek le Ázsiában. Amerikában 1870-ben Joseph Melcher, Green Bay első püspöke Wisconsin államból meghívta a szervitákat az egyházmegyéjébe, így jutottak a szerviták az Egyesült Államokba. Innen 1874-ben

¹²³ KARÁCSONYI J. 179. o.

* A forrásban 3208 szerzetes szerepel, de ha összeadom a számokat csak 3188 fő jön ki.

¹²⁴ MOL. C 102 Helytartótanácsi Levéltár Királyi Helytartó Tanács Számvevőszéke. Buda 1837. október 21.

¹²⁵ SZÖLLŐSSY 1878. 187. o.

Chicagóban telepedtek le, ahová Foley püspök hívta őket, és ez lett a szerviták amerikai központja. 1909-re már provinciát alkottak.¹²⁶

Szöllőssy szintén nem tudott arról, hogy a rend ekkor már megtelepedett Angliában is, ahol 1867-ben alapítják első rendházukat Londonban.¹²⁷ A rend válságos állapotáról azonban jók voltak az értesülései, hisz Napóleon 1810. április 17-én feloszlatta az összes szerzetesrendet a birodalmában és azokban az országokban, amelyeket megszállva tartott. Ez az állapot 1815-ig tartott. Az általános rendfőnököt is 1809 és 1811 között francia fogságban tartották. Az 1815 és 1848 közötti időszakban a rendet a Szentszék által kinevezett és nem választott vikárius generálisok kormányozták, akik egyben az újjáalakult rendházak valamelyikében voltak vezetők.¹²⁸

Már 1835-től lényeges javulás és felfutás volt tapasztalható a rend életében. 1834-ben a Szentszék Luigi Grati (1834-1841) személyében egy olyan rendfőnököt nevezett ki, aki felszentelt püspök is volt egyben, és eredményesen alapította újjá a megszűnt rendházakat. 1835-ben visszaállította a rendi életet a vicenzai Monte Berico kolostorában Velence mellett. Az ősréginek mondható spanyol rendtartomány feloszlását azonban nem tudta megakadályozni. A következő nagy csapást az olasz egység létrejötte jelentette. Elsőként 1855. május 29-én, Szardínia területén oszlatják fel a rendet, majd az egyesülő Itália területén számolják fel őket, Rómát kivéve.¹²⁹

A rend válságos helyzetét ismerve tehát megállapítható, hogy a Habsburg birodalom majd Osztrák-Magyar Monarchia a rend szempontjából – II. Józsefet leszámítva – a béke szigete volt. Ennek ellenére egy rend válsága kihat a rend összes tartományára. A birodalmon belül a szervita provinciák közül az első számú volt a „Fájdalmas Szűz Máriáról címzett Provincia Ausztriában és Magyarországon. Nyolc zárdája van. Jelen alakjában 1770 óta van.”¹³⁰

I. Fájdalmas Szűz Máriáról címzett Provincia Ausztriában és Magyarországon

Házai 1878-es állapot szerint Alsó-Ausztriában:

1. Bécs, alapítva 1639. Piccolomini Amálfi Oktáv herceg által.

¹²⁶ Vincenzo Benassi, Odír J. Dias, Faustino M. Faustini: A Short History of The Servite Order. Rome, 1987. 201.o.

¹²⁷ U. o. 199. o.

¹²⁸ U. o. 194. o.

¹²⁹ U. o. 196. o.

¹³⁰ SZÖLLŐSSY 1878. 187. o.

2. Gutenstein, alapítva 1676. Hoyos János gróf által.
3. Jeutendorf, alapítva 1693.
4. Langeegg, alapítva 1644.
5. Schönbüchl, alapítva Starhemberg Konrád Boldizsár gróf által.

Magyarországon

1. Budapest, alapítva 1679.
2. Eger, alapítva 1698.
3. Fraknó, alapítva 1695. Eszterházy Pál herceg által.

II. Cseh provincia (1714-től)

1. Gratzen
2. Grulich

Tartományfőnök: Klement Ágoston, Gratzen házfőnök.

III. Tirol Province (1647-től)

Ez volt az első provincia, melyből a másik kettő kiszakadt. 1878-ban hét házuk volt. Karinthiában kettő, Salzburgban egy, Stájerországban egy, Tirolban három.

1. Innsbruck, alapítva 1595. Gonzaga Katalin Anna főhercegnő
2. Luggau, alapítva 1666. Widmann bíboros és Widmann család
3. Volders, alapítva 1694. Guarinioni Ipoly
4. Frohnleiten, alapítva 1697. Adél gróf (1786-ban eltörölték, de 1854-ben újra visszakapták).
5. Kötschach, alapítva 1713. Porzia Hannibal Alfons herceg
6. Weissenstein, alapítva 1718. (1787-ban eltörölték, de 1836-ben újra visszakapták).
7. Rottenberg, eredetileg ágostonrendi zárda volt. 1817 óta a szervitaké.

Szőllőssy statisztikája nyomán megállapítható, hogy az egész birodalomban összesen 16 rendházzal rendelkeztek, illetve 16 fő volt a létszámuk hazánkban. Ennek ellentmond a rendnek 1871-es évkönyve, mely szerint 18-an voltak. Még nagyobb az eltérés a részletezés szerint, mely azt mutatja, hogy a rendnek 15 papja és 1 testvére szolgálna hazánkban, melyből 0 növendék, 0 tanúgyekkel foglalkozó.¹³¹ A valóság azonban, hogy az 1871-es évkönyv szerint 6 növendék és 1 novícius volt a rendtartományban, az 1885-ös évkönyv szerint pedig 3

¹³¹ SZÖLLŐSSY 1878. 54. o.

novícius és 3 egyszerű fogadalmas növendék volt a rendben, volt tehát utánpótlás, ha csekély mértékben is. A pesti házban két teológiai hallgató volt, Egerben egy testvér.

A rendtagok száma az egész birodalomban 111 fő, melyből 16 szerzetes hazánkban, 24 szerzetes Ausztriában működött. Tehát 40 fő a tartományban. (1871-es rendi adat szerint 47, az 1883-as szerint 46, de lehet hogy csak az örökfogadalmasokat számolta Szöllőssy). A Tirolai tartományban 62 fő, míg a Cseh tartományban mindössze 9 fő. A tartomány Ausztriai részén 43 papra 11 testvér és 8 növendék jutott. Hárman foglalkoztak irodalommal.¹³²

A rendházak és a szerzetesek megoszlása a birodalomban a következő volt.

	apátság, prépostság	ezek fiókjai	rendházak	Szerzetes papok	növendékek	testvérek	össz.
Magyar o.	5	9	212	1513	432	516	2461
Osztárak b.	48	2	423	4616	792	1628	7036
	53	12	635	6129	1224	2144	9497

A Monarchia szerzeteseinek közel kétharmadát nem hazánkban találhattuk ekkor, vagyis a szerzetesség lemaradása is jelentős, a szerviták eredménytelensége tehát nem meglepő. A rendtagokról 1857-től 1906-ig a rendi sematizmusokból sok adatot megtudhatunk. Ezek a füzetek majdnem minden évben megjelentek, és az osztárak-magyar rendtartomány fontos statisztikai adatait közlik. A rendtartomány nyolc rendházra oszlik. Megtudható az is, hogy az adott rendházban élő szerzetes mikor és hol született, mikor lépett a rendbe, mikor tett örökfogadalmat, és mikor szentelték fel. A füzetek elején a rend generálásának az adatai olvashatók, majd következnek a tartományfőnök (Prior provinciális) adatai és az előjárók tisztségei. A rendházak alapvető adatai is fel vannak tüntetve, mint pl. alapítási év és alapító neve, a rendházban élő szerzetesek neve adataikkal. Végezetül következik az összesítés a rendtagok számáról és a meghaltak adatai.

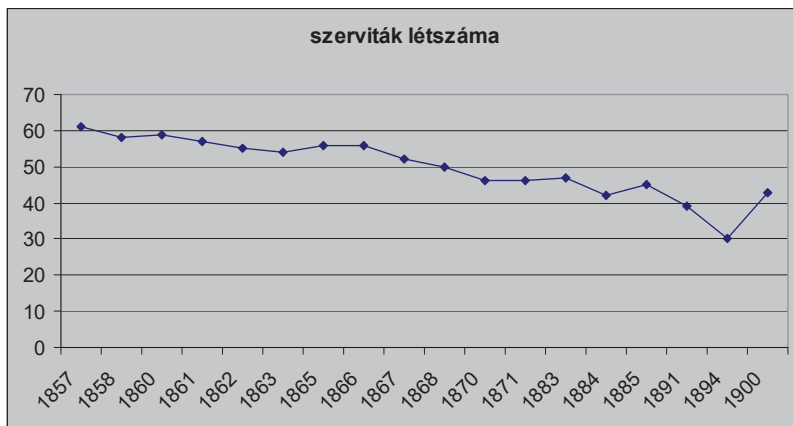
1857-ből a következő statisztika készíthető a rendtagokról.

Convent	magyar szül.		osztárak szül.		cseh-morva szül.		egyéb	összesen
	pap	testvér	pap	testvér	pap	testvér		
Bécs	2	-	8	-	-	1	-	11
Langeegg	1	-	3	1	1	-	-	6
Bellicotie	-	-	1	-	1	-	-	2
Gutenstein	1	-	1	1	2	-	-	5

¹³² U. o. 68. o.

Jeutendorf	1	1	1	1	3	-	-	7
Fraknó	2	-	-	1	2	-	1	6
Pest	4	2	2	3	1	1	-	13
Eger	3	2	1	-	-	-	-	6
Összesen:	14	5	17	7	10	2	1	56

A magyar rendtagok a tartomány egyharmadát tették ki. Bár a nemzeti tényező nem sokat számított még a XIX. század közepén, azért a helyi lakosság fiatal szerzetesi hivatásainak nem volt vonzó kilátás egy olyan rendhez tartozni, amelyben a rendházak majd kétharmada külföldön van, és a rendtagok többsége sem beszélt magyarul. 1857-ben, a 25 hazánkban szolgáló szervitából csak 13 volt magyarországi születésű, míg 6 itteni szerzetes hazánkon kívül szolgált. Az 1906-os adatok nemzetiségileg a következők: 45 rendtagból magyarországi születésű: 16 fő, ausztriai 14 fő, itáliai: 9 fő, 6 egyéb származású szerzetes.¹³³

¹³³ SOB 1906

Szerviták taglétszámának statisztikája a rendi sematizmusokban 1857-1906.

[illegible]

sematizmusok évei:		1857.	1858.	1860.	1861.	1862.	1863.	1865.	1866.	1867.	1868.	1870.	1871.	1883.	1884.	1885.	1891.	1894.	1900.	1903.	1906.
Jeutendorfer /Jeutendorff/ 1693.	atyák:	5	5	5	4		4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3		
/1903-ban átkerült a Tiroli Provinciaához./	novitius:	1	3	3																	
	testvérek:	1	1	1	1																
	összesen:	7	9	9	5		4	4	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3		
Fraknoviensis /Fraknó, Forchtenau/ 1695.	atyák:	5	4	3	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4	4	5	4	4	4	5	5
	testvérek:	1	1		1	1	1	1	1	1								1			
	összesen:	6	5	3	5	5	5	6	5	5	4	4	4	4	4	5	4	5	4	5	5
Pestiensis /Pest/ 1689.; 1697.	atyák:	6	7	7	8	8	7	8	7	7	7	8	7	7	7	7	6	6	6	7	3
	egyszerű fogadalmas papjelöltek:	4	3	3	3		1	3	2	1		2	2						2	1	
	testvérek:	-	1	-	2	3	1							1			1	2			
	papjelölt novitius:	-	1	2	1	3	3	1	4	3	4										
	Laikus testvér novicius:														1	1					
	Összesen:	10	12	12	14	15	12	12	13	11	11	10	9	8	8	8	7	8	8	8	3
Agriensis /Eger, Erlau/ 1698.	atyák:	4	4	5	5	6	6	5	5	5	5	5	4	3	4	4	3	3	2	2	5
	papjelölt egyszerű fogadalmas:																				8
	egyszerű fogadalmas papjelöltek:			1		1	2			4	5	1		1							4
	Frater Laici:	1	1	2	2	2	2	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1			5
	Novitius:	1	-																		
	jelölt:																				1
	Összesen:	6	5	8	7	8	10	7	6	11	12	7	5	5	5	5	4	4	2	2	23
Összesen:		56	56	59	59	59	57	55	54	56	56	52	50	46	46	47	42	45	39	31	43
				IP*	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP	IP

sematizmusok évei:		1857.	1858.	1860.	1861.	1862.	1863.	1865.	1866.	1867.	1868.	1870.	1871.	1883.	1884.	1885.	1891.	1894.	1900.	1903.	1906.
papok:				43	43	43	43	44	42	41	41	41	39	35	37	39	35	33	29	26	24
Clericus professus:	Clerici Theologi cum voto solutus			1	-					1		1	1						1		8
Clerici non professi:	Clerici Theologi cum voto simplici			3	3	1	3	3	2	4	5	5	5	7	4	2	1	5	5	2	
papjelölt Novicius:				3	1	3	2	1	4	3	4		1		1	2	3	2	3	1	4
örökfogadalmas testvér:	Laicus sol.:			7	9	9	8	6	5	5	4	3	3	1	2	2	3	5	1	1	7
egyszerű fogadalmas testvér:				4	2	3	1	1	1	2	2	2	1	2	1	1					
testvér novicius:														1	1	1					
összesen:				61	58	59	57	55	54	56	56	52	50	46	46	47	42	45	39	30	43
plébánosok:																			6		
templomigazgatók:																			1		
Iskolai hitoktatók																			13		

*IP: Index personarium, személyi adattár

IV. A rend fejlődése az első világháború kitörése után Magyarországon

1914. július 28-án a Monarchia hadat üzent Szerbiának, ezzel elkezdődött az első világháború. A szövetségi szerződések értelmében néhány nap alatt szinte egész Európa hadban állt. A szervita hadikórház az első világháború kitörése után kevesebb mint három hónappal, 1914. szeptember 24-én nyitotta meg kapuit a sebesültek előtt.

„A magyar házak akkori főnöke, Casari József atya a káptalan hozzájárulásával kiürítette a kolostor első emeletét, és a tágas helyiségekben, főleg a gyönyörű, a bérház udvarára nyíló empire ebédlőben tökéletesen felszerelt hadikórházat rendezett be hősi katonáink részére. E hazafias intézményt a rend önköltségén tartotta fenn egészen a szomorú végű őszirózsás forradalomig. A népszerű főhercegi pár, József főherceg és Augusztia főherceggasszony gyakori látogatói voltak a kórháznak. Nemes példájukat a főrangú világ kimagasló tagjai is követték”.¹³⁴

A hadikórházat a szervita rend alapította sebesült katonák ápolására. A vezető főorvos Dr. **Balogh Dezső**¹³⁵, orvos volt: Dr. Fejér Árpád. Ápolónői tisztséget vállaltak: vezető főápolónő: Fejér Ferencné (Jozefa) nővér, helyettes főápolónő: Noseda Károlyné (Paula) nővér volt, és még 20 ápolónőt alkalmaztak.¹³⁶

A szervita rendház lakói voltak: **P. Brichta M. Ferenc**¹³⁷ Definitor perpetuus, P. Casari M. Josephus, Subprior. P. Gallerani M. Bonaventura, P. Simboli M. Alojsius, P. Marchi M. Cyrill, P. Berger M. Bonifacius. A testvérek száma három volt: Fráter Sabbadin M. Amadeus, Fráter Nicoli M. Antonius, Fráter Rónai M. Josephus. A rendház priorja és egyben a rend provinciálisa Páter **Marian M. Leplae**¹³⁸ még a háború kitörése, illetve a hadüzenetek megtörténte előtt külföldön tartózkodott. A háború egész tartalma alatt a rend nem kapott róla hírt, hazatérni sem tudott.¹³⁹

A Budapest Fővárosi Levéltár (BFL) dokumentumai között a szerzetesrendek közül jelentősebb anyaga maradt fenn a pesti szervita rendháznak és a magyar szervita

¹³⁴ WIMMER 1943. 435. o.

¹³⁵ Balogh Dezső (Zsombolya, Torontál vm. 1868. július 13 – Budapest, 1932. május 8.) orvos **Gulyás Pál**: Magyar írók élete és munkái.

¹³⁶ BFL XII-3. 20 doboz, 102.cs. 141. lap

¹³⁷ Franciscus Sal. Georg. M. Brichta (Austria, Viennae 1840. február 17 -) szervita áldozópap, a Szervita Rend kiérd. Tartományfőnöke, Definitor generális

¹³⁸ Marianus Henricus M. Leplae (Belgium, Eassen, 1859. június 29. – Eger, 1930. november 8.) a Szervita Rend kiérd. Tartományfőnöke, Definitor Generalis.

¹³⁹ BFL XII-3. 20 doboz 102.cs. 142. lap

rendfőnökség 1696-1948 közötti működéséről. A szervita rend 1950-es feloszlása után a rendi levéltár anyaga a népkönyvtári központba került, ahol elosztották a rendek könyvtáraiban, levéltáraiban talált könyveket, leveleket. Bár sok mindent megsemmisítettek vagy kimentettek még a szerzetesek, az ide került anyagokat könyvtárosok és levéltárosok rendezték, és a szervita rend levéltári anyagát a Budapest Fővárosi Levéltárba szállították. Az itt fennmaradt három fontos kötött napló és sok megmaradt levél alapján rekonstruálni lehet a kórház történetét. Az itt található emlékek közül a legfontosabbak a következők: A budapesti szervita rend vöröskereszt hadikórházában ápolts sebesültek törzskönyve. A kórház riportkönyve, pénztárkönyve, és néhány levél a rend és a vöröskereszt, illetve a „Budapesti kerületi katonai parancsnokság hadbizottsága” között.

A kórház törzskönyvét **Noseda Károly**,¹⁴⁰ a szervita rend egyház karnagya adományozta a hátlap bejegyzése szerint.¹⁴¹ A kötet 147 lapos, az első oldalán található a kórház pecsétje, aminek a közepén a tipikus szervita szimbólum, az MS monogram koronával, amiből hét lilium nő ki, ezt veszi körül a szöveges rész a következő felirattal: „SZERVITA- REND HADI-KÓRHÁZ BUDAPEST”. A következő lapon a felvett betegek névsora és adatai találhatók a fejlécben, amely végig azonos. Az első rubrikában szerepel a név, majd születési hely, járás, megye, ország; ezután tüntették fel a rendfokozatát, ezredét és századát. A második oldalon folytatódik a fejléc adatfelvételi része, melyben a következő megnevezések szerepelnek: születési idő, a besorozás ideje, vallása, ágyzáma és kórházi felvételének időpontja. Az elbocsátott felirat négy kategóriára osztva szerepel: gyógyultan, gyógyulatlan, javult, meghalt. Legvégül sebesülésének vagy betegségének neve következik, majd észrevételek az eltöltött napok összesítéséről.

A kórház 21 betegágygal kezdte meg a működését. Az első ápolts **Martinovits Ernő** 1871-es budapesti születésű hivatásos százados volt. A 69. számú gyalogezred tisztje, görög keleti vallású, 1914. szeptember 24-én vették fel a kórházba a jobb vállán löts sebbel. 311 napig ápolták, 1915. július 1-jén gyógyultan távozott. Kiemelt személy lehetett, hisz külön szobában helyezték el. 1914. szeptember 24-én 21 sebesülts fogadott a kórház, és ezen a napon valóságosan is megkezdődött a kórház működése a szerviták budapesti Szent Anna rendházában, amely a rend központi háza volt. A következő nyolc sebesült 1914. október 10-én érkezett a gyógyultak helyére, miután tíz beteget már elbocsátottak. Az első 21 betegből csak ketten voltak, akik nem löts vagy szúrt sebbel érkeztek. Az itt ellátott katonák

¹⁴⁰ Noszeda Károly (Pest, 1863. VII. 19 – Budapest, 1944. november 6.) orgonista, karmester, zeneszerző, levéltárnok Forrás: Révai Új Lexikon

¹⁴¹ BFL XII-3. 20 doboz 102 cs. hátlapja.

nemzetisége is vegyes volt, az első sebesültek között is mindössze négy volt magyar születésű. Egy dupla oldalon eleinte csak 5 katona adatait tüntették fel, 1918-ban már 7, majd 9 főt tartottak nyilván egy oldalon, de az év végére már 12, majd 17 katona adatait összesítik egyre kisebb rubrikákban. Összesen 384 katonát ápoltak 1919. február 12. napjáig. Az összesítés szerint 31 334 nap, ha az ápolási napokat összeadjuk, ami majdnem 82 nap átlagban egy katonára lebontva.¹⁴² A kórházban 222 műtétet hajtottak végre, amelyből a legtöbb, 64 eset fegyverlövődék eltávolítása volt, de nagyon sok volt a tályognyitás is, 62. A kórházban négyen haltak meg, mind lőtt seb miatt.

Az ápoltak év szerinti megoszlása:

Évek:	Ápoltak száma a felvétel éve szerint.	Közülük magyar születésű
1914	52	17
1915	75	64
1916	95	89
1917	82	71
1918	80	60
1919	0* (20 fő január 1-én.)	

* Mivel a háború ebben az évben már véget ért, így új beteget már nem vettek fel, de a meglévőket ápolták.

1919. február 12-én az utolsó napon, 16 beteg volt a kórházban, közülük 6 gyógyulatlanul és egy javultan távozott.

A hadikórházat több magas rangú személy is meglátogatta. 1914. szeptember hó 27-én **Augusta**¹⁴³ ő császári és királyi Fensége magas látogatásával tüntette ki,¹⁴⁴ ezt követően

¹⁴² BFL XII-3. 20 doboz 102. cs. 139.lap

¹⁴³ Augusta Mária Lujza bajor hercegnő (Prinzessin Auguste Maria Luise von Bayern) (* München, 1875. április 28. – † Regensburg, 1964. június 25.); a Wittelsbach-házból való bajor hercegnő, Ferenc József császár és király unokája, József Ágost főherceg felesége, ennek révén osztrák főhercegnő (Erzherzogin von Österreich), magyar királyi hercegnő. Társadalmi tevékenysége: Augusta férje az I. világháború alatt eredményes harctéri parancsnokként ténykedett, főleg az olasz fronton. Személyes hősiességéért több kitüntetést kapott, a világháború végére tábornagyi (Feldmarschall) rangig, hadseregcsoporthadparancsnoki beosztásig jutott. Augusta főhercegnő az első világháború alatt, más főrangú asszonyokhoz (így például Zita császárné és királynéhoz) hasonlóan, a Vöröskereszt szervezetéhez csatlakozva háborús sebesülteket ápolt, és jelentős pénzügyi támogatást is adott a jótékonyági szervezeteknek. Megalapította az „Aranyat vasért” („Gold für Eisen”) mozgalmat, amely a jómódú arisztokrácia és polgári családokat arra ösztönözte, hogy arany ékszereik leadásával támogassák a Monarchia háborús erőfeszítéseit. 1918. október végétől József főherceg IV. Károly király személyes helytartójaként teljhatalommal intézkedett, de a forradalom kitörését nem akadályozhatta meg. A Magyar Tanácsköztársaság ideje alatt a család Alcsúton, a nádori kastélyban élt, nem esett bántódásuk. A Horthy-konzolidáció után, a két világháború közötti években a házaspár, királyi hercegi és hercegasszonyi státuszukból adódóan, a magyar „úri társaság” középpontjába került. Rendszeres díszvendégei voltak a társadalmi és művészeti eseményeknek. József főherceg a magyar legitimisták uralkodójelöltje volt. Az alcúti nádori

1914 október 9-én az újonnan megnyílt kórházat meglátogatta **Dr. Csernoch János**¹⁴⁵ bíboros, Magyarország hercegprímása.¹⁴⁶ A következő oldalon a látogatók nevei között olvashatjuk többek között Prohászka Ottokárt¹⁴⁷, Zichy Sarolta grófnőt (1914. június 18.), illetve az állami felsőbb leányiskola és leánygimnázium tanári testülete látogatóinak névsorát, a Szegények kis nővéreit és egy olvashatatlan aláírást egy vezérőrnagytól. A látogatók között volt egy református tábori lelkész is 1916. március 18-án, 1917. június 18-án a Szent Szív zárdai polgári iskola tanulói.¹⁴⁸

A kórház első riportkönyve, mely az eseményeket naponként rögzítette, sajnos nem maradt fenn, de a második 1916. július hó 5. napjától tudósít minden nap eseményéről egészen 1917. január 22-ig. Már a napló első bejegyzése szerint 23 beteget ápoltak itt, akikből három volt tiszt és 20 fő katona, tehát az ágyszámot növelték.¹⁴⁹ A riportkönyvbe az adatokat név szerint vezették: mely napon távoztak a gyógyultak vagy áthelyezettek, illetve kik érkeztek a helyükre. A fontosabb információkat látogatás, kimenő kérés, panasz, kihallgatás és egyéb közlendők rovatokban vezették. Ezen oldalakon minden napot aláírt a főorvoson kívül még két személy. Az egyéb események között szerepel, hogy B. A. örvezető 8 napos szabadságának letelte után pontosan bevonult, vagy például: Haurély kapitány meglátogatta és megvizsgálta a kórházat 1917. július 19-én délelőtt fél 11 órakor, és mindent rendben talált. Az ő ellenőrző látogatásai rendszeresek voltak. Szintén itt szerepel, hogy Augustza főhercegnő ő fensége 1917. júl. 23-án este háromnegyed hétkor meglátogatta a kórházat, amit bizonyít a 1917. november 7. napi bejegyzés is, amikor este fél hatkor érkezett. Január 7-én a főhercegnő újra meglátogatta a kórházat. Gyanítható, hogy többször is megfordult a főhercegnő a szervitáknál, de négy alkalom pontosan datálható. 1917. augusztus 2-án a tiszteket (1 főhadnagy és két hadapród) a Mária Kongregáció Otthon Hadikórházába áthelyezték. Ezután hosszú ideig csak katonákat ápoltak itt. 1917. szeptember hó 23-án a

kastélyban és a budai várban, a főhercegi (korábban Teleki-) palotában gyakran rendeztek ünnepélyes fogadásokat. Augustza hercegasszony erősen elhízott, ez a pesti kabarék és élelapok témája is volt, olykor az izléstelenség határán túl is. Aktívan jótékonykodott, több magyar karitatív szervezet elnök asszonyi tisztségét is betöltötte. Forrás: www.wikipedia.org/wiki/Augusztza_Mária_Lujza_bajor_hercegnő_Kelt: Budapest, 2009.05.11.

¹⁴⁴ BFL XII-3. 20 doboz 102.cs. 143. lap

¹⁴⁵ Dr. Csernoch János (Szakolca, Nyitra vm. 1852. június 18.- Esztergom, 1927. július 25.) bíboros, esztergomi érsek Forrás: Révai Új Lexikon

¹⁴⁶ BFL XII-3. 20 doboz 102.cs. 144. lap

¹⁴⁷ Prohászka Ottokár (Nyitra, Nyitra vm., 1858. október 10 – Budapest, 1927. április 2.) római katolikus püspök, teológus, hitszónok, főrend, egyházi író. Forrás: Révai Új Lexikon

¹⁴⁸ BFL XII-3. 20 doboz 102.cs. 145-146. lap

¹⁴⁹ A .. 33. lap bejegyzése szerint a 22 számú ágy 1915. április 7.-én lett beállítva, az első beteget Dr. Kass Andor segédorvos Rozsnyó járásból, és a M. Kir. 17 számú honvéd gyalogezred II. zászlóalj állományából, mint lázas, hörghurut. A 23 számú ágyat Hoek Lajos zászlós töltötte be elsőként 1915. június 16-án. BFL XII-3. 21 doboz 104. cs. 33. lap

kórház betegágyszámát kibővítették 28-ra.¹⁵⁰ Szintén érdekes még, hogy egy katonánál, miután tüdőgümőkört diagnosztizáltak, áthelyezték a Cs. és kir. Mária Valéria barakk-kórházba, de azt a kórház csak öt nap után tudta átvenni helyhiány miatt, így el kellett különíteni, de ezalatt egy másik beteg is elkapta a gümőkört. A kórházat **Bartheldy József**¹⁵¹ altábornagy is megtekintette egy felülvizsgáló bizottság vezetőjeként 1917. november 9-én.¹⁵² A kórház költségeit külön könyvelték, szerencsénkre a levéltár ezt is megőrizte, melyből megtudhatjuk, hogy a zárszámadás a következő összegeket takarta. Az 1914-től 1919-ig terjedő években a kórház fenntartása a rendnek 187 477,94 koronájába került. A kórház működését 1914-ben, illetve négy hónap kivételével 1915-ben is teljes egészben a rend állta. 1915 szeptemberétől kapott csak támogatást a Vöröskeresztől, ami némileg kompenzálta a költségeket, de míg 1915-ben az összesített kiadás 22 576,12 koronára rúgott, addig a bevételi oldal mindössze 7 477,00 korona. A támogatás összege alig érte el a költségek felét. 1916-ban például 26 399 korona érkezett a 43 996,69 korona kiadásra. A helyzet kicsit javult a 1917-es évben, hisz ekkor 47 809,31 korona kiadásra jutott 40 160,00 korona bevétel. Az illetmény emelése azonban nem követte az inflációt, a kiadások pedig tovább növekedtek, ezért 1918-ban már 58 055,90 korona kiadásra jutott 40 662,50 korona bevétel. A következő, 1919-es esztendőben már csak két hónap bevétel és kiadás oldala található, melyből megtudhatjuk, hogy februárban már csak 847,50 korona támogatást kaptak 2 172,93 korona kiadás után. A kórház bevételei a tárgyalat időszakban 118 532,50 korona, ami 68 945,44 korona¹⁵³ többletkiadást okozott a rendnek. Ez azért is jelentős áldozatról ad tanúbizonyságot, mert a rend kolduló volta miatt nem rendelkezett földbirtokokkal, mint sok monasztikus rend, és bevételei is igen alacsonyak voltak. A kórház zárszámadásának összesítőjét **Casari M. József**¹⁵⁴, a szervita rendház főnöke írta alá 1919. május 3-án.¹⁵⁵ A pénztárkönyv (*Rationes Proventum et Expensarum quas Venerabilis Conventus Budapestiensis*) 110 számozott lapot

¹⁵⁰ BFL XII-3. 21 doboz 104.cs. 81. lap

¹⁵¹ Bartheldy István (Zsarnóca, Bars vm. 1854. augusztus 18. – Budapest, 1929. május 26.) tábornok Forrás: Révai Új lexikon

¹⁵² BFL XII-3. 21 doboz 104.cs. 128. lap

¹⁵³ Az eredeti zárszámadási összesítő lap szerint a különbözet 69 044,64 de ezt az adat is egy másik adat átírásával keletkezett, tehát feltételezhető, hogy nem volt pontos, de az eltérés minimális.

¹⁵⁴ P. Casari M. József (Budrio, Bologna tartomány, Olaszország, 1879. február 19. – Róma, 1949. december 13.) A keresztségben az Orestes nevet kapta. 1894. február 19-én öltözött be. Újoncévét saluzzói rendházban töltötte, ekkor vette fel a József nevet. Egyszerű fogadalmasként a Szervita Rend római Szent Elek kollégiumában végezte tanulmányait. 1902. október 31-én tette le szerzetesi fogadalmát. 1903. április 11-én szentelték áldozópappá a római Lateráni bazilikában. Magyarországon 37 évet töltve többször vezette a Magyar Rendtartományt. Az ő tartományfőnöksége idején jutott a Rend gondozásába a máriaremetei kegyhely. 1941-ben a Szervita Harmadik Rend egyetemes igazgatójává választották. 1947-ben a rend bolognai házfőnöke. 1949-ben a római Santa Maria in Via rendház főnöke és az Apostoli Szentszék választásából a Szerzeteskés és a Szerzetesek Szent Kongregációjának tanácsosa. (Forrás: Egri Szervita Levéltár. Személyi Dossziéja)

¹⁵⁵ BFL XII-3. 21 doboz 103.cs. 111-112.lap

tartalmaz. Ezek között található hat egyéb lap, melyek a kórház gazdálkodásával kapcsolatosak. A lapok között található egy pizkozat, melynek egyik oldalán a bevételeket összesítették a zárszámadáshoz, míg a másik oldalán rövid magyarázatot írtak, melyet áthúztak, és javításokat írtak bele. Ezen lap tanúsága szerint: „A Magyar Vöröskereszt a szervita rend kiegészítő kórházának 1915. szeptember hó 1-étől 1919. február 12-ig a sebesült katonák részére napi ellátási és ápolási díj fejében fizetett ki összegeket. ... (a lap hiányos). Később az ápolási díjat felemelte 5 koronára.”¹⁵⁶ A pénztárkönyv 27. lapjának tanúsága szerint az ápolási díj először napi 3 koronában lett megalapítva. Szintén fellelhető ugyanezen dobozban két formanyomtatványon a Magyar Szent Korona Országainak Vörös Kereszt Egylete fejléccel ellátott 2937. és 2936. számon iktatott havi elszámolása. Ebből megtudhatjuk, hogy 1919. évi február hó 6-án a január havi számadásra értesítik, hogy „a kiegészítő kórházban ápolat harctéri sebesült (beteg) katonák ellátási díjai fejében 2986 korona 50 fillér állapított meg, mely összegnek postatakarékpénztár útján leendő kifizetése iránt egyidejűleg intézkedtünk. Megjegyezzük, hogy a kiutalt összeg a hadügyi kincstárral megejtendő végleges lezárolásunkig csak előlegnek tekintendő. A pénz átvételéről a mellékelt nyugtának – kelettel, aláírásokkal és pecséttel való ellátása után szíves mielőbbi beküldését kérjük. A tárgyhónapra vonatkozó lisztelszámolást jóváhagyólag tudomásul vettük. Budapest, 1919. február hó 26-án. Az igazgatóság.”¹⁵⁷ A következő havi elszámoláson már csak 847 korona szerepel.¹⁵⁸

A háború 1918. november 3-án a Monarchia számára véget ért, de a kórházban még 1919. február 12-én történt megszüntetéséig sebesülteket ápoltak. A kórház bezárása után a rend 1919. március 3-án kelt megkeresésére a Budapesti katonai parancsnokság hadbiztossága utasítást adott az ott lévő 8 darab teljesen felszerelt katonai ágy elszállítására március 20-án.¹⁵⁹

A kórház történetével kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a nyolc ágyon kívül, a kórház teljes felszerelését a rend állta, és a háború utáni nehéz időkben is működni tudott a rend egyre nagyobb erőfeszítéseinek köszönhetően, és csak a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt bő egy hónappal szűnt meg. A rend bevételét csupán egy pesti bérház biztosította; ezen felül még egy szőlőbirtokuk volt Budán, ami csekély bevételt produkált. A világháború elvesztése után a nehéz körülmények miatt a rendnek esélye sem volt kórházat fenntartani, a rendtartomány közös volt az osztrákokkal, csak a tiroli tartomány volt független ettől. A hét rendházból

¹⁵⁶ BFL XII-3. 21 doboz 103.cs. 114. lap

¹⁵⁷ BFL XII-3. 21 doboz 103.cs 115. lap

¹⁵⁸ BFL XII-3. 21 doboz 103.cs 116. lap

¹⁵⁹ BFL XII-3. 23 nagydoboz 111.cso. vegyes iratok 1877-1932. 6. lap (A 7. lapon az elismervény olvasható)

mindössze három volt a Magyar Királyság területén, ezek közül is a fraknoi rendház Ausztriához került, tehát a világháborút követően a rend mindössze két rendházzal rendelkezett hazánkban. A másik rendház, az egri még nehezebb gazdasági helyzetben volt. A rendtartomány gyakorlatilag életképtelenné vált, teljes szegénységre jutott.

Mint említettem, az országunkban működő olasz állampolgárságú szervitákat a magyar kir. kormány védelmébe vette és nem engedte, hogy mint ellenséges hatalom alattvalói internálótáborba kerüljenek. A pesti rendház dominanciája teljesen egyértelmű lett, hisz a legkedvezőbb feltételekkel rendelkezett.

„Legnagyobb veszélyben 1919-ben forgott a sok viszontagságot látott kolostor. Az akkori perjel, Casari atya a magyarságért bátran küzdő Romanelli ezredes oltalmát vette igénybe. Az utóbbi kieszközölte hatóságánál, hogy az olasz katonai küldöttség a kolostor olasz származású tagjaira való hivatkozással védnöksége alá vegye a házat. A kommunisták, kik a könyvtárt és egyéb helyiségeket már lepecsételték és az értékesebb tárgyakat már elszállítottak, kénytelenek voltak rendelkezéseiket visszavonni és a házat megkímélni.”¹⁶⁰

A rend orbánhegyi szőlőbirtokát vezető szerzetes pontos kimutatást vezetett a bevételekről. A háború alatt P. Gallenrani M. Bonaventura¹⁶¹ ezen a birtokon bevezette a sörfőzést, mert a katonáknak nagy igényük volt rá, amivel havi átlag 300 korona többlet bevételt biztosított a rendnek. P. Gallenrani 1921. áprilisáig vezette a könyvelést, akkor átadta azt utódjának, és az átadási záradékban jó magyarsággal a következő bejegyzést tette: „A legnehezebb körülmények között gazdálkodtam, a háború alatt, mikor főleg férfi munkást nem lehetett kapni, rézgálicot és más anyagokat. A kommunizmus alatt, mikor mindig rettegni kellett, mikor visznek el mindent. A Román invázió alatt, mikor nappal éjjel lopták a szőlőt, rám szegezték a puskájukat mert szólni mertem nekik.”¹⁶²

Trianon miatt a rend képtelen volt az ausztriai házakkal közös provinciát alkotni. Rendházainak száma is csak kettő volt.

A részleges önállóság kedvezett a rendházak vezetőinek és a szerzetesek száma is gyarapodásnak indult. A hazai rendtartomány **1928-ban** mint rektorátus kapott részleges önállóságot.

A rend "magyar fénykora" valójában 1928-tól a feloszlatásig terjed. Az azelőtti időkben a rend a megtelepedéstől kezdve csak vegetált vagy stagnált, leszámítva néhány

¹⁶⁰ WIMMER 1943. 435. o.

¹⁶¹ Született 1882. április 13-án Itáliában, Renazzo-Centoban. 1897. augusztus 15-én lépett a rendbe, 1904. szeptember 25-én tett örökfogadalmat, és 1905. június 29-én szentelték pappá. /1906-os rendi sematizmus Index Personarium/

¹⁶² BFL XII-3. 25 doboz 2. kötet 40. lap

kisebbségi eredményt. A papok többnyire külföldről érkeztek, sokuk sosem tanult meg magyarul. Sok idekerült pap büntetésnek érezte az ide helyezését, ezért beletörődötten viselkedett. A rend nem alapított iskolát sem, csak a kegyes jámborságra specializálódott, ami nem tette a rendet népszerűvé. Ebben az időben a rend több iskolát is fenntartott nyugaton, de Magyarország a rend perifériája volt, és az is maradt. A világháború után óriási iramban kezdett terjeszkedni. A szervita lelkiesség fokozatosan teret nyert. Bár a háború után csak a pesti és az egri rendházban működtek szerviták, a remény a szerzetesekben még ebben a reménytelen helyzetben sem fogyott ki. A nagy lehetőséget a rendnek Shvoy Lajos székesfehérvári püspök adta meg, aki 1928-ban a szervitákra bízta az akkor már közismertté váló **máriaremetei** kegyhelyet.

IV.1. Az új szervita rendházak létrejötte

1928 fordulópontra a rend életében, mivel ekkor nyerik el részleges önállóságukat. A két rendház szerviták gyorsan gyarapodtak, hét rendházuk is lett hazánkban. A nővérek is ebben az időszakban szerveződnek, és ekkor lesz kiterjedt a harmadrendi mozgalom. 1928. július 13-án, a máriaremetei rendház alapítása is ekkor történt. Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök kivette a „Máriaremete Boldogasszony Kápolna Egylet” kezeléséből a kegytemplomot, és a szervitákra bízta.

Az új rendházak alakulását nagyban elősegítették a Mária országát fokozottan érintő egyetemes egyházi események, pl. az 1938-as Eucharisztikus találkozóval összefüggő rendezvények.

1938. június 29-én a szerviták megkapják a lehetőséget Makkosmária lelkipásztori szolgálatnak ellátására.

1939 őszétől Makón Glattfelder Gyula csanádi püspök (1911-1942) megbízására szervita atyák vezetik a Szent Gellért Fiúnevelői Intézetet. A Rádió hullámain is többször szólnak a hívekhez.¹⁶³

1940-től Makón a szervita rendház alapítását Glattfelder Gyula csanádi püspök támogatja.

1940-ben Súr – Csátka - Szentkút rendház alapítása megtörténik Czapiak Gyula veszprémi püspök által. 1948. május 2-án Törökszentmiklóson rendház alapítása Czapiak Gyula egri érsek által.

¹⁶³ Wimmer M. Anselm O. S. M. atya 1939. október 22-én a XXVII. Missziós-vasárnapon elmondott beszéde. Lásd: Égi hullámokon. Rádiószenbeszéd. IV. kötet. Lejegyezte: Horváth Géza hitoktató, Felsőgalla, 1941. 181-183. o.

Mindezen rendházak mellett volt egy sikertelen de nagyon aktív próbálkozás is 1939. január 22-től Budapesten a XI. kerületben, Péterhegyen, Kelenvölgyben a Szent Szabina kápolna lelki gondozását átveszik Takács János kelenföldi plébánostól, akinek a filiája volt és az egyházi felsőbb hatóságok ezt jóvá is hagyták. Volt a kápolnának állandóan kinevezett lelkésze, és terveztek mellé egy rendházat is, de végül a háború miatt ez meghiúsult.

IV.2. Máriaremete átvétele és a rendház építése

Elnevezése tekintetben megoszlanak a vélemények. Egyesek szerint Katalin asszony Einsiedelnből hozta a képet, innen nevezték el azt Mária Einsiedelnnek: Remete Máriának. Mások viszont a környéken meghúzódó pálos remetékkel hozták kapcsolatba a név keletkezését. Végül vannak olyanok, akik egyszerűen a körülötte elterülő hatalmas sűrű erdővel magyarázzák a kegyhelynek Mária Remete névvel való megjelölését.¹⁶⁴

Ez a kegyhely nem középkori eredetű, mint az egri, de rendkívül látogatott, hisz a főváros akkori peremén jól megközelíthető helyen található. A kegyhely kialakulása a XVIII. század közepére tehető. Kultuszára vonatkozó legrégibb adatokat Esterházy Pál herceg, Magyarország nádora közli 1696-ban kiadott „Mennyei korona” című könyvében. A kegyképet Thalwieser Katalin nevű nő hozta magával Németországból, amikor hazánkba jött és Budától nem messze, Hidegkúton telepedett le. A kegykép az ősi einsiedelni apátság Mária-kegyszobrának képi másolata. Hidegkúttól mintegy félórányira, a közeli erdő egyik tölgyfájára erősítette, hogy az arra járó hívek gyertyát gyújtsanak előtte. A hívek igen megkedvelték a kis erdei képet, úgyhogy egyre többen és egyre nagyobb távolságokról keresték fel.

Hosszú évek teltek el lassú egymásutánban anélkül, hogy a képet bármi is megkülönböztette volna a szokásos, útmentén felállított szentképektől és feszületektől. Az 1800-as évek elején általános érdeklődés mutatkozott irányában. Történt ugyanis, hogy egy Forstmanné nevezetű budai asszony elvesztette szemévilágát. Nagy csapás volt ez szegény nőre, teljesen munkaképtelenné is vált, hiszen eddig két keze munkájával gondoskodott mindennapi betevő falatjáról. Hiába fordult orvosokhoz, senki sem tudott rajta segíteni. Végül is mentő gondolata támadt: elzarándokolt ahhoz a kegyképhez, melyet már az ő idejében Remete Máriának neveztek. Amikor a hívek odavezették a fa tövéhez, amelynek törzsén pihent a kegykép, az asszony térdreborult, s ekkor mintha a Szent Szűzet ölelte volna át, úgy

¹⁶⁴ Jelzet: MOL K 615 360. Csomó. Érkezett: 1942. 07. 25. Műsoron ment: 1942.09.14. Ángyán Fülöp beszéde a rádióban. Magyar Rádió Archivuma

zokogott a Mennyei Atyához, hogy adja vissza a szemevilágát. Az első napon nem történt semmi. Bizalmát azonban nem veszítette el. Újból és újból odavezettette magát, és nap-nap után kérte a Szent Szűzet, hogy tegyen vele csodát. És a csoda megtörtént: látott! Újból megláthatta a gyermekeit.¹⁶⁵ Amikor a környék földesura, Nádasi Testyánszky Ignác tudomást szerzett erről, az akkori fehérvári püspökhöz; Milasy Miklóshoz fordult engedélyért, hogy a kőből való kápolnát emelhesse a régi helyébe. A kápolna építését 1808-ban kezdték el, és 1809-ben szentelték föl A földesúr halála miatt azonban csak 1817-ben fejezték be. Az odatóduló hívek sokasága miatt a kápolnát 1828-ban ki kellett bővíteni. A hidegkúti község vezetői pedig azzal mutatták ki tiszteletüket a fejlődő kegyhely iránt, hogy a hozzá vezető utat kiépítették. A zarándokok száma pedig tovább nőtt. Már a megnagyobbított kápolna sem volt elegendő.

A kegyhely gyors fejlődéséhez az is hozzájárult, hogy a megyéspüspök is hathatósan támogatta a kegyhely ügyét. 1879-ben Dr. Pauer János püspök kezdeményezte a helyi kápolna egyesületet, akiknek közreműködésével felépült neogótikus stílusban a kegytemplom.¹⁶⁶ 1899. október 1-jén Steiner Fülöp megyéspüspök Kisboldogasszony¹⁶⁷ tiszteletére szentelte fel a templomot. A kegyhely tekintélyét tovább növelte az a tény, hogy 1907-ben X. Piusz pápa teljes búcsút engedélyezett a zarándokoknak. A kegyhelyeket általában szerzetesekre szokták bízni, hisz egy plébánia nehezen birkózik meg a sok zarándok lelki igényének a kielégítésével. Az állandó litániák és szentségimádás, szentmisék és prédikációk, körmenetek tartása és a zsolozsma ünnepélyes megtartása is a szerzetesek feladata, így egy kegyhely látogatottsága is nagy mértékben megnövekszik. Ez előnyös a látogató zarándokoknak is, hisz gyakran folyik liturgikus cselekmény a kegytemplomban és környékén, de előnyös az adott szerzetesrendnek is, hisz a sok látogató nemcsak a kegyhelyet ismeri meg, de az ott élő szerzetesrend lelkiségébe is bepillantást nyer, és a rend híre is növekszik. 1928. Július 15-én a szervítákat szintén az illetékes megyéspüspök, **Shvoy Lajos** hívta a kegyhelyre, hogy annak fejlődését biztosítsa. A rend Ausztriában is sok kegyhelyet gondozott, máriás lelkiségük szinte kínálta a lehetőséget. A kegyhely is már rég túlnőtt azon, hogy környékbeli plébánia kézen tarthatná a nála jóval hatalmasabb kegyhely szerteágazó gondjait. Szükség volt a templomnak és környékének állandó gondozására, felügyeletére, nem különben az egyre növekvő zarándoksereg igényeinek megfelelő fejlesztésére. Immár nem kellett a kegyképet

¹⁶⁵ Jelzet: MOL K 615 360. csomó. Érkezett: 1942. 07. 25. Műsoron ment: 1942.09.14.

¹⁶⁶ Mivel plébániák alapítását nehezen lehetett megoldani, mert a város vezetése ezt nagyon megnehezítette, ezért gyakori volt, hogy a helyi közösségek kápolnaépítő egyleteket hoztak létre, így már nem egy püspökség, hanem a helyi lakosság kezdeményezéséről volt szó, tehát ezt már könnyebben lehetett engedélyeztetni.

¹⁶⁷ FEHÉRVÁR, 1988. 154.

télvíz idején a budapesti Angol Kisasszonyok zárdájába vinni, mert a szervita atyák vigyáztak rá.

A rendház külső homlokzatának korabeli fotója, és egy folyosórészlet a rendi archívumban.

1930-ban már el is készült a rendház a templom építészeti ízlésének megfelelően, és a rendházat Shvoy megyéspüspök 1930. június 18-án felszentelte. A templom három oltára nagyon igényes faragással készült. A főoltár a Boldogságos Szűz, a mellékoltárok pedig Jézus Szíve és Szent József tiszteletét hirdetik. Ugyancsak gótikus ízlésben emelkedik előttünk a szervita szentek domborművével díszített szószelek, amelyet napjainkra átépítettek. „A templom áhítatosan szép festményei a szervita atyák meleg szeretetét tanúsítják a Boldogságos Szűz iránt. Rendjük történetéből az alapító szentek életéből rajzoltak diadalívet a szentély megnyitó boltozatára s ugyanilyen tárgyú képekkel díszítették a szentély oldalfalát is.”¹⁶⁸

A szerviták nagy buzgalommal láttak új feladatukhoz. A kegyhely környékén és a kegytemplom előtt új szobrokat emeltek: a hétfájdalmú stációkat, a Fájdalmas Szűzanya, Szent István ország-felajánlása, Szent Imre, Szent László szobra és Szent József szobra. A kegyhely akkori főnöke, P. Eremiás M. Ottomár atya, P. Marchi tartományfőnök támogatásával és a hívek nagylelkű közreműködésével Via Matrist építtetett. A Boldogasszony keresztútjának hét állomását remek plasztikában dolgoztatta ki. Művét a híres Szent István kúttal fejezte be. E kútra már régóta nagy szükség volt. A hívek ugyanis, különösen nyári forróságban, mindig keresték a friss és üdítő vizet. Fölállíttatta tehát

¹⁶⁸ ÁNGYÁN 1942. 15. o.

Magyarország Nagyasszonya szobrát, lábánál Szent István királlyal és a rend nagy terjesztőjével, Benizi Szent Fülöp atyával.

A szobrok elkészültéről az Áve Mária első évfolyamának harmadik száma is beszámolt: „Máriaremete: A kegyhely két műemlékkel gyarapodott. Az egyik a Szent István-kút, amelyet a hívek közadakozásából emeltek a szervita atyák. Az idei kettős szentévnék és a dicső király jubileumának méltó emléket állítva. A másik a Szent László szobor. A szobrokat fényes ünnepek közepette szentelte meg a kegyhely perjele, P. Casari József.”¹⁶⁹

Steiner M. Pongrácz a rendi folyóiratban összegezte a zárandoklatokat és azok előzményét: „Máriaremete ma már a főváros katolikus közönségének állandó, megszokott, minden igényt kielégítő, közkedvelt búcsújáráshelye. Nincs olyan vasárnap, még zimankós télen sem, amikor szépszámu pesti hívőt ne lehetne látni a kegytemplomban. Nemcsak egyenként és családostul, de közös zárandoklattal is évente többször felkeresik a főváros Mária-tiszteelői a szép és a rendi előjáróság folytán mindinkább fejlődő kegyhelyet. Ma már csaknem minden egyházközségnek, egyesületnek, iskolának, katolikus körnek van egy napja, amikor Máriaremetére zárandokol.

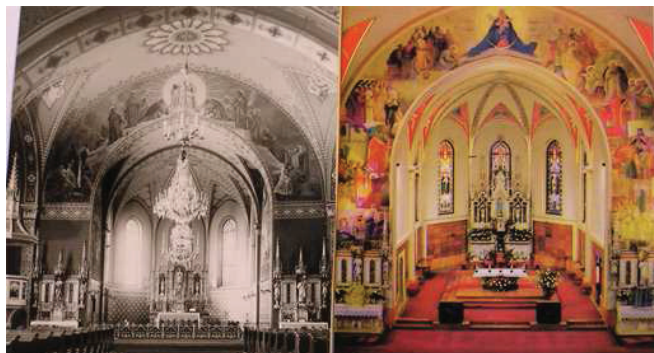
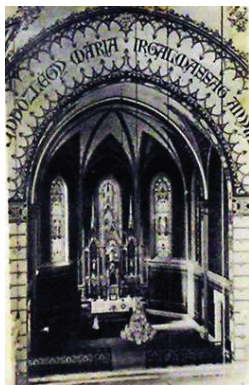
A józsefvárosi buzgó hívek évente több ízben is közösen, a budaörsiek a nyári hónapokban majdnem minden szombaton kisebb-nagyobb csoportokban jönnek a Boldogságos Szűzanya kegyelmét kérni. Impozáns tömegben és rendezett menetben vonulnak fel évente a remetei Szűzanyához a Katolikus Hölgyek Országos Sajtóegyesületének zárandokai és a Katolikus Népszövetség könyörgő, nemzeti búcsújáró résztvevői is. Megható látvány az intelligens katolikus férfiak Urak Kongregációjának felvonulása. Évente eljönnek Te Deumot mondani a vett jókért, és kérni Isten Szent Anyjának pártoló közbenjárását. Bátran állítható, hogy alig van a fővárosnak és környékének jó katolikus lakosa, aki legalább évente egyszer meg ne fordulna itt.”

Az Áve Mária első évfolyamának első számában olvashatjuk: „Budapest első zárandoklatának hiteles történetét egy résztvevőtől hallottam. Isten kegyelméből ma is élő Wanek Antal úr, a 'Mária-Remete Boldogasszony Kápolna Egylete' társelnöke így nyilatkozott P. Kovács M. Angelus O.S.M. atya által felvett hivatalos jegyzőkönyvben: 1872 június közepe felé volt az első zárandoklatunk Máriaremetére. Mi fiatal kereskedősegédek, nem szívelhettük a közöttünk grasszáló vallási közömbösséget, ezért elhatároztuk, hogy szabadiidőnkben Máriaremetére megyünk. Jó barátunk a 65 éves Hegyi iparos úr, ki a pesti szervitáknál otthonos volt, arra vett rá minket, hogy mivel Máriaremete kegyhely, ezért Mária

¹⁶⁹ ÁM 1938. 1. évfolyam 3. szám A magyar szervita rendtartomány életéből. 140-141. o.

szolgái (szerviták) templomából induljanak oda. A zarándoklatot több ízben maguk a szervita atyák vezették. Ezek több ízben megismétlődtek, minden év májusától októberéig.”¹⁷⁰ A magyar szervita rendtartomány a kegyhelyet és környékét külsőleg is szépítette. E célból megvette a templom közvetlen környékét képező területet, és azt parkká építette ki. Ezzel arról is gondoskodott, hogy a kegyhely a jövőben is megőrizze eredeti jellegét. A rend természetesen a templomot is restauráltatta, és szervita jellegének megfelelően a rend történetéből vett festményekkel ékesítette.

A kegytemplom mögé felépítették reprezentatív rendházukat, amely ma nyugdíjas pedagógus otthon. A szervita domborműveket leszedték a szőszékről. Sajnos a templombelsőt 1963-64-ben átalakították, és a szervita motívumokat eltüntették, megsemmisítették. 1968-ban a liturgikus reformnak megfelelően elkészült a szembemiséző oltár, illetve a kegykép a korábbi főoltár elé műanyagból készült fautánzatra került. 1987-ben a szerviták által készített freskókat is átfestették, eltűntek a szervita szentek a templomból.

Az 1928-as állapot, majd az 1932-es, végül 1987-es állapot. Rendi archívum, Eger

¹⁷⁰ Steiner M. Pongrác: A máriaremetei kegyhely In: ÁM 1938. 1. évfolyam 1. szám 17. o.

Az átfestett, illetve lemeszelt freskók képei. Rendi archívum, Eger

IV.3. A szerviták megtelepedése Makón és a szervita internátus

A rend az iskolaügybe 1940-ben kapcsolódott be, amikor Glattfelder Gyula csanádi püspök **Makón** a néhány évvel korábban a püspöki rezidenciából átalakított fiú-internátust szervita atyákra bízta, akik a helybeli kórházi lelkészséget is ellátták.

A helyi prelátus plébános, Dr. Csepregi Imre már korábban felvette a kapcsolatot a rend vezetőivel, és szóbeli megállapodás született. A rend akkori vezetője, Marchi M. Cyrill tartományfőnök 1939. június 13-án levélben fordult a megyéspüspökhöz a letelepedés ügyében. *„Úgy gondolom, hogy ezt annál is inkább kérhetjük, mert a letelepedéshez Nagyméltóságod jóindulatát már eddig is bírjuk, a Prelátus úrnak pedig már évek óta hangoztatott terve szerzetesek Makó városában való letelepítése”*¹⁷¹

A csanádi püspök már június 20-án válaszolt és kifejti, hogy az ötletet „szimpatikusnak” tartja, a helyi plébános már ismételtén szolt neki. Támogatja az ötletet, de kifejti aggályait is: *„ebben a pillanatban még nem látom világosan, miképpen lehetne ott a kiküldendő rendtagok existenciáját biztosítani, miért is arra kérem Főtisztelendőségedet, hogy a letelepedés rendi feltételeit minden tekintetben körvonalazni ...szíveskedjék.*

De mielőtt most bekívánt javaslatát kézhez venném már előzetesen érdeklődnöm kell: vajon van-e a rendnek annyi, a magyar nyelvet kifogástalanul bíró tagja, hogy a makói ház felállítása és a mindenkori utánpótlás biztosítása nem fog akadályokba ütközni, mivel tudniuk kell, hogy a kb. 36 000 lakost számláló Makón másként, mint kifogástalan magyarsággal nem lehet boldogulni. ... mert a többségében protestáns vallású lakosság erre a körülményre rendkívül felfigyel.”¹⁷² A rendtagok többsége ekkor már magyar volt mégis élt az a beidegződés, hogy a szerviták nem magyarok. A tartományfőnök (rector provinciális) 1939. július 31-én válaszolt, és előterjesztette javaslatát. *„Hajlandók vagyunk a Szent Gellért Konviktus épületében lévő úgynevezett püspöki kápolna lelkési teendőit ellátni, amely állana a szentmisemondáson kívül a hívek gyóntatásában, vasárnaponkénti szentbeszéd tartásában, továbbá a Szent István kórház betegeinek lelki gondozásában /szentmisemondás, betegellátás, nővérek lelki gondozása/. Emellett teendőink közé sorozandónak véljük a hitoktatásban való részvételt /kereskedelmi iskola, polgári iskola/, nemkülönben a Szent Gellért Konviktusban a tanuló ifjúság tanulmányi irányításában és felügyeletében való részvételt.*”¹⁷³

¹⁷¹ ERL személyi karton. Marchi M. Cyrill levelének copíája 1939. június 13.

¹⁷² ERL személyi karton. A csanádi püspök 1633/1939 levele Marchi M. Cyrillnek. Szeged 1939. június 20.

¹⁷³ ERL személyi karton. Marchi M. Cyrill 133/39 sz. levele. Budapest 1939. június 31.

Az ellenszolgáltatás igénye a következő volt: kórháztól kiutalandó lelkész járandósága, 75 pengő havonta. A polgári iskola és a felsőkereskedelmi iskola katolikus tanulói hitoktatása utáni, az intézettől kiutalt szokott tiszteletdíjak kb. évi 900 pengő. A konviktusban kifejtendő nevelői működésért az intézetben lakás és teljes ellátás.

A tartományfőnök kifejti még azt a reményét, hogy a fent említett feladatokon túl a rend tagjai bekapcsolódnak majd Makó város és környékének lelkipásztori gondozásába, nevelésébe és oktatásába. A nyelvi problémákkal kapcsolatban ugyancsak ezen levelében kifejti, hogy a rend tagjainak két személy kivételével „csupa magyar tagja van.” A makói ház felállítása és utánpótlása nem fog akadályokba ütközni.¹⁷⁴

Az események gyorsan peregték, mert augusztus 17-én válaszolt a budapesti levélre a megyéspüspök Szegedről. Ez azért is érthető, mert szeptember már nagyon közel volt. A püspök kifejti, hajlandó a rend letelepedéséhez hozzájárulni, és lényegében elfogadja a szerviták ajánlatát úgy, ahogy az az előzőekben le lett fektetve, azzal a különbséggel, hogy a rend tagjait felkéri a tanyai lelkészi teendők elvégzésére is a helyi lelkészekkel egyetemben.¹⁷⁵ A rend vezetése ezt elfogadta és a csanádi püspök augusztus 28-án írt levelében már azt kérte, hogy nevezzék meg azt a három rendtagot, akik oda kerülnek, illetve ki lesz a házfőnök, és a házfőnökön kívül nevezzék meg azt az atyát, akit a makótanyai lelkészség vezetője gyanánt a vallás és közoktatási minisztériumnak bejelenthetnek.¹⁷⁶ A válasz augusztus 31-én megszületett, melynek értelmében szeptember 2-án a rendtagok elfoglalják működési helyüket. Az első szerzetesek a következők voltak: P. Ángyán M. Fülöp mint superior domus¹⁷⁷, P. Német M. Alajos és P. Váry M. Bonajunkta. A tanyai lelkészség vezetőjének a házfőnököt jelölték. A makói ház átvételénél a tartományfőnök és a rendi socius is megjelenik.¹⁷⁸ Még ezen a napon írt a püspök is egy megbízólevelet az új eljárónak, Ángyán Fülöpnek. Ezen levelében pontosan meghatározza a feladatokat. A feladatok pontjai nem változtak, csak a negyedik pontban pontosítják a tanyai pasztoráció részleteit. „*A rend tagjainak részt kell venni a makói-tanyai lelkészi teendők elvégzésében az ottani lelkészekkel történt megállapodás keretei között. ... felkérem a makói prelátus-plébános urat mint kerületi esperest, hogy a tanyai kiszállásokra nézve programot készíteni s azt Tiszteletnőségeddel miheztartás végett közölni szíveskedjen. Ugyancsak ő fog gondoskodni a kiszálláshoz szükséges fuvarok rendelkezésre bocsátásáról is. ... szeptember 1-i hatállyal*

¹⁷⁴ ERL személyi karton. Csanádi püspök 1633-1/1939 levele Marchi M. Cyrillnek Szeged 1939. augusztus 12.

¹⁷⁵ Uo. Csanádi püspök 1633-1/1939 levele Marchi M. Cyrillnek Szeged 1939. augusztus 17.

¹⁷⁶ Uo. Csanádi püspök 1633-2/1939 levele Marchi M. Cyrillnek Szeged 1939. augusztus 28.

¹⁷⁷ A házfőnököket priornak hívták, de amíg Róma által nem véglegesített a letelepedés addig nem beszélhetünk önálló közösségről, így az csak egy priorság alá tartozó közösség. Priorság 1940-tól lesz.

¹⁷⁸ ERL személyi karton. Marchi M. Cyrill 137/39 sz. levele. Budapest 1939. augusztus 31.

tisztelendőségedet makótanyai lelkésznek a szükséges joghatósággal és felhatalmazásokkal ezennel kinevezem. ... Ezért a munkáért Tisztelendőség megkapja majd a makótanyai lelkészt megillető havi 90 pengő és 67 filléres u.n. kongruát.” Ángyán M. Fülöp ezen megbízólevele tartalmazza még a pontos jövedelemmegoszlást is, mely értelmében a kórháztól évi 840, a kereskedelmi és polgári iskolától legalább évi 880, és a tanyalelkésziségről évi 1088 pengő anyagi juttatás éri a rendet, ami évente körülbelül 2800 pengőt tesz ki. Cserébe elvárja, hogy a fenti feladatokon túl a Bajza utcai állami elemi iskola heti 6 hittanóráját is vegyék át, továbbá a városhoz közel eső tanyai iskolákban / igási ugar, járandósztól, rákosi járandósztól, déli rész/ szintén a rendelkezésre álló óraszámban a szervita atyák lesznek kötelesek majd tanítani. A többi tanyasi iskolákban pedig a hitoktatást fogják a kerületi esperes irányításával ellenőrizni, aminek fuvarjairól az esperes köteles gondoskodni.¹⁷⁹ A Makói Katolikus Tudósító 1939. szeptember 15-én megjelent VIII. évfolyam 15-16. számában beszámol a szerviták letelepedéséről. A 177. oldalon a házfőnök köszönti a helyi híveket, és egyben közli a miserendet. Vasár- és ünnepnapokon 8 és 9 óra, délután fél 7-kor litánia és előtte szentbeszéd. Hétköznapiakon: 6, 7 és fél 8 óra. Gyóntatás folyamatos és miséken kívül is gyógyáshoz az atyák rendelkezésre állnak. Szeptember 17-ét megelőzőleg háromnapos ájtatosságot tartanak a Fájdalmas Szűzanya tiszteletére.

A rend itteni működése sikeresnek mondható. A szerzetesek működése színesítette a helyi hitéletet. A konviktusi munka emelte a rend hírnevét és megbecsültségét. 1941. június 11-én az újonnan megválasztott P. Héder M. László tartományfőnök azzal fordult a megyéspüspökhöz, hogy a rend nem csupán nevelői munkát akar végezni az internátusban, de annak vezetését és fenntartását is készséggel átvinné. Erre azért került sor, mert a helyi esperes a kereskedelmi iskola hitoktatását egyházmegyes papra bízta a szerviták helyett. Az internátus lakóiból kerültek ki a kereskedelmi iskola és a gimnázium tanulói, így a szerviták már nem tanították volna a nevelőintézetük lakóit. Ez a változtatás érzékenyen érintette a rendet, mert bár kárpótlásul két iskolai hittanári állást is kaptak volna, de azok csak alapiskolák, ez pedig erkölcsi veszteséget jelentett. *„Legyen szabad erre azt megjegyezmem, hogy mikor Makóra mentünk, kegyelmes Uram bízta reánk ezt a két hitoktatást, mivel mint azt említeni kegyeskedett, az internátus növendékeinek lelki gondozása azon esetben lesz teljes, ha a Páterek azon iskolákban tanítanak melyeket az internisták látogatják. A Prelátus úr által felajánlott 2 hitoktatás egyben vasárnapi misemondás kötelezettségével is járna. Tekintettel a távolságokra, sajnos ezen helyek vállalása esetén nem tudnánk a kápolnában, internátusban*

¹⁷⁹ ERL a makói karton. Csanádi püspök 1633-I-hez/1939 levele Angyán M. Fülöpnek. Szeged 1939. augusztus 31.

*és a kórházban vállalt kötelezettségeknek eleget tenni. Ha az egyik hitoktatást vállalnunk is kellene, kérem a kegyelmes Urat, hogy legalább a kereskedelmi iskolát számunkra fenntartani kegyeskedjen.*¹⁸⁰

Ezen kívül a tartományfőnök még a helyi prelátus-plébánoshoz is fordult, hogy a problémát megoldja, mert kiderült, az internátust 25 000 pengő terheli. Kérte ezért a tartományfőnök, hogy a makói egyházközség vegyen át valamit ebből a teherből, mert a rend anyagi helyzete rendkívül rossz. *„Tartományunk egyedüli vagyona, ami jövedelmet hoz csak a pesti bérház, s ennek jövedelméből tartjuk el kispapjainkat s ez fedezi / már ahogy fedezi./ a tartomány összes terheit, így jelenleg minden jóakarattal mellett sem lehetséges az internátus átadásával járó összes terheket magunkra vállalni.*¹⁸¹

Szintén ebben a levélben fejti ki a rendet ért sérelmet a kereskedelmi iskola elvesztése ügyében, és visszaszerzéséért még plusz feladatok vállalását is felajánlja. A plébános az egyházközség nevében július 18-án válaszolt. A plébános kifejti, hogy a Szent Gellért konviktustól az egyházközség nem szakad el akkor sem, ha azt a szervita atyákra bízta. A teherrel átveendő házon lévő kölcsönt nem kell azonnal kifizetni, és a képviselőtestület tagjai továbbra is részt kérnek az irányításból. Ezt a szándékukat azzal indokolják, hogy ha egyházközség áll a konviktus mögött, az esetben nem kell több ezer pengőt adóként befizetni. A felszerelést és a bútorokat úgy adnák csak át, ha azoknak értéke erejéig az egyházközség papi hivatásra készülő gimnáziumi tanulókat küldene, és ezeket az intézet látná el mint bentlakókat. A felügyelőbizottság beavatkozásától nem kell félniük, mert az nem befolyásolja a vezetést.

A tartományfőnök június 24-én válaszolt. Ilyen feltételek mellett nem csoda, ha a rend hezitált, és csak egy évre vállalta fel a konviktus vezetését. *„Tehát minden szerződés nélkül megpróbálnánk egy évre, mint lehet a konviktust működtetni. ...Az adókedvezmény elnyerése talán nekünk még inkább sikerülne, mert kolduló rend vagyunk, s mint ilyenek, szorosabb értelemben vagyunk persona morálisnak nevezhetők, mint az egyházközség, tehát adókedvezményre annál inkább számíthatunk.”* Szintén ebben a levélben fejti ki felháborodását a tartományfőnök a kereskedelmi iskola elvesztéséért. A gimnáziumot sohasem kérte a rend, mert az mindenhol elterjedt szokás, hogy az egyházmegyei papság feladata és privilégiuma, de a másik középiskola hitoktatói állásának elvesztése felháborító. *„Nem szeretnénk azonban lemondani a kereskedelmi iskola hitoktatásáról. Ezt valahogy a rendünk*

¹⁸⁰ ERL a makói karton. Héder M. László levele a Csanádi püspöknek. Budapest 1941. július 11.

¹⁸¹ ERL a makói karton. Héder M. László levele Csepregi Imre plébánosnak. Budapest 1941. július 14.

becsülete is megkívánja. Ha valami baj, súlyos hiba, vagy hozzá nem értés történt volna az illető Páter részéről, akkor azt kérném tudomásomra hozni, hogy intézkedhessem. ... Mindkét iskoláról való lemondásunkat annál is inkább ellenzem, mert ennek az a látszata lenne / ha nem is Makón, de máshol biztosan / mintha a szervita atyák csak elemi iskolák vezetésére lennének alkalmasak, felsőbbekre azonban már nem. Ezt pedig semmi körülmények között nem engedhetem. Pátereink itt Pesten is elismeréssel állják meg helyüket a középiskolákban. Rendtagjaink képesítésére mindig nagy gondot fordítottunk, így nyugodtan ki merem őket állítani bárhol."¹⁸² A két hitoktatói állás elvesztése és az amúgy csak 2400 pengős évi juttatás helyett így csak 1200 pengőt kapnának a rendtagok, igaz a konviktusi igazgatói szék még évi 1200 pengő illetményt jelent a rendnek, de az internátus vezetése egy pátert teljesen lefoglalna. A döntést természetesen az illetékes megyéspüspök hozta meg. 1941. június 23-án írt levelében a fiúnevelő internátust teljesen a rendre kívánja bízni, azonban sem a kápolnát, sem pedig az épületet nem adja tulajdonul. Arra hivatkozik, hogy a főkegyúri hozzájárulás nélkül ez nem lehetséges, annak elintézése bonyolult, a rendet pedig megkíméli a tetemes illeték kifizetésétől. A rendnek így is rendelkezésére bocsátja az épületet és a kápolnát. Az összes beosztásban a prelátus plébános véleményét osztja.¹⁸³ A rend ezért a püspökkel is csak az ideiglenes egy éves próbaidőt kéri. Levelükre már csak a püspöki helynök válaszol, mert a megyéspüspök szabadságát töltötte. A püspök hozzájárul, hogy a konviktust csak egy év próbaidőre vegye át a rend különösebb elköteleződés nélkül. Ugyancsak kijelenti, hogy biztosítani kívánja számukra a kórházi lelkészséget, valamint az Almási és Bajza utcai állami elemi iskolák hitoktatói állását.¹⁸⁴

A konviktus vezetése a próbaév alatt sikeresnek bizonyult, a rend tartományi tanácsülésén elfogadták, hogy bár hátrányos feltételekkel, de vállalják az intézmény vezetését. Az a döntés született, hogy a rend püspöki hozzájárulás esetén véglegesen is átveszi a konviktus vezetését. Ingatlanait megveszik, és anyagi terheit átvállalják. Cserébe viszont a rend azt kéri, hogy a püspöki nyaraló eddig fenntartott részét, amit már szóban amúgy is P. Fülöpnek odaígértek, kapja meg a rend örökös használatra, hogy az internátus eddigi szűkös elhelyezése kibővüljön, és a rend is egy újabb papot küldhessen, aki szintén bekapcsolódhatna a helyi munkába és pasztorációba. Kérte még a rend vezetése, hogy az adósságátvállalások fejében legalább a kollégium belső berendezése kerüljön ingyen a rend birtokába.¹⁸⁵

¹⁸² ERL a makói katon. Héder M. László levele Csepregi Imre plébánosnak. Budapest 1941. július 24.

¹⁸³ ERL a makói katon. Csanádi püspök 1575 /1941 levele Héder M. Lászlónak. Szeged 1941. június 23.

¹⁸⁴ ERL a makói katon. Csanádi püspöki helynök 1575 /1941 levele Héder M. Lászlónak. Szeged 1941. július 17.

¹⁸⁵ ERL a makói katon. Héder M. László levele a Csanádi püspöknek. Budapest 1942. június 18.

A püspöki főhatóság 1717 számú leiratában közölte a plébániával, hogy a konviktust át akarja adni a rendnek. A makói egyházközség felügyelő bizottsága ez ügyben tanácskozott, és a bizottság kifejtette véleményét. A plébános 1942. október 23-án az egyházmegyei hatósághoz eljuttatta. A véleményük továbbra is az, hogy a felügyelő-bizottságot fenn akarják tartani az adókedvezményre hivatkozva, és a 13 ezer pengőt érő felszerelés fejében a rend kötelezze magát, hogy 15 éven keresztül egy bentlakó diákot ingyen tartsanak el. A felügyelő szerv csak névleges lesz, és csak segíteni fog, de belső kérdésekbe nem fog beavatkozni. Szintén fontos még a bizottság a Rosztoczy-féle ház megvétele miatti kölcsön törlesztése miatt.¹⁸⁶

A megyéspüspök október 30-án lényegében megint a plébános és a Szent Gellért felügyelő bizottságának október 22-én tartott rendkívüli ülésének határozatait fogadta el.¹⁸⁷

Az internátus lakói és a szerviták. Az egri rendi archívum fotógyűjteményéből.

A rend ennek ellenére kitartóan tovább folytatta megkezdett kísérleteit a konviktus teljes tulajdonjogának megszerzése végett. A következő évben az itt működő szervita atyák számát négyre emelték, és sikerült az egyházközségnél kivívniuk egy olyan megállapodást, melynek

értelmében átadják a konviktust a rend tulajdonába, továbbá az úgynevezett Rosztoczy-féle kisebb ház tulajdonjogát azzal a feltétellel, hogy az ingatlan vételárának felét a rend azonnal kifizeti, a másik részét meg letörleszti. Az ingatlan püspöki törzsvagyonhoz nem tartozó rész tehát szervita tulajdonba megy át. Cserébe a rend még egy papi pályára készülő gimnazistát ingyen tart el és taníttat. A megyéspüspök azonban ezeket a próbálkozásokat is keresztülhúzta a 666/1943 számú leiratában. A megállapodást nem hagyta jóvá. Indoklása a következő: A makói egyházközség már a múltban is minden ingatlanát eladta, éppen ezért kellett örülni az egyházközség vállalkozásának, hogy tudniillik az internátus létesítése alkalmával új ingatlan szerzését is megkísérelte. Másodsorban „*az egyházmegye várható területi megnövekedése indokoltá teszi a papi létszám növelését is, ami pedig csak úgy valósítható meg, ha már a*

¹⁸⁶ ERL a makói katon. Csepregi Imre plébános 1565-1942 levelének másolata. Makó 1942. október 23.

¹⁸⁷ ERL a makói katon. Csanádi püspök 1717/1942 levele Héder M. Lászlónak. Szeged 1942. október 30.

*középiskolában felkaroljuk a papi pályára készülő diákokat. Márpedig ilyen konviktusunk az egész egyházmegyében a Makóin kívül nincsen.*¹⁸⁸

Szintén ezen leiratban olvasható, hogy a prelátus-plébános urat utasítják a rend által lefizetett vételár azonnali visszafizetésére, ha azonban ezt nem tudja megtenni, akkor az egyházmegyei hatóság fogja azt visszafizetni. A rend továbbra is vezetheti a konviktust, azzal a kötelezettséggel, hogy az ingatlanokat karbantartja, és örökbérbe megkapja, de az eddigi egy helyett összesen három papi pályára készülő gimnazistáról gondoskodik. A levelet a püspöki helytartó írta alá. A helyi egyházközség nevében a prépost-plébános is megírja a rend vezetésének a püspökség álláspontját. A vételár visszafizetésről az egyházközség március 29-én gondoskodott /12.500 pengő/. A plébános kifejezte sajnálatát, de egyben jóindulatát is. *„Abban a meggyőződésben élek, hogy így sem változik a lényeg a Konviktus átvételére nézve. ... Az itteni egyházközségnek egyedüli törekvése kezére járni a rendnek, hogy itteni működésével bekapcsolódva az ifjúság nevelésébe, hagyományos erőnei ragyogtatásával használjon a rend az egyház ügyének.*”¹⁸⁹

A helyi plébánost, bár a kezdetekben igen kemény feltételeket szabott, a szervita atyák működése meglágyította, és kezdte elfogadni a rend feltételeit is. A szerviták és a helyi egyházi vezetés kapcsolata így pozitívan rendeződött, egyre szívélyesebbé vált. Az egyházközség életét sikerült felrázniuk, és bár a múltban az egyházközség minden ingatlanát elvesztette, a szerviták ötletei révén és egy új cél érdekében sikerült a híveket mozgósítani. Ez a cél a kápolna bővítése lett. A szerviták segítségével az egyházközségnek sikerült összegyűjtenie sorsjátékokból és különféle gyűjtésekből 15 000 pengőt, amit a rend még 15 000 pengővel kiegészített, hogy a konviktusnak rendezett nagy kápolnát építsenek a volt nyaralói kápolna helyett. A püspök 1314/1943 számú leiratában azzal a kérdéssel fordult a rend vezetéséhez, hogy a makói prelátus-plébános május 19-én olyan kéréssel kereste meg a püspökséget, hogy a kápolna kibővítését fele részben rendi pénzből elvégezhessek. A püspökség kifejti, hogy a kápolna egyházmegyei tulajdon, amit a rendnek csak örök használatra engedtek át. A főhatóság ezért csak úgy engedélyezi az építkezést, ha a rend kijelenti, esetleges távozása esetén kártérítésre nem tart igényt.¹⁹⁰

¹⁸⁸ ERL a makói katon. Csanádi püspök 666 /1943 levele Héder M. Lászlónak. Szeged 1943. március 23.

¹⁸⁹ ERL a makói katon. Csepregi Imre plébános 651-1943 levelének másolata. Makó 1943. március 29.

¹⁹⁰ ERL a makói katon. Csanádi püspök 1314 /1943 levele a rendi vezetésnek. Szeged 1943. május 21.

A kápolna kibővítése. Az egri rendi archívum fotógyűjteményéből.

A rend ezt elfogadta, és még a nyáron el is készült az új kápolna, amely a szomszédos középiskola ünnepi szentmiséinek is otthont tudott adni. A szerviták 1944-ben Krasznai Lajos szobrászművésztől 12. 000 pengőért megrendeltek egy művészi, életnagyságú carrarai márványból faragott Pieta szobrot, amit a főoltár mögött állítottak fel.¹⁹¹ A háború miatt sok minden csúszott, de szerencsére a harcok a makói konviktusban károkat nem okoztak. A rend itteni közössége jól gazdálkodott, és egy adakozónak köszönhetően egy Budapest Krisztina körüti házrészt is szerzett, amit 1945 augusztus 5-i megbeszélésen a pesti háznak adományoztak, az ottani károk kijavításának fedezésére. Ugyancsak kérték a rendi vezetést Erdősi János harmadrendbe való felvételére, aki már három éve kiemelkedően dolgozott a konviktusban.¹⁹²

1947. július 3-án került Makóra P. dr. Póka M. Elek, aki a házfőnök lett. A kollégium lakóinak száma 80-85 fő körül mozgott. Ekkor már a konyhát a szervita nővérek látták el, három nővér dolgozott itt. Elek atya fennmaradt visszaemlékezésében olvasható, hogy komoly élelmezési és fűtőanyag gondokkal küszködtek. A város vezetése segítő szándékkal volt irányukban, és az élelmezésért felelős vezető az amerikai segélycsomagokból bőségesen adott a konviktusnak. A város pénzügyi osztályának vezetője is segített 1500 forinttal, ami akkor nagyon jól jött. Az internátus havi díja 150 Ft, illetve még 1 kiló zsír és 5 kiló liszt volt. Ezért még szaktanári korrepetálást is biztosítani tudtak. Közben háromról már ötre emelték az ösztöndíjasok számát, akik ingyen ellátásban részesültek és 10 másik tanulót rászorultsági alapon, feláron neveltek. A konviktust P. Váry M Bonajunkta vezette. Az adósság ekkor 30 000 Forintra emelkedett, de ezt sikerült kiegyenlíteni. Az adósság rendezésében segített Ángyán M. Fülöp is, aki tartományfőnök lett, és 5000 Ft-ot küldött. Lelkigyakorlat tartása

¹⁹¹ ERL a makói katon. Krasznai Lajos „Költségvetés és megrendelési költségek levél”. Budapest, 1944. augusztus 3. A teljesítés is itt van feltüntetve: október 4. Az árajánlat a csomagolást és a szállítási költségeket nem tartalmazza.

¹⁹² ERL a makói katon. A makói szerviták levele a tartományfőnöknek. Makó, 1945 aug. 7.

után is befolyt 1000 Ft, illetve apróbb bevételek segítségével és a termény Pesten történő értékesítésével sikerült az adósságokat felszámolni. Elek atya áprilisban lemondott, Törökszentmiklóásra ment át, amit akkor alapítottak. Emlékiratában kiemeli, hogy Ferenc atya gyönyörűvé varázsolta a kápolnát. Új színes üvegablakok is ekkor kerültek a kápolnába, és mivel az a város közepén volt, a városi értelmiség találkozóhelye is lett. Elek atya távozása után Bonajunkta atya lett az előjáró.¹⁹³

A következő év a tragédiák sorának kezdete a rend számára. 1948, az egyházi iskolák államosítása Makót is érintette. A jegyzőkönyv felvétele augusztus 28-án a konviktusban / Szabadság tér 14/ történt az 1948 évi XXXIII.t.c. alapján államosított iskolákkal, tanulóotthonokkal egybeépített egyházi épületek megosztása ügyében. Az állami küldötteket dr. Borbély Gyula tanügyi titkár vezette. A rend részéről P. Váry M. Bonajunkta, az egyházközség részéről dr. Csepregi Imre pápai prelátus, a Csanádi püspökség részéről dr. Édenburg Andor ügyvéd volt jelen. A bizottság a konviktus és a hozzá tartozó összes épületet és telekrészleteket megtekintette, és a telek nagy részét állami tulajdonba vette. Az épület megosztása a következők szerint történt.: *„Az internátusi épület és az altiszti lakás melléképülete állami tulajdonba kerül. A kápolna felőli részen a határvonalat képezi a kápolna és a legszélső hálóterem közös válaszfala, majd az udvari főfal úgy, hogy a kórus feljáró felé vezető ajtaja lezárandó, azonban a rend tagjai részére a rendházból a folyosón keresztül a kápolnába biztosítandó az átjárás szorgalmi jog kikötésével. A gimnázium felőli oldalon az internátus és a rendház között a közös határvonalat az internátus épületének a tűzfala képezi.”*¹⁹⁴ Szintén itt rendelkeznek a közös létesítményekről, mint vízvezeték berendezések, amiknek üzembentartója az állam lett, a karbantartási és javítási költségek 40 %-ban az egyházat és 60 %-ban az államot terhelik. A konyha felszereléseit is állami tulajdonba vették. A püspökség jogi képviselője talált néhány kiskaput, ami alapján kérvényt nyújtanak be a miniszternek. A kifogások miatt az újabb jegyzőkönyvet november 6-án terjesztették fel, ez a rendtagok számára még kedvezőtlenebb feltételeket szabott. A megyéspüspök a Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatalától 1949. február 19-én kapott tájékoztatása szerint.: „A Szent Gellért tanulóotthon azon épületrészei, melyek az államosítás alkalmával tévesen a Szervita-rend birtokában maradtak, sürgősen hozzá csatolandók a tanulóotthon már államosított részéhez, kivéve a tanulóotthon épületének jobbszárnyán lévő kápolnát, a vele kapcsolatos sekrestyét és raktári helyiséget, mert ezek tanulóotthoni célt nem szolgálnak. Államosítandó épületrészekkel

¹⁹³ ERL a makói karton. Póka M. Elek visszaemlékezése az egri rendházban.

¹⁹⁴ ERL a makói karton. Jegyzőkönyv. Makó 1948 augusztus 28.

együtt a bennük lévő összes ingóságok és eszközök is állami tulajdonba veendő, kivéve azokat a kegytárgyakat és egyéb egyházi célokat szolgáló felszerelési tárgyakat, amelyek tanulóotthoni célt soha nem szolgáltak. A felszabaduló helyiségeket nevelő tanári lakásul, irodahelyiségül, szülői fogadószobául, éléskamrául, tüzelő-anyagtároló helyiségül, diákszervezeti szobául, betegszobául, a konyhaszemélyzet számára szolgáló lakáshelyiségül kell felhasználni.”¹⁹⁵ Hamvas Endre megyéspüspök e levélre válaszul Ortutay Gyula miniszterhez fordult jogorvoslást kérve. „Most kaptam a jelentést, hogy a makói szervitákat VKM. O. D. K. H. 291.093/948. számú rendelkezésére a rendházukból kilakoltatják azon a címen, hogy az 1948. november 6-án, mikor a Szent Gellért Kollégiumot államosították, azt a részt, amelyben a szerviták most laknak, ’tévesen’ hagyták meg nekik. Hogy mennyire nem tévesen hagyták meg nekik e részt, abból is kitűnik, hogy e nélkül az utcára kerülnek a páterek és nincs hová menniük lakni, mert a most lefoglalt rész képezte a rendházukat és így a rendi lakásukat is. Miniszter Úr intenciója éppen az volt, hogy a szerzetesek lakása és magántulajdona megmaradjon. Most pedig még a bútorait is leltározzák és elveszik.”¹⁹⁶

Ortutay Gyula válaszlevelében az alája tartozó Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatal határozatát továbbra is fenntartotta. „A Szent Gellért kollégium teljes államosítását azért rendeltem el, mert az egész épület internátusi célt szolgál, s mint ilyen az 1948. évi XXXIII. Tc. rendelkezései alá esett. Természetesen a rendelkezésnek megfelelően az internátushoz tartozó ingóságokat is állami kezelésbe vétettem. Intézkedtem ugyancsak arra vonatkozóan is, hogy az egyházi jellegű kegytárgyakat a kápolnával és a sekrestyével együtt megmaradjanak a Szerviták tulajdonában.”¹⁹⁷

A szervitáknak menniük kellett az úgynevezett Népi Kollégiumból. 1949. március 3-án felvett jegyzőkönyv alapján csak néhány bútort és személyes tárgyat vihetek magukkal. A szervita rend képviselőjében P. Ángyán M. Fülöp tartományfőnök és P. Váry kijelentették, hogy az említett épületrészek és a bennük lévő ingóságok az államosítás alkalmával „tévesen maradtak a Szervita-rend tulajdonában” nem felel meg a valóságnak. E megállapítás ellen tiltakozásukat fejezték ki.¹⁹⁸ A szervitákat így teljesen kitiltották a konviktus területéről, pedig a kápolnában és a környék templomaiban még működtek. A helyi preláthus-plébános másnap levelet írt P. Ángyán M. Fülöpnek, és felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy a megosztás

¹⁹⁵ SZCSEPH 291.093/1949. O.D.K.H. iktatási számú levél a megyéspüspöknek Szávai Nándor államtitkár nevében. Püspöki Hivatal makói dosszié. Budapest, 1949. február 19.

¹⁹⁶ SZCSEPH A megyéspüspök beadványa Dr. Ortutay Gyula vallás és közoktatásügyi miniszternek. Püspöki Hivatal makói dosszié. Szeged, 1949. február 25.

¹⁹⁷ SZCSEPH Ortutay Gyula válaszelevele a megyéspüspöknek. Püspöki Hivatal makói dosszié. Budapest, 1949. március 2.

¹⁹⁸ ERL a makói karton. Jegyzőkönyv. Makó, 1949. március 3.

után a népi kollégiumi ügyosztálynak nincs joga az atyák szolgálati lakásául kijelölt résszel rendelkezni, mert az ottani templomban szolgálatot teljesítő lelkészeknek éppen a 6000/1948. sz. Korm. Rendelet értelmében joguk maradt ott lakni. A prelátus-plébános véleménye szerint a terjeszkedés egyéni eljárásra vall.¹⁹⁹ (Feltételezhető, hogy a helyi pártvezetés így ált bosszút, mert 1948. május 22-23-án tartott Mária-napokon a szerviták aktivizálták magukat, hisz 57 községből körülbelül 85 ezer hívő imádkozott a városban.) Mindszenty május 23-án tartott beszédében élesen kirohant a világi oktatás ellen, amit aztán ellenségei jól felfújtak és kiszíneztek. Alig több mint két hét telt el ezek után, és a szervita atyák június 6-án szokásos Jézus Szíve körmenetet szerveztek. A rendőrség ezt betiltotta, de a belügyminiszter visszavonta a betiltást, csak a szervitákat erről nem értesítették. Csepregi Imre prelátus plébános szerint ez bosszú volt, mert Hamvas püspök is keményen fogalmazott.²⁰⁰

A makói egyházközség kérelmet adott be a polgármesteri hivatalhoz a szervita atyák lakása ügyében, hogy azok átköltözhesse a görög katolikus egyház tulajdonát képező Dózsa György utca 25. szám alatti segédlelkési lakásba. A polgármester határozatában kijelenti, a kiutalandó lakásra a hivatalnak, mint lakásügyi hatóságnak igénybevételi joga nincs, mert az szolgálati lakás, így a beköltözést csupán jóváhagyólag tudomásul veszi.²⁰¹

A konviktus elvétele után a szervita atyák a hitoktatásban lettek alkalmazva a plébános kiegészítésére. A makói Szent István plébánia jelentése szerint a szerviták a következő iskolákban tanítottak:

P. Bonajunkta, Szegedi úti általános iskola, heti 14. óra.

P. Piusz, Deák Ferenc utcai általános iskolában heti 8. óra, és Papháti és Lelei úti általános iskolában heti 2 óra.

P. Miklós öt iskolában heti 19 órában (Bajza utcai általános iskola, heti 8 óra, Aradi úti általános iskola heti 2 óra, Királyhegyesi úti általános iskola heti 2 óra, Általános Iparostanonc iskola, heti 6 óra, Általános Kereskedelmi Iskola, heti 1 óra.)

Ezen kívül még a szomszédos plébániákon és a tanyasi iskolákban is tanítottak hittant.²⁰²

A szerviták működését lassan ellehetetlenítették, és a következő év nyarán a rendeket felszámolták. 1950. június 9-én este a makói rendház tagjait az egri rendházba deportálták. Az elhurcolt rendtagok ügyében a tartományfőnök írt levelet 1950. szeptember 25-én a Szerzetesek Szociális Bizottságának: „Makói rendházunkból elhurcolt rendtársaink

¹⁹⁹ ERL a makói katon. Csepregi Imre plébános levele P. Ágyánnak. Makó 1949. március 4.

²⁰⁰ SZCSEPH 2929/47. Csepregi Imre makói plébános levele Mindszenty Józsefnek. 1948. június 16.

²⁰¹ ERL a makói katon. Csepregi Imre plébános 2975/1949 sz. kérvénye a polg. hivatalhoz. Makó 1943. március 4.

²⁰² SZCSEPH 532/1948 plébániai iktatási számú levél a megyéspüspöknek. Püspöki Hivatal Iratai I. 1.f. Hitéleti jelentések 1946-1986. 2. doboz

ruhaneműi és főleg Breviáriumiak ottharadtak, melyeket ismételt kérésünk ellenére sem adtak ki mindezeideig. Különösen a Breviáriumokra volna szükségük a rendtagoknak, de még ezeket sem hajlandók kiadni, nem szólva a többi használati tárgyakról, ruhaneműekről stb.”²⁰³

Az új püspök a makói működésért cserébe az 1998/1950 számú leiratában kéri a rendet, hogy sürgősen terjesszék elő azon atyák neveit, akiket a csanádi egyházmegye szolgálatába ajánlanak. Az átveendő szerzetesek régi működési helyeikre nem térhetnek vissza, hanem más helyeken kell majd pasztorálniuk. A megnevezendő atyák 60 éven aluliak legyenek és egészségesek, mert a betegeknek és az időseknek az ellátásáról ígéret történt.²⁰⁴ Ezzel a szerviták nagy reménységű kezdeményezésének vége szakadt Makón. A harmadrend néhány taggal még működött illegálisan.²⁰⁵ A rend megpróbálkozott a feloszlítás után is itt pasztorálni. 1950. augusztus 26-án kelt levél szerint a tartományfőnök két szervita pátert ajánlott az egyházmegyébe, hogy azokat Makón az internátus kápolnájában alkalmazzanak.: P. Dely M. Brunó, /Péter/, született Budapest, 1913. szeptember 30. Pappá szentelték 1939. november 5-én Rómában, és P. Takács M. Gábor /József/, született Sarudon 1913. május 2-án. Pappá szentelték 1941. június 29-én, Vicenzában, Olaszországban.²⁰⁶ A megyéspüspök rögtön válaszolt (augusztus 31.) és jelezte, hogy az atyákat előjegyzésbe vette, csak a szerzetesekre vonatkozó rendeletet várja. Dely Péter templomigazgatói (rector ecclesiae) kinevezését próbaidőre szeptember 2-án írták alá, és beosztották melléje Takács Józsefet.²⁰⁷

IV.4. A szerviták megtelepedése Törökszentmiklóson és a tanyapasztoráció

Jász-Nagykun-Szolnok megyében az Alföld nagykunsági részén fekszik Törökszentmiklós városa, közel 30.000 lakossal. A város kiterjedése az alföldi városokra jellemzően nagy, hosszú, egyenes utcák tagolják, főutcája, a Kossuth Lajos utca, nagyon forgalmas.

²⁰³ ERL a tartományfőnöki karton. 58/1950 sz. kérvény a Szerzetesek Szociális Bizottságához. Budapest, 1950. szeptember 25. A fenti idézet a harmadik pont a négyből. A pontok felsorolják, milyen károk érték a rendet.

²⁰⁴ ERL a makói karton. Hamvas András csanádi püspök levele a tartományfőnökségnek. Szeged, 1950. augusztus 28. /A levél stencil formanyomtatvány és csak az adatokat gépelték be. Ugyanez a levél ment ki minden rend vezetőjének./

²⁰⁵ Fekete József A szervita rend története Makón. In: Egyháztörténeti Szemle VIII. évfolyam 2. szám 100-112. o.

²⁰⁶ SZCSEPH 50/1950 szervita iktatási számú levél a megyéspüspöknek 1950. augusztus 26. Püspöki Hivatal Iratai: Makói dosszié

²⁰⁷ SZCSEPH 2057/I egyházmegyei iktatási számú levél Dely Péternek. 1950. szeptember 2. Püspöki Hivatal Iratai: Makói dosszié

Törökszentmiklós nevét a törököktől kapta, akik 1552-ben elfoglalták és hosszú időn át megszállva tartották. 1552-ben itt török vár épült, erről a neve: Szent Miklós vára. (Castellum S.Nicolai) Itt a török megszállás idején 34 községből szedték a tizedet. Ekkor nevezték a magyarok "törökök szent miklósának".

Az Almássy-család királyi adományként kapta a község területét. A török hódoltság alatt lakatlanná lett területet 1720-ban Almásy János földesúr katolikus és református telepeseikkel népesítette be. Balaszentmiklós helyett ekkor lett a neve Törökszentmiklós. Ekkor a katolikusok a volt török vár területén és környékén telepedtek le. A község 1720 után gyors fejlődésnek indult. 1730-ban már mezőváros lett. Az itteni katolikusok 1740-ig a tiszapüspöki plébániához tartoztak. Az első plébános a török megszállás után, 1740-ben érkezett a városba. 1748-ban templomot építettek. Ez a templom ugyanazon a helyen állt, ahol 1900 óta a mai főtemplom. A templom a török mecset és a minaret anyagából épült. Az Almássy-család bőkezűségéből 1796-1803-ban új templomot építettek az előző templom helyén.

Kezdetben a reformátusok voltak többségben, és számuk csak 1956-ban lett egyenlő a katolikusokéval.²⁰⁸

A pasztorációban való tevékenységük eredménye és elismerése, hogy az egri érsek a **Törökszentmiklóson** felállított új plébánia ellátására kért rendtagokat 1947-ben.²⁰⁹ Az új plébánia kialakítása sok nehézségbe ütközött. A hívek száma indokolta az új plébánia felállítását, de az érsek sem új plébániát, sem új templomot nem tudott biztosítani a helyi híveknek. A szerviták örömmel átvállalták ezt a feladatot. Szolnok kivételével a környéken nem voltak szerzetesek, és a helyi plébános is igényelt segítőket. Ez ügyben vendégül látta a tartományfőnököt. A rend augusztus 1-én ajánlotta fel segítségét a helyi plébánosnak a következő feltételekkel:

1. A rend három atyát és egy segítő testvért küldene.
2. Vállalnak egy önálló rendszeres hitoktatói állást.
3. Kérnek egy önálló, szuverén plébániát, melynek jövedelme a hívek számára arányosan lenne megosztva.
4. Özv. Kóródiné /Kati néni/ hagyatékát, mely az egyházközség tulajdona és első alkalommal Napközi Otthon számára ajánlott fel, de később szándékát megváltoztatva egy letelepülő szerzetesrendnek szánt, a rend megkapja.

²⁰⁸ Parádi Félix: Törökszentmiklós rövid története. In: www.bucsujuaras.hu/torokszenmiklos/tortenet.htm betekintve: 2008. január 7.

²⁰⁹M-KAT-ALM, 1988. 182-3.

A rend vezetője ezen igényét elküldte a prépostnak és megkezdődött a megtelepedés.²¹⁰ P. Ángyán tartományfőnök sokat levelezett Dr. Czapik Gyula egri érsekkel. 1947. október 9-én ajánlotta fel a rend a letelepedési szándékát.

Az érsek válaszlevelében azt írta: „Örömmel értesültem arról, hogy a Szervita-rend Törökszentmiklóson letelepedni óhajt. A zárda kánonjogi megalapításához szükséges okmányt idezárva, a letelepedéshez kért előzetes engedélyt készséggel megadom azzal, hogy az csak akkor lép életbe, ha a feltételeket illetően az ottani egyházközség és a Rend között a megegyezés létrejön, és nagytisztelendőség a feltételek teljesítését írásban vállalja. Az ehhez szükséges tárgyalások befejezésére Atyaságodat, kívánságának megfelelően, székvárosomban szívesen látom.”²¹¹

A törökszentmiklósi római katolikus egyházközség képviselőtestülete és tanácsa 1947. november 28-án rendkívüli gyűlést tartott a letelepedés és az új plébánia határának megtárgyalása ügyében. A gyűlésen Dr. Bóthy Lajos prépost, esperes, plébános és Gulyás Mátyás világi elnök, a pénztáros, Zsigmond Ferenc egyházközségi jegyző és a képviselőtestület 31 tagja vett részt. A teljes tagság 45 fős. A képviselőtestület megtárgyalta és megszavazta, hogy a plébánia két részre lesz osztva, és „egy új plébánia szerveztetik a Kálvária központtal. A kálvária templom, mely a fájdalmas Szűz tiszteletére lett felszentelve, a letelepedésre alkalmas hely... Otthonul az első elgondolás szerint, a nyugdíjazott Schmidt Nándor ig. tanító lakása szolgált volna. Mivel azonban időközben az ő tanítói állását betöltöttük, és a lakás jelenleg Sindelár László tanító úr javadalma, így az épület keleti végén lévő szolgakást és egy tantermet kell átalakítani kolostornak. Két tantermet pedig, a közfalat lebontva, templommá, illetve kápolnává átalakítanunk, amelyben vasár- és ünnepnap lennének a szentmisék, amikor a kápolna befogadóképessége kicsi. E két tantermet duplaspallettfal választja el és hétköznapi a nevelés és tanítás céljait szolgálja. A mi egyházközségünk feladata az ő munkájuk megindításának segítése, a továbbiakat majd ők megteremtik és majd felépítik a templomot is, melyre e résznek szüksége van.”²¹²

A rendet P. Kovács M. János képviselte, aki megköszönte a rendje letelepedésével kapcsolatban elhangzottakat. Kérte az egyházközség képviselőtestületét, hogy a kezdeti nehézségeken segítsék át őket. Átmeneti megoldásnak tartja a szolgakásnak és a tanteremnek kolostorra való átalakítását. Igényét fenntartja a rend a Sindelár-féle tanítói

²¹⁰ ERL Ángyán Fülöp dosszié 324/1947. sz. levél. Máriaremete, 1947. augusztus 1.

²¹¹ ERL 5655/1947. sz. levél az egri érsektől. Eger 1947. október 25.

²¹² ERL személyi karton. Jegyzőkönyv másolat a szervita rendi levéltárból Ángyán dossziéból. Eger 1947. november 11.

lakásra, és kérte ennek jegyzőkönyvbe vételét, amit a testület tudomásul vett és jegyzőkönyvezett. A fent említett gyűlésen az elnök még elmondta, hogy az átalakítási munkálatokra árajánlatot kért, és két-két árajánlat érkezett. A kőművesmunkákra 6 365 Ft és 2830 Ft, míg az asztalosmunkákra 5005 Ft és 7711 Ft. A fedezetet özv. Kóródi Mihályné biztosította, aki Páthy út 23. szám alatti házát eladta, és árának a felét átengedte az egyházközségnek. A gyűlés végén névszerinti szavazás történt, ahol senki se szavazott nemmel.

A rend ünnepélyes bevonulása Törökszentmiklósról 1948. május 2-án Szent Peregrin ünnepén történt.²¹³ A rendfőnök április 30-án írt újabb levelében tudatja az érsekkel, hogy a rend egy kegyszobrot a pápával Rómában megáldatott ez év április 29-én, és repülőn hamarosan haza érkezik. A kegyszoborhoz a koronát pesti ötvösök készítik. Ezen levelében kéri még a rend a kegyhely kialakításához szükséges okmányok megküldését, mely szerint a Kunság kegyhelyévé teszi az érsek Törökszentmiklóst, és ezt pergamenen kifüggeszték.²¹⁴

„A letelepedést és az új plébánia felállítását összekapcsolták az 1948. május hó 7-8-9-én Törökszentmiklóson tartott Nagykunsági Mária-napokkal, amelyen megjelent Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása is. A Mária-napok középpontjában állt annak a Fájdalmas Mária szobornak a Törökszentmiklósról való megérkezése, amely ma a kápolna fölött van. Ezt a szobrot Rómában a pápa 1949. április 30-án megtekintette és megáldotta. A megáldási szertartás után Őszentsége azt mondta: "Minden magyart különös áldásban részesítem s mondják meg, hogy ezt a szobrot mi küldjük Magyarországnak." A szobor XII. Pius pápa személyes ajándéka a magyar népnek.

A szobor eredetije az olaszországi Via Reggióban lévő Szent András templomban található kegyszobor, amely előtt már sok csodás és csodálatos imameghallgatás történt. Az itteni szobor ennek a szobornak a pontos másolata, amelyet Rosa vatikáni művész készített.

A Nagykunsági Mária-napok ünnepségét 1948. május 7-én nyitotta meg az egri érsek, akit délután 4 órakor a Kálvária előtt lovasbandérium és kerékpáros csoport fogadott.

„Május 8-án este, 18 óra 30 perckor érkezett Szajolból Törökszentmiklósról Mindszenty József Magyarország bíboros hercegprímása, akit 54 lovas és előttük 130 kerékpáros várt és fogadott a város nyugati határánál lévő keresztnél. A bíborost a Kálvária előtt is üdvözölték, aki válaszában örömet fejezte ki, hogy a Szervita Rend Törökszentmiklóson is letelepedett, és kérte a szerviták számára a hívek támogatását.

²¹³ ERL. Ángyán Fülöp dossziéja 25/1948. számú levele az egri érseknek. Eger 1948. április 28.

²¹⁴ ERL. Ángyán Fülöp dossziéja 30/1948. számú levele az egri érseknek. Eger 1948. április 30.

Szombaton, május 8-án este, körmenet indult Dr. Pétery József, egykori egri egyházmegyei áldozópap, akkor váci megyéspüspök vezetésével a vasúti állomásra, hogy a kegyszobrot behozza. Az akkori irgalmas nővérek iskolájának bejárata (ma be van falazva) előtt felállított tábori oltárra helyezték a kegyszobrot (szembe a főtemplom bejáratával.) Ott Dr. Czapik Gyula egri érsek több mint 10.000 ember jelenlétében megkoronázta a kegyszobrot. Éjfélig egyházi énekeket tárogatóztak a főtemplom tornyából. Hajnalban a főtemplomba vitték a kegyszobrot.

A hercegrimás szentmiséje május 9-én, vasárnap 9 órakor volt a Pánthy-téren (ma Hunyadi tér) felállított szabadtéri oltárnál, ahol 22. 000 ember hallgatta a szentbeszédét. Délután 3 órakor litánia volt a főtemplomban. Onnan Dr. Kiss Péter címzetes prépost, kunszentmártoni plébános által vezetett körmenettel hozták a kegyszobrot a Kálvária-kápolnába, ahol a főoltár fölé helyezték.”²¹⁵

Az ünnepségek után az érsek 2641/1948. számú leiratában kifejti, hogy nem tudja hivatalosan plébániává minősíteni a szerviták területét, mert „a rendnek nincs olyan temploma, vagy kizárólag istentiszteleti célokat szolgáló kápolnája, amelyet plébániatemplommá lehetne nyilvánítani.”. A templom felépüléséig önálló lelkeséggé nyilvánítja a szerviták leendő plébániáját, és vezetésével megbízza **P. Kovács M. János Angelust**, mellé beosztja **Dr. Póka M. Elek** és **Andorko M. Hilár** atyákat segédlelkészékné. Mindhármuknak megadta a lelkipásztori teendők végzéséhez szükséges felhatalmazásokat.²¹⁶ Erre válaszolt 1948. május 19-én a tartományfőnök, hogy kisebb templomnak megfelelő kápolnahelyiséggel rendelkeznek, mely megfelelő a plébánia létrehozásához, ezért ismételten kéri az érseket, hogy a szükséges okmányokat küldje el a rendnek.²¹⁷ Többszöri levélváltás után az érsek 298/1948. sz. levelében megígéri, hogy a létesítendő új plébániát a szervita rendnek átengedi és erről okmányt állít ki, mely birtokában a rend a szükséges római engedélyeket is megkaphatja. Kiköti továbbá, hogy a régi törökszentmiklósi plébánia és a szervita rend között létesítendő megegyezés írásba foglalása és mindkét részről történő jóváhagyása szükséges. „Felkérem tehát Nagytiszteletendő Atyaságotat, hogy Böthy Lajos prépost, törökszentmiklósi plébános úrral a részletekbe menő megegyezést elkészíteni és azt jóváhagyás végett egyházmegyei hivatalomba beküldeni szíveskedjék.”²¹⁸

²¹⁵ Parádi Félix: Törökszentmiklós rövid története. Lásd.: www.bucsujaras.hu/torokszentmiklos/tortenet.htm (2008. január 7.)

²¹⁶ ERL. a makói karton. Czapik Gyula érsek 2641/1948. számú levele. Eger 1948. május 3.

²¹⁷ ERL. Ángyán Fülöp dosszié 38/1948. számú levele az egri érseknek. Eger 1948. május 19.

²¹⁸ ERL. Ángyán Fülöp dosszié 298/1948. sz. levél az egri érsekségtől. Eger, 1848. január 13.

A megállapodás végül megszületett a rend és a régi törökszentmiklósi plébánia között a következőképpen:

1. Az új plébánia határa: Vörösmarty utca páros és páratlan oldala, Szolnoki műút felé Tiszapüspöki határáig. A másik oldalon Bajza utca páros és páratlan oldalától kezdve a Mátyás király utca mindkét oldala. Szt. László utca mindkét oldala a Tiszaföldvári út, műút és Tenyőtelep politikai határa. E két határ közé eső Tenyősziget, valamint Törökszentmiklós erre eső ingatlanai.
2. Külön egyházközség, külön iskolaszék. A közösen érintő ügyeket a két egyház illetve iskola képviselőtestületéből választandó központi bizottsági tanács intézi.
3. A szervita rend a plébánián kívül is vállal két iskolát: egyet díjmentesen /kath. iskola/ egyet díjazottan /községi/.
4. A rend vállalkozik új templom és rendház építésére. Ezzel szemben az egyházközség átadja a tanítói javadalmi lakást.
5. Az egyházközség az új templom felépítésével határkiigazítást hajt végre.
6. A rend vállalja a nagykunsági missziós tevékenységet.
7. A rend ragaszkodik az 1 szervezett hitoktatói és a 2 szervezett kápláni álláshoz. Az állami hitoktató vállalja a Surjáni és Szakállasi általános iskolák hittanítását.²¹⁹

A megállapodás után is voltak súrlódások a régi és az új plébánia között. 1948. október 13-án már panaszlevelet írt a rend vezetőjéhez az első plébánia plébánosa Dr. Bóthy Lajos prépost. *„P. Kovács odáig megy, hogy egyáltalán nem respektálva a plébánia határait, az én tudtom és beleegyezésem nélkül rendez különféle gyűjtéseket az én plébániám területén. Legújabbban e téren annyira ment, hogy nemcsak tudtom, megkérdézelem nélkül az én plébániám területén megszervezte a gyűjtőket, és a hozzájárulásom nélkül végigkoldultatta velük az én híveimet a templomuk kibővítésére. S történt ez éppen az időben, amikor az egyházközség adószedői, akik áldozatkészen vállalják ezt a nem kellemes munkát nem tudtak feladatuknak eleget tenni.”* A plébános szerint ez a tevékenység veszélyezteti az egyházi adó beszedhetőségét a saját területén. Kérte ezért a rend vezetőjét, hogy utasítsa a rendtagokat a

²¹⁹ ERL. Ángyán Fülöp dosszié, Jelzet nélküli megállapodás az Ángyán dossziében. Eger

hasonló cselekedetek elkerülésére, mert az egyházi főhatóságához fog fordulni az adott kérdésben.²²⁰

A tartományfőnök azonnal levélben fordult P. Kovácshoz. Október 21-én 79/1948 számú levelében az arany középút megkeresésére és magyaráztatásra kérte a házfőnököt. Október 27-én már válaszolt is P. Kovács, és biztosította eljáróját, hogy az ügyet elintézi még ha „nekünk fájdalmas is”. Levelében kifejti, a prépost úr erősen eltúlozza és felnagyítja a tényeket. Valóban történt gyűjtés a területén, de erről előre tájékoztatták. A tájékoztatás után egy másik alkalommal a tervrajzokat is felvitték a prépost úrnak, az építőbizottság tiszteletbeli elnökének és fővédnökének is felkérték, de ő elhárította azt. Ám amikor a rajzokat felvitték, a prépost csak azt kérte, hogy várjanak a gyűjtéssel, amíg az egyházi adót be nem szedik, amit a házfőnök tudomásul is vett. A gyűjtést a nagybúcsú alkalmával a prépost jelenlétében kihirdették, majd megvárták, míg beszedi az adót, körülbelül két hetet vártak, és akkor kezdtek a gyűjtéshez. A házfőnök azt írja, hogy a gyűjtés szinte teljesen eredménytelen volt, mert a prépost 400-600 Ft egyházi adóval sújtotta a híveket, amit nem tudtak kifizetni, nemhogy még templomépítésre is adakozni. Az egyházi adó megcsappanása miatt a prépost magához hívatta P. Kovácsot. A plébánián minősíthetetlen modorban kioktatta. *„Nem engedett szóhoz jutnom, mondván, sajnálom, hogy szóba álltam veled, ezután csak hivatalosan érintkezünk. Isten áldja meg, jelentést teszek majd. Kézet sem adott.”*²²¹

P. Kovács azonnal leállította a másik plébánia területén a gyűjtést, és csak a saját plébániájának területén folytatta. A második világháború után szinte minden faluban nehézségek adódtak az adó behajtása körül, hisz új pénz volt, a régi elértéktelenedett. Szintén ebből a levélből értesülhetünk arról, hogy az ide rendelt szerzetesek élelmezése se megoldott, örülnek, hogy legalább már a téli tüzelőt sikerült beszerezni. A nehézségek ellenére a rend szépen fejlődött, igaz, a tartományi kassza teljesen kiürült, hisz mindenhol háborús károkat kellett kijavítani, a rend Makkos-Márián is templomot építtetett. Sikerült Törökszentmiklóson egy házat venni a harangozónak, a kápolna kibővítése is lassan, de haladt.²²²

„Az iskola államosítása (1948) után a plébánia felőli bejáratot elzárták, és az iskola részére az épület nyugati oldalán vágtak bejáratot. Az új templomot 1949. július 3-án szentelte fel Dr.

²²⁰ ERL. Ángyán Fülöp dosszié, Bóthy Lajos prépost, esperes, plébános levele Ángyán Fülöphöz. Eger

²²¹ ERL. Ángyán Fülöp dosszié 345/1948. számú levél 1948. október 27. P. Kovácstól Ángyán Fülöpnek. Eger.

²²² ERL. Ángyán Fülöp dosszié 77/1948. számú levél 1948. október 11.

Czapik Gyula egri érsek. A szerviták terve a templom külsejének átalakítására vonatkozólag nem valósult meg, mert 1950-ben az állam a szerzetesrendek működését megszüntette. Az itt működő szerzetesekből azokat, akik áldozópapok voltak, az egri Főegyházmegyei Hatóság az egyházmegye szolgálatába átvette, s mint egri egyházmegyes papok működtek tovább.”²²³

A templom titulusa (címe) Fájdalmas Szűzanya.

IV.4. Sur és Csatka plébániák átvétele és a csatukai kegyhely rövid története

A székesfehérvári egyházmegyében elért sikerekkel majdnem egy időben telepszik meg a rend a veszprémi püspökség területén is. A kegyhelyéről híres Csatkán telepedtek meg először. A kegyhely történetét a rendi újságban P. Balajthy M Győző foglalta össze.

„1357-ben telepítette ide Konth Miklós nádor a pálosokat, akiknek hatalmas templomot és kolostort épített. I. Lajos királyunk is foglalkozik 1372-ben egyik birtokügyet rendező levelében a csatukai pálosokkal. Később a Konthok után a Koromplayak és Lichtenstein herceg neve fűződik Csatkához. A törökök a virágzó életnek véget vetettek, lerombolták a kolostort, részben a templomot is, a lakosság pedig elmenekült. A törökök után a pálos templomot 1790-ben állítják helyre, a lakosság kis létszáma miatt a templomot a szomszédos falvak plébánosai látják el. Említésre méltó még a kétszer oldalkápolnás, jellegzetes pálos templomon - akárcsak a túskevári és a budajenői pálos templomnál - kívül a Szentlélek Miklós Ákos gyönyörűen faragott sírköve 1516-ból, mely a Bakonyban ritka reneszánsz-stílt képvisel. A törökök után P. Radoványi Özséb pápai pálos prior 15 családot telepített Csatkára Györgyszentmártonból, akik a mai lakosoknak ősei.”²²⁴

A Súr helytörténetével foglalkozó Weisz János szerint a pálosok nem tértek vissza, hanem a móri kapucinusok gondozták a templomot és környékét.²²⁵ A lakosság kis létszáma miatt a templomot a szomszédos falvak plébánosai látták el. Hosszú kérések és próbálkozások után csak 1920-ban lesz helyi káplánság, majd plébánia. A plébániától másfél kilométerre egy

²²³ Parádi Félix: Törökszentmiklós rövid története. In: www.bucsuja.hu/torokszentmiklos/tortenet.htm betekintve: 2008. január 7.

²²⁴ BALAJTHY 1944. In: AM 7. évfolyam 1. szám. 37-38. o.

²²⁵ Az újjászülés 1723-ban indult meg, amikor Radoványi Özséb pápai pálos perjel telepeseket hozott Györgyszentmártonból. A pálosok már nem települtek vissza Csatkára. Helyettük a móri kapucinusok pasztorálták a környéket beleértve Súr is. 1729-ben Acsádi Ádám veszprémi püspök újra felállította a sári plébániát és filiaként hozzásatolta Csatkát. Csak 1920-ban lett önálló lelkeszség Csatka. Első helyi lelkesze Molnár János volt. In: Weisz János OFM: Csatka története. <http://www.bucsuja.hu/csatka/tortenet.htm> (2008. augusztus 10.)

szálas erdővel övezett völgykatlanban található Csatka-Szentkút búcsújáráhely, melyet szintén 1357-ben alapítottak. Balajthy szerint:

„Hazánk egyik legszebb búcsújáráhelye a Bakonyvidék egyik erdős völgykatlanában fekszik, ahová már a rómaiak idejében is ismert keresztút mellé Konth Miklós nádor 1357-ben az „Irgalmasság Anyja” tiszteletére kápolnát építtetett a csatka pálos templommal és kolostorral együtt. A törökök feldúlták a szenthelyet, mely feledésbe merült. ... Csatka-Szentkúton 1862. augusztus 21-én az ácsi születésű Csöbönyei Józsefnek megjelent a Szűzanya, egy emberként mozdult meg a Dunántúl és különösen br. Fiáth Ferencné jóvoltából csakhamar felépítették a mostani szent helyet.”²²⁶

A kegytemplom mindössze 13x8 méter, de az előtte elterülő szabadtéri oltárnál több ezer hívő előtt celebrálják a szentmisét.²²⁷ Ezt a kegyhelyet szintén a szerviták támasztották fel és tették széles körben ismertté. Ahogy Balajthy atya írja: „A Szervita rend sajátos hivatásának megfelelően egyik fő törekvése: gondozásba venni és fellendíteni az elhanyagolt Mária-kegyhelyeket.”

A letelepedés is igen nehézkesen indult. Az első, aki e gondolatot fölvetette, Rott Nándor püspök volt. A főpásztor közvetlen közletről ismerte a szervitákat, és szoros kapcsolatot tartott fenn velük. Már P. Casari tartományfőnöksége alatt elhatározta, hogy a rendet meghívja egyházmegyéjébe. A magyar tartomány azonban nem volt még felkészülve erre a feladatra. Rott Nándor püspök különböző tervekkel dolgozott ki, melyeknek keresztülvitele azonban oly nehéz volt, hogy eredeti terveit feladta és más megoldást keresett, majd hamarosan meg is halt. Utódja, mint tudjuk, a nagynevű Tóth Tihamér lett. Tihamér püspök csak rövid ideig kormányozta az egyházmegyét. Ő, még Egerből, teológiai tanársága idejéből ismerte a szervitákat, és azon volt, hogy elődje elgondolását megvalósítsa. Tervét azonban, sajnos, ő sem tudta keresztülvinni a tragikus idő előtti halála miatt, aminek következtében a letelepülést megint későbbre kellett halasztani.

Az új püspök a nagytekintélyű sajtóapostol és író, a rend egyik jóakarója, dr. Czapik Gyula, a későbbi egri érsek lett. Dr. Czapik mint író, mint a katolikus sajtó megszervezője és mint az Actio Catholica egyik élharcosa, nagy munkát végzett. Ő volt az, aki P. Bíró S. J. kezdeményezésére és a Jézus Szíve Nőpléányokkal karöltve megalapította a Korda rt.-ot és útnak indította Magyarország egyik legnagyobb katolikus könyvkiadó vállalatát. Czapik érsek

²²⁶ BALAJTHY 1944. In: AM 7. évfolyam 1. szám. 38-39. o. A jelenés és a csodák részletes leírása olvasható a Weisz János OFM: Csatka története című munkájában.

²²⁷ VESZPRÉM, 1975. 282. o.

sokoldalú munkája révén szintén közelebbi kapcsolatba került a szervita renddel és a szervita élet vezető egyéniségeivel, többek között a közismert P. Casarival. Érthető, hogy miután elfoglalta a veszprémi püspöki széket, haladék nélkül hozzálatott elődei terveinek megvalósításához. Ismervén a rend szellemét, egyházmegyéje egyik legkedvesebb kegyhelyét és a vele határos két plébániát jelölte ki számukra, Súr és Csatka községeket. A szervita rend 1940. augusztus 1-jén kezdte meg működését a jelzett helyeken, és vette át a két plébánia vezetését. Az atyák megszervezték a lelkipásztori munkát, és a kies fekvésű kegyhely életébe is lendületet hoztak. A kegyhely kiépítése, a kegykápolna restaurálása nagy anyagi terheket jelentett a rendnek.²²⁸

A rend megtelepedése után azonnal kívül-belül restaurálta a kegykápolnát, a kápolna előtti erdős lejtős mélység helyén 15,000 kocsi földdel feltöltött hatalmas szabadtéri miséző helyet alakított ki. A lépcsőfelfjárókkal osztott, zöld pázsittal fedett hatalmas hat terasz kiépítése és a forrás, illetve a mosdómedence kiépítése a rend fāradozásának eredménye. A kegykápolnából kijövet egy villaszerű épületet építettek ki az erdő mélyén. Ez volt a zárándokok menedékháza, ami 1944-ben készült el. A gyóntató helyiségek és a tábori oltár a következő évben épült ki. A kegyhelyi építkezésekkel párhuzamosan a csatka és sūri templomot is restaurálták. „A mostani templomfestést és restaurálási munkálatokat a pápai neves festő: ifj. Biró József végezte az általunk rendezett tárgysorsjáték és a plébánia kis gazdaságának hozzájárulásából. Az összes oltár, szentély, szószék, áldozórács és az új fájdalom kápolna teljesen fehér márványutánzattal készültek. Az összköltség kb. 9,000 P. Csak érdekesség kedvéért említjük meg, jellemezve népünk szegénységét, híveink csupán 244 P-t gyűjtöttek össze a templomfestés céljára. Plébániatemplomunkban ezenkívül elhelyeztük az összes árpádházi szentek szobrai. Templommegáldás augusztus 15-én, Nagyboldogasszony ünnepén volt.”²²⁹

A költségek fedezésére a szerviták sorsjegy-ārusítás formájában próbáltak pénzt szerezni. A megyéspüspöknek írt levelükre viszont azt a választ kapták, hogy „Szentkūti jótékony célú sorsjátékot püspök csak az állami engedély megszerzése után engedélyezheti”²³⁰

P. Jāger M. Rāfael, aki hosszú éveken keresztül vezette az egri rendházat lett az első házfőnök, de később tartományi tanácsos lett, és felkerült a pesti anyaházba. Első utóda

²²⁸ WIMMER 1943. 474. o.

²²⁹ BALAJTHY 1944. In: AM 7. évfolyam 1. szám. 39. o.

²³⁰ VÉKL 2829/1943 iktatási számú válaszlévl a megyéspüspöktől. Veszprém, 1943. március 12.

P. Hajdusik M. Tarczicius lett 1947-ig, majd P. Sebestyén M. Jeromos volt máriaremetei házfőnök követte őt ebben a tisztségben, aki a sári plébánosi teendőket is ellátta. A Csatkai plébános és egyben a kegyhely vezető lelkésze P. Thun M. Pius lett. P. Sebestyén után rövid időre P. Szabó M. Balázs lett házfőnöknek kinevezve, de ő lemondott 1948. május 31-én és Máriaremetére került. 1948. augusztus 3-án nevezték ki utódját P. Quikker M. Peregrint, akit 1950-ben P. Erdélyi M. Ferenc követett a házfőnök sorában. P. Németh M. Alajos a csatkai plébános, és P. Zoltán M. István a sári plébános tisztséget töltötte be.

A sári plébános előzőleg P. Kovács M. János volt, aki konfliktusokba keveredett a szomszéd plébánossal is. A kerületi esperes is alkalmatlannak tartotta a plébánia vezetésére, ezért a püspök javaslatára áthelyezték.²³¹ Az esetek többségében a hitéleti és esperesi vizitációs jegyzékek megdicsérik a szervita atyákat.

A veszprémi egyházmegye nyilvántartásai szerint Csatkán plébánosként szolgált szervita atyák a következők voltak: Molnár János 1940, Luluk Bonfiliusz 1940-1944, Póka Elek 1944, Németh Alajos 1944-1950. A rend feloszlátása után Halász Piusz ciszterci 1951-1961, majd Pócza Dezső Árpád ferences 1961-1986-ig szolgált itt. Azóta újra a szomszéd plébániák filiája.²³²

A rendház lakóinak száma általában hat szerzetes volt, négy páter és két testvér, majd három páter és három testvér (fráter). A rendházat a szerviták Csatkán építették fel. A sári plébánián az oda kinevezett plébános lakott. A rendház építése nagyon nagy anyagi terhet jelentett a rendnek.

A szentkút bal oldali dombján, a bükkfák között található a remetelak, előterében áll a remetekereszt. A bejárata előtt kis lourdesi grotta van, amelyet Laták Nándor remete készített. A remetetelep más rendeknél is előfordul, és a szervitáknak is van remetetelepek Olaszországban. Az alapítók is Monte Senario hegyén remeteséget alakítottak ki, ahol még napjainkban is vannak szervita remeték, de hazánkban ez nem volt elterjedve. Az első remete, mint kegyhelygondnok, Csöbönyei József volt, akinek megjelent itt a Szűzanya. Maga ásott itt egy barlangot és abban lakott 1861-től haláláig, 1885. május 21-ig. 68 évet élt. Az ötödik remete Domján József, budapesti születésű képzőművészeti főiskolát végzett személy, ő csak pár évig remeteskedett, de ő építette a remete házikót. Utóda Földi Mihály

²³¹ VÉKL 5797/1942 iktatási számon kiküldött levél a tartományfőnököknek a megyéspüspöktől, mely szerint P. Kovács M. Jánost az esperes teljesen alkalmatlannak tartja a vezetésre. Veszprém, 1942. május 21.

²³² VESZPRÉM, 1992. 255. o. P. Thun M. Pius neve itt nem szerepel, tehát valószínűleg nem lett megerősítve, és csak a rend delegálta 1947-ben.

ferences harmadrendi volt, aki mellett rövid ideig remetéskedett itt Horváth József, aki 52 éves korában 1942-ben meghalt. Földi Mihály 80 évesen 1944. március 11-én halt meg. Szintén mellette remetéskedett még Hegyi Gyula, aki a nyolcadik remete volt itt egészen 1945-ig. P. Poka M. Elek a front átvonulásakor éppen Csatkán volt plébános. A front közeledténél hírére minden élelmiszert elásott, mert már a német visszavonulók is fosztogattak. „A kézzel lemorzsolts kukoricát a kápolna mellett- felett levő egészen remetelak padlószintjét felásva 8 zsáknyit elástunk, gondolva a jövőre. Volt ott akkor Gyula bácsi nevezetű, kissé mulyácska idős remete. Ő minderről semmit sem tudott, mert egy heti szabadságra elküldték. A szovjetek a kipróbált vaspálcás keresésükkel azonban ráakadtak, ez majdnem életébe került a mit sem sejtő Gyula bácsinak. ... Így ástunk el kertünkben két méter mélyen (kellően előkészítve a helyet, biztosítva annak száraz állapotát) körülbelül 100 liter sertésszirt két újonnan készített cserfahordóban és két mázsa remek krumplit. ... Óh, micsoda kincs volt, amikor ezeket sértetlenül kiástuk áprilisban.”²³³

A remeték sorában a tizedik egy szervita szerzetes lett. Fr. Laták M. Károly (Laták Nándor született 1895. október 6-án, Adán, meghalt 1973. augusztus 3-án) kilenc testvére volt, és 35 évesen lépett a szervita rendbe. 1947-től 1950-ig itt működött, majd felhelyezték a pesti rendházba. A rend feloszlása után visszatért a kegyhelyre és itt halt meg, mint remete.²³⁴

A plébánia titulusa Sarlós Boldogasszony, búcsúja július 2. A kegyhely titulusa Irgalmasság Anyja, búcsúja szeptember 8., régebben augusztus 15. A ma közismert csatai cigánybúcsú szokása későbbi eredetű, mert Póka Elek szervita atya elmondása szerint az ő idejében még nem volt szokásban, többnyire csak a környékbéli falvakból jöttek a zarándokok.

IV.5. A szerviták megtelepedése Makkosmárián és a templomépítés

A makkosmáriai megtelepedés a rend történetéből összesen tizenkét évet ölel fel az előzményekkel együtt, de nagyon fontos esemény, mert egy már megszűnt kegyhely újjáélesztését és egy szinte teljesen lerombolt templom és kolostor újjáépítését foglalta

²³³ ERL P. Póka M. Elek emlékiratai 6. o. Gyöngyös, 1994. június 30.

²³⁴ Weisz János OFM: Csátka története. <http://www.bucsujaras.hu/csatka/tortenet.htm> (2008. augusztus 10.) alapján kiegészítve a rendi nyilvántartások adataival. A remeték története részletesen megtalálható a fenti műben, én csak a szervitákkal kapcsolatos személyekre tértem ki.

magában. A makkosmáriai események sok ponton kapcsolódtak a rend máriaremetei megtelepedéséhez és az ott elért eredményekhez. Máriaremete adottságai hasonlóak, ott építették fel a rend tanulmányi házát is, így mind a papok, mind a szerzetesjelöltek számát tekintve könnyen megoldható volt a helyettesítés és segítségnyújtás. A két rendház közötti távolság a budai hegyekben hangulatos sétákat jelentett a szerzeteseknek. Szintén nagy előnyt jelentett a budapesti rendház közelsége, amely szintén bármikor kiségitőket tudott küldeni ide.

Fontos még megemlíteni azt a tényt, hogy Makkosmária eredetileg egy trinitárius kegytemplom és kolostor volt, amit szintén annak a II. Józsefnek a rendelete miatt zártak be, aki a szervitákat is fel akarta oszlatni, és több kolostorukat bezárta. A hely szinte teljesen megsemmisült, hisz távol volt a lakott területektől, meredek utak vezettek oda, és így a templom és a kolostor teljesen tönkrement.

A kegyhelyet általában csak ad Quercum Marianum-nak, Makkos Máriának, németül Maria Eichen vagy Eichelnak hívták. A tölgyfa játszik tehát benne szerepet, akárcsak a másik kedves budavidéki búcsújáráhelyen, a szintén szervita Máriaremetén, vagy az osztrák Altenburg-i bencés apátság kegyhelyén, Drei-Eichen-ben. Erdei sétányokat a hívő nép gyakran avat erdei kápolnákká úgy, hogy Mária-képet függeszt arra alkalmas tölgy- vagy bükkfára. Megkoszorúzza erdei virágokkal, olykor mécsest is éget előtte, később imázsamolyt tesz eléje, s padokkal veszi körül. A német szó találóan hívja ezeket "Waldandacht" –nak. A tölgyfa csaknem minden nép mitológiájában nagy szerepet játszik: szent fának tartották. Leveleiből kötnek koszorút a hősöknek a zászlókra, s néhány tölgyfalevéllal díszítik a katonák sisakját is ünnepélyes alkalmakkor.

Az itteni tölgyfánknek is legendás híre volt. A legenda szerint ragyogó fényárban látták tündökölni már a török harcok idején, Miksa Emmánuel bajor herceg és katonái. Egy budakeszi leány, Schertz Katalin kapálás közben víziót lát e fával kapcsolatban. Búcsújárákat vél látni, és hallja éneküket. Traup János budakeszi legénynek is van itt látomása. Krisztus szenvedő arcát látja, s mivel ismételten megjelent ez neki, egyszerű papírképet szegez a fára, a fájdalmas Szűzanya képét.²³⁵ Később 1731-ben halálos betegségében újra feltűnik előtte az általa annyira tisztelt Máriás tölgyfa, s felépülte után valami értékesebb képpel akarja háláját kifejezni. Megveszi Budán Falconieri festő egyik Madonna-képét: "A gyermek Jézust tápláló Szűz Mária"-t. A kép másolat, a krisztinavárosi kéményseprő kápolna olasz eredetű Mária-

²³⁵ A szerviták szempontjából ez azért is szintén fontos, mert a Mária tiszteleten belül a fájdalmas Szűz tisztelete a rend alapvető lelkiségét foglalja magában.

képének egyik változata. De emez is tulajdonképpen a felső-olasz Re búcsújáráhely Madonnájának egyik változata volt. Traup János áhítata megszenteli a képet, és ezt függeszti a legendás tölgy repedéses törzsére. Néhány deszkából és szalmából fődélt is készít neki. Ettől kezdve búcsújáráhely lett.

Ez a "Waldandacht" egyre jobban vonzotta az erdőbe járókat, és mivel az egyházi vizsgálat nem tudott kifogásolnivalót találni e kép tiszteletében, a hívek csakhamar kápolnát építettek felette. A kép az oltárra került 1738. március 25-én.

Miután a hívek egyre sűrűbben keresték fel a szép kegyhelyet, a vidék földesura, a nagy Mária-tiszteelő Zichy Miklós gróf 1748. január 24-én az óbuda-kiscelli trinitárius szerzetesekre bízta a hely gondozását, templom meg kis kolostor építésére területet adományoz. Ezt az adományt jóváhagyta Padányi Bíró Márton veszprémi püspök is. 1748. július 13-án, hivatkozva 1748. január 24-én kelt elhatározására, újra megerősíti az óbudai trinitáriusok részére a budakeszi határban biztosított, s a veszprémi püspöktől is jóváhagyott adományát, úgyhogy 1760. december 4-ig teljesen az ő birtokukba megy át a telek. Az óbudai trinitáriusok most már váltakozva gondozzák a kápolnát, míg végre 1762. június 3-án letehették a templom alapkövét. Végül 1768. augusztus 20-án szentelték fel a templomot, magát a kegyképet másnap helyezte a főoltárra Koller Ignác veszprémi püspök 14 000 búcsús jelenlétében²³⁶.

„Máriamakk egyre gyarapodott dicsőségben és hírnévben, függőviszonyát az óbudai kiscelli zárdával szemben azonban továbbra is megtartotta, más szóval fiók búcsújáráhelye volt. További virágzásának azonban egyszerre véget vetett II. Józsefnek 1783-ban kiadott feloszlató rendelete. Ötvösműveiket a kiscelli templom kincseivel együtt 1784. április 16-án a kir. kamarának beszolgáltaták. Makkos Mária egyéb ingóságai és ingatlanai 1784. július 26-28-án kerültek árverésre. Az árverésen egy Jäger Antal nevű alesperes, Seewald János plébános, Genszky Simon meg P. Aloysetti vettek meg több dolgot. A kegyképet a budakeszi templomban helyezték el²³⁷.“

A ház főnöke, P. Arnold, családi nevén Kovács András 1748. augusztus 7-től folyamatosan vezette a kegyhelyet közel harminc éven át. A rend feloszlatása után a székesfehérvári egyházmegye papja közé vették át. Utolsó kérése az volt, hogy tovább gondozhassa a kegyhelyet, illetve Mosati kormánybiztos házában lakjék. Ugyanezt kérte a sekrestyés fráter,

²³⁶ Dr. Fallenbüchl Ferenc: Milyen volt a máriamakkosi kegytemplom és kolostor? ÁM. 2. évf. (1939: 4. sz.)

²³⁷ 125. o

²³⁷ Uo. 126. o

Fr. Jacobus a S. Maria is, mert csak akkor tér vissza a világba, ha a kegyhely egészen megszűnik. A kiscelli páterek közül a feloszlatás idején P. Laurens a St. Sacramento és P. Vincze a St. Elisabetha (családi nevén Schellhammer Ferenc) budai származású, és egyébként a kiscelli kolostor papnővendégeinek teológiai (morális) tanára volt.

Az utolsó trinitáriusok jámbor óhaja, hogy mint extrinitáriusok gondozhassák a szép kegyhelyet, nem teljesült. A templomot profanizálták és a zárdával együtt részben lebontatták. A bontás további folytatását elvégezte az idő meg az emberek is.²³⁸

A hosszú szünet ellenére a kegyhely emléke nem szűnt meg, mert mindig volt ott egy szerény másolat a tölgyfa helyén, ahova zárandokoltak a hívek. A szerviták kifejezett célja volt az eredeti állapotok visszaállítása.

A szervita rend hivatalos lapja, az Áve Mária az első évfolyam (1938) harmadik számában, szeptemberben egy nagyon jó összefoglalást ad a rend megtelepedése előtti időszakról és a közvetlen előzményekről. Miller József prelátus, Budakeszi plébánosa a rendi lap kérésére cikket jelentetett meg a megtelepedés előzményeiről.

„A budakeszi plébánia már a háború óta iparkodott a kegyhelyet ismét ismertté tenni nemcsak azért, hogy a templomromok mellett álló kis kápolnát, de a templom még használatban levő mellékhépleteit is jó karban tartotta, hanem azért is, hogy ott többször szentmisét tartottak, augusztusban pedig, Szent István-nap körül megtartották a volt templom búcsúját. És az ilyen alkalmak több száz búcsúst vonzottak a kies helyre, mely különben is a főváros közönségének kedvelt kirándulóhelye, amennyiben a fővároshoz való közelségénél fogva teljesen megtartotta romantikus erdei kápolna jellegét. Többen is akadtak, akik szerették volna a Zichy Gyula gróf kalocsai érsek által a budakeszi plébánia részére visszavásárolt kegyhelyet pénzért megvásárolni. Miller prelátus-plébános éppen a romoknak ezt a kegyhelyi jellegét akarja megőrizni és fenntartani, ezért már régóta olyan szerzetesrendet keresett, amelyik erre hajlandó lett volna, és a templomromokra, melynek falai jórészt még állnak, akár csak ideiglenesen is, tetőt emelni és ezáltal lehetővé tenni, hogy ott misézhessenek. Ilyen formán fel lehetne újítani azt, hogy oda ismét nagyobb számú zárandokok járjanak, úgy mint a XVIII. században, amikor bizonyos ünnepeken 10-15 ezer búcsús is felkereste a szent helyet, ahol akkor már a Szent Szűz közbenjárására 52 csodás gyógyulás történt, tömegekben jártak a hívek az egész országból. Éppen ezért telepítette oda Zichy Miklós gróf is, a budai erdők tulajdonosa Óbudáról a trinitarius szerzeteseket, hogy

²³⁸ Uo. 127. o

legyenek papok, akik a búcsújáró nép lelki szükségleteit ellássák. Miller prelátus, budakeszi plébános és zsámbéki c. prépost első gondolata az volt, hogy miután Mária-Makk egyszersmind klimatikus gyógyhely is, és a közeli szomszédságban épült három tudószanatórium, szintén alkalmas volna egy speciális papi szanatórium alapítására. Kezdetben egy kisebb, 15 - 20 papi személy számára alkalmas üdülőhely létesítésével lehetséges volna olyan intézményt létesíteni, amelyben az üdülő papok a kegyhelyet és templomot képesek volnának ellátni, viszont a búcsújárók adományaiból összegyűlt pénzből a kegyhelyet és az üdülőházat fenntartani. Később a jezsuitákhoz fordult, hogy az akkor tervezett Manrézát Mária-Makkon építsék fel. Miután ez a terv nem sikerült, a Műemlékek Országos Bizottságához fordult, hogy a kegyhely fenntartását vállalják, de erre sem volt pénz. Kiküldtek ugyan egy bizottságot, amely Kertész K. Róbert államtitkár, Lechner Rezső, Wilder Gyula és a korán elhunyt Herrich műépítészekből állott, de azok nem tartották alkalmasnak, hogy műemléknek nyilvánítsák a romokat, és különben sem volt annyi pénze a bizottságnak, hogy azzal valami érdemi munkát lehetett volna kezdeni”.²³⁹ Végül a fővároshoz mint a budakeszi erdők jelenlegi tulajdonosához fordult Miller plébános, hogy mentsék meg az enyészettől a romokat. A főváros csak abban az esetben lett volna erre hajlandó, ha abból erdőöröknek alkalmas lakóhelyiséget nyerhettek volna.

„Később Vass József népjóléti miniszternek ajánlotta fel gyermeknyaraltatási akció céljaira, és a katolikus gyermekakció pár évig igénybe is vette a helyet fővárosi gyermekek nyaraltatására, de mikor pénz kellett volna az ajtók, ablakok, tető, lépcső és szobák rendbehozatalára, mind a miniszter, mind az akció vezetősége kitért az áldozat elől, így azután ezen a módon sem sikerült az épületet az összedüléstől megmenteni.

Utoljára több férfi és női szerzet, többek között a Szociális Misszió és a Szociális testvérek segítségével iparkodott Miller prelátus pénzt szerezni, végül pedig a bécsi trinitarius rendfőnökhöz fordult, hogy a romokat megmentse. A provinciális lejött Mária-Makra, de mikor meglátta, hogy a romok helyreállítása több ezer pengőbe került volna, lemondott arról, hogy a rend visszatelepedjék Magyarországra²⁴⁰.”

Ezután nemsokára egy szabadtéri egyházi hangverseny jövedelméből sikerült mintegy 600-700 pengőt szerezni, amiből azután a düledező tetőzetet, az ajtókat és ablakokat annyira helyreállította, hogy tíz-húsz évig még fennállhat az épület. Ez idő alatt talán sikerül olyan megoldást találni, hogy a Boldogságos Szűz Mária e kegyhelye fenntartható lesz.

1936 májusában ünnepelték az ide zarándokló gyöngyösi hívek kétszáz éves jubileumát

²³⁹ Miller József: Mária-Makk. ÁM. 1. évf. (1938: 3. sz.) 110-112. o.

²⁴⁰ Uo.

annak, hogy a máriamakki kegyhelyre járnak búcsúra, (illetőleg nem is Mária-Makkra, hanem Budakeszire, mert 1783-ban, mikor II. József császár a szerzetesrendeket feloszlatta és a máriamakki templomot is bezáratta)²⁴¹.

1938-ban a szervita atyák vállalkoztak arra, hogy a kegyhely romjain vasárnaponként szentmisét és prédikációt tartanának. Ez a rend szempontjából azért volt jelentős, mert a szervita atyák olasz eredetűek voltak. A máriamakki kegykép is olasz eredetű volt, melynek alaptémája a Milano melletti Re nevű városka templombejárata feletti Madonna-kép, melyet egy gonosz ember kövel homlokra dobott, és az vérezni kezdett. Továbbá a Traub János által először a tölgyfára függesztett kép, amelyen ő a kereszt alatt álló Fájdalmas Szűz Máriát látta, megfelel a szervita rend hét alapítója szándékának, akik rendjüket szintén a Fájdalmas Szűz tiszteletére alapították.”²⁴² Azonkívül a szerviták így a búcsújárók pasztorációját a legkönnyebben el tudják látni, hisz a közeli Máriaremetén is szerviták működnek igen eredményesen, és viszonylag közel volt a budapesti rendház is. A budakeszi Miller József prelátus plébános nagy reményeket helyezett így a szerviták munkájába, hisz más nem tudta felvállalni ezt a szinte lehetetlennek látszó feladatot. A kegyhely megközelítése az újjáépítés szempontjából a lehető legnehezebb, hisz ekkor még nem volt ott vezetékes víz, tehát még a vizet is úgy kellett szállíttatni, nem beszélve arról, hogy az építőanyagok kiszállítása a teherautók, szekerek számára alig járható meredek utakon szinte lehetetlennek látszott. Ez is magyarázza, miért nem vállalták más szervezetek ennek a romnak a templommá való újjáépítését. Fontos beszámoló még H. Boros Vilma Makkos Mária című cikke:²⁴³ „*A trinitáriusok feloszlata után a templom romjai lassan omlottak, pusztultak az erdő közepén. Kegyeletes kezek egy parányi, fülkeszerű kápolnát helyreállítottak ugyan a templom falában, de évtizedek óta zárva az ajtaja ennek is, a kriptában tyúkokat tart a majoros, és a templom még ép falai közt lomtár és pusztulás. Ha a kirándulók el is vetődtek néha ide, csak a kis nyári vendéglőt keresték fel. Máriamak mint búcsújáróhely régen feledésbe merült....Szűz Mária szolgál, a szervita atyák, akik 1928-óta gondozzák a máriaremetei kegytemplomot, most fel akarják építeni a máriamakki összeroskadt templomot és kolostort is. 1938-ban, nyár*

²⁴¹ „Az akkori budakeszi plébános, Jäger Antal a kegyképet és az egész templomi felszerelést a budakeszi plébániatemplomba áthordatta, és azóta a Falkóder József által festett *Maria del Sangue-nak* nevezett kegykép a budakeszi templom főoltára felett van elhelyezve. A főoltár melletti falon függ még egy díszes ráámában a csodás gyógyulásokra emlékeztető, mintegy 15 darab ezüst ajándéktárgy is, mely a mária-makki templomból megmaradt. Ugyancsak itt a szentélybe vajt fülkébe került az eredeti legendás tölgyfa, melyen az erdőben a kegykép függött. Mária-Makkról valók még a főoltár remek kézírással festett 3 darab kánontáblája és a főoltár előtt függő tiszta ezüst, barokk örökmécses, míg az akkori hatalmas ostensoriumot, amelyre szintén ezüstdől rá van erősítve a kegykép másolata, némely tárgyat az 1938-ban alapított egyházmegyei múzeumban helyezték el más Budakeszit érdeklő dolgokkal együtt.” ÁM. 1. évf. (1938: 3. sz.) 110-112. o.

²⁴² Miller József: Mária-Makk. ÁM. 1. évf. (1938: 3. sz.) 110-112. o.

²⁴³ H. Boros Vilma: Makkos Mária. ÁM. 2. évf. (1939: 3. sz.) 111-113. o.

derekán, Péter-Pálkor volt az első ünnepélyes tábori mise a templomromok előtt. Kora reggeltől érkeztek a kisebb-nagyobb zarándokcsapatok tarka ruhában, fáradtan és porosan, az erdő közepén, a tisztáson álló romokhoz.... Máriamakk madárdalos erdő közepén, töretlen zöld pázsiton, jó óra járásnyira minden emberlakta helytől terül el.... A Mária-képet a hívők, egy tölgyfára akasztották fel. Itt keresték fel a képet az ájtatoskodó hívek s így maradt rajta a név: Maria-Eichl (Mariachi) vagy magyarosan Máriamakk”.

Miller József budakeszi prelátus plébános beszámolója szerint a szerviták 1938 nyarán már birtokba vették Makkosmáriát és megkezdték rendszeres istentiszteleteik tartását a romoknál. Ezen állítást erősíti meg az Áve Mária rendi lap egy másik cikke is.:

„Makkos-Márián 1938. június 29-e óta állandó lelkipásztori tevékenységet fejt ki a rend. A megnyitó ünnepélyes szentmisét P. Marchi M. Cyrill tartományfőnök mondta, aki ezen a napon ünnepelte a magyar rendtartomány kötelékébe való felvételének harmincadik évfordulóját. A kegytemplom romjai között megkezdték a szerviták az újjáépítést”²⁴⁴.

Az Áve Mária első évfolyamának decemberben megjelent utolsó száma már arról számolt be, hogy „Makkos-Márián az ásatások már be vannak fejezve és a barokk templom tiszta vonalai teljes szépségben bontakoznak ki a látogatók előtt. Nagyon jól látható az ügyesen elhelyezett, de időközben romba dőlt szószer helye és a jobboldali első mellékoltárnak szép ívelésű lépcsőzete. A szentélybe beépített és a főoltár gyér maradványait eltakaró épületet a kora tavasz folyamán távolítjuk el, és ugyanakkor lesz kibontva a főbejárat is, úgyhogy a jövő nyáron a szentmise és az ájtatosság már a templomban fog megtartani. A téli hónapokban az istentiszteletet a szentély mögött levő teljesen épen maradt és fűthető sekrestyehelyiségben fogjuk megtartani minden vásár- és ünnepnap 11 órákor. A kegyhely barátait, az Istenanyát szerető lelkeket és a kiránduló sielőket már most is meghívjuk nagy szeretettel, hogy látogassák meg sokszor és számosan az egykor híres kegyhelyet, amelynek elragadó fekvése is megérdemli, hogy e felhívásnak mindenki eleget tegyen”²⁴⁵. Valójában a rendszeresség megoldhatatlan volt, hisz nem volt hol lakni, és a szerzetesek csak kijártak ide misézni a téli hónapokban. Az aktív tevékenység tavasztól indult. Az Ave Mária 1940. 3. évfolyam 2. számában 'a szervita rend életéből' című rovatban közlik, hogy május 2-án, Áldozócsüttörtökön újból megkezdődnek Máriamakkon a rendszeres ünnepnap-i istentiszteletek. Minden vásár- és ünnepnap szentmisét mondanak a kegyhelyen. A szentmiséket, tekintettel a háborús helyzetre, elsősorban a világbékéért és Magyarország sorsának jobbra fordulásáért

²⁴⁴ Wimmer M. Anzelm: A magyar szervita rendtartomány életéből. ÁM. 1. évf (1938: 3. sz.) 140-141. o.

²⁴⁵ Wimmer M. Anzelm: A magyar szervita rendtartomány életéből. ÁM. 1.(1938: 5. sz.) 188. o.

mutatták be. Az Ave Mária következő 3. számban²⁴⁶ már képes mellékletet is bemutatnak a romokról, és a melléklet a makkosmáriai romokban heverő szép kegytemplom rekonstruált képét ábrázolja. Lengyel Lajos építész a különböző megbízható történelmi forrásokból nagy kutatások árán merített adatok alapján megrajzolta a templomot úgy, ahogy eredetileg épült. A cikk írója kifejti: „*reméljük, hogy belátható időn belül sikerül tervünket megvalósítani, a kegyhelyet felépíteni, és a mellékelt kép szerint eredeti állapotába visszaállítani.*” Ezzel kapcsolatban még felhívják a figyelmet, hogy a kegyhelyen minden vasárnap és ünnepnap délelőtt 11 órakor szentmise, szentbeszéd és délután 3 órakor ünnepélyes litánia van. A gyónásra egy órával a szentmise kezdete előtt van alkalom. A kegyhely legkönnyebben Budakeszről érhető el, vagy pedig a svábhegyi fogaskerekű vasútállomásától a Normafán keresztül²⁴⁷.

A szerviták 1940-ben és 41-ben is kisegítést vállaltak a helyi, budakeszi plébánián, ahol az azóta lelkészváltás útján odakerült Braun Gyula c. prépost plébános urat helyettesítették, aki reumája gyógyítása céljából mindkét nyáron hosszabb időt töltött Hévízen, és bár volt káplánja, a hétvégi misék egy részét ilyenkor szervita páter vette át²⁴⁸. Miller József, az előző plébános ekkor már Székesfehérvárra lett áthelyezve, és kanonoki kinevezést is kapott.

A zarándokok, adakozók száma folyton emelkedett. „Majdnem minden vasárnap újabb és újabb zarándokcsoportok érkeztek vagy a pesti plébániákról (Terézváros, Kőbánya, Kelenföld, Újlak, Városmajor, Erzsébet-város stb.), vagy pedig a környékbeli falvakból (Budakeszi, Budaörs, Törökbálint, Soroksár, Csepel, Budafok, Pesterzsébet, Kispest, Pestújhely, Rákospalota, Kerepes stb.)”²⁴⁹

1943-ban a kegytemplom búcsúján, szeptember első vasárnapján a zarándokok száma 2000, a szentáldozások száma 450 volt. Október 10-én pedig a 'Credo' impozáns tömegmegmozdulással adott kifejezést hálájának és ragaszkodásának a máriamakki Szűzanya iránt²⁵⁰.

Több oldalról felvetődött az a kérdés, vajon mikor épül fel az új templom. Mint P. Lepkó M. Gellért szervita atya leírja, a nehéz háborús idők miatt nehézségek tömegével kell megküdeniük. Az anyagbeszerzés igen nagy feladatok elé állította az építetőköt. Meghatáro-

²⁴⁶ Wimmer M. Anzelm: A szervita rend életéből ÁM. 3. (1940: 4. sz.) 95. o.

²⁴⁷ Uo.

²⁴⁸ SZÍPSZL. Budakeszi plébánia iktatott levelezése 4511. 1940. július 4. 2036 ikt. szám, illetve 1941. július 2. 1706. ikt. számon nyilvántartott levélváltás Braun Gyula plébános és a püspöki helynök között.

²⁴⁹ Lepkó M. Gellért: Mi történik Makkos Márián? ÁM. 6. évf. (1943: 5. sz.) 119. o.

²⁵⁰ Uo.

zott időt mondani 1943 novemberében még nem tudtak. A kitűzött céljukat azonban továbbra is ébren tartották, és nem is hagyták azt lanyhulni.

Az Ave Mária 6. évfolyamának 5. számában azt ígérik, hogy 1944 tavaszán új oltárt állítanak fel, és a kegyhely történetét még 1943 végén kiadják, hogy minél szélesebb körökben ismertté tegyék azt. Szintén itt számolnak be arról, hogy egy országos gyűjtést terveznek, ha erre a felsőbb hatóságok engedélyét megkapják. Az Ave Mária hátlapján felsorolták azon hívek neveit, akik Makkos Mária felépítésére adakoztak. 1943-ban ez az összeg alig több mint 850 pengő. 1944-ben ez már felgyorsult, mert az első szám hátlapján már 589 pengő személyek adományából és 116,88 pengő külön-persely adományokból gyűlt össze.

Fontos esemény volt még 1944 februárjában, hogy az Országos Természetvédelmi Tanács a Makkosmáriai templomromnak és környékének védetté nyilvánítását határozta el. E kérdésben kérték a megyéspüspököt Svolý Lajost, hogy a védetté nyilvánításhoz vagyonszerzési szempontból hozzájáruljon. Ezen hivatalos irat szerint Makkosmária hivatalosan még a budakeszi római katolikus plébánia tulajdona.²⁵¹

Az Áve Mária utolsó, hetedik évfolyamában 1944-ben már csak két rövid említés jelenik meg Makkosmáriáról. A második számban beszámolnak arról, hogy tavasszal Máriaremetére és Makkosmáriára a zárandoklatok már megkezdődtek, majd az utolsó, ötödik szám beszámol arról, hogy a romokat az istentiszteletre alkalmas állapotba hozták, láthatóan növekszik a látogatók és az imádkozók száma. *P. Lepkő Gellért szervita atya* ténykedésének is köszönhető a látogatottság fellendülése. Az ő érdeme többek között az új oltár is, amely a hívek adományaiból épült, és amely oly gyönyörűen beleillik a patinás keretbe. Hála köszönetet mondanak a kedves híveknek önzetlen és lelkes fáradozásukért.²⁵²

A következő években a helyzet még kilátástalanabbá vált. Bár a szerzetesrend rendháza szerencsésen átvészelték a front átvonulását, kivéve a központi rendházat, a budapestit. A központi kolostort egy légitámadás alkalmával súlyos találat érte. A rend kolduló jellege miatt is elég szűkös anyagi háttérrel rendelkezett. A hívek kevésbé voltak adakozóképesek a háború miatt. A már kint tartózkodó atyák nyomorúságos körülmények között éltek, a saját kezükkel is építették a templomot és a rendházat. Hivatalosan az itt működő szerviták a budapesti

²⁵¹ SzfPSZL Budakeszi Plébánia iktatott levelezése 4511. 1944. február 15. 464. iktatási számú levél az Országos Természetvédelmi Tanácstól a székesfehérvári püspök részére.

²⁵² Wimmer M. Anzelm: Szervita élet. ÁM 7. évf. (1944: 5. sz.) 108. o.

rendházba voltak beosztva, ahogy arról egy névtár is beszámol.²⁵³ Péter Lepkó M. Gellért, Péter Takács M. Gábor és Péter Wimmer M. Anzelm is gyakran prédikált itt, aki szintén a budapesti rendházba volt beosztva. Péter Rák M. Manettus a máriaremetei rendházból járt ide kisegíteni, hisz ott is hét felszentelt páter tevékenykedett.²⁵⁴

Szintén fontos emlék ezen időszokról Varga Géza Ernő 1947. decemberében megjelent könyve, mely előző kiadványának kiegészítése. A kegyhely újjáépítési munkálatai 1947-ben megindultak, de az anyagi fedezet már az indulásnál is kevés volt. Ezen beszámoló szerint a hozzávetőleges költségvetés közel egymillió forint volt, amiből 440 ezer a templom és a szentély helyreállítási költsége, míg 85 ezer a torony felépítése, a rendház helyreállítása 163 ezer, az új keresztfolyosó építésére, mely egyben a zárandokok menedékekül is szolgált volna 164 ezer, kútúrásra 25 ezer és egyéb kiadásokra kb. 35 ezer forintot számoltak.²⁵⁵

A következő évekből nagyon kevés forrás maradt fenn, hisz a rend feloszlása után a budapesti anyaház levéltárának egy része a Budapest Fővárosi Levéltárba került, de csak a régebbi iratok, az utolsó évtizedek levelezését a rendtagok megpróbálták megmenteni, mert az a hír terjedt, hogy a levéltári anyagukat bezúzzák, így mindenki próbált valamit megmenteni, de éppen az ellenkezője lett a végeredmény. Az újjászerveződő egri rendi levéltárban fennmaradt egy levél P. Ángyán M. Fülöp tartományfőnök hagyatékában, amely 1948. októberében íródott, és ebben a levélben páter Ángyán tájékoztatja egy rendtársát a folyó ügyekről. Ezen levél szerint „Makkosmáriára nincs elég pénzünk, nincs értelme viszont, hogy félbe maradjon. Most csinálják az íveket és a tetőt. A mennyezet és a torony kiképzése több mint 200 000 forint. Lehetetlen gyűjtésből mindezt összehozni. Az ívek kiképzéséhez és a mennyezethez a toronnyal együtt több mint félmillió tégl kell. Az intenciós forrásból már kaptam, de szükségem lesz további segítségekre.”²⁵⁶ Szintén ebben a levélben számol be a tartományfőnök arról, milyen nagy költségeket emészt fel a budapesti anyaház helyreállítása.

Az ötletek között felmerült a téglás zárandoklat gondolata. Ha minden zárandok csak egy téglát visz is, hamar felépül majd a templom. „Az első téglás zárandoklatot dr. Frey Jácint kapucinus atya, teológiai tanár vezette az alsóvízivárosi egyházközség ifjúsági csoportjával, majd a Bakács-téri Crédó egyesület is igen aktív volt, a téglák száma viszont igen kevés, ezért téglajegyeket bocsátottak ki 1, 2 és 5 forintos és 1 forintos cserépmegváltási jegyeket is.”²⁵⁷

²⁵³ PILINYI 256. o.

²⁵⁴ SZÉKESSEM 1940. 163. o.

²⁵⁵ VARGA 47. 8-9. o.

²⁵⁶ ERL. Ángyán Fülöp dosszié Ángyán M. Fülöp levele 77/1948. számon iktatva 1948. október 11. o.

²⁵⁷ VARGA 47. 130. o. szintén tudósított erről még a Magyar Kurír 1946. október 5.

A fuvarozási költségek igencsak megnehezítették az építkezést, mert nem volt jól kiépített út az erdőben, a kegytemplomhoz meredek út vezetett.

A következő évben a fehérvári egyházmegye levéltárában már külön kezdik kezelni a Makkosmáriára vonatkozó iratokat a Budakeszi plébánia iktatott levelezése B iratcsomójaként. Ezen iratok szerint 1949 januárjától már áll a templom, csak még nincs berendezve, a belső díszítése kialakításra vár, de a kegykép áthelyezésének intézése már elindult. Ekkor a megyéspüspök, Svoy Lajos újra megerősíti, hogy a Makkosmáriai kegyhelyet a rendnek teljes joghatósággal átengedi, ha a templom és a kolostor elkészül, és a kegykép is visszakerül a budakeszi plébániatemplomból az eredeti helyére.²⁵⁸ A kegykép június 21-én le is került a helyéről a budakeszi templomban, mert a szervita atyák először a kép keretét tudták elvinni, hogy arról mintát készítsenek a makkosmáriai templom részére. A rend tartományfőnöke azzal a kéréssel fordult ekkor a megyéspüspökhöz, hogy a kegyképet, mely ekkor a sekrestyébe került, a budapesti rendház újjáépített házi kápolnájába helyezze el titoktartás mellett, mert a sekrestyében egy betörés esetén a kép arany koronáját könnyen ellophatják. A helyi plébános már nem akasztotta vissza a kegyképet a helyére, hogy a helyi hívek beletörődjenek a kegykép áthelyezésébe.²⁵⁹ Svolj Lajos székesfehérvári megyéspüspök válaszában kifejti: „A budakeszi kegykép természetszerűleg a máriamakki kegytemplomot illeti.” Viszont felhívja a tartományfőnök figyelmét egy régebbi ígéretére, hogy a szervita rend vállalta egy másolat elkészítését a budakeszi templom részére. „Ha a másolat készen van, akkor szívesen hozzájárulok, hogy a kegyképet biztonságba helyezték olyképen, hogy ideiglenesen a rend budapesti házi kápolnájában helyezik el.”²⁶⁰ Ezen levélre csak augusztus 19-én tudott válaszolni a tartományfőnök, mert P. Zoltán M. István hitoktatói kinevezéséhez szükséges iratokat is ezen levéllel továbbította, aki Makkosmáriáról járt ki Budakeszire. A kegykép esetében megjegyzi, hogy annak elszállítását a helyi plébános is jó megoldásnak találta a kép biztonsága miatt. A plébános azt kérte még, hogy az eredeti keret maradjon a budakeszi templomban, „hogy ne legyen túlságosan feltűnő a hívek előtt a változás. Én, bár nehezen, de teljesítettem kérését és egy ugyanolyan keretet rendeltem az újonnan épülő templom számára, mely 14 000 forintba kerül, azaz tizennégyezer forintba, melyből 6 000

²⁵⁸ SZÍPSZL Budakeszi Plébánia, Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1949. jan. 4. 19. iktatási számú levél Ángyán Fülöp tartományfőnök részére a székesfehérvári püspöktől.

²⁵⁹ SZÍPSZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1949. júl. 30. 2168. iktatási szám Ángyán Fülöp tartományfőnök kérvénye Svoy Lajos székesfehérvári megyéspüspökhöz 1949. jún. 22.

²⁶⁰ SZÍPSZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1949. júl. 30. 2168. iktatási számú levél Ángyán Fülöp tartományfőnök részére a székesfehérvári püspöktől.

forintot már kifizettem.”²⁶¹ Itt számol be még a tartományfőnök arról, hogy a kegykép másolatának költségeit a rend nagyon nehezen tudja vállalni, de birtokukban van egy nagyon hasonló kép, amit át tudnának alakítani e célra.

1949 telén egy érdekes panasz érkezik a szervitákhoz a kegyhely nevével kapcsolatban. A szintén székesfehérvári egyházmegyéhez tartozó Érd-Újfalu plébánosa elsőként a tartományfőnökhöz fordul, ahol válaszra sem méltatják, ezért a megyéspüspökhöz intéz kérelmet, hogy a kegyhely neve nem lehet Makkosmária „ugyanis a Mária név elé nem lehet profán, közönséges előnevet adni, mert ez pietikus vonatkozást kíván. ... Épen úgy nem jöhet a Mária név után sem közönséges szó. Lehet Mária-hegy, Mária-völgy, Mária-falva, Mária-mosoly, Mária-liget esetleg még fa vagy virág, de ezen alul már nem jöhet semmi. Tehát nem jöhet gyökér, bogyó vagy makk szó sem jelentéktelensége miatt. ... Tehát a kegyhely pontos nevének Budakeszii Máriátólgye vagy Budakeszii Márialiget néven kéne szerepeltetnie”²⁶². A rend tartományfőnöke szinte azonnal válaszolt erre az értelmetlen felvetésre. Levelében kifejti, hogy hozzáértő papok véleményét is kikérve nevetségesnek tartja az érdi plébános levelét. Elismeri, hogy Péter Ráfael kapott ilyen levelet, de válaszra se méltatta, hisz Makkosmáriát már a trinitáriusok alatt is így hívták. Mint írja, többször útjelzőket tettek ki, hogy Máriamakk irányát mutassák, de a nép állandóan áthúzta, és Makkosmáriát írt oda. Ezek után felsorolás következik, hogy a világban milyen kegyhelyeknek is vannak. Ilyen például Madonna della Strada, ami az Útmenti Madonnát jelenti, vagy Madonna della Quercia, ami a Tölgyfa Madonnája jelentéssel bír, vagy Madonna delle Galline, ami a tyúkok Madonnája nevet viseli. Ezen felsorolást nem folytatja, hanem kéri a megyéspüspököt, hogy a név maradjon továbbra is Makkosmária.²⁶³

Az őszre már a templombelső jóváhagyási engedélyezése folyt az egyházmegye hivatalainál. Az egyházmegye egyházművészeti előadója, Kúthy János rektorkanonok véleményezte és hagyta jóvá a terveket. Mint írja „A makkosmáriai templom újonnan készítendő oltárának terve tetszetős alkotás, s azon kor hangulatában készült, midőn Zichy Miklós gróf és neje az ottani trinitárius templomot építették.”²⁶⁴ Az oltárt Schall József budapesti építészmérnök, a

²⁶¹ SZÍPSZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1949. júl. 30. 2168. iktatási szám: Ángyán Fülöp tartományfőnök válaszelevele Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspökhöz 1949. aug. 19.

²⁶² SZÍPSZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1949. dec. 18. Az Érd-Újfalu plébános levele Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspökhöz 1949. dec. 18.

²⁶³ SZÍPSZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1949. dec. 22. P. Ángyán M. Fülöp tartományfőnök válaszelevele Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspökhöz 1949. dec. 22.

²⁶⁴ SZÍPSZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1949. szept. 2. 52 mb. iktatási számú levél Ángyán Fülöp tartományfőnök részére a székesfehérvári egyházmegyei gyűjtemények igazgatóságától.

régi templom restaurátora tervezte, „aki a barokk építészetnek egyik ismert szakembere.”²⁶⁵

Ezen engedélyben a rektorkanonok még leírja, hogy szívesebben látna egy olyan tervet, mely a kegyképet olyan oltáron helyezné el, mely jobban megfelel a modern elképzeléseknek. Viszont elismeri, hogy a terv olyan építményt tár el, mely stílusutánzó elemei ellenére is arányos, harmonikus alkotás, és nem akarja erőszakosan másolni a történelmi formákat. „Az oltár méretei előírászerűek, tekintettel azonban az oltár imponáló méreteire, javasoljuk, hogy az oltárlap mélysége 50 cm-nél nagyobb legyen. Ezt ajánlja a tabernákulum ajtajának kényelmesebb kezelése is.”²⁶⁶

A templom kifestésének engedélyezése ügyében 1950. január 25-én P. Ángyán M. Fülöp tartományfőnök személyesen utazott le Székesfehérvárra Böszörményi János budapesti festőművésszel, aki bemutatta a kegytemplom kifestésének terveit. A tervet véleményező bizottságnak az elnöke Kúthy János rektorkanonok, aki a következő véleményt fogalmazza meg: „Böszörményi János terve barokk stílusban tartott tetszetős, de erősen iskolás ízű alkotás. Gondosan megrajzolt, kellemes színezésű terv, nem sok eredetiséggel. Gazdag a formákban, színekben, de szinte kínosan ügyel, hogy a barokk tradíció a legkisebb szögletben is érvényesüljön. ... Figuráiban (3 nagy mennyezetkép, mindegyiket négy kisebb alak kísér a sarokban) érthetően mondja el az ábrázolandó eseményeket a kegyhely és a szervita, illetve trinitárius rendek történetéből, ugyanaz mondható el a szentély oldalfalaira tervezett képekről is. Figurái formásak, de a képek színezésén erősen áthat a késő-barokk kor piszkosbarnás-szürkés tónusa. De mert általában alkalmasak a nép áhítatának ébrentartására, egyes részlethibák kiküszöbölését megejtve, nem ellenezzük a terv kivitelét.”²⁶⁷

Szintén ebben a levélben foglalkoznak Rafael Viktor festőművész tervével, aki a szentély mögött kialakított Szent József kápolna kifestési tervét készítette. Ezen kápolna a rendtagok belső, rendházi kápolnájának épült. „Terve modern veretű, általában invenciózus. A mennyezetet merész színű kék, zöld, barna dekoráció fűdi, némi barokkos stílussal ötvözve. ... A központi istenszem, és a dekorációk centrumaiba kerülő kereszttek majolika technikáját a művész keletről hozta magával, ahol másfél évtizedig tartózkodott és dolgozott. Az oldalfalakra kerülő képek tárgyát Szent József életéből meríti a tervező. Freskók lesznek. Telivér modern képek, de elég mozgalmasak arra, hogy a barokk architektúrába simuljanak.

²⁶⁵ SZÍPSZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1949. szept. 2. 52 mb. iktatási számú levél Ángyán Fülöp tartományfőnök részére a székesfehérvári egyházmegyei gyűjtemények igazgatóságától.

²⁶⁶ SZÍPSZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1949. szept. 2. 52 mb. iktatási számú levél az egyházmegyei hatóság részére a székesfehérvári egyházmegyei gyűjtemények igazgatóságától.

²⁶⁷ SZÍPSZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1950. január. 25. 9 mb. iktatási számú levél az egyházmegyei hatóság részére a székesfehérvári egyházmegyei gyűjtemények igazgatóságától.

Színeik harmonikusak.”²⁶⁸

A Szent József kápolna terveit 1950. február 4-én küldte el P. Ángyán M. Fülöp Kúthy János rektorkanonoknak. Ebben a kérvényében már leszögezi, hogy a tervező, dr. Gerő László, a Műemlékek Bizottságának a vezetője kijelentette, hogy már más tervet nem hajlandó elfogadni. Az oltárterv szerint egy 110 cm magas ülő Szent József szobor, előtte vörösmárvány tabernákulum.²⁶⁹ Kúthy kanonok úr e tervet viszont nem támogatja, és ezt két oldalon fejti ki, amely még szerintem is felesleges kifogásokat tartalmaz. Ilyen például: „nem is értem, miért van szükség tabernákulumra, midőn a kápolna tőszomszédságában őrzik az oltáriszentséget.”²⁷⁰ A szerzetesi rendházak általában kápolnát is magukban foglalnak, ahol a rend tagjai visszavonulnak, miséznek, így a tabernákulumot használják. A végén mégis az eredeti tervek szerint épült meg a kápolna kis engedményekkel, ahogy azt saját szememmel is láttam.

A feloszlítás előtti utolsó rendi káptalanon 1950. június 8-án az összes rendház között már önálló helyként említik Makkosmáriát, és a kegyhely igazgatójának, illetve házfőnöknek Páter Jáger M. Rafaelt nevezik ki. Mellé osztják be fráter Szeberény M. Ráfáelt és fráter Erdősi M. János egyszerű fogadalmast. Máriaremetére ekkor 11 szervitát osztottak, köztük P. Csete M. Ágostont mint házfőnököt és P. Lepkó M. Gellértet.²⁷¹

Az 1950/34 törvényerejű rendelet a szerviták rendjét is feloszlatta szeptember 7-én. Makkosmária annyira periférius hely volt, hogy a székesfehérvári egyházmegye papjai közé átvett szerviták itt még sokáig működtek. 1951-ig P. Csete M. Ágoston működött még a szomszédos Máriaremetén majd Piliscsabára nevezték ki plébánossá. P. Váry M. Bonajunkta, itt két szintén szervita testvérrel dolgozott még 1957-ben is. Ekkor egy jezsuita, aki szintén ide volt beosztva és illegálisan a saját rendjének volt tartományfőnöke, tevékenységével magára vonta a titkosszolgálatok figyelmét, ezért többek között egy „Béla” fedőnevű volt szervita ügynök is gyakran figyelte őket, így az utolsó illegális szervita rendházat is szétkergették.²⁷² Az 1950 utáni eseményeket munkám végén bővebben részletezem.

A szervita rend a trinitáriusokhoz hasonlóan nagyon nehezen hozta tető alá a kegyhelyet, és mint az előbbi rend, úgy a szerviták is sokáig csak mint fiók-kegyhelyet tudták

²⁶⁸ U. o.

²⁶⁹ SZfP SZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1950. febr. 4. 398/1950. iktatási szám: Ángyán Fülöp tartományfőnök levele Kúthy János székesfehérvári rektorkanonokhoz 1950.febr. 4.

²⁷⁰ SZfP SZL Budakeszi Plébánia Makkosmáriára iktatott levelezése 4511 B. 1950. febr. 8. 12 mb. iktatási számú levél az egyházmegyei hatóság részére a székesfehérvári egyházmegyei gyűjtemények igazgatóságától.

²⁷¹ ERL. Provinciális iratok 38/1950 iktatási szám. Káptalani gyűlés határozata.

²⁷² ÁSZTL dosszié 10-66162 A Béla fedőnevű (szervita) ügynök jelentései.

működtetni Makkosmáriát. A legnehezebb időkben, amikor az egyházat már üldözték, sikerült önálló rendházzá, priorsággá emelni azokat a romokat, amelyeket senki sem volt képes újjáépíteni. Ma, ha Makkosmáriára látogatunk, már azt tapasztaljuk, hogy szinte egybenőtt Budakeszivel, de még az ötvenes években is egy emberektől távoli kietlen hely volt. A templom ma is működik, és azt a hatást kelti, mintha mi sem történt volna a barokk idők óta. Senkinek se tűnik fel, hogy ez egy 1950-ben befejezett templom.

A Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletének felújítása

A háború befejezése után sokan voltak hadifogságban, ezért itt a szervita atyák felújították a Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletét. Ilyen céllal egyre több zarándokcsoport érkezett az ország minden részéről. A szerviták zarándoklatokat szerveztek a hadifoglyokért. Felkeresték a környék plébániáit a tervükkel, ahol élénk támogatásra leltek; népes csoportok érkeztek. Több mint negyven kegyhelyet találunk az ország területén, Makkosmária nem tartozott az ismertek közé. Jóllehet története több mint 200 éves volt, teljesen feledésbe merült. A hadifoglyokért vezetett zarándoklatok kapcsán azonban újból bekerült a köztudatba. A Magyar Szentföldi Ferencesek is mozgalmat indítottak, mikor zarándoklataikat ide irányították, bár a hadifoglyokért az ország többi kegyhelyén is imákat és zarándoklatokat szerveztek. A Vatikáni rádió is megemlékezett külföldi híradásában 1946. december 26-án a magyar főváros közelében fekvő régi zarándokhelyről, Makkos Máriáról. „Ezt a kegyhelyet – mondotta a Vatikáni rádió – amely most részben romokban hever, számos zarándok kereste fel az utóbbi időkben, hogy imádkozzanak ott a Segítő Szűz Máriához a hadifogságban lévő hozzátartozókért. Minden zarándok egy-egy téglát hozott magával a kegytemplom helyreállításához.”

Szokásban volt, hogy a szentmise előtt is szentbeszédet tartottak, majd a mise után a pappal együtt a hívek közösen mondták el a könyörgést Fogolykiváltó Boldogasszonyhoz, ezután megáldják a gyerekeket és megszentelik a kegytárgyakat. Az ima után a páter felsorolja azoknak a keresztszereplőknek, akikért a hadifogly-hozzátartozók külön is óhajtottak imádkozni. Ezekért mondott közös imádság után elmondják a lorettói litániát. A szentségi áldás előtt pedig a hívek közösen fohászkodnak a makkosmáriai csodatévő Szűz Anyához. Befejezésül minden alkalommal rövid szentbeszédet mond a kegyhely lelkésze, amelyben elbúcsúztatja a zarándokokat. Újból megáldja a gyerekeket és a kegytárgyakat. Végül áldásával útra bocsátja a zarándokokat. 1946-ban ezek az ájtatosságok tavasztól őszig tartottak, majd szent kilencedet mondtak a belvárosi Szent Anna templomban. Ugyancsak 1947 tavaszán a

kegyhely megnyitása előtt a fogolykiváltó ájtatosságokat szent kilenceddel vezették be. Ezekről a szent kilencedekről az Osservatore Romano 1947. májusi számában is megemlékeztek, hogy a budapesti szervita atyák templomában a hadifoglyokért novénát imádkoztak a Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletére.

A kegyhelyre vezetett zárandoklatokkal a helyi 'Vérehullató Boldogasszony' kegyképet felruházták a 'Fogolykiváltó Boldogasszony' képe jelzővel, de ennek nincs alapja, és sok hívő lelkében zavart okozott. Ez a kegykép csupán a fogolykiváltó szerzeteseknek (trinitáriusok) előtte végzett ájtatossága kapcsán tisztelhető a fogolykiváltással kapcsolatban, történelmi alapon azonban semmi esetre sem. A trinitáriusok rabkiváltással foglalkoztak. A szervita atyák azért is honosították meg a fogolykiváltás ájtatosságát, hogy így is emlékeztessenek az előző rend munkájára.²⁷³

A templom titulusa Angyalok Királynéja. A budakeszi plébánia joghatósága alá tartozott, és jelenleg is ez a jogviszony áll fenn.²⁷⁴

IV.6. Az önálló szervita rendtartomány, a rend felépítése, működése

A hazai rendtartomány **1928**-ban mint rektorátus kapott részleges önállóságot, hisz a Trianoni békediktátum miatt képtelenség volt a rendházakat kívülről kormányozni. A már itt működő olasz származású atyák vezetése mellett a magyar hivatások számottevően megsaporodtak, ezért 1928-ban az angol származású egyetemes rendfőnök, **P. Moore M. Ágoston**, aki szíven viselte a magyar házak sorsát, függetlenítette a magyar kolostorokat és megalapította az új magyar rektorátust. Ennek első főnöke **P. Casari M. József (1879-1949)** lett, aki 1941-ig működött hazánkban, később Rómában a szervita világi harmadrend egyetemes főnökeként is dolgozott. P. Casari M. József szervezte meg az új „rendtartományt”, amely mint rektorátus közvetlen Rómának volt alárendelve. Vezetése alatt új rendházzal is gyarapította a rektorátust, mert a közkedvelt kegyhelyet, Máriaremetét is sikerült megszereznie a rendnek. Ez amúgy alapfeltétele volt, hogy később önálló rendtartománnyá válhassanak, hisz így lett három priorsága a rendnek. Dolgozott még a nunciatúrán, és három apostoli nuncius (Schioppa, Orsenigo és Rotta) titkársági munkatársa is volt.

²⁷³ VARGA 47. 80-160. o. Kivonatolása a fogolykiváltás tisztelete szempontjából.

²⁷⁴ FEHÉRVÁR, 1988. 153. o.

Utódja a tartományfőnöki székhelyen **P. Marchi M. Cyrill (1885-1959)** lett, aki előtte hosszú éveken át vezette Budapesten a világi harmadrendet. P. Marchi nagy sikerrel folytatta elődje munkáját és két új rendházzal gyarapította a rend altartományát. Ezek: a makói Szent Gellért fiú-nevelőintézet, továbbá Veszprém megyében a csatka-szentkúti kegyhely és a sári plébánia, amit egy rendházból láttak el. Marchi atya ezenkívül meghonosította az országban a szervita rend női ágát, a mantellátákat.

Az első magyar származású tartományfőnök 1941-ben került a tartomány élére a budapesti születésű **P. Héder M. László** személyében, akit az egyetemes rendfőnök, P. Benetti a rend római főiskolájáról küldött haza, hogy tovább folytassa elődjei művét, és végleg megszervezze a fiatal altartomány életét.²⁷⁵ 1941-ig a magyar "rendtartományt" és a házakat is német és olasz atyák vezették. Héder László után 1947. május 16-án az első magyar tartományi gyűlésen az akkor Amerikában tartózkodó **P. Ángván M. Fülöpöt** választották meg tartományfőnöknek, és ugyanezen évben lett a rektorátus önálló rendtartomány. 1946. március 13-án P. Benetti M. Alfonz, a rend generálisa levélben értesítette a Rector Provincialist, hogy XII. Pius pápa, jóváhagyta a rektorátus tartományi rangra emelését.²⁷⁶ A rendtartomány már a részleges függetlenség megszerzése után kezdett hatékonyabban működni. A rend tekintélyét növeli, hogy az egri rendház temploma is 1943 elejétől plébánia lett. A meglévő rendházak mellé alapították még Törökszentmiklóst és Makosmáriát. A rendnek tehát már volt hét rendháza, ahol priort állíthatott, és szerveződobben volt Pesten a XI. kerületben a nyolcadik is, a Kelenvölgyben a Péterhegyen a Szent Szabin kápolnában.

A szerviták folyóirata

A szervita rendtartomány erősödését is jól mutatja, hogy az eucharisztikus világkongresszus évében, 1938-ban meg tudták indítani saját folyóiratukat, az AVE MARIA-t. Az akkori tartományfőnök, P. Marchi M. Cyrill az első oldalon leírt cikkében összefoglalja a folyóirat feladatait. Kiemeli, hogy a rend már több mint hétszáz éves, és körülbelül három évszázadon keresztül lelkipásztorkodnak hazánkban. A rend elsődleges célja az Istenanya kultuszának terjesztése. „Szűz Mária kegyelmekben dús tiszteletének a lelkekben való fejlesztése. ... Istenanya országában fejlesztik a rend és a magyarság hagyományainak megfelelően a Mária-kultuszt, amelynek a lelkiismeretes megvalósítása nélkül virágzó és eredményteljes katolikus életet alakítani nem lehet. ... Az AVE MARIA, a szervita rendnek a

²⁷⁵ WIMMER 1943. 483. o.

²⁷⁶ ERL P. Benetti M. Alfonz O. S. M. generális levelének magyar fordítása a provinciális aktában. Róma, 1946. március 13.

katolikus sajtó kiépítéséhez való hozzájárulásának ezen legújabb alakítása is ezt a célt fogja szolgálni. ... a sajtó minden nemes eszközével kívánja az Istenanya tiszteletének előnyeit és értékeit megvilágítani, a lelki életre való kihatásait feltárni és a mindennapi életben való korlátlan szerepét behatóan vázolni.”²⁷⁷ Célként fogalmazódik még meg, hogy a publicitás hatására a rendet és lelkeségét minél több hívő megismerje. A második szám első oldalán már az általános rendfőnök, P. Raphael M. Baldini Prior Generális O.S.M. áldása is olvasható, aki nagy örömmel vette, hogy a magyar szerviták ilyen nagy munkába kezdtek.²⁷⁸ Az AVE MÁRIA folyóiratot 1938-ban a szervita atyák adták ki, P. Wimmer M. Anzelm irányításával. Az első évfolyam csak négy számból állt. Előfizetési ára egy évre 3.50 pengő, míg egy szám ára 60 fillér volt. A folyóiratot a „szervita atyák” adták ki, ekkor még csak P. Wimmer M. Anzelm volt a szerkesztő. Ez módosult az 1939. szeptemberi számtól, vagyis a második évfolyam 4. számát már úgy adták ki, hogy míg Wimmer atya szerkeszti a számokat, a szerkesztésért P. Csete M. Ágoston a felelős. Ez az évfolyam már 5 számból állt, és a második számtól már képmellékletet is fűztek a lap közepére. Eredetileg havi rendszerességgel tervezték a kiadást, de ezt nem sikerült megvalósítaniuk.²⁷⁹ 1940-től a lapot már P. Wimmer M. Anzelm adja ki a Magyar Szervita Rendtartomány megbízásából, és P. Csete M. Ágoston lett a felelős szerkesztő, aki 1944 évi utolsó számaig megmaradt ezen megbízatásában. A kezdetekkor 48 oldallal indultak, 1940-től a háború miatt a tartalmat 32 oldalra kellett szűkíteni egy kormányrendelet miatt, de az egyes számok árát is csökkentették 40 fillérre, míg az éves előfizetés maradt 3.50 pengő, és a képmelléleteket is csökkentették minden második számra, és az utolsó képmelléklet 1942. áprilisi számban jelent meg. Az 1941. június hónapban megjelent szám csak 20 oldalas, és a későbbi kiadások is ritkán érték el a harmincnál több oldalt, amit a papírhíánnyal magyaráztak. Talán az előző szám nagyon gyenge volta miatt is az 1941. szeptemberi számtól a kiadóhivatal vezetője P. Rácz M. Bonaventura lett, és ettől kezdve az ő neve is szerepel P. Wimmer és p. Csete atyák neve mellett. A szerkesztőség és kiadóhivatal továbbra is Budapest, IV. ker. Szervita-tér 6. 1942. februári számtól a folyóirat árát újra 60 fillérre emelték, és megint csak négy számot tudtak megjelentetni. A következő évben (1943) sikerült hat számot is kiadni, de az ötödik számtól az árát 1 pengőre kényszerültek felemelni, amiért az első lapon bocsánatot kérnek, és a háborús viszonyokra hivatkoznak. A következő évben a hetedik évfolyam indult útjára, de

²⁷⁷ AM szervita folyóirat, első évfolyam, első szám, Budapest, 1938. április. 1. o.

²⁷⁸ AM szervita folyóirat, első évfolyam, második szám, Budapest, 1938. május. 49. o. (Az áldó levél kelt Rómában, 1938 május 1-én.)

²⁷⁹ AM 96. oldal 1. évf. 2.szám. A szerkesztő leveleládája, harmadik válasz:” Dr. L. M., Budapest, II. Egyelőre csak negyedévenként jelenünk meg. Még az idén befejezzük a szükséges előmunkákat, úgyhogy a következő évfolyamban már havonta léphetünk a nyilvánosság elé.”

már az éves előfizetést 6 pengőre kényszerültek felemelni, és az egyes számok ára is 1 pengő 50-re emelkedett, és csak négy számot sikerült megjelentetni. Az 1944. évi első szám még negyven oldalas, Schütz Antal vezércikkével indul, de a következő számok már egyre soványabbak. A harmadik számtól kezdve a szerkesztőség már kiköltözött Máriaremetére, mert a belvárost egyre több légitámadás éri. Az előző számban is írták, hogy ezen a területen nincsenek nagyobb ipari létesítmények vagy bombázandó célpontok. Ezen harmadik számban az első cikk címe: „Lelki erőre” szignó nélkül jelenik meg, mert senki se meri vállalni a benne leírtakat, de beismerik benne, hogy a háborús helyzet kritikus, és az ország vesztesre áll. „Lelki erőre van szükségünk a második világháború utolsó szakaszában. A helyzet, mint valamennyien tudjuk, válságos, mert minden oldalról fenyegető bolsevizmusban voltaképpen valamennyi sátáni erő reánk szabadult, hogy végromlásba sodorjon. Ez ellen, vagyis az ellen, hogy a vörös ár elsöpörjön a történelem színpadáról és elnyelje ezeréves keresztény kultúránkat, küzdenek fiaink a Kárpátok előtt és jómagunk az ezeréves határok között, az egyetlen nagy arcvonalba tömörült országban.”²⁸⁰ Ez a szám is már csak 20 oldal. A negyedik számmal véget is ért a szerviták folyóirata. Bár az utolsó szám utolsó cikke a „Szervita Élet”²⁸¹ azt írja, hogy a következő számban bővebben beszámolnak majd a máriaremetei kegytemplom plébániai rangra emeléséről, ez a szám már nem jelent meg. A papírhány és a pesti székházat ért bombatalálat miatt a rend már nem tudta tovább folyóiratát kiadni. Furcsa mód a hetedik évfolyam, ami a szerviták misztikus száma is, lett az utolsó. A folyóirat terjesztésében kiemelkedő szerepet vállaltak a szervita nővérek és harmadrendi csoportok. Ezt több számban is megköszönték nekik, hogy új előfizetőket toboroztak. A folyóirat többnyire mariológiai és lelkeségi kérdésekkel foglalkozott. A megjelent írások többsége e kérdés köré fonódott, de sok értékes adatot őriz meg a rend akkori életéből, ami külön rovatban ismerteti a jelentősebb eseményeket. Ezen felül sok külön cikk jelent meg a szervita rendházak történetéből, mindennapjairól, és visszaemlékezések a rend hazai és nemzetközi történetéről. Jelentős még a korszak katolikus életéből, missziós tevékenységéről közölt tudósítások nagy száma, de világosan elhatárolt rovatok és rovatvezetők nem voltak. Míg az első évfolyamban a rend tagjainak írásait közzölték elsősorban, a világiak és nem szervita rendi klerikusok írásai csak az egyharmadát tették ki a cikkeknek. 36 szervita páter írásával szemben csak 12 személy írt benne, addig ez az arány fokozatosan változott, és 1943-tól már közel felerészt nem rendtagok írnak benne (24-22). A szervita páterek írási hajlandósága minden évben csökkent, és az utolsó évfolyamban már csak 18-an írtak A folyóirat alapítási szándéka szerint

²⁸⁰ ÁM szervita folyóirat, hetedik évfolyam, harmadik szám Budapest, 1944. 1. o.

²⁸¹ ÁM szervita folyóirat, hetedik évfolyam, negyedik szám Budapest, 1944. 107. o.

a katolikus néprétegek nagy részét szerette volna megcélozni, valójában csak a szerviták működési területén terjesztették. A harmadrendi közösségeknek viszont nagy büszkeséget és támaszt jelentett ez a folyóirat, és megbízható vásárlói voltak a megjelenő példányoknak.

Szervita rendtagok, akik írtak az Áve Mária folyóiratba.

Név	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	Össz:
Marchi M. Cyrill	2							2
Wimmer M. Anzelm	7	8	4	8	8	10	5	50
Casari M. József	4	1	2	2				9
Laluk M. Bonfilius	2		1					3
Steiner M. Pongrácz	3							3
Pesze M. Imre	5	8	5					18
Héder M. László	1			3	4	2		10
Thun M. Pius	1							1
<i>kronikás</i>	2							2
Rak M. Manettusz	2							2
<i>liturgicus</i>	2	1		2			3	8
Póka M. Elek	2	3		1				6
Sebestyén M. Jeromos	1	3	1	1	3	3	3	15
Erdélyi M. Ferenc	1							1
Anselmo Marsigli olasz misszionárius ford: Wimmer M. Anzelm	1							1
Rácz M. Bonaventúra		3	4	3	5	5		20
Jáger M. Ráfael		1	2	1				4
Kováts M. Ang. János		1	6	2			1	10
Bakonyi M. Bernát			2					2
Pataki M. Benedek			1					1
Dely M. Brúnó				3	6		1	10
Németh M. Alajos				1				1
Tóth M. Jenő						3	3	6
Lepkó M. Gellért						1		1
Balajthy M. Győző							2	2

Összesen:	36	29	28	27	26	24	18	188
------------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	------------

Nem szervita klerikusok és civilek:

Név	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	Össz:
Giovanni Fornasari	1							1
Pálffy Erzsébet grófnő	1	1						2
Dr. Hochwarter Kálmán	2	3	5	3				13
Gróf Zichy Rafaelné	1						1	2
Miller József prelátus	1							1
Labkovicz Irma hercegnő T.O.S.M.(harmadrendi)	2	4						6
M. Richter Sarolta B.M.V.	1							1
Gérard Fortin O.M.I.	1	1						2
Peter Lippert S.J.	1							1
<i>Kempis Tamás</i>	1							1
Dr. H. Boros Vilma		2	5					7
Dr. Sprenger Mercedes		2						2
Pilinszky János két szonett		1						1
Schavulay Ilona			1					1
Dr. Vándor József			1	1	2	1		4
Dr. Fallenbüchl Ferenc			2					2
Albert M. Weisz O.P.			1					1
R. Plus S.J.				1				1
Schuster Ildefonz O.S.B.: biboros-érsek					1			1
Boér Judit S.M.					1			1
Dr. Kőrösi Pál Benedek					1			1
Mihalovics Zsigmond						1		1
Kerner Lúcia igazgató						1		1
Dr. Molnár Lydia S.M.						1		1
Dr. Hasik Gyuláné T.O.S.M. perjeltnő (harmadrend Bp.)						1		1

Nagy Miklós						2		2
Ambrózy Gusztávné						1		1
Ch. Péguy (ford: Dr. Sprenger Mária Mercedes)						2		2
Marczell Mihály						1		1
Dr. Koch Sándor egy. Ny. r. tanár, Szeged						1		1
Suso Henrik						1		1
Gerzso Ilona I. B. M.V. ig.						1		1
Folláth József						1		1
Kreisel Matild S. M. főtitkár						1		1
Varga Géza						1		1
<i>Sziénai Szt. Katalin</i>						1		1
Badalik Bertalan O. P.						1		1
Hilaire de Poitiers						1		1
Dr. Takács Ince O. F. M.						1		1
Kreisel Matild S. M.						1		1
Schütz Antal							1	1
Veörös Michaela S. M.							3	3
Dr. Erdey Ferenc							2	2
Dr. Tiefenthaler József							1	1
Anselmo d'Aosta							1	1
Zsedényi Szigrid							2	2
Thurzó Gábor							1	1
Dr. Zakar András							2	2
François de Sales							1	1
Összesen:	12	14	15	5	5	22	15	88

Az adatok tükrében elmondható, hogy a megjelent cikkek túlnyomórészt szervitáktól származnak, és ezen belül is a legaktívabb szerző Wimmer M. Anzelm volt, aki fordításokkal együtt 51 cikket írt, de feltehető, hogy a név nélkül megjelent cikkeket is ő írta, bár azok száma csekély. Szintén ő írta a legtöbb könyvet a szervitákról, ezért személyére később

visszatérek. Jelentős írója volt még a folyóiratnak P. Rác M. Bonaventúra, P. Pesze M. Imre, P. Sebestyén M. Jeromos is.

IV.7. A szerviták vezetői, ismertebb szerviták és hierarchiájuk

A szervita rend magyarországi vezetői a következő személyek voltak:

1911-1914	Leplae M. Marian
1914-1918	Casari M. József
1918-1921	Casari M. József
1921-1927	Leplae M. Marian
1927-1934	Casari M. József
1935-1941	Marchi M. Cyrill
1941-1947	Héder M. László
1947-1950	Ángyán M. Fülöp

P. Ángyán M. Fülöp 1904. augusztus 28-án, Sümegen született. A következő nap keresztelték a sümegi plébániatemplomban. A keresztségben a Sándor nevet kapta, a Fülöp nevet a rendbe lépésekor vette fel. Apja, Ángyán József kosárkötő mester 38 éves volt ekkor, Gyulakeszről származott. Anyja neve Szilágyi Mária /27 éves/, aki sümegi származású. Mindkét szülő r. katolikus volt.²⁸² 1913-ban bér málkozott Sümegen. A reáliskolát magántanulóként végezte el 1920-ban majd „Iparostanonc” iskolába járt, amit 1923-ban jó eredménnyel elvégzett. 1927. augusztus 14-én lépett a szervita rendbe. Ajánlólevelét Páter Kardos ferences rendi zárdafőnöktől kapta, aki ajánlásában megemlíti, hogy a helyi ferences harmadrendnek lelkes és aktív tagja és a közösség aligazgatói tisztségét is betöltötte.²⁸³ 1932-ben tette le az örökfogadalmát és lett teljes jogú szervita szerzetes. Felszentelése Rómában történt 1935. július 7. Az első ünnepélyes szentmiséjét 1936. július 26-án, Sümegen tartotta. 1947. május 16-án a magyar szervita káptalani ülésen Prior Provinciálisvá választották. Elődje Héder László Rector Provinciális levelét május utolsó hetében kapta kézhez a chicagói Szervita rendházban, ahol az ottani nagy misszió n vett részt. Az ottawai Mária-kongresszuson

²⁸² ERL. Általános iratok. Plébániai keresztelési anyakönyv II. kötet 225. lap 1094. évből 116. folyószám alatt /kivonat/.

²⁸³ ERL. Általános iratok. 570/1927 számú levél Eger, 1927. augusztus 9.

is részt vett ezen év június 17-én, jelmondatát is itt választotta. „Docere, quis est Christus...Tanítani, kicsoda Krisztus...” Hazajövet meglátogatta Rómát, ahol a pápa, XII. Pius szeptember 5-én délelőtt ¾ 11-kor fogadta. Szeptember 18-án ért haza és a pesti rendházban P. Hajdusik M. Tarzicius ünnepélyesen fogadta. Meglátogatta a rendházakat és első körlevelét 1947. október 11-én adta ki. Körlevele szerint a szeretet és az egymás segítése az elsődleges cél, a testvérek közötti szeretet rendbetétele és a háborús károk enyhítése. Már elődje, Héder László alatt megbomlott az egység a rend tagjai között, de ezt a válságot neki se sikerült megoldani, sőt a külső hatások miatt vezetése alatt ez csak elmérgesedett. Beszédeket mondott a Magyar Rádióban is, és könyvet írt Makkosmáriáról. Vezetésének kezdetén 46 fogadalmasa volt a rendnek.

1950-ben újraválasztottak, de még abban az évben meghalt Rómában, a magyar tartományt pedig feloszlatták. A feloszlatakor a rendtartománynak 41 fogadalmasa volt: 28 páter és 13 testvér.²⁸⁴

P. Wimmer M. Anzelm (1899-1965) történeti és lelkeségi író, 1899. november 10-én született Budapesten. A Budapest II. kerületi Rákóczi Kollégium lakója volt két évig és hat gimnáziumi évet végzett, mikor a rendbe belépett. 1915. augusztus 15-én írta alá édesapja, Wimmer Antal azt a nyilatkozatot, melyben hozzájárul, hogy fia laikus testvérként a rend tagjai közé álljon. A kollégium nevelője erős kétségeit fejezte ki belépése miatt, mert megbukott algebrából, és a javító vizsgája sem sikerült. Magatartását dicséri, de az édesapja ezen levél szerint nagyon nehezelt rá.²⁸⁵ A rendbe 1915-ben lépett, és Egerbe került, ahol ketten kezdték el az újonc évet. P. Convalle M. Tamás volt a házfőnök. Az orvosi igazolás bizonyossága szerint teljesen egészséges volt. 1916. november 8-án Casari javaslatára papjelölt novíciussá minősítették át. P. Peregrinus M. Pesci volt a magisztere. 1917. június 12-én feladott ajánlott levelet kapott Budapestről a hadkiegészítő parancsnokságtól. Valószínűsíthető, hogy nem kellett bevonulnia. (A személyéről fellelhető iratok hiányosak). Tanulmányait Firenzében fejezte be. Pappá szentelése 1922. május 21-én történt Firenzében, majd hazajött, és itthon tevékenykedett. Gyakran vezetett lelkigyakorlatokat, az egri rendház főnöke volt, és népmisziók vezetésében is a legaktívabb rendtagként tevékenykedett. Szerkesztette a rend folyóiratát, az Áve Máriát, és egyben a legaktívabb írójaként is ismerté vált, cikkeket is fordított. A rendnek legaktívabb írójaként ismerték meg, több mint fél tucat

²⁸⁴ M-KAT-ALM, 1988. 182. o.

²⁸⁵ A Rákóczi Kollégium (Budapest, II. kerület Heltai Ferenc utca 37.) igazgatójának levele a szervita tartományfőnöknek. Budapest, 1915. szeptember 3. In: ERL, Wimmer M. Anzelm személyi kartonja.

könyve jelent meg. 1947-ben szembekerült a tartományfőnökkel, P. Héder M. Lászlóval, ami aztán P. Ángyán M. Fülöp vezetése alatt szakításhoz vezetett. A rendből kitették. Egy megbízhatatlan újságcikk szerint a Magyar Rádiónál dolgozott, de ennek nincs nyoma a rádió archívumában. 1963-ban disszidált Ausztriába, és visszatért a rendbe. 1965. április 19-én halt meg Bécsben egy kórházban, de előtte Gutenbergben tevékenykedett az ottani szervita rendházban.

Főbb művei:

- Az izzó tűz embere, Laziosi Szent Peregrin élete. A szervita rendtartomány kiadása. Budapest, 1940.
- A hét szent rendalapító és műve. A szervita rendtartomány kiadása. Budapest, 1942.
- Benizi Szent Fülöp és kora. A Magyar Szervita Rendtartomány Kiadása. Budapest, 1943.
- Minden kézbe Bibliát. Budapest 1943.
- A Szent Szűz szolgálóleánya és az Eucharisztia. Falconieri Szent Julianna élete. Bp., 1939.
- Farkas Edith és életműve. Budapest, 1943.
- Az isteni Tűz világa. Korda, Bp. 1942.
- Szent Pál és nagy követője: Bangha Béla. Utunk 6 (1939-40) 10, 3-5
- A megváltás bölcsődala. 1939. Korda Rt.

Sok könyvnek szerkesztője, összeállítója is volt egyben, Írásait még ma is közlik, például: Tengernek Csillaga keresztény folyóirat 2005. január-február. X/1. szám Budapest, Pesti Ferencesek. Wimmer Anzelm: Jézus Szentséges Neve.

P. Marchi M. Cyrill, a Szervita-rend házfőnöke. 1885. november 7-én született Lucignano-ban (Olaszország). Tanulmányait Firenzében végezte. Pappá szentelése Egerben történt 1908-ban. Majd 1910-ben a budapesti rendházhoz került templomigazgatónak. 1922-30-ig az egri rendház főnöke és novíciusmestere volt, és 1932-ben máriaremetei rendház házfőnöke lett. Jelentős irodalmi munkásságot fejt ki. A katolikus egyesületi életben élénk szerepet vitt. Nevéhez fűződik a Szervita-nővérek magyarországi kongregációjának alapítása.²⁸⁶

²⁸⁶ HÁROM 1932. 615 o.

P. Héder M. László (keresztneve Sándor), OSM (Bp., 1908. október 4-én született Budapesten. Meghalt: Maria Luggauban, Ausztriában, 1982. október 10.) 1927-ben lépett a rendbe. A noviciátust Monte Bericóban (Itália), a teológiát Rómában végezte, ahol 1934. június 8-án pappá szentelték. 1935-ben Egerben tanít, 1938-ban Máriaremetén noviciusmester. 1939-ben meghívták Rómába morális tanárnak. 1941-ben tartományfőnökké választották. 1947-ben mint rendi tanácsos ismét Rómába ment, ahol tanár és gondnok is volt egyben. 1951-ben Benburg-ban (Írország) filozófiát tanított. 1955-ben a londoni rendházban élt. 1956-ban Düsseldorfban házfőnök. 1957-ben a firenzei Sette Santi internátus filozófia tanára. 1963-ban Montrealban a kanadai rendházak elöljárója. 1971-ben Innsbruckban, 1979-ben Forchtensteinben, 1981-ben Maria Luggauban élt haláláig.²⁸⁷

A rend hierarchiájának felépítése is gyakran változott. Amíg a magyar tartomány nem önállósult, az osztrákokkal közös tartományban a Prior Provincialist a Secretarius Provinciae (tartományi titkár) követte a rangsorban. Bár a folyamatábrán nem tüntetem fel, gyakran fordult elő, hogy a magyarországi vagy korábban a közös tartományból egy pátert a rendi tanácsba beválasztottak. Ilyenkor a páter Rómába ment, amíg megbízatása le nem járt. A tartományi hierarchiában szerepelt, és tisztségénél fogva a rendi titkár, később pedig a tartományfőnök társa után szerepeltették. A tartományfőnököt a rendtagok titkos szavazáson választották. A választás formáját a szervita nővérek is átvették, így annak formáját ott írom le. A szervita nővérek külön kongregációt alkottak, így csak lelki közösséget tartottak fenn a renddel, hierarchiájuk teljesen független volt a férfiágtól.

A rend egyházjogi helyzete:

„**Szerzet** az illetékes egyházi felsőbbstől, a megyés főpásztortól, vagy végleg a pápától jóváhagyott testület, melynek tagjai a testület szabályai szerint nyilvános (a testület elöljárója előtt) három fogadalmat (szegénység, tisztaság, engedelmesség) tesznek, akár örökös ez, akár ideiglenes, de az idő lejártával megújítandó, és közösen élve törekszenek az evangéliumi tökéletességre. (CIC. 488 K.)

Ahol tehát nem nyilvános, a testület képviselői előtt leteendő, hanem csak magán, Isten színe előtt leteendő fogadalmak vannak, vagy ahol csak egyik vagy másik fogadalom van, vagy fogadalom helyett csak eskü van, vagy ahol a közös élet hiányzik, az a társulat nem igazi szerzet.

²⁸⁷ MADARÁSZ 615 o.

Rend (ordo) az a testület, melyben ünnepélyes és örökös fogadalmat tesznek 3 évvel az egyszerű ideiglenes fogadalmak után, és szigorúbb pápai klauzúra alatt élnek. (CIC. 597. és a köv. Kánonok.)

Kongregáció az, melynek tagjai csak egyszerű, akár ideiglenes, akár bizonyos idő múlva örökös fogadalmakat tesznek és az enyhébb püspöki klauzúra alatt élnek.

Pápai jog alá tartozó szerzet az, amely az Apostoli Szentszéktől vagy már jóváhagyást vagy legalább dicséretet nyert: az a szerzet pedig, amely a megyés főpásztortól jóváhagyva római dicséretet még nem kapott, egyházmegyei jog alá tartozó szerzet, akár még csak egy, akár már több háza van és akár több egyházmegyében terjedt is el.”²⁸⁸

A szerviták férfi ága pápai jogú szerzetesrend vagyis ordo. Rövidítésük: OSM. vagyis Ordo Servorum Mariae. A magyarországi női ág Kongregáció volt.

„**A meghonosítás.** A régi rendeket jórészt maguk az Árpád-házi királyok és rokonaik telepítették hazánkba, és az állam részéről való bevezetésükre, jogi személyiségük külön elismerésére akkor nem gondolt senki sem. Az egyházjog szerint ez most sem szükséges.

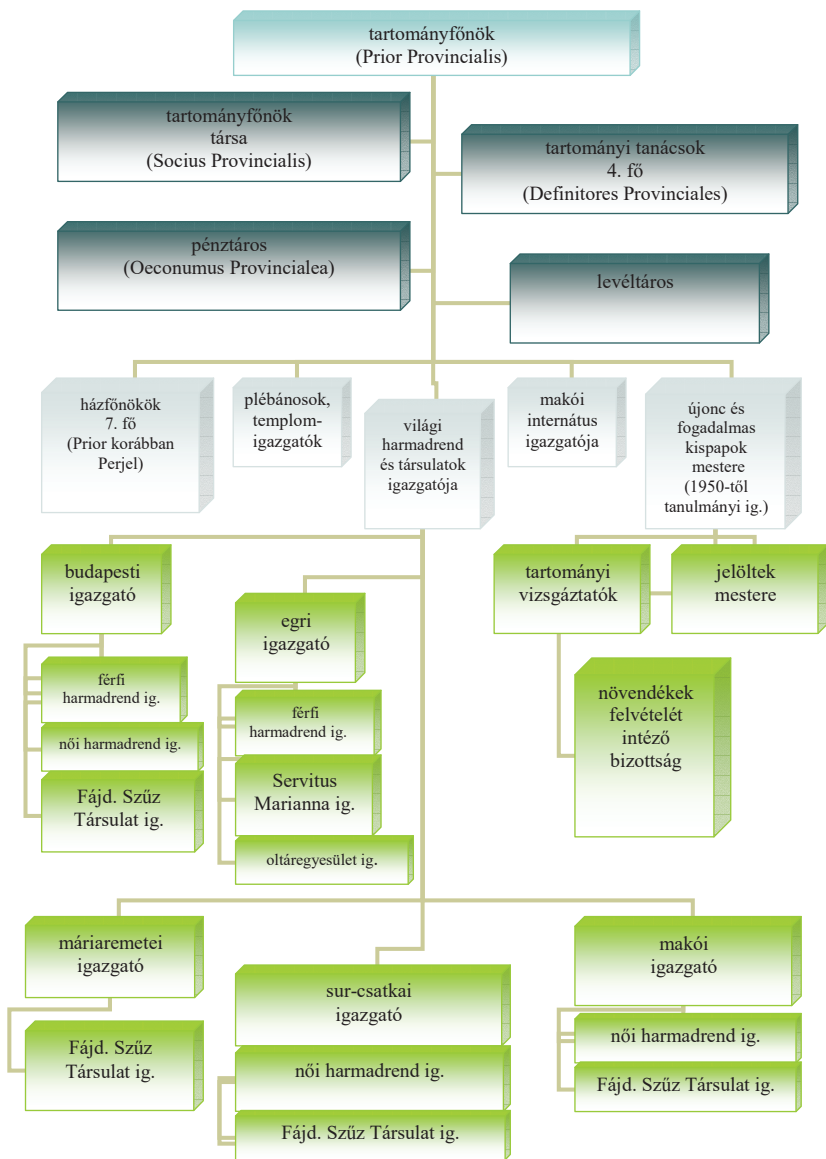
Később azonban, midőn hazánk több részre oszlott és lakossága több felekezetre, valamint a jezsuitákat Erdélyből kétszer is elűzték, illetve a kir. Magyarországon is a felkelések idején vagy elűzték, vagy zavarták őket, az 1687. évi XX. te., majd az 1715. évi LXXV. te. és az 1723. évi LXV. te. a bevett szerzetek közé sorozta birtokjoggal és az országgyűlésre is meghívták.

Az 1715. évi CII. tc. 1. §-a kamalduliakat, trinitáriusokat és a piaristákat is befogadta, de a 3. §. szerint új szerzet meghonosítása és új szerzetesrend létesítése nem történhetik királyi engedély nélkül. Ezután az 1723. évi XCVI. tc. a vörös csillagkeresztes ispotályos rendet, a kapucinusokat, irgalmasokat, **szervitákat**, a sarus és sarutlan karmelitákat, a pálosokat és az orsolyitákat Magyarországba és kapcsolt részeibe befogadta.”²⁸⁹

A király beavatkozhatott a rendek életébe a kegyúri jogra hivatkozva, de ezt 1920-ban eltörölték, a hatóságokat a szerzetek belső szervezete nem érdekli (90.893/1937. V. K. M. VII/1. sz.). A rend belső életét a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950. évi 34. számú törvényerejű rendeletének kihirdetéséig semmi nem akadályozta. A szerzetesek a tartományfőnökön kívül még a helyi megyéspüspököknek is alá voltak rendelve plébánosi vagy templomigazgatói minőségükben.

²⁸⁸ SCHERMANN 1943. 1-3. o.

²⁸⁹ Uo.: 4. o.

V. A harmadrend története és a szervita nővérek kongregációja

V.1. harmadrendi mozgalom

A szervita rend a ferences rendhez hasonlóan szintén rendelkezett harmadrendi mozgalommal. A harmadrend a XVII. században nagy mértékben hozzájárult a szervita rend megerősödéséhez, A magyarországi megtelepedés közvetlen előzménye is a szervita harmadrendi mozgalom. A női rendbe lépése előtt sokáig a harmadrend tagja volt Gonzaga Katalin Anna, Ferdinánd tiroli főherceg neje, s Anna császárnő anyja, a tiroli főhercegnő, aki megalapozta a szerviták németországi és magyarországi megtelepedését. A harmadrendi mozgalom nemcsak a szervitáknál, ferenceseknél, de a koldulórendek többségénél is elterjedt volt. Az elnevezés eredete: a férfiak szerzetesi rendje az első rend, a második a nővéreké, a harmadik a renddel lelkileg egy családot alkotó világiaké. A harmadrend tagjai többnyire családos emberek, akik fogadalommal is elkötelezik magukat az adott rend szolgálatában. A harmadrendi közösségek alapításait a római központba bejelentették, a rendi központi levéltárban sok adat maradt fenn, amiből Odír Dias rövid ismertetést közölt az olaszországi Cosmo 1992. 2.-számában, a 4. oldalon. A Cosmo a generális archívumban fellelhető adatokból a magyarországi és csehszlovákiai harmadrendek adatait közli. A felosztáskor e forrás szerint a harmadrendnek közel 1200 tagja volt hazánkban. A nagyobb közösségek a következők voltak: Mezőkövesd 350, Bolyok-Ózd 34, Borsodszentgyörgy 36, Arló 15, Járdánháza 36, Hangony-Domaháza 48, Feldebrő 5, Mikófalva 23, Bélapátfalva 10, Felsőszolca 80, Sajólad 39, Gesztet-Détér 40, Vatta-Harsány 42, Tard 27, Egyek (Etyek) 31, Törökszentmiklós 29, Eger 90, /ebből 40 férfi, 50 nő/ Budapest 110, /ebből 45 férfi, 55 nő/ Máriaremete 100, Sur-Csátka 50. Ezt a cikket P. Póka M. Elek – aki évtizedekig fogta össze a harmadrendet, a felosztás után az illegálisban is folytatta tevékenységét – kiegészítette és kibővítette az olaszországi Cosmo 1992. 2.-számában megjelentekkel. Publikálatlan gyűjtése fellelhető a rendi levéltárban Egerben, a hagyatékában. Írásában megerősíti, hogy a felsorolt helyeken működtek szervita harmadrendi csoportok, *„de azokon kívül legalább még ugyanannyi helyen, valamint magányos avagy egészen kevés létszámmal az ország területén számtalan helyen.”*²⁹⁰ A Cosmo szintén nem ír az ercsi harmadrendről (48 tag), melynek alapításáról fennmaradt a megyéspüspöki engedély és levélváltás, melyre még visszatérek.

²⁹⁰ ERL. P. Póka M. Elek két oldalas írása a hagyatékában a 26. számú gyűjtemény a harmadrendekről. Gyöngyös. 1992. március 17.

A harmadrend tagjainak kötelessége elsősorban a hithű katolikus élet megtartása. Ezen felül még sajátos szervita szellemű imákat, áhítatgyakorlatokat végeznek. Ezeknek imádkozása ajánlatos, de elmaradásuk még nem tekinthető súlyos bűnnek. Az imák közül naponta el kell mondani 12 Miatyánkot, Üdvözlégyet, Dicsőséget vagy pedig a teljes hétfájdalmú olvasót /szervita rózsafüzér/. A böjti fegyelem is megegyezik az Egyház által elrendelt böjti fegyelemmel, csak plusz egy napot kell még megtartani, ez a Fájdalmas Anya ünnepe /szeptember 15/ előtti nap. A mindennapi ruházat és viselkedés sem lehet kihívó. A harmadrendi tagok ünnepekkor jellegzetes ruhát viseltek, amivel kifejezték a rendhez való tartozásukat. A nőknek fehér fátvolt kellett viselniük a jelöltidőben, amit a fogadalomtétel után feketére cseréltek. A nagy alakú vállruha a skapuláré, bőrvő, a hétfájdalmas /szervita/ rózsafüzér és a rendi imakönyv volt legfontosabb kellékük. A skapulárét mindig viselni kell, de ez hétköznapiokon csak egy jelképes méretű kis szövettarabka, amit a nyakban a ruha alatt hordanak, a szövet első felét a Fájdalmas Anya képe díszíti. Ezt éjszaka is hordták a nyakukban a harmadrendi tagok. A skapuláré helyettesíthető skapuláré éremmel, amit szintén a nyakban viseltek. A skapulárét, ha elkopott, újjal pótolták.

A harmadrendbe lépőket a szervita rend megbízott tagja veszi fel,²⁹¹ előírt szertartás keretében, majd egy év elteltével fogadalomra bocsátja. A feltételek a következők: legalább 14. életév betöltése, példás keresztény élet, lelkiatyai ajánlás, házas ember esetén a házastárs beleegyezése. A felvétel után jön a próbaév majd az örökfogadalom, ami nem olyan szigorú, mint a szerzeteseknél. A tagok felvételi lapját a haláluk után a hozzátartozók elküldték az egri rendházba, ahol a Fájdalmas Anya nagybúcsúján külön is imádkoztak értük a szerzetesek és misét ajánlottak értük.

A harmadrendi mozgalom nehezen rekonstruálható az eredeti levelek hiányában, hiszen ezek a felosztásnál elkallódtak. Az azonban valószínűsíthető, hogy az 1910-es évek előtt nem volt elterjedt, pedig a rendalapítók is először egy „harmadrendi” csoportként kezdték, és a reformáció után is a harmadrendi mozgalom támasztotta fel a rendet Közép-Európában. P. Póka M. Elek visszaemlékezéseiben leírja, az 1940-44 közti időt Egerben töltötte, és az észak-magyarországi harmadrend vezetője volt. Járdánház, Vajács, Hangony, Dété, Gesztete, Vatta harmadrendje akkor szerveződött. Máriaremetén, Makón, Csatkán,

²⁹¹ A rendi káptalan 1928-tól mindig kijelölte a az illetékes pátert az adott rendházban, ez látogatta a harmadrendi csoportokat, és munkájáról beszámolt a harmadrend országos igazgatójának, aki a rend Rómában székelő harmadrendi igazgatója alá tartozott.

Törökszentmiklóson rögtön a letelepülés után, míg Budapesten /Szt. Anna/ 1947-ben szervezték meg a harmadrendet először férfiakkal.²⁹²

Bár az adatok zöme elveszett, a különböző rendtagok anyagaiban és a tartományi anyagban fellelhetők hivatalos levelezések, a harmadrendről igen sok megtudható. Például a tartományfőnöki gyűjteményben fellelhető egy kézzel írt levél az egri harmadrend tagjaitól 1930. február 28. dátummal, amelyben a kinevezendő főnök helyettes személyét firtatják. Ezen levél mellé még egy kézzel írott levél van csatolva. A címzés „Főtisztelendő Igazgató Atyánk” megszólítással arról tanúskodik, hogy már akkor volt a rend által a harmadrend koordinálására kinevezett igazgató.²⁹³

Szintén a tartományfőnöki gyűjteményben található a Budapesti Érseki Általános Helytartói Hivatal egyik engedélye, amit 1944. január 26-án küldtek P. Hédernek. A tartományfőnök január 23-án kérte a hivatalt, hogy buzgó férfiak csoportja bármikor, éjszakai imádásra templomukba szentségimádás céljából bebocsáttassanak. A hivatal ezt engedélyezte is, de azzal a megkötéssel, hogy a monstanciát kitenni nem szabad, és a ciboriumot is csak pap jelenlétében lehet az oltárra helyezni. A tabernákulum ajtaja is csak pap jelenlétében tartható nyitva. *„Ilyen keretekben a szentségimádás ügye a rendház hatáskörében elintézhető. A szentségimádás újságokban nem közölhető, röpcédulákkal, plakátokkal, gyűléseken vagy szószerűről nem hirdethető. Az érdeklődők csak magánérintkezéssel, a nyilvánosság kizárásával szerezhetnek az ájtatossághoz csatlakozó híveket.”*²⁹⁴

Bő fél év múlva a férfítársaság, ami feltehetően a szerveződő harmadrend alapja volt, kérvényt nyújtott be az érseki hivatalhoz. A kérvényt nem a tartományfőnök írta alá, ezért a hivatal felfigyelt e szerveződésre. A helynök pontos tájékoztatást kért az Engesztelő Társaság ájtatosságairól. Kérdései: Hányan vesznek részt az ájtatosságokon? Pontosan megtartják-e azokat? Képesek-e az aránylag hosszú imádás méltó végzésére? Biztosítva van-e a légótalmi rendelkezések betartása?²⁹⁵

Az említett hivatal levelet írt (392/1944) Héder László tartományfőnöknek, amelyben a helytartó atya Boczkó Kálmánnak, a Férfiak Engesztelő Társaságának beadványára

²⁹² Uo.

²⁹³ ERL. Általános iratok. Özv. Prohonka Emilia levele. Eger 1930. február 28.

²⁹⁴ ERL. Általános iratok. Budapesti Érseki Általános Helytartói Hivatalának levele P. Héder M. Lászlónak. Budapest, 1944. január 26.

²⁹⁵ ERL. Általános iratok. Budapesti Érseki Általános Helytartói Hivatalának levele P. Héder M. Lászlónak. Budapest, 1944. szeptember 4.

válaszol. A helytartó kéri a rendfőnök atyát a harmadrend aktívabb vezetésére, mert az „eléggé magára van hagyva.” Szintén megküldi a válaszelevelének másolatát.²⁹⁶

A Boczó Kálmán úrnak szóló levél is megtalálható, amelyet a Szervita tér 6. szám alá címzett Witz Béla budapesti érseki általános helytartó. A levél értelmében a közösség adorációját mélyebben és szélesebb körben szeretné terjeszteni és alkalmazni. A helynök azzal utasítja el a közösség igényét, hogy csak most lett kinevezve, és ezért elődjének engedélyét tudja csak megerősíteni. Nem zárkózik el a kéréstől, de a döntést csak egy év múlva hajlandó meghozni, ha a kérésüket újra előterjesztik.²⁹⁷

A helynökség szintén csatolja még a cinkotai plébános levelének másolatát, melyben a plébános kérdést intéz a szervita rendfőnökségnek. Van e tudomásuk arról, hogy a magukat szervita harmadrend szabályai szerint élő Engesztelő Testvéreknek nevezett egyének megkeresték a váci püspököt, hogy a Cinkotához tartózó Pejacevich-telepen engesztelő kápolnát és maguk számára otthont építsenek? A plébános kéri a rendfőnökséget a mozgalom figyelmeztetésére, mert még semmilyen egyházi jóváhagyást nem nyertek, és *„hozzá nem értő és arra nem alkalmas emberekről van szó. ...sohasem szabad rendes katolikus embernek valamit kezdeményezni a plébános tudta és beleegyezése nélkül. ...A püspök úrhoz intézett fölterjesztés sok udvariatlanságot és tudatlanságot árul el. Miután hátam mögött indították el az ügyet, nagyon kérem, szíveskedjék nekik megmondani, hogy hallani sem akarok többé tervükről, és ha még megjelenének a telepen akármilyen egyházi vonatkozású látogatással, azonnal a rendőrség közbelépését fogom velük szemben igénybe venni.”*²⁹⁸

Valószínűsíthető, hogy ez egy másik harmadrendi csoportszerveződés lehetett, hisz Rákosszentmihályon már ekkor működtek szervita nővérek, de elképzelhető, hogy a hatásukra indulhatott meg a szerveződés, amit a cinkotai plébános gyorsan elfojtott.

A katolikus egyházban minden világi szerveződést a helyileg illetékes plébánosnak kell elsőként bejelenteni, és tudta nélkül nem lehet a püspökhöz mint helyi ordináriushoz fordulni. Szigorú formai követelményei voltak a püspököknek vagy az egyházi főhatóságoknak küldendő leveleknek. A II. Vatikáni zsinat előtt az engedélyek olyan szigorúak voltak, hogy még egy egyházmegyes pap se ülhetett be a szomszéd egyházmegye templomának gyóntatószékébe gyóntatni, ha arra előtte nem kért írásos engedélyt az illetékes püspöktől vagy helynökétől. Ez akkor is igaz volt, ha a szomszéd falu már más egyházmegyéhez

²⁹⁶ ERL. Általános iratok. Budapesti Érseki Általános Helytartói Hivatalának 392. sz. levele P. Héder M. Lászlónak. Budapest, 1944. szeptember 26.

²⁹⁷ ERL. Általános iratok. Witz Béla budapesti érseki általános helytartó levelének másolata, amit Boczó Kálmánnak úrnak írt. Budapest, 1944. szeptember 26.

²⁹⁸ ERL. Általános iratok. Dr. Pulyan Béla plébános aláírt és lepecsételt levele a szervita házfőnökségnek /É.n./

tartozott. A szerzetespapok engedélyeit a rendfőnök intézte. Sok ilyen irányú kérelem és engedély maradt fenn a tartományfőnökök aktáiban. A harmadrendi közösségeket is a vezetés pontosan bejelentette, és működésüket a joghatóságot gyakorló megyéspüspökök jóváhagyta. P. Ángyán aktájában megtalálható az ercsi harmadrend alapításának levelezése. Az illetékes székesfehérvári püspök, Shvoy Lajos 1949. április 19-i keltezésű leiratában engedélyezte a szervita III. rend megalapítását.²⁹⁹ A tartományfőnök ezután ezt lejelentette a rendi generálisnak augusztus 29-én. A harmadrendiekkel a kapcsolattartást P. Viktorra bízta. Eredetileg október 30-án lett volna a beöltöztetés, de az oktatás és az engedélyezés elhúzódása miatt, valamint az október 1-jén megindult cukorgyár gyártási ideje miatt ezt elcsúsztták december 8-ra. Az asszonyok többsége ugyanis ott kapott munkát, és a képzésben nem tudtak volna részt venni. Az ercsi harmadrendieket Orbán György tanította és vezette.³⁰⁰

Az utolsó, 1950-ben megtartott káptalani nagygyűlésen megtartott választás körlevele szerint a harmadrendnek volt tartományi igazgatója P. Sebestyén M. Jeromos személyében. A harmadrendi igazgatók Budapesten, Egerben, Makón, Sur-Csatkán, Törökszentmiklóson tevékenykedtek. Budapesten külön volt igazgatójuk a nőeknek és külön a férfiaknak. Ezen kívül Makkosmária kivételével minden rendháznál találhatunk Fájdalmas Szűz Mária-Társulatot és Oltáregyesületet, amelyeket szintén papok vezettek, akik nem voltak azonosak a harmadrendi vezetőkkel.

A harmadrendet ma már világi rendnek nevezik, mert a harmadrend megnevezés degradálónak tűnt a világiakra nézve.

V.2. A mezőkövesdi közösség és a harmadrendi otthon

A harmadrendi csoportok közül a mezőkövesdinek volt a legnagyobb száma, és az ott lévő harmadrendnek a neve „Mária Rend”, ami egész népmozgalomnak nevezhető az akkor még falunak minősülő településen. A harmadrendet 1918-ban³⁰¹ alapította egy egri szervita atya, aki minden hónap második vasárnapján ott misézett, és a közösség ájtatosságait vezette. Mezőkövesd aktív katolikus település volt. Két templommal és az ötvenes évekig zárdaiskolával, a Jézus Szíve Népplányok rendházzal, ferences harmadrenddel és szervita

²⁹⁹ ERL. Általános iratok. Shvoy Lajos püspök 1126/1949 számú levelének másolata /hiv. sz. 32/1949/ P. Székesfehérvár 1949, április 19.

³⁰⁰ ERL. Általános iratok. Orbán György levele P. Ángyán M. Fülöpnek. Ercsi 1949. október 20.

³⁰¹ J.S.Z.P. Hit, Remény, Szeretet 1998. decemberi számának 4. oldala a szervita harmadrend ottani működését foglalja össze, és ezen információ szerint a harmadrend 1915-ben alapították. P. Póka M. Elek szerint 1918, de a pontos évszámról nincs írásos adat, mert a pesti levéltár anyagát megsemmisítették, az egerben meg nincs adat.

harmadrendi otthonnal is rendelkezett.³⁰² A mezőkövesdi Jézus Szíve Plébánia ifjúsági hittanosaik időszakos kiadványa: Hit, Remény, Szeretet 1998. decemberi számának 4. oldala a szervita harmadrend ottani működését foglalja össze, Ezen információ szerint a harmadrend első vezetője Kada Bori néni volt. A vezetőség egy titkárnőből, egy újoncmesternőből, pénztárosból és négy tanácsosból állt. Az ügyeket a vezetőség együtt végezte. A vezetőség vette meg a Csizmaz-féle házat, és alakította át kápolnává. Az egeri szervita atya itt öltöztette be az újoncokat, a fogadalomtétel is itt történt.³⁰³ A Mária Rendnek 1938 óta így saját otthona is volt, a Mária Otthon. Az épület adatai a következők: hossza 20 méter, szélessége 7 méter, magassága 4 méter. A kápolna belső adatai: 14,6 méter hosszú, 6 méter széles és 3,5 méter magas. Ezenkívül volt még egy 4x4-es szoba, egy előszoba és egy főzőfülke. Az államosítás előtt teljesen fel volt szerelve a kápolna liturgikus tárgyakkal, misekönyvekkel és miseruhákkal.³⁰⁴ Az oltár gazdagon díszített volt, a szentségimádás minden eszköze megvolt /monstrancia/. A mezőkövesdi közösségről az Áve Mária, a rend folyóirata negyedik évfolyama is beszámolt több cikkben. Az első szám 31. oldalán kiemelik, hogy külön lelkigyakorlatuk van az ottani harmadrendieknek, amit Póka atya tart, és szépen gyarapodnak. A következő, második számban már arról számolnak be, hogy a rend székházának nagytermében alig fértek el, mert 250-en voltak, és három napos volt a lelkigyakorlat. Ekkor ünnepelték fennállásuk 25 éves jubileumát, melynek alkalmából Csepela apátplébános is beszédet mondott, majd P. Póka M. Elek vezette a beöltöztési és fogadalomtételi szertartást. Mivel a harmadrend hivatalosan nem volt szerzet, mert tagjai világi személyek, a mezőkövesdi közösség még az 1950-es feloszlás után is növekedett. A kommunista vezetés oda nem figyelése következtében véletlenül oda helyezték 1953-55 között P. Póka M. Eleket, aki lelkileg gondolni tudta a közösséget. A létszám 400 fölé emelkedett. Az állami hatóságok persze hamar észrevették, hogy a hitélet virágzik. Elek atyát elhelyezték, az Otthont meg 1955-ben elvették, de csak 1963-ban államosították. A városban működött még P. Kovács M. Ciprián szervita atya, aki Elek atya távozása után gondozta a híveket. Ott is halt meg, sírja a mezőkövesdi temetőben van. A harmadrendet mégsem sikerült teljesen felszámolni. P. Jeromos félig illegálisan látogatta a közösséget. A legnagyobb nyomás alatt a beöltöztések és fogadalomtételek Egerben történtek. P. Jeromos halála után a már nyugdíjas Elek atya tért vissza hozzájuk, aki Gyöngyösről minden hónap második

³⁰² MÚ. V. évfolyam 14. szám. 1992. szeptember 3. 6. o.

³⁰³ J. SZ.P. 1998. decemberi számának 4. o.

³⁰⁴ ERL. P. Póka M. Elek két oldalas írása a hagyatékában a 26. számú gyűjtemény a harmadrendekről. Gyöngyös. 1992. március 17.

vasárnapján járt oda; a főplébánia hittantermében tartották az összejöveteleket. A tagok minden hónap első vasárnapján hol az egyik, hol a másik templomban szentségimádást végeztek, toborozták az új tagokat. 1990-ig közel 80 új taggal gyarapodtak, de a kiöregedés következtében a létszámuk 200 körülire apadt. Ma már többnyire csak nőkből áll. Az otthonukat rettenetesen leromlott állapotban kapták vissza 1991. szeptember 18-án. A helyi harmadrendi tagok áldozatvállalásával sikerült az otthonot felújítani, és 1992. július 12-én vasárnap délután 3 órakor újra felszentelték. A harmadrendi élet itt még mindig aktív és ápolják a hagyományokat. Ezen közösségen kívül is működtek még harmadrendi csoportok az 1950-es feloszlás után hazánkban. A belvárosi szervita templomban is létezett a csoport folyamatosan az elmúlt rendszerben is. Ezen csoportok ellenőrzése és üldözése amúgy is költséges lett volna, illetve a rendszerre kevésbé veszélyesnek minősítették őket.

V.3. A szervita nővérek kongregációja

Az ősi szervita rend női ágát **1332**-ben ***Falconieri Szent Julianna (†1341)*** alapította. Pápai jóváhagyást **1424**-ben kapott. A férfiak rendje mellett hamar kialakult azoknak a nőknek a köre, akik a rend szellemiségével azonosultak. „Három kategória alakult ki: a szemlélődők, a mantelláták és a világban élők ága. ... A rendhez kapcsolódó – reclusák³⁰⁵ – Benizi Szent Fülöp által megtérített nők Portaria (Terni) remeteségében éltek. Ebből később szabályos közösség alakult ki. Az első monostor mégis Sienában jött létre 1332-ben. ... Az apácák története még nincs feldolgozva. Hozzávetőlegesen 75 kolostoruk lehetett, ebből 61 Itáliában. ... Az apácákról alig maradtak fenn feljegyzések, legendája csak Lucia da Bagolino bresciai apácának (†1524 k) keletkezett.³⁰⁶ A szervita apácák sohasem telepedtek le hazánkban. A Katolikus Magyarország II. kötetében 1902-ben azt írják a szervitákról: „a szervita apácák a következő országokban működnek: Olaszország 13. Franciaország 2. Angliában 2. Spanyolországban 2. Bajorországban 1. Tirolban 1.” Tehát 21 zárdájuk volt ekkortájt. A szervita nővérek magyarországi alapítása nagyon nehezen érthető. A források arról tanúskodnak, hogy a mezőkövesdi harmadrendből nőtt ki a szervita nővérek kongregációja. Ennek kicsit ellentmond Wimmer M. Anzelm cikke az Áve Mária hasábjain. Ezen információ szerint: „A magyar szervita nővérek eredetüket a Budapest-belvárosi szervita

³⁰⁵ Reclusus: Az aszketikus, vezeklő élet egyik sajátos formája. Minden lakott területről távol, teljes magányban folytatott élet, illetve szűk helyre bezárt örökös clausura. Lásd még: Puskely Mária A keresztény szerzetesség történeti fogalomtára Kairosz Kiadó, 2006 583-586. o.

³⁰⁶ PUSKELY 1998. 23. o.

harmadrendnek köszönhetik. A harmadrend szellemének a befolyása egyesekben felindította a tökéletes szerzetesi élet után való vágyat, amely a budapesti harmadrendi közösségben mindig hatásosabban nyilatkozott meg. A harmadrend vezetője P. Marchi Cyrill nagy megértéssel támogatta ezt az irányzatot, és csak az alkalmas időpontra várt, hogy a kérdést a szervita rend szellemének megfelelően és minden igényt kielégítően oldhassa meg.

A világháború befejezése után, midőn Magyarország a különböző forradalmaknak lett az áldozata, elérkezett az az időpont, melyben a harmadrend nagy terveit meg lehetett valósítani. A forradalmak lezajlása után olyan állapotok uralkodtak mindenütt, amelyeket eltűrni a lelkek érdekében többé nem lehetett. ... Azok a harmadrendiek, akiknek a legfőbb vágya a szerzetesi élet volt, közös életet kezdtek, és apostoli munkásságukat a budai-városmajori kisegítő templom negyede lakosságának szentelték a legnagyobb eredménnyel.

Ez a kis, városmajori közösség volt a Szervita Nővérek magyarországi kongregációjának a kezdete. P. Marchi hosszú ideig tette próbára a nővéreket, és az alapítás egyházi jóváhagyásához szükséges lépéseket csak akkor tette meg, amikor teljesen meg volt győződve arról, hogy az ő szellemük megfelel a szervita rend hagyományainak és az alapítandó női rend a jövőben is kifogástalanul meg fogja állni a helyét. ... A Szervita Nővérek alapítása is nehézségekbe ütközött, és nem kevesen voltak azok, akik a keletkező rendet életképtelennek és feleslegesnek is találták és így mindent megtettek, hogy az alapítást megakadályozzák. ... Az akkori általános rendfőnök, P. Tadanelli nagy megértéssel karolta fel az alapítási tervet, és ellentmondásokat figyelembe se véve, megadta 1922 augusztusában az alapítási engedélyt. Ehhez a váci megyéspüspök, dr. Hanauer Á. István is hozzájárult és így a nagy megpróbáltatások után mégis sikerült a tervet megvalósítani.”³⁰⁷ Az egyházi elismerés után a Szervita Nővérek magyarországi kongregációja szabadon fejlődhetett. Az újoncház megtelt, és a rend egyik házat a másik után alapította. A nővérek nagyon ügyesen alkalmazkodtak az adott körülményekhez, és a kor igényeinek megfelelően azt a szociális szolgálatot választották, amely a legszükségesebb volt: szegény, elhagyatott gyermekeknek nyújtottak szeretetteljes otthont, és a züllés veszélyének kitett fiatal lányokat nevelték.³⁰⁸

Az Esztergomi Főegyházmegyei Levéltár forrásai szerint viszont az rekonstruálható, hogy a magyar kongregáció létrehozása az olasz származású Marchi M. Cirill (1885-1956) szervita pap és Baitz M. Erzsébet nevéhez fűződik. Ez még egybe is vág az előzőekkel, viszont az esztergomi érseki levéltárban fennmaradt hivatalos levélváltás szerint a női közösség

³⁰⁷ Wimmer Anzelm: A szervita szerzetesnők és a kettős Szentév In: ÁM 1évf. 2.sz. 82-83. o.

³⁰⁸ U.o. 83. o.

letelepedése Budapestre az egyházmegyei hatósággal történő levélváltásokkal kezdődött. A későbbi kongregáció ekkor még mint harmadrendi csoport kezdett szerzetesi közösséggé fejlődni. A fővárosba jövetel előtt a közösség már szerveződött Mezőkövesden, ahol hivatalosan még nem voltak szerzetesnővérek, de már szerzetesi közösségként éltek. A budapesti letelepedéssel kapcsolatban a budapesti érseki általános helytartó 1922. január 20-án az 57. számú levelében tájékoztatta a hercegprímást a női szervita rend letelepedési szándékáról. Az ügyhöz tartozó iratokat szintén csatolták. A nővérek papi igazgatója P. Pesci M. Peregrin, aki viszont Egerben tartózkodott, így a helytartó a pesti szervita atyákkal és a főnöknővel tudott tárgyalni. A beszámoló szerint „*a női szervita rendnek eddig hazánkban csak Mezőkövesden volt háza, ahol óvodát, szabászati iskolát és gyermekotthont tart fenn. Múlt év őszén néhány szervita apáca a Rókus kórházban tanulta a betegápolást. Ekkor a szervita apácák főnöknője megjelent előttem, s kérte, hogy tegyem lehetővé, hogy valamely gyermeknevelő intézetben nyerhessenek elhelyezést Budapesten. Minthogy tudtam, hogy a Klotild szeretetházban kerestek ilyen szerzetesnőket, ezt a nevelőintézetet ajánlottam nekik s megengedtem, hogy ott megtelepedjenek. A Klotild szeretetház Egyesület Elnökségével meg tudtam állapodni s így f. hó 14-én 6 nővér – köztük a főnöknő – bevonult a nevezett intézetbe, ahol egyelőre csak a tanítási időn kívül foglalkozhatnak a gyermekek nevelésével, minthogy tanítónői oklevéllel nem rendelkeznek még s így a rendszeres tanítást nem vállalhatják. Főcéljuk: gyermeknevelés s gyermekápolás.*”³⁰⁹ Szintén ezen levél tájékoztat arról, hogy a közösség főnöknője Budapesten szeretné berendezni a noviciátust, hogy kongregációja terjedését előmozdítsa. A kongregáció érdekében országos gyűjtés engedélyezését a helynök megengedhetőnek tartja és javasolja.

A szervita nővérek közössége annyira fiatal, hogy a legtöbb rendtörténet még nem is tudott írni róluk. A két történet azért tér el egymástól, mert két águk is kezdett terjedni. Ezt jól megmagyarázza Dr. Schermann Egyed egyik munkájában: „*A Szervita Rendi Nővéreknél (Szűz Mária szolgálói) két águk kezdett terjedni nálunk, de Hanauer váci püspök 1922-ben egyesítette őket.*”³¹⁰

³⁰⁹ EPL. 3968. sz. irat. 57. sz. levél. Dr. Mészáros János budapesti érseki ált. helytartó beszámoló levele. 1922. január 20.

³¹⁰ SCHERMANN 1943. 31. o.

Az alapítás **1922. aug.23-án** Benizi Szt. Fülöp ünnepén történt Rákosszentmihályon. Egyházi jóváhagyást **1924. november 8-án** dr. Hanauer István váci megyéspüspök adta meg.³¹¹ Az új kongregáció 1925. január 12-én tagja lett a nagy szervita rendi közösségnek, ami jelenleg 7 olasz és 1 indiai alapítású szervita kongregációt foglal magába. „A nővérek Rákosszentmihályon elemi iskolát és internátust, Feldebrőn óvodát és elemi, Budapesten a Nefelejcs utcában óvodát és napközi otthont, Kondoroson és Győrött óvodát és elemi vezettek. Kőszegen saját házukban tartottak fenn óvodát és napközi otthont; itt állami intézetben élő árvákkal is foglalkoztak. 1950-ben (a felosztatás évében) a magyar szervita nővérek száma 110 volt, és 18 helységben működtek” Létszámuk 1997-ben 31 nővér.³¹² Szociális otthonokban idős embereket gondoztak, plébániákon különféle munkákat végeztek, például kántorság, házvezetés.

Az egri rendi archívumban fellelhető levélváltás igen csekély, mert a nővérek teljesen függetlenek voltak a rend férfi ágától. Csak akkor keletkezett itt is irat, ha a nővérek ügyében megkeresés érte a rendet, vagy a nővérek fordultak kéréssel a szervita atyákhoz. A legrégebbi levél egy keltezetlen, kézzel írt informális kérdéssor, melynek nyomtatott fejlécében a következő olvasható: *M. Kir. Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium I. Ügyosztályának Főnöke*; 131/XIV számmal van ellátva. Az aláírás olvashatatlan.³¹³ Ezen megkeresés egy tájékoztatás kérése a szervita nővérekkel kapcsolatban. „Tisztelettel kérem, szíveskedjék engem felvilágosítani, hogy a szervita rendi apácák (Sorores Congr. Servarum B. M. V.) kongregációját :

1. Ki és mikor alapította?
2. Mikor és hol telepedtek le Magyarországon?
3. Van-e még a visegrádi gyermekotthonon kívül más házuk is?”

A tartományfőnök 1929. február 14-én azonnal Baitz Erzsébethez fordult, és sürgetve kérte: „Szíveskedjék lehetőleg legrövidebb időn belül fentnevezett kérdésekre vonatkozólag pontos adatokat írásban hozzám eljuttatni.”³¹⁴ A főnöknő már másnap egy kézzel írt levélben válaszolt. Ezen összegzés szerint Dr. Hanauer István váci megyéspüspök 1922. június 16-án adta meg a kongregációnak az ideiglenes jóváhagyást. A véglegeset 1924. mindenszentek nyolcadán kapták meg. 1925. január 12-én lett a szervita rend generálisa által az új alapítás

³¹¹ KULHANEK, 1989. 3. o.

³¹² PUSKELY, 1998. 1225. o.

³¹³ BERESZTÓCZY 1947. A válaszlevél Madarász Istvánnak van címezve 1929. február 16-án. A levélre elsőként február 14-én reagáltak, tehát az előtte lévő napon készült. Madarászon kívül az I. ügyosztály tagjai voltak: Jalsovszky Jenő, Ignác László, Hoór Károly, Jantsits Tibor, Angeli Róbert, Sántha Gábor, Kisfaludy Kálmán.

³¹⁴ ERL nővérek dosszié 132/1929. iktatási számú levél Baitz M. Erzsébet, a szervita rendi apácák kongregációjának főnöke részére P. Casari M. József aláírásával. Budapest, 1929. február 14.

befogadva. Hivatalosan 1921. október 6-án **Rákospalotán** az átmeneti leányotthon vezetését vették át, (ez volt tehát az első rendházuk még mindenféle egyházi elismerés nélkül). **Visegrádon** kívül **Rákosszentmihályon** saját házukban volt a noviciátus, ahol óvodával egybekötött napközi otthont vezettek. Megállapítható tehát, hogy 1929-ben a nővérek már három helyen működtek. P. Casari M. József a válaszlévlé keltezése utáni napon (1929. február 16) már meg is írta válaszát Dr. Madarász István apát, miniszteri tanácsos, az I. ügyosztály vezetőjének címezve.

Az esztergomi sematizmusok szerint a szervita nővérek visegrádi 'Mária Oltalma' gyermekotthonban 1927-től 32-ig működtek. Az itt szolgáló nővérek száma 5 fő volt. A fent említett három rendházon kívül azonban az egyházmegyei sematizmusok feltüntetik még a **mezőkövesdi** rendházat 1922-től 3, majd 1924-től 6 fővel, melyből 2 nővér (sorores) és 4 jelölt (candidata). 1931-től már nincs itt jelölt, csak három nővér. Szintén nem szerepel Baitz M. Erzsébet felsorolásában a **Budapest, Klotild szeretetház** (I. Budakeszi út 8.); 1932-től Budapest, VII. kerület Nefelejts utca 65. Az 1927-es egyházmegyei sematizmus szerint 5, az 1932 szerint 9 nővér működött ezen a helyen. 1941-ben 21 nővére volt a rendháznak. Ezen adatok szerint a két ág 1931 táján egyesült. A legnagyobb létszámmal a Rákosszentmihályon működő (Hortus parvulorum et Noviciatus - Károly király út 182.) rendház rendelkezett. 1925-ben 12 fő, 1931-ben 29-fő, 1943-ban 28 fő, melyből 9 nővér, 16 novícia és 3 jelölt.

Az általános főnöknő 1931. június 6-án azzal a kéréssel fordult a tartományfőnökhöz, hogy le szeretnének telepedni Máriaremetén is. Szóban már egyeztetett a megyéspüspökkel, aki azt kérte, hogy a rend tartományfőnöke is írjon egy ajánlást. P. Cyrill egy megfelelő házat is talált a környéken. A telek 200 négyszögöl, a ház áll egy üveg verandából, 3 szobából, 1 előszobából, 1 konyhából, 1 mosókonyhából és pincéből. A vételár 11. 000 pengő.³¹⁵ P. Casari M. József válaszában a letelepedést támogatja, de felhívja a figyelmet arra: „Ami azonban a letelepedési hely alkalmasságát, az ottani rendháztól való kellő távolságára, az említett ház vételárára vonatkozik, mind e fölött dönteni egyedül az egyházmegyei hatóság hivatott, melytől teljesen függenek a kedves nővérek.”³¹⁶

A szakértői jelentés és a Máriaremetei rendház ajánlása után 1931. június 16-án írta meg a tartományfőnök az ajánlását a székesfehérvári megyéspüspöknek. Levelében kitért arra, hogy az ingatlan vételáráról értékbecsült kérdezett meg, és a máriaremetei rendház összes rendtagja egyetért a letelepedésükkel.

³¹⁵ ERL nővérek karton. 458/31. XIV. érkezett iktatási számú levél a tartományfőnöknek Baitz M. Erzsébettől. Rákosszentmihály 1931. VI. 6.

³¹⁶ ERL. Nővérek karton 460/31. XIV. P. Casari M. József válaszelevele. Budapest, 1931. június 8.

A szervita nővérekről történelmi szakfolyóiratokban nem publikáltak. A rendi folyóiratban, az Áve Máriában tudósítottak a nővérek életéről is. Az első évfolyam (1938) negyedik számában beszámolnak a szervita nővéreknél tartott szoborszentelésről, amely november 20-án volt. „E napon ünnepelte fényes keretek között a magyar szervita nővérek kongregációja Baitz M. Erzsébet alapító főnöknő tízéves fogadalmi jubileumát. A budapest-erzsébetvárosi anyaház kertjében egy művészi értékű 'Patrona Hungariae' szobrot lepleztek le az ünnepelt tiszteletére.”³¹⁷

A nővérekről a következő tudósítás a hetedik évfolyam (1944) utolsó, negyedik számában történt. A szervita nővérek budapesti anyaházát szeptemberben, a Fájdalmas Anya ünnepén litelálát érte. Az óvóhelyen tartózkodó nővérek szerencsésen megmenekültek. Arra kéri a híveket, hogy a súlyosan megrongálódott épület újjáépítésében segítsenek.³¹⁸

A nővérek életét jól rekonstruálhatjuk konstitúciójuk alapján, ami betekintést ad a mindennapi élet és a működés rendjébe, ezért a legfontosabb információkat összefoglalva ártírtam, a fontosabb részeket idézem:

I. fejezet. A kongregáció célja

1. „Első és főcélja Szűz Mária szolgálóleányainak – a Szervita Nővéreknek – Isten dicsőségét hirdetni, és a szerzetesi hármass fogadalom / szegénység, tisztaság és engedelmesség /, valamint a szabályok és konstitúciók megtartása által a keresztény tökéletességet elérni.”³¹⁹
2. „Második célja a Hét szent rendalapítónk, valamint Benizi Szent Fülöp és Falconieri Szent Julianna szándéka szerint, a boldogságos szűz Mária kiváltságait dicsőíteni; - különösen a Szervita Rend szellemében az emberiséget a Fájdalmas Szűzanya szenvedéseinek méltatására, a kereszt alatt gyötrődő lelkének megértésére, lelki kincseinek értékelésére és reánk való kiömlésztésére tanítani és társadalmilag nevelni.”³²⁰
3. „A kongregáció ezen célját teljesíteni igyekszik azáltal, hogy
 - A./ az ifjúságot – elsősorban az elhagyott gyermekeket és züllés veszélyének kitett fiatalokú leányokat a szent vallásban oktatja és szent vallásunk szellemében neveli;

³¹⁷ ÁM. 1 (1938) 4. szám Budapest, 1938. 189-190. o.

³¹⁸ ÁM. 7 (1944) 4. szám Budapest, 1944. 107. o.

³¹⁹ SZŰZMÁRIASZOLG1940. 1. o.

³²⁰ Uo.: 1. o.

- B./ A szegény és elhagyatott családokat, valamint a testi- lelki szenvedőket a megfelelő eszközökkel segíti, vigasztalja és gyámolítja;
- C./ a Szervita női harmadrendet és a Fájdalmas Szűz Mária Társulatot vezeti, fiatal leányok részére vasárnapi összejöveteleket tart;
- D./ napközi otthonokat, menhelyeket, árvaházakat, javítóintézeteket és hasonló intézeteket létesít és ilyenek vezetését elvállalja.”³²¹

II. fejezet. A szerzetesi ruha

Hasonló a férfiak ruházatához, kiegészítve egy fátyollal. A jelöltek ruhája egyszerűbb. A rendi ruhát állandóan viselik, kivéve lefekvéskor, amikor a kis skapulárét kell csak hordani. Az ideiglenes fogadalomtételnél a nővérek feszülettel ékesített ezüst gyűrűt, örökfogadalomnál pedig ugyanilyen arany gyűrűt kapnak.³²²

III. fejezet. A kongregáció tagjai

A nővérek mind „egy és ugyanazon osztályba tartoznak”

„8./ a nővérek rangfokozata a következő: a./ általános főnöknő; b./ volt általános főnöknő, választásuk ideje szerint; c./ első, második, harmadik, negyedik tanácsos /általános assistens/ d./ általános titkárnő; e./ általános gondnoknő; f./ helyi házfőnöknő; g./ vendég házfőnöknő, a házak alapításának ideje szerint; h./ örökfogadalmas nővérek, ideiglenes fogadalmas nővérek (első fogadalmuk időrendje szerint) ; i./ novíciák, beöltözésük sorrendje szerint; j./ jelöltek, a felvétel ideje szerint. – 9./ E sorrend szerint foglalnak helyet az ebédlőben, káptalanban, kórusban és körmenetben.”³²³

IV. fejezet. A jelentkezők felvétele

10./ „A jelölnőket az általános főnöknő veszi fel.”³²⁴ A jelentkezőnek római katolikusnak kell lenni, és minden törvényes akadálytól mentesnek. 12./ Érvénytelen annak a felvétele a noviciátusba:

- a./ akinek annyi adóssága van, hogy nem bírja megfizetni;
- b./ aki számadással tartozik, vagy oly világi ügyekbe van keveredve, melyek a szerzetnek prejeket, vagy kellemetlenségeket okozhatnak;

³²¹ SZŰZMÁRIASZOLG1940. 2. o.

³²² U.o.: 4. o.

³²³ U.o.: 5. o.

³²⁴ U.o.: 5. o.

c./ aki mint gyermek, súlyos szükségset szenvedő atyját, anyját, nagyatyját, vagy nagyanyját támogatni köteles, vagy mint anya, ellátásra és nevelésre szoruló gyermekeit el nem hagyhatja;

d./ aki katolikus ugyan, de nem római szertartású katolikus, hacsak a keleti egyház ügyei fölél állított szent Kongregáció írásbeli engedélyt nem adott neki.³²⁵

14./ A felvételhez szükséges feltételek: a./ a 30-ik életévét nem haladhatja meg; b./ törvényes, vagy törvényesített származás; c./ egészséges, rendes, ép testalkat; d./ jó hírnév; e./ hajadon állapot;

15./ Az a./ és e./ feltétel alól az általános főnöknő – tanácsának meghallgatásával - indokolt esetben adhat felmentést.

16./ A felvételhez szükséges okmányok a következők: a./ keresztleél és születési anyakönyvi kivonat; b./ bérmlási bizonyítvány; c./ erkölcsi bizonyítvány, melyet a püspöki hivatal, vagy plébános, vagy, ha ez nem lehetséges, más egyházi személy állít ki.;

d./ hajadon állapotról szóló bizonyítvány – kivéve, ha a Kongregációnak ezen állapotról biztos tudomása van; e./ orvosi bizonyítvány; f./ iskolai bizonyítvány; g./ sajátkezű írásbeli kérvény, rövid életrajzzal; h./ szülők házasságlevele /egyházi, polgári/

i./ szülők írásbeli beleegyezése, melyben egyúttal arról nyilatkoznak, hogy anyagi támogatásra nem szorulnak.

17./ Az általános főnöknőnek kötelessége ezenfelül, hogy a jelöltnő természetét és erkölceit illetőleg alaposan tájékozádjék.”³²⁶

Tartózkodni kell a más rendekben jelölt vagy novícia évet töltött jelöltek felvételétől, és ezekről informálódni kell, de azt titkosan kell kezelni. Ha másik rendhez vagy kongregációhoz tartozó fogadalmas nővér kíván átjelentkezni, a volt tartományfőnöknőtől kapott bizonyítványon kívül, római szentszéki engedély is szükséges.

V. fejezet. Jelöltség /Probandatus/ A jelöltidő hat hónap, amit az általános főnöknő még maximum hat hónappal meghosszabbíthat, és a jelöltidőt bármelyik házban el lehet kezdeni, de legalább négy hónapot az újoncházban kell letölteni egy fogadalmas jelölmesternő nővér felügyelete alatt. A jelölt bármikor távozzhat, vagy elküldhetik indoklás nélkül. A jelölt mikor felvétetik, mindent, amit magával hozott, be kell írni az e célra szolgáló könyvbe, és a jegyzéket a jelöltnő aláírja, és távozásakor minden holmiját visszakapja. A tanulásra kirendelt jelöltnők az előre lefizetett ellátási díj maradékát is visszakapják. A jelölt nyilatkozatot ír alá

³²⁵ SZÜZMÁRIASZOLG1940. 6-7. o.

³²⁶ U.o.: 7-8. o.

melynek értelmében a kongregáció rendelkezésére bocsátja szolgálatait és kilépés vagy elbocsátás esetén nem kíván kárpótlást. „Mielőtt a jelölt a noviciátusba lép, a kongregációnak adjon át, vagy a világi hatóság előtt hatályos módon helyezzen biztonságba kettőszáz aranypengő hozományt.”³²⁷

Ez alól lehet felmentést kérni. Ezen összesen felül azon jelölteknek, akiket tanítónak képeznek ki, meg kell egyezni a tanulás ideje alatt általuk fizetendő fenntartási összegre nézve. A jelöltidő harmadik hónapjában, az újoncház örökfogadalmas nővérei titkosan szavaznak a jelölt alkalmasságáról, de ezen szavazatuk csak véleményező értékű. Ezen szavazatok alapján az általános főnöknő a tanácsosaival közösen hozza meg a döntést, hogy a noviciátust elkezdheti-e a jelölt, vagy meghosszabbítják azt, illetve az elküldés mellett döntenek. A beöltöztést nyolc napos lelkigyakorlat, püspöki kánoni vizsgálat és általános életgyónás előzi meg.³²⁸ A noviciátust a beöltöztéstől számították, ami a Szervita-Rend Sztartási Könyve szerint történik, és egy teljes évig tart. Ehhez adódik még egy nap, ha nem volt megszakítva például betegség miatt. Ha a távolmaradás az újoncházról akár megszakításokkal is hosszabb, mint harminc nap, akkor a noviciátust újra kell kezdeni. A noviciátus is maximálisan hat hónappal meghosszabbítható. A novíciák az újoncmesternő és segítője alá tartoznak, az elkülönített noviciátusban laknak előljárójukkal együtt. Ide az általános főnöknőn kívül csak az léphet be, akinek az újoncmesternő engedélyt ad. A noviciátus alatt a novíciák állandó szellemi és lelki képzésben részesülnek. A szülőkön kívül nem beszélhetnek senkivel előljárójuk felügyelete nélkül.³²⁹

Az első ideiglenes fogadalomtételkor legalább a 16. életévet be kell tölteni. A fogadalomtétel előtt rendelkezni kell az őt esetleg illető vagyonról, hogy a szegénység fogadalmát megtarthassa. A hármas fogadalmat teszik le: a szegénység, a tisztaság és az engedelmesség fogadalmát, amelyet az általános főnöknő vagy megbízottja előtt élszóban kell elmondani. Az első hármas fogadalmat a noviciátus után 1 évre teszi le a nővér, amit a következő évben már 2 évre újít meg, ennek letelte után 3 évre tesz fogadalmat, majd ezen évek letelte után teheti csak le az örökös fogadalmat. A fogadalmakat leteltük időtartalmában haladéktalanul meg kell újítani, hogy a nővér sohasem maradjon fogadalom nélkül.³³⁰

³²⁷ SZŰZMÁRIASZOLG1940. 10. o. 27./pont

³²⁸ U.o.: 11. o. 28-33. pont alapján összefoglalva.

³²⁹ U.o.: 12-16. o. VI. fejezet 34-56. pont

³³⁰ U.o.: 16-17. old VII. fejezet 57-59. pont f./ Az általános főnöknőnek joga van egyes indokolt esetekben – az ideiglenes fogadalmak idejét megrövidíteni, de nem többel, mint egy hónappal.

Az örökös fogadalom érvényességéhez szükséges a betöltött 21. életév. A fogadalmak előtt a szabad akaratról tanúk előtt írásban kell nyilatkozni.³³¹

VIII. fejezet. A szegénység: Semmilyen értékes dolgot nem birtokolhatnak, ha valamit mégis kapnak, azt 24 órán belül az előjárónak át kell adni. „Hogy a nővérek bármely ideig való értékkel bíró dolog felett megengedett módon rendelkezhessenek, a főnöknő engedélyére van szükségük.”³³² Amit a nővérek akár munkájuk által is szereznek, az a zárdát és a kongregációt illeti. A szobák felszerelését és bútortzatát a célszerűség határozza meg. Mellőzni kell minden fölösleges eszközt. A kongregáció (mint jogi személy) szerezhet vagyont, azt birtokolhatja az egyházi törvények és rendeletek betartásával. A szegénység ellenőrzése céljából a főnöknő évenként egyszer szemlét tart a nővérek szobáiban mindazon dolgok felett, amelyeket azok használatra kaptak, és ezen felül is bármikor megtilthatja bármelyik tárgy használatát, ha azt jónak látja.³³³

IX. fejezet. A tisztaság erénye. Mint más rendeknél. A nővérek, hogy az illem csorbát ne szenvedjen, szükség nélkül még tréfából sem érinthetik meg egymást, kivéve az üdvözlések. Férfiakkal szükség nélkül nem szabad szóba állni, ha mégis, akkor beszédük legyen rövid, szerzetesnőkhöz illően komoly, bizalmaskodás nélküli.³³⁴

X. fejezet. Az engedelmisség. A fogadalom miatt minden nővérre kötelező mint más rendekben. A nővérek a fogadalom következtében akkor kötelesek engedelmeskedni, ha a törvényes előjárók valamit kimondottan „A szent engedelmisség erejében” parancsolnak, de a regula szerint ezt ritkán tegyék, és e hatalmukat „óvatosan és okosan” használják és csak súlyos okból éljenek vele. Azonkívül a szoros értelemben vett parancsot ajánlatos írásban, vagy legalább két tanú előtt kiadni. A kisebb házak előjárói ilyen parancsot lehetőleg ne adjanak ki.³³⁵

A nővéreknek az engedelmisséget erénynek kell tekinteniük, az ellen nem lázonghatnak. „De azért nincs megtiltva, hogy az alattvaló, ha az Úrban jónak látja, kételyeit és nehézségeit közvetett vagy közvetlen előjáróinak szerényen előadja. Ha azonban a főnöknő, akit a döntés illet, megmarad a parancs mellett, akkor legyen meggyőződve a nővér arról, hogy az reá nézve az Isten akarata, és nyugodjék meg a döntésben.”³³⁶ Az

³³¹ SZÜZMÁRIASZOLG1940. 22. oldal formulák. A szerzetesi fogadalmak alól csak az apostoli szentszék, jelen esetben a megbízott megyéspüspök adhat felmentést. Ezen felül a nővérek még ájtatosságból minden évben Szt. Julianna ünnepén és az éves lelkigyakorlat végén megújították fogadalmukat, de ezen fogadalom megújításoknak semmiféle jogi következménye sincs.

³³² U.o.: 23. old 81-82. pont

³³³ U.o.: 27. old 92. pont

³³⁴ U.o.: 29. old 99. pont

³³⁵ U.o.: 29. old 102. pont

³³⁶ U.o.: 31. old 106. pont

engedelmesség gyakorlásának nehéz esete az áthelyezések tudomásulvétele. A regula ezért kiemeli, hogy ilyenkor senki ne siránkozzék, vagy könyörögjön. Ha egy nővér mégis úgy érzi, „hogy fontos és nem csak képzelt okok szólnak az áthelyezés ellen, a felső előljáró ítélete elé bocsáthatja azokat, de aztán az ő döntésének teljesen vessék alá magukat.”³³⁷

XI. fejezet. Gyónás és áldozás. A gyónást heti rendszerességgel a püspök által kirendelt gyóntatónál kellett végezni. Ugyanaz az atya gyóntatta az összes nővért, kivéve, ha túl sokan voltak egy zárdában. Ezen felül legalább negyedévente a püspök által kirendelt rendkívüli gyóntató is gyóntatott, akihez minden nővérnek el kellett menni, és ha nem is akart gyónni nála, legalább áldását kellett kérnie. Ha egy nővér mégis külön gyóntatót akart, akkor kérését főnöknőjén keresztül az illetékes helyi püspök elé terjeszthette.³³⁸ A regula viszont megengedi, hogy a nővérek bármelyik nyilvános templomban vagy kápolnában meggyónjanak, és ezt előljárójuk nem kérheti számon rajtuk. A gyóntatók viszont semmi változtatást nem eszközölhetnek a belső rend vagy regula megváltoztatása érdekében. „Az összes főnöknőket szigorú tilalom köti arra nézve, hogy a nővéreket bármi módon arra bírják, hogy lelkükről számot adjanak nekik. De viszont a nővéreknek teljes szabadságukban áll, hogy saját jószántukból bármikor feltárják lelküket előljáróiknak.”³³⁹ A szentáldozás napi rendszerességgel történt. Minden rendházban a kápolnát vagy legalább egy oltárt a Szűzanya tiszteletére szenteltek fel. Az újoncházban, ahol 12 nővérnél több lakik, minden nap kórusban kell mondani a boldogságos Szűz Mária kis zsoltosmáját /Officium parvum B.M.V./. Egész éjszakai szentségimádás minden hónap harmadik vasárnapja előtti pénteken. Itt a nővérek ketten vagy többen váltásban imádkoznak hajnalig. Hetente legalább egyszeri katechetikai oktatást is előírt a regula. A böjt az egyház szabályai szerint történt, ezen felül:

- Minden pénteken
- A boldogságos Szűzanya következő ünnepeinek vigíliáján: Szeplőtelen Fogantatás, Gyertyaszentelő Boldogasszony, Gyümölcsoltó Boldogasszony, Kisasszony napja és a Fájdalmas Szűzanya ünnepe előtt.
- Hét Szent Rendalapító ünnepe /február 12./előtti napon.
- Falconieri Szent Julianna ünnepe /június 19./ előtti napon.
- Benizi Szent Fülöp ünnepe /augusztus 23./ előtti napon.³⁴⁰

³³⁷ SZŰZMÁRIASZOLG1940. 33. old 114. pont

³³⁸ U.o.: 33. old 115,116,117,118. pont összefoglalása

³³⁹ U.o.: 35. old 126. pont

³⁴⁰ U.o.: 44. old 163. pont

XVI. fejezet. A hallgatás. A csend fontos az elmélkedő élethez, ezért a beszédet vissza kell fogni, csak fontos ügyben szabad szólni, de akkor is csak halk hangon. A szigorú hallgatás ideje az esti imától a reggeli ima és elmélkedés végéig tart.³⁴¹

XVII. fejezet. Rekreatió. Minden nap 1 óra van pihenésre, ez úgy oszlik meg, hogy ½ óra ebéd után és ½ óra vacsora után. Ez alatt az idő alatt lehet beszélgetni, de lehetőleg egy helyen kell tartózkodni, mert a 184. pont tiltja, hogy két nővér külön engedély nélkül töltsen a pihenőidőt. Kártya, szerencsejáték, játékpénz és hasonló dolgok szigorúan tiltottak voltak. Nagyobb egyházi ünnepek alkalmával a főnöknő meghosszabbíthatta a rekreáció idejét. A rekreáció végét jelző harangszóra minden beszédet rögtön abba kell hagyni, s mindegyik nővér csendben és összeszedettséggel fogott újra munkához.

XIX. fejezet. A Clausura. Csak munkások mehetnek be a szükséges javítások elvégzése céljából, továbbá pap vagy orvos, ha valamely nővér beteg, de ezen látogatásokat gondosan elő kell készíteni, és két nővérnek kísérni kell őket. Betegség esetén a közeli hozzátartozó szintén bemehet a clausurába két nővér kíséretében.

XX. fejezet. Fogadószoba, világiakkal való érintkezés. A világiakkal való érintkezés nem lehet bizalmaskodó. A magánjellegű találkozások a fogadószobában történtek, ahova csak a főnöknő engedélyével lehet lemenni, és ha nem szülőkről, testvérekről vagy nőrokonokról van szó, csak másik nővér jelenlétében szabad társalogni. Ez a főnöknőre is vonatkozik, kivéve ha magas egyházi méltóság látogat el hozzá. A nővérek férfiakkal csak olyan helyen beszélgethetnek, ahol mások könnyen láthatják és hallhatják őket.³⁴²

XXI. fejezet. Levelezés. Levelet csak a főnöknő engedélyével írhattak a nővérek, amit előbb az előljáró átolvasott, a kapott levelet is a főnöknő olvashatta el először. Kivételt képez, ha rendi előljárótól vagy felsőbb egyházi hatóságtól jön a levél. A főnöknőnek jogában áll a levelek visszatartása is.³⁴³ „A nővérek ne írjanak ésszerű ok nélkül leveleket és azokban ne társaloganak hozzájuk nem tartozó dolgokról, írásmódjuk legyen egyszerű és szerzetesnőhöz illő.”³⁴⁴

XXII. fejezet. Kijárás és utazás. Kimenés előtt engedélyt kell kérni a főnöknőtől, aki kísérő társat rendel, és közölni kell a pontos útirányt, visszaérkezésnél pedig szintén be kell számolni az útról. Kerülni kell a világiakkal való találkozásokat. Még a főnöknő sem adhat általános kimenő engedélyt egy nővérnek se. Ha egy napnál tovább kell távol maradni, akkor a főnöknő írásos engedélyt állított ki. Három napnál tovább tartó utazáshoz, vagy távolléthez az

³⁴¹ SZŰZMÁRIASZOLG1940. 47. old 176. pont

³⁴² U.o.: 53. old 207. pont

³⁴³ U.o.: 55. old 213. pont

³⁴⁴ U.o.: 55. old 214. pont

általános főnöknő engedélye is szükséges. Az éjszakai szállást ilyenkor lehetőleg más rend zárdájában kell megoldani, ha a kongregációnak ott nincs háza. Világiaknál csak szükség esetén szállhatnak meg.³⁴⁵

XXIII. fejezet. Nevelés és tanítás. A kongregáció egyik fő feladata, ezért kiemelten kezelendő. „Azok a nővérek, akik gyermekekkel foglalkoznak ,mindenben – az iskolai dolgokban is – a főnöknőtől és az igazgatónőtől függenek.”³⁴⁶

XXIV. fejezet. A szegénygondozás.

„A szegényházakban ügyeljenek a nővérek arra, hogy a szegények nem szerint elkülönítve legyenek, hogy a napirendet és házirendet pontosan tartsák meg, hogy a lelki dolgokat rendesen végezzék, hogy mindenütt rend és tisztaság uralkodjon, és hogy a főnöknő a bevételekről és a kiadásokról pontos számadást vezessen. Hivatalukat mindig kellő higgadsággal és eréllyel lássák el.”³⁴⁷ „A közösség és a rájuk bízott intézet előljárósága iránt mindig szerénységet és tiszteletet tanúsítsanak. Ha olyasvalamit kívánnak, amit a nővérek nem vélnek teljesíthetőnek, akkor utasítsák őket az általános főnöknőhöz. A hatóságok eljárásáról a nővérek ne ítélkezzenek. A közösségekben felmerülő viszályoktól tartsák magukat távol. Ha pedig a nővérek és a hatóságok között támadnának nézeteltérések, a nővérek ne önállóan, hanem az egész ügyet bízzák az általános főnöknőre.”³⁴⁸

XXV. fejezet. A betegápolás. A betegápolással foglalkozó nővérek minden munkájukhoz fontos tudást sajátítsanak el. „A nővérek a betegeket egyforma gondossággal és lelkiismeretességgel ápolják, korra, nemre, állás- és valláskülönböszre való tekintet nélkül. Az orvos utasításait és az intézet szabályait pontosan tartsák be. Azonban sohase végezzenek férfiak körül olyan szolgálatokat, melyek a nővérek számára megállapított és hozzájuk illő határokat túllépik.”³⁴⁹ „A nővérek ne beszéljenek a betegek családi viszonyairól és betegségéről. A kongregációra, vagy a nővéreknek a világban töltött életére vonatkozó kíváncsi kérdésekre ne feleljenek.”³⁵⁰ A nővérek pénzt nem fogadhatnak el, a bérük a kongregációt illeti, ajándékot a közösségnek át kell adni. Magánházaknál való betegápolásnál is az imákat meg kell tartani. A nővérek ne virrasszanak gyakrabban, mint minden harmadik éjjel, és a főnöknő ilyenkor gondoskodjék a napközbeni pihenés biztosításáról. A főnöknő

³⁴⁵ SZŰZMÁRIASZOLG1940. 57. old 218-227. pontok alapján

³⁴⁶ U.o.: 58. old 235. pont

³⁴⁷ U.o.: 59. old 239. pont

³⁴⁸ U.o.: 60. old 240. pont

³⁴⁹ U.o.: 61. old 242. pont

³⁵⁰ U.o.: 61. old 244.

kötelessége az ápolói munka ellenőrzése a nővérek beosztásának elkészítése és arról pontos könyvelés vezetése.³⁵¹

XXXVIII. fejezet. Kilépés és elbocsátás.

Azt a nővért, aki már ideiglenes fogadalmat tett, csak akkor lehet elbocsátani, ha az általános főnöknő és tanácsosai titkos szavazattal az elbocsátás mellett döntöttek. Az elbocsátás oka lehet akár a szerzetesi szellem botránkoztató hiánya is, „ha ismételt figyelmeztetés és üdvös büntetés haszontalannak bizonyult”.³⁵² A panaszokat és okokat az elbocsátás előtt a nővérek fel kell tární. Az elbocsátás ellen a Szentszékhez lehet fellebbezni. A betegség miatti elbocsátást itt is szintén több pont tiltja, kivéve, ha az már a belépésnél megvolt, és a nővér azt eltitkolta. Az örökfogadalmas nővér csak súlyos külső okok alapján bocsátható el és csak akkor, „ha kellő próba után javíthatatlannak bizonyult, úgy, hogy az általános főnöknő és tanácsosai ítélete szerint a javítás reménye is ki van zárva.”³⁵³ Az örökfogadalmas nővért a következő, vagy hasonló okok miatt lehet elbocsátani:

„a./ ha súlyos dologban makacsul vonakodik engedelmeskedni;

b./ ha súlyosan és botrányosan vét a tisztaság ellen, vagy makacsul vonakodik olyan baráti viszonyt felbontani, mely ilyen bűnre enged következtetni;

c./ ha a szabályokat konstitúciókat megvetésből áthágja;

d./ ha szokásszerűen ellenszegül az előljárók tekintélyének;

e./ ha ellentétet szít a nővérek vagy a nővérek és az előljárók között;

f./ ha a kongregáció vagyonát csalárdul kezeli.”³⁵⁴

A döntést a Szentszék (jelen esetben megyéspüspök) elé kell terjeszteni; a végső döntést felsőbb szinten hozzák meg. Súlyos külső botrány esetén, ha az ügy „semmiképp sem szenvedhet késedelmet”, még a házfőnöknő is elbocsáthat a püspök engedélyével, és akkor a nővérek azonnal le kell tennie a szerzetesi ruhát. A szentszéki hozzájárulást utólag a főnöknőnek be kell szereznie.

II. rész.

A kongregáció kormányzata és szervezete

I. fejezet. A kongregáció legfőbb hatósága

³⁵¹ SZŰZMÁRIASZOLG1940. 62. old 248.

³⁵² U.o.: 67. old 275.

³⁵³ U.o.: 68. old 276.

³⁵⁴ U.o.: 68. old 277.

Legfőbb előjáró a pápa. A házak az illetékes megyéspüspök joghatósága alá tartoznak. A legfőbb hatalmat rendes körülmények között az általános főnöknő gyakorolja négy általános tanácsos nővér segítségével, rendkívüli esetben az általános káptalannal. Az általános kormányzáshoz tartoztak még: egy általános titkárnő és egy általános gondnoknő. Ezen személyeket az általános káptalan választja meg.

II. fejezet. Az általános káptalan

Rendes ülés minden hatodik évben, rendkívüli ülés pedig a főnöknői szék megüresedése esetén tartandó. Ezen okon kívül rendkívüli ülés vagy rendes ülés elhalasztása csak szentszéki engedéllyel lehetséges. Az összehívás körlevéllel történik, amit a főnöknő - vagy nem lévén - az általános helyettese végez. Üresedés (halál, lemondás, elmozdítás) esetén hat hónapon belül meg kell tartani a káptalan. A káptalan megkezdése előtt három hónappal kézbesíteni kell az egybehívó körleveleket. Ezen idő alatt a házfőnököket leváltani nem szabad, és a nővérek áthelyezését is csak nagyon indokolt esetben lehet megejteni. A körlevél kiküldése előtt meg kell egyezni a pontos dátumról, és azt egyeztetni kell a helyi püspökkel, hogy az személyesen vagy küldötte által a főnöknő választáson elnökölhessen. Amennyiben lehetséges, a rendes káptalan mindig Nagyboldogasszony nyolcada alatt tartandó.³⁵⁵

III. fejezet. Az általános káptalan tagjai

a./ A tényleges általános főnöknő. b./ a volt ált. főnöknő. c./ A tényleges ált. főnöknő tanácsosai. d./ Az ált. titkárnő. e./ Az ált. gondnoknő. f./ Azon házakból, melyben legalább 12 fogadalmas nővér tartózkodik, a főnöknő és egy megbízott nővér. g./ A kisebb házak megbízott nővérei. h. Az általános tanácsosok, titkárnő és gondnoknő akkor is a tagjai maradnak a megkezdett káptalannak, ha más nővéreket választanak helyükbe.³⁵⁶

A 12 fogadalmast számláló rendházakban a választást a káptalan előtt egy hónappal meg kell tartani, ami titkosan történik szavazólapok által. Aki az összes szavazatok több mint felét kapja azt tekintik megválasztottnak, ha ez nem történik meg akkor a harmadik szavazásnál a legtöbb szavazatot kapott nővér mehet a káptalanba. Szavazategyenlőség esetén aki a fogadalomtételre nézve idősebb - ha ez is egyenlő, akkor aki korra nézve idősebb - kerül a káptalanba. Ez a gyakorlat az általános főnöknő megválasztásánál is. A küldött mellé kell választani egy helyettest is, ha a küldött megbetegedne, legyen aki helyette részt vesz a káptalanon. Kisebb házak csoportokat alakítanak úgy, hogy a létszám együttesen haladja meg a 12 fogadalmast, de ne legyen több 23 nővérenél. Itt szintén két jelöltet kell választani, akik

³⁵⁵ SZÜZMÁRIASZOLG1940. 72-3. old 287-290. pontok kivonata

³⁵⁶ U.o.: 74. old 293. pont

közül egy házfőnök és egy nem. Választási joguk az egyszerű fogadalmasoknak is van, de megválasztani csak örökfogadalmast lehet.

IV. fejezet. A választókáptalan lefolyása. Jelen kell lennie legalább a választásra jogosultak két harmadának. A választás előtt két nappal a káptalan minden tagjának együtt kell lennie, mert a választás előtt az általános főnökő írásban számot ad az egész kongregáció kormányzásáról és vagyonának kezeléséről az előző hat évre visszamenően. Ezt a kimutatást az általános gondnokő már előre összeállítja. Az általános tanács pedig ezt már előre ellenőrizte. A káptalan ezután három olyan nőért választ, akiknek a számadás és kimutatások összeállításában és felülvizsgálatában semmi részük nem volt; ezek mindent felülvizsgálnak, és miután a vagyonkezelést helybenhagyták, az általános főnökő megválasztása következik. A főnökő a levezető elnöknek (megyéspüspök vagy megbízottja) átadja a konstitúciót és a pecsétet. Az elnök jeladására először egy káptalani titkárnőt és két szavazatszámológót választanak, ezek a szavazócédulákat kiosztják. Senkinek sem illik saját magára szavazni. A szavazólapokat összehajtván mindenki urnába teszi, majd a szavazatszámológók először megszámolják, hogy valóban annyi szavazat érkezett-e, ahány szavazó szavazott, ha eltérés van – akár több, akár kevesebb – olvasatlanul azonnal elégetik és a szavazást megismétlik. Ha viszont a szám egyezik, hangosan felolvassák és az elnöknek átadják, a titkárnő pedig az eredményt jegyzőkönyvezi. Ha a harmadik érvényes választás sem eredményes, akkor a negyedik fordulóban már csak a két legtöbb szavazatot kapott nővér indulhat, és ha itt is szavazategyenlőség áll fenn, akkor a már említett módon döntenek a főnökő személyéről. Ha a szavazatokból kitűnik, hogy valakinek megvan a többsége, azt kihirdetik, és hatalmának jelvényei gyanánt átveszi az elnöktől a konstitúciót és a pecsétet. Ha a megválasztott nincs a káptalan tagjai között, akkor azonnal meg kell hívni, és addig a káptalan szünetel. Az újonnan választott főnökő székét elfoglalja, és a nővérek egyenként eléje járulva megcsókolják a jobb kezét és a skapuláráját engedelmességük jeléül, utána a kitett Oltáriszentség előtt eléneklik a Te Deum-ot majd a könyörgéseket, végül az elnök áldást oszt az Oltáriszentséggel. Ezzel elnöklése véget ér, a káptalanon ezután már az általános főnökő elnököl. Az újonnan választott vezető leteszi az esküt, majd megválasztják a négy általános tanácsost, általános titkárnőt, gondnoknőt. Ezen előljárók elmozdítása csak nagyon súlyos esetben szentszéki engedéllyel és az általános tanács döntése alapján lehetséges. Ezen beosztásokra csak 30. év felettieket lehet megválasztani. Az általános főnökő akadályoztatása esetén az tölti be a

helyettesi tisztjét, akit első helyen választottak az általános tanácsba. Az általános titkárnő lehet általános tanácsos is, de nem első tanácsos, míg a gondnoknő nem lehet tanácsos is.³⁵⁷

V.4. Zárdák és tevékenységük

A felosztatás után a női szerzetesekről a következő feljegyzés maradt fenn az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában: A kimutatás 22 gépelt oldalon abc sorrendben a települések szerint sorolja fel a nővérek rendházait. Ezen kimutatásban mind a 18 rendházat meg lehet találni.

- 1.) Budafok Síp-u. 19. Szervita nővérek³⁵⁸
- 2.) Budaliget rendi üdülőház
- 3.) Bp. VII. Nefelejts u. 65. Középiskolás leányinternátus
- 4.) XIV. Megyeri-u. 11.

Budapesten a szervita nővérek mellett még összesen 93 női rendház, zárdá működött.

Ezek a következők: Szt. Vince Irg. Nővérek: 24 ház
Angolkisasszonyok: 3 ház
Angersi- Jópásztor³⁵⁹ nővérek: 1 ház
Assisi Szt. Ferenc Leányai: 5 ház
Egyházközségi nővérek: 1 ház
Engesztelő Szűz Mária Társaság: 1 ház
Ferences Mária Misszionárius nővérek: 1 ház
Isteni Megváltó Leányai: 14 ház
Isteni Szeretet Leányai: 5 ház
Isteni Üdvözítő nővérek: 6 ház
Jézus Szíve Kármelita nővérek: 2 ház
Kármelita nővérek: 1 ház
Jézus Szíve Néplányai: 2 ház
Krisztus Király Népművelő Testvérek: 1 ház

³⁵⁷ SZÜZMÁRIASZOLG1940. 76-83. old 299-317. pontok összefoglalása

³⁵⁸ ÁSZTL. Kimutatás a női szerzetesrendek felosztatásuk előtti objektumairól jelzet: A-1360 Nyilas székházak és egyéb címek.

Itt volt még Szegénygondozó nővérek 2 háza és a Sztmári Irg. Nővérek. Tüdőszanatóriuma: Budafok: Anna-u. 1-3.

³⁵⁹ Bár a forrásban így szerepel, valójában helyesen írva: Angers-i Jó Pásztor nővérek

Legszentebb Üdv. Nővérek: 2 ház
 Kalocsai Szegény Iskolanővérek: 2 ház
 Szegény Iskolanővérek: 1 ház
 Szatmári Irgalmas nővérek: 4 ház
 Sarutlan Karmelita nővérek: 1 ház
 Segítő Szűz Mária Leányai: 1 ház
 Soproni Orsolyita nővérek: 1 ház
 Szegénygondozó nővérek: 5 ház
 Szt. Benedek Leányai: 1 ház
 Szt. Domonkos nővérek: 1 ház
 Szt. Erzsébet nővérek: 5 ház
 Szt. Kereszt nővérek: 8 ház
 Szt. Orsolya nővérek: 1 ház
 Szt. Szív Társaság: 3 ház
 Szociális Missziótársulat: 9 ház
 Szociális Testvérek Társasága: 4 ház
 Szűz Mária Társasága: 2 ház
 UNUM Testvérek: 1 ház
 Notre-Dame nővérek: 2 ház

5.) Csót, óvoda, bölcsőde³⁶⁰

A fontosabb érseki székvárosokban nem telepedtek meg, de itt már amúgy is sok nővér működött. Ezen jelentés szerint Egerben nincs szervita zárda, de van 12 egyéb rendhez tartozó zárda.

Esztergomban szintén nincs szervita zárda, de van 13 egyéb rendhez tartozó, amiből 7 Szatmári, 2 Szt. Vince, 1 Szegénygondozó, 1 Szt. Keresztes nővér, 1 Szociális Testv. Társ. És táborban, vagyis a mai Esztergom-kertvárosban: 1 Kalocsai Iskolanővérek

6.) Győr, óvoda, bölcsőde³⁶¹

7.) Jászdózsza

8.) Kőszeg, árvaház, napközi³⁶²

³⁶⁰ ÁSztL. Kimutatás a női szerzetesrendek feloszlásuk előtti objektumairól jelzet: A-1360 Nyilas székházak és egyéb címek. Ezen településen csak szervita nővérek működtek.

³⁶¹ U. o.: Még 7. zárda működött Győrben: Isteni Megváltó Leányai 2. Szatmári Irgalmasok 1. Szegénygondozó nővérek 1. Szt. Orsolya nővérek 1. Szociális Missziótársulat 1. Szűz Mária Társasága 1.

- 9.) Kondoros, elemi iskola
- 10.) Makó internátus, házvezetés³⁶³
- 11.) Mór szeretetház³⁶⁴
- 12.) Orosháza iskola
- 13.) Rákosszentmihály, Csömöri-u. 182-4.
- 14.) Rákosszentmihály, szeretetház.³⁶⁵
- 15.) Rákospalota, MÁV Telep, óvoda, napközi³⁶⁶
- 16.) Ráckeve, szeretetház
- 17.) Ráckeve, iskola, internátus
- 18.) Szegvár, árvaház³⁶⁷

A kimutatásban 662 zárda van feltüntetve de vannak hibák: pl. : Nagytétény Fehérkereszt árvaház Szt. Vince Irg. Nővérek háza Budapest XXII. Kerületként is és önállóan Nagytéténynél is szerepel.

Azért sem lehet teljes a jelentés, mert a makkosmáriai szervita nővérek rendházából egy időre plébánia épület lett, így azt nem államosították.

V.5. Szervita nővérek a felosztatás után

A szervita nővérek történetét nehezen lehet rekonstruálni, hiszen nagyon fiatal alapításról van szó, és saját levéltári anyaguk is elkallódott. A felosztatás után a Belügyminisztérium III/III. ügyosztálya annál inkább odafigyelt a szerzetesekre, így később a nővérekre is. A 'Béla' fedőnevű ügynök, aki szervita rendi szerzetes volt, és zsarolással és megfélemlítéssel rávették, hogy a rendről jelentéseket készítson (személyére és beszervezésének körülményeire később visszatérek), többször meglátogatta Marchi Cyrillt, aki közeli barátságban volt Baitz Erzsébettel, a szervita nővérek általános főnöknőjével. (Mivel a magyarországi alapítás nem egy külföldi szervita kongregáció tartománya volt, hanem önálló alapítás, így a főnöknő egyben a magyar kongregáció általános főnöknője is volt.) A fennmaradt akták szerint az

³⁶² U.o.: Még 5 zárda működött itt, mint: Annunciata nővérek, Szt. Vince Irgalmas Nővérek, Jézus Szíve Néplányai, St. Domonkos nővérek /anyaház/, Szt. Lélek Szolgáloi nővérek,

³⁶³ U. o.: Még 3 zárda működött.: Assisi Szt. Ferenc Leányai, Szegény Iskolanővérek, Szegénygondozó nővérek.

³⁶⁴ U. o.: A szervita nővéreken kívül még, Isteni Megváltó Leányai az általános iskolában működtek.

³⁶⁵ U.o.: Itt Rákosszentmihályon működtek még az Egyházközségi nővérek az egyházközségi munka keretében.

³⁶⁶ U. o.: Itt működtek még: Isteni Szeretet Lányai /Isteni Gondviselés Zárda/, Szegények kislányai /Stephanum aggok háza/, és a Szegénygondozó nővérek.

³⁶⁷ U. o.: Itt még a Szociális Testvérek Társasága tartotta fenn az óvodát.

első, jelentés céljából történő látogatás 1957. február 28-án történt Baizt Erzsébet Petőfi Sándor utcai lakásán a harmadik emeleten, és jelen volt Marchi Cyrill is. Béla ügynök jelentéseiben igyekezett tisztázni rendtársait. Cirillel folytatott beszélgetéséről azt írja: Márki szerint „minden bajnak az oka a primás erőszakos középkori politikája. Neki mindenképpen menni kell. Határozott meggyőződése, hogy a primást le kell mondatni. Jól tenné az állam, ha alkalmat adna neki, hogy kimenjen Rómába, és ott maradjon bíboros. Hiszi azt, hogy Róma az érsekségről előbb utóbb le fogja mondatni, és egy alkalmazkodni tudó főpapot tesz a helyére. Szerinte a primás hét év változását nem tudja, vagy nem akarja tudomásul venni. Helyesli, hogy minden pap menjen vissza az egyházmegyéjébe, de tűrhetetlen, hogy olyan eszközökkel büntessenek papokat, mint amilyenel büntetett a primás. Ebben nemcsak semmi evangéliumi nincsen, de nem is emberi.”³⁶⁸ A beszélgetésbe Baizt Erzsébet a szervita nővérek általános főnöknője is bekapcsolódott. „Belátja, hogy semmi értelme a volt nővérek valamilyen formában való megkötöttségének is. Egy a fontos szerinte, hogy a nővérek becsületes nők maradjanak, és azt a hivatást, amit betöltenek, becsületesen töltsék be. Sajnos erre vonatkozóan igen szomorú tapasztalatai vannak. Ennek okát abban látja, hogy nem az életre voltak a nővérek nevelve. Ha újra kezdhethné, már nem olyan nevelési módszert alkalmaznának, mint a múltban. Ő maga, amint mondotta, húgával olyan kegyelemkenyérfélén él, de nem panaszkodik, mert hiszen ő már öreg, és nincsenek igényei, sem Márkiban, sem a volt főnöknőben nincs már meg a régi nagy hang. Szerények és nagyon megtörtek. Márki különben a közelmúltban jött ki a kórházból.”³⁶⁹

A következő jelentés 1957. március 26-án folytat beszélgetésről számol be.

„Március 26-án beszéltem Piribauer Mária /Teréziával/. Elmondta, hogy igen nagy gondjaik vannak, mert van három nővértársa, akik rákosak, és nincs SZ.T.K.-juk. Neki kell gondoskodni róluk. Úgy szerzi meg a fenntartásukhoz szükséges pénzt, hogy a jobban kereső nővértársaitól kér segítyt. Így Szmolenszky Katalintól 100 forintot. Hogy miért nem gyűjt a volt általános főnöknő részére is, hiszen már öreg, azt mondta, hogy nem szorul rá, mert nyugdíjat kap, illetőleg mint sekrestyés megkapja a fizetését. Fél attól, hogy háború lesz. A szuezi helyzet arra utal. Ő már meg lenne elégedve a zárdán kívüli élettel is, csak ne legyen

³⁶⁸ Mindszenti dicsérése nagyon veszélyes volt ezekben az időkben, a tartótsit többször kitért, hogy Mindszenti személyét firtatni kell, mert aki őt dicséri, az reakciós pap. Az akták átolvasása után az az érzés fogalmazódott meg bennem, hogy az ügynök igyekszik rendtársait tisztázni, így egyáltalán nem biztos, hogy a beszélgetés így zajlott le. = Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára „Béla” ügynök munkadossziéja jelzet: MT-404/1 22. lap

³⁶⁹ U.o.: 22. lap

háború. Hogy miért nem jönnek össze, mint évekkel ezelőtt, a Semmelweis utcai kápolnában, azt mondotta, hogy az kizárt dolog.”³⁷⁰

Ezen jelentés se tekinthető ellenségesnek Béla ügynök tollából. A harmadik jelentés Baitz Erzsébetéről egyben az utolsó is, és itt már a nevét is jól írja, mert eddig Baitzt írt helyette. Ez a látogatás is azzal a ténnyel függött össze, hogy mindenszentekre emlékeztek az olaszok a Fiumei úti temetőben, és Marchi Cirill ott megjelent. Ezen jelentésben Béla ügynök már a nevét is felfedi a jelentésében, tehát nagyon érezteti, hogy ő ezt nem akarja csinálni.

Tárgy: Marchi Ciril. Jelentés:

„November 12-én a Petőfi S. u. 17 alatt meglátogatta Hajdusik J. Marchi Cirilt, Baitz Erzsébet volt szervita nővérek főnöknőjének lakásán. Azt kérdezte meg Marchitól, hogy igaz-e, hogy halottak napján nem engedték be a keresztúri temetőbe az olaszokkal, hogy ott ájtatosságot tartsanak. Marchi elmondotta, hogy ez nem igaz. Ő egy olasz tiszttel ment autóban, a temető kapujánál jobbra irányították a rendőrök az autót, ki kellett szállni, de a szokásos ájtatosságot, mint máskor, megtartották.

Hajdusik érdeklődött az iránt, hogy mi jót hallott az olasz követségen, lesz-e valami változás? Marchi azt felelte, hogy a követségre nem jár, erre az alkalomra is külön kérték. Ő már azt hiszi, hogy nem lesz addig semmi változás, míg ő él, hiszen már öreg ember, és megélt két világháborút, többet már nem kíván. Ő különben azt mondja, mostani életével nagyon meg van elégedve. Rákosszentmihályon van beosztva egy kis kápolnába, nem kap kongruát, de amennyi nekik kell, annyit kap a kápolnától. Olcsón kap kosztot Baitz Erzsébetétől, és így nincsen gondja semmire.

Bekapcsolódott a beszélgetésbe a jelen lévő Baitz Erzsébet is, és a nővérekkel kapcsolatban azt mondotta, hogy a Solidarításban jól keresnek, csak az a baj, hogy azt kell tapasztalni, hogy nagyon elvilágiasodtak, és nem tud rájuk hatni. Neki is az a véleménye, hogy már nem éli meg, hogy visszamehessen a rendbe. Hajdusikot vigasztalta, hogy ő még fiatal, ő még remélheti azt.”³⁷¹

Értékelés:

„Jelentése értékes, mivel jelenti, hogy Marchi Cirill olasz állampolgár, volt szervita szerzetes, az olasz követségi attaséval részt vett a mindenszenteki ünnepségeken. Kiderül az a tény is, hogy Marchi az olasz követséggel kapcsolatban áll. Jelentése azért is értékes, mivel a szervita női rend volt főnökével is felvette a kapcsolatot.

³⁷⁰ ÁSzTL. : MT-404/1 27.lap

³⁷¹ ÁSzTL. : MT-404/1 54.lap

Intézkedés: Mivel Marchi Cirillről más oldalról is jött jelentés, róla kis dossziét állítottok fel. Ténykedését figyelemmel kísérem.

Feladat:

Későbbiek folyamán volt rendtársait ismét felkeresi. Vele a bizalmi viszonyt mélyítse el kb. egy-két hét múlva.”³⁷²

Béla ügynök utolsó jelentését 1957. november 22-én adta le, melyben szintén a nevét felfedi, és ebben szintén semmi ártót nem nyilatkozott. (Később páter Hajdusik – alias Béla – disszidált, és Kanadában mint szervita szerzetes fejezte be életét 1970. VII. 23-án, Ottawában temették el. 57. éves volt, halálának oka: lelőtték). Marchi M. Cyrill 1959. VII. 10-én halt meg Budapesten, a Kerepesi úti temetőben a rendi kriptában temették el. 74-éves volt.³⁷³

A jelentések szerint a szervita nővérek teljesen feladták, de feltételezhető, hogy csak azt szerették volna elhitetni, hogy már vége, és nem próbálkoznak. Béla, aki szintén szervita volt, biztosra vehető, hogy tudott a nővérek illegális működéséről, de fedezte őket. A tények is ezt a felvetést igazolják. Az illegálítás alatt bizonyíthatóan 11 nővér tett örök fogadalmat. 1954-ben Tarczicia nővér (született 1925. első fogadalma 1948.)

1955-ben például ketten, Klementina nővér (született 1928. első fogadalma 1949.) és Szilvia nővér (született 1930. első fogadalma 1949.)

1957-ben Natália nővér (született 1926. első fogadalma 1950.) és Honória nővér (született 1931. első fogadalma 1951.)

1958-ban Flóra nővér (született 1926. első fogadalma 1947.)

1959-ben Klaudia nővér (született 1924. első fogadalma 1948.)

A hatvanas, hetvenes és nyolcvanas években szintén voltak örökfogadalmasok a rendben.³⁷⁴

Az állam felügyeleti szervei a szervita nővérekkel külön nem foglalkoztak. A Pest Megyei RFK III/III. szerve külön objektum dossziét szentelt a Pest megyei szerzeteseknek, melyben foglalkoznak a női szerzetesrendekkel is.

BM. Pest Megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó Osztály. V. alosztály. Szigorúan titkos! Tárgy: Szerzetes és apácarendek feltérképezése Pest megye viszonylatában.

³⁷² ÁSzTL. : MT-404/1 55.lap

³⁷³ ERL. Póka János, M. Elek halála előtt nyilvántartást készített a rend tagjairól, hogy hol haltak meg.

³⁷⁴ OKN II. 2001. Szerzetesi kötet Budapest, 2001 Szent Gellért kiadó (adatok lezárva 2001. június 15.) 211. o.

(A jelentést készítő személy nevét a lapról lekaparták, ami a tárgy fölött volt olvasható, a jelentés 8 oldalas. Legnagyobb figyelmet a jezsuitáknak szenteli. A szervitákra csak 3 név erejéig tér ki.)

Jelentés

Budapest, 1959. augusztus 10-én.

A második lapon olvashatjuk:

„Az 1950-es rendelet után a feloszlott rendek házait államosították, a rend tagjait pedig zömmel kitelepítették általában más hatóságok területére. A férfi szerzetesrendek tagjainak egy részét ezután az egyház átvette és jelenleg is, mint világi papok tevékenykednek. Másrészüik különböző munkakörökben helyezkedett el, sokan közülük, mint templomi szolgák /: egyházi irodavezetők, sekrestyések, kántorok, egyházi pénzbeszedők, stb.:/ dolgoznak. Az apácarendek tagjai közül az öregebbek, főleg szociális otthonokban kaptak helyet, másrészüik plébániákon mint szakácsnők, takarítónők, kántorok, sekrestyések, harangozók dolgoznak. Egy részük családtagjaik közé tért vissza vagy magánosoknál helyezkedett el. Sokan dolgoznak közülük állami vállalatoknál és intézményeknél is.

A minisztertanács rendeletének végrehajtása során az ország legkülönbözőbb részeiről telepítettek Pest megyébe apácákat és férfi szerzeteseket. Meglévő adataink szerint 1950-ben több mint 600 apáca, illetve férfi szerzetes települt be Pest megye területére. Az elmúlt 9 év alatt azonban ezeknek jelentős része visszaköltözött korábbi lakóterületére vagy más helyekre. Ugyanakkor a megyében rendi életet élt apácák és férfi szerzetesek közül is sokan más megyékbe vagy a fővárosba költöztek.”³⁷⁵

Az 1964. június 1-jén a Pest Megyei Rendőrkapitányság III/III. osztályának 12 oldalas jelentése a szerzetesekről arról tanúskodik, hogy nem tudnak mindenkivel foglalkozni. „A jelentésben még megemlített többi szerzetesrendekkel sem foglalkoztunk. Nincs rá erőnk. Az általános ellenőrzéseknél nem tapasztaltunk ellenséges csoportosulásra, tevékenységre utaló körülményeket.”³⁷⁶

A rendek megfigyelését 1967-ben fokozták, mert kiadtak egy miniszteri utasítást (007. sz), mely a Szerzetesrendek felmérést adta feladatul. Ekkor 383 női szerzetest és 67 férfi szerzetest vettek nyilvántartásba Pest megyében.

„A 007 sz. Miniszteri Utasításra jelentem: Végleges és teljes összesített anyag még nem áll rendelkezésünkre, a nyilvántartásba vétel még nem fejeződött be.

³⁷⁵ ÁSzTL. :jelzet: O-18891/3 72-73. lap

³⁷⁶ ÁSzTL. :jelzet: O-18891/3 305. lap

1./ Ezideig 383 főt vettünk nyilvántartásba. /:Nők:/

a./Nyilvántartásban szerepel 450 fő. /:67 fő férfi:/

2./ Hálózati foglalkoztatás:

- SJ. Szerzetes 2. „Tömör” és „Miklós”
- szalézi szerzetes 1. „Zichy”
- lazarista szerzetes 2. „Aradi”, „Mihályi”
- szervita szerzetes 1. „Csabai”
- premontrei szerzetes 2. „Anonymus” és „Alfonz”

„Alfonz” ideiglenes foglalkoztatásra átadva.

a./ Az egyházi hálózatok közül /az rk. Papok/ 24 fő közvetve, vagy közvetlenül dolgozni tudnak a szerzetesrendi tagokra.

3./ Társadalmi kapcsolataink férfi és női rendek vonalán számos: van jezsuita, szalézi, lazarista, piarista, karmelita, kapucinus, női rendek közül: keresztesek, Szent Vincések, Domonkos, Kalocsaiaiak, szociális missziós, stb. kb. 20 fő.

4./ Az ügynökjelöltek, akiket tanulmányozunk:

- SJ. „Pepi”
- piarista: H.B.
- kapucinus: P.J.
- kalocsai iskolások: BK, LA, GyO, PM, SE, KM.
- keresztesek SK, NA, PH, ZK.
- Vincésnővérek: BM, TK, ST, PM, HM.
- Salvator nővérek: SzJ, PJ, LK, AM.
- Jézus Szívés: LA, KM.
- Szent Erzsébet nővér: KE.
- Szociális missziós társ: BE, GM.
- Isteni Megváltó Leányai: DP, KM.
- Sztatmári Irgalmas nővérek: KM.
- Angolkisasszonyok: DA.

A jelöltek elhelyezkedése, lakásuk, munkakörük, kapcsolataik azt mutatják, hogy személyükkel érdemes foglalkozni operatív célból. Többségükkel személyes ismeretség áll fenn. Megismerésükhöz kérelmeik, ügyeik intézését használtuk fel. Ellenőrzésükre már most rendelkezünk hálózati lehetőségekkel.

Főleg női rendi vonalon továbbra is történik jelölt kiválasztás, személyek tanulmányozása, keressük a legalkalmasabbat. A kiválasztáshoz, személyek megismeréséhez továbbra is kérelmeik, ügyeik elintézését használjuk fel. Természetes, hogy felhasználjuk a célnak megfelelően szükség szerint az általuk kialakított helyzeteket is.”³⁷⁷

„7./ Általános tapasztalat, hogy a rendek tevékenységében elsősorban jelentkezik:

- A rendi szellem és élet ébrentartása, a kapcsolatok ápolása.
- A rendi vezetők próbálkoznak a rendi vezetés gyakorlásával, látogatják a rendtagokat, beszámoltatják helyzetükről, döntenek kérelmeikben, tanácsot adnak ügyeikben.
- A jelöltképzés nem általános. Fedik azt általában a szimpatizánsok fogalmával.
- Az írásos anyagok gépelése és terjesztése elszórtan jut érvényre – ettől tartanak.
- Összejövedelek, ezüstmise, névnap, egyházi ünnepi alkalmakra esnek. Ezt teszik.
- Az együttlakás főleg a női rendek tagjainál mutatható ki, 2-3-an laknak együtt. Így vásárolják meg a házakat is.
- A közös pénzgazdálkodás valamennyi rendnél valamely formában megtalálható.
- Kapcsolataik külfölddel személyi és egyéni, egymásnak adnak meg címetek, melyeket felhasználnak meghívásokra, csomagok, segélyek kérésére.
- Ki- és beutazások számát mostanáig aligha tudnánk pontosan regisztrálni. Amíg a nyilvántartás nem volt meg, észlelni sem lehetett a szerzetesnők kiutazását. 1965 évtől kiutazásuk korlátozottabb. Kb. évente 30-60 fő között van a számuk. Beérkezni volt nővérek ill. szerzetesnők kevesen jönnek. 1966-ban 10-12 fő lehetett, amit a megyében észleltünk.

8./ A szerzetesek és az egyház kapcsolatára a következők állnak rendelkezésünkre:

Az egyházmegyei kormányzásában nem vesznek részt. A tartományok vezetőit nem kérdezik meg még azon esetekben sem, ha a keretben lévő szerzetesaport disponálják. Egyes püspökök közismerten szerzetes-ellenesek. Itt látszólag nincs kapcsolat. /Lazarista, Szervita rendi helyzet./ A jezsuitákat a legrosszabb helyekre küldik, elsősorban anyagi okokból – nincs jövedelem. A keretben lévő szerzetesapok a püspöktől függenek elsősorban és csak másodlagos a tartományfőnöki függés. Tehát egységes koordinált kapcsolat, tevékenység nincs közöttük.”³⁷⁸

³⁷⁷ ÁSztL. :jelzet: O-18891/3 334. lap

³⁷⁸ ÁSztL. :jelzet: O-18891/3 336. lap

„9./ A megyében 3 állami és egy egyházi kezelésben lévő szociális otthon van. Kb. 400 fő befogadó képességgel. Az otthonokban tökéletes rendi élet folyik. A rendek külön-külön csoportokat képeznek, van vezetőjük, közös anyagi bázisuk, rendi élet szerinti tevékenységet végeznek napirend szerint.

Az állami gondnok szerepe egyenlő a semmivel. Pl: Piliscsabán szerzetesnő az állami gondnok. De ahol nem szerzetesnő az állami vezető, ott meg befolyásuk alatt áll, azt tesznek, amit akarnak. Pl.:gyógytatás, még ő maga is részt vett a lelkigyakorlaton, stb, stb. Nógrádverőcén és Vácott a helyzet ugyanez. Az mondható, hogy az állam ellenőrző, korlátozó szerepe nem jut érvényre. Így látogatják kinti tagok is a rendeket, bejárnak rendi tevékenységekre, stb. Így létrejöhetnek a különböző illegális találkozók is. Ezen a helyzeten próbáltunk változtatni, tanácsai szervek bevonásával, de ott is ellenállással – meg nem értéssel találkozunk. Ezen feltétlenül változtatni kell.

10./ Az ismereteink szerint néhány szerzetes rendnél észlelni tudjuk a politikai nézeteket az általános és társadalmi kérdésekben. Pl.: Lazarista rendnél. Ez egy szegény rend, népi misszióból tartotta fenn magát. A tagság összetétele is a szegények soraiból került ki. Két csoport van a rendben: az ún. konzervatívok, ezekre sem mondható az ellenségeskedés, csupán annyi, hogy régi neveltetésűek. A modernnek, a fiatalabbak a demokrácia éveiben lettek papok – felfogásaikban nagyban érezteti hatását a francia neveltetés – munkáspapság szelleme. E rendnél az eltelt 22 év alatt mindössze egy esetben 1-2 személy ügyében kellett eljárni, hatóságilag intézkedni. A befolyásolás itt érvényesül leginkább.

Ilyen irányú befolyásolás kezd érvényesülni a szervita rendnél, ahol ezideig jelentősebb intézkedésre nem került sor.

A női rendeknél a Kalocsai Iskolás Nővéreket lehetne említeni, ezek leginkább beilleszkedtek környezetükbe, főleg azok, akik állami tanítói állást vállaltak.

A többi rendnél konkrét tapasztalatunk nincs az egész rendre vonatkozóan.”³⁷⁹

A megfigyelésekkel kapcsolatban megállapítható, hogy a szervita nővérek mint kis rend, átcúszott az ellenőrzések hálóján, és csak minimális mértékben zargatták őket. Váry József, Péter Bonajunkta nyugdíjba küldése után a XI. kerületben a Hunyadi Mátyás út 21-ben egy jelentéktelennek látszó családi házban szervezte és gondozta a nővéreket haláláig (†1999). A rendszerváltozás után számuk nagymértékben lecsökkent. A feloszlatakor 110 nővérrel rendelkeztek, 2001. június 15-én már csak 22 fogadalmas nővért számláltak. A szervita nővérek kongregációját a kommunizmusnak sem sikerült elpusztítania, a kongregáció

³⁷⁹ ÁSZTL. :jelzet: O-18891/3 337. lap

mégis megszűnt, mert „a firenzei szervita nővérek Fájdalmas Anya Szolgáloi Kongregáció 1999. december 4-én egyesült a Szervita Nővérek, Szűz Mária Szolgálóleányai (magyar) Kongregációval.”³⁸⁰

Ezt a Kongregációt a XIX. század végén alapították Firenzében, Guigliana Signorini vezetésével, aki 1873-ban meghalt, de közössége akkor már életképes volt. A firenzei érsek 1877-ben hivatalosan a szervita rendhez kapcsolta a közösséget, és jóváhagyta első szabályzatukat. 1881-ben költöztek végleges helyükre, Firenzében a Faentina útra, ahol az anyaház áll. Ezen kongregáció 1931-ben kapta meg a pápai jóváhagyást. Jelenleg 232 nővér él 35 közösségben Olaszországban, Chilében, Kolumbiában, Indiában és 1991-től hazánkban.³⁸¹

A Szervita Nővérek Szűz Mária Szolgálóleányai (magyar) Kongregációt tehát 1922. augusztus 23-án Benizi Szt. Fülöp ünnepén alapították Rákosszentmihályon, és 1999. december 4-én szűnt meg felsőbb egyházi utasításra. Ma is működnek tovább mint szervita nővérek, csak egy másik kongregáció delegátusaként.

VI. A Magyarországi Szervita Rendtartomány feloszlatása

VI.1. A feloszlítás előtti megosztottság

Páter Ángyán M. Fülöp Mindszenty József bíboros, hercegprímás érsekkel is jó kapcsolatokat ápolt. Mikor veszprémi püspök volt, Súr és Csatka ügyében, mikor meg esztergomi érsek lett, Budapest Szervita téri Sz. Anna templomigazgatóság ügyében ordináriusi jogokat gyakorolt a szervita templomok lelkészei felett. 1947. június 13-án Mindszenty az angol katonai misszió repülőgépén utazott Kanadába, majd onnan az Amerikai Egyesült Államokba. Kanadában részt vett a június 18-22. közötti Ottawai Mária Világkongresszuson. Bár emlékirataiban nem említi Mindszenty József, hogy Chicagóban találkozott Habsburg Ottóval, a titkosszolgálat azonnal jelezte, Páter Ángyán szintén vele volt. Páter Nagy Tőhötöm SJ. könyvéből is tudható,³⁸² hogy a hercegprímás többször illegálisan levelet váltott Habsburg Ottóval. Meggyőződéses royalista volt. Mindszenty

³⁸⁰ OKN II. 2001. 209. o.

³⁸¹ U.o.: 209. o.

³⁸² NAGYT 1965.

bíboros hazaérve még püspöktársainak sem beszélt a Habsburg Ottó és Zita királynéval való találkozásáról. Rákosi Mátyás viszont minden lépését figyeeltette, így azonnal megkapta a híreket. A kanadai Mária-kongresszus után Chicagóba utazott, ahol találkozott Habsburg Ottóval.³⁸³ A belügyminisztérium államvédelmi osztálya Ángyán M. Fülöpről külön aktát nyitott, ez az akta át is került az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárába, de ott leselejtezték és megsemmisítették. Az eseményeket részben mégis lehet rekonstruálni egyéb akták elszórt töredékinformációi alapján.

Az „Építők” objektum dosszié 0-20034 (eredeti jelzet: 11-OD-5554 BM III/III-1-a) legvégén: 16/3 -2- lap. Hiányzik az első lap, de jó összefoglalás a szervitákról. A harmadik lapon olvashatjuk: „A rend általános főnöke dr. Benetti Rómában székel. Consultor generális P. Héder M. László szintén Rómában él.

P. Ángyán M. Fülöp a Dunántúlra átszármazott székely családban született. Apja Ángyán József Sümegen kosárfonó volt, akinek 14 gyermeke született. Fia P. Ángyán először a szabómesterséget tanulta. Vass József népjóléti miniszter, aki támogatta a sokgyerekes családot, felismerte Ángyán Fülöp tehetségét. A miniszter segítségével végezte el a sümegi gimnáziumot, majd a minisztertől kapott ajánlást a szervita rendbe 1928-ban. 1932-ben tette le az ünnepélyes fogadalmat. Dr. Vass javaslatára a rend római főiskolájára küldték. Rómában szentelték pappá. 1935-39-ig működött a budapesti rendházban. Hitoktató és hitszónok volt, majd a makói és 1941-44-ig a máriaremetei rendház főnöke volt, egyben tartományfőnök-helyettes. 1944-47-ig az egri főiskola tanára is volt. 1947-ben lett tartományfőnök. Megválasztása után annyira népszerűtlen lett túlzott szigorúsága miatt a rendben, hogy többen otthagyták a rendet, és világi papok lettek. Ezek között van a rend igen képzett tagja és írója, P. Wimmer Anzelm is. P. Ángyán nem tagadja, hogy ő üldözte el az illetőket. Egyébként szilárd jellem, nehezen támadható.”³⁸⁴

Ángyán megfigyelése alapos lehetett. Béla ügynök szervezési aktájából tudhatjuk, mi volt az igazi ok, amiért a szerviták olyan fontosak lettek hirtelen, hisz sem létszámuk nem volt jelentős, sem birtokaik nem voltak.

„Ángyán Fülöp tartományfőnök vezetésével a rend a magyarországi szerzetesrendek közül a legaktívabb Mindszenhysta politikát követte. Mindszenhysta amerikai útja alkalmával

³⁸³ BALOGH M 2002. 154-155. o. Ugyanitt olvasható: New Yorkban Spellman érsek arra kérte Mindszeny Józsefet, a magyarságnak nyújtandó segítség intézése ügyében adjon írásos meghatalmazást Habsburg Ottónak. A szöveg így szolt: „Meghatalmazom Habsburg Ottót, hogy akadályoztatásom esetén a magyar katolikus népet képviselhesse.” Zakar András titkár szerint viszont azt írta „Nem tudom, milyen sors vár rám, és ezért kinyilatkoztatom, hogy a magyar katolikusokat és különösképpen az Egyesült Államokban teljes joggal jogosult képviselni Habsburg Ottó.” Természetesen Rákosi ezt joggal tekinthette a hatalom megdöntésére irányuló cselekménynek.

³⁸⁴ ÁSZTL. Az „Építők” objektum dosszié 0-20034 legvégén külön boríték 16 oldalas jelentés 3 lap

együtt volt Ángyán Fülöp tartományfőnökkel, aki ugyancsak Ottawában találkozott Habsburg Ottóval. Ángyán Fülöp és a rend vezetősége szoros kapcsolatot tartott fenn Mindszenthyn kívül a Grösz perben letartóztatott Endrédy Vendel zirci apáttal és Magyarországról kémtevékenysége miatt kiutasított Zembrzuski Mihállyal, a pálos rend volt tartományfőnökével.

A rend tagjai közül az úgynevezett „felszabadulás” után illegális tevékenységük miatt a felelősségre vonás elől többen elhagyták az országot. Többek között Ángyán Fülöp szervita tartományfőnök is, aki a Grösz perben szereplő Endrédy Vendel letartóztatása után illegálisba vonult, majd néhány hétre rá illegálisan elhagyta az ország területét. Vizsgálati adataink szerint a szervita rend illegális futár kapcsolatot tartott fenn az olasz követségen keresztül a rend római generálisával. A követséggel való kapcsolatot Marchy Cyril (Marchi Cirill helyesen írva) olasz származású szervita rendi vezető tartotta.”³⁸⁵

Az események jobb megértése végett érdemes az időben visszanyúlni és elemezni Mindszenty és a szerviták viszonyát. 1947. szeptember 14-én Mindszenty közel százezer férfi gyalogos zárandókat vezetett Máriaremetére. Erre az eseményre még emlékirataiban is kitér. Az eset érdekessége, hogy beszédét majd egy oldalon taglalja, és a sátán alakjába jól beleképzelhető Rákosi alakja, aki ezt valószínűleg magára is vette.

„Magam vezetem 100 000 fővárosi férfi zárandókat szeptember 14-én Máriaremetére. A 14 kilométeres utat gyalog tettük meg. A szentmisét és a szentbeszédet is én mondtam. Szent Kereszt ünnepe lévén, arra mutattam rá, hogy az emberiség Krisztus keresztje körül a világ végéig két táborra oszlik, majd így folytattam: 'És amikor majd utoljára húzódik el a világtörténelem függőnye és megjelenik az Ember Fia, és feltűnik majd az Ő jelvénye, a kereszt, akkor majd ugyanaz a Szent Kereszt megszünteti a búzának és konkolynak, vagyis a szeretetnek és gyűlöletnek az együttesét. Addig pedig a világtörténelem vagy egyes népek története is, időről-időre gyengébb vagy erősebb siralomvölgye, könnyek világa. Addig a gonosz bitorolja természetfeletti erővel a szédítő hatalmat az emberek világa fölött, amelynek tulajdonosa a bukott angyaloknak a legerősebbje és legnagyobbja: a Sátán. Erről a Sátánról nem kell azt gondolnunk, hogy pusztá képzelet lenne, ... A sátán élő valóság ... Ő a gonosz, ő a hazug, ő a csaló és ő az emberek tönkretévoje. ... A sátán veszi magának a bátorságot, hogy beül az Isten templomába, és úgy mutatja magát, mintha ő volna az isten ... Tehát egy hatalmi lendületet mutat az emberi sem felé a Sátán. És ez a hatalmi lendület annyit jelent az ő táborának az ajkán, hogy mi senkinek nem szolgálunk, de mindenek felett

³⁸⁵ ÁSZTL. Béla beszervezési aktája, Jelzet: BT-292 Á. V. H. I / 2-b. osztály „B” dosszié 20. lap

uralkodni akarunk. A Sátánnak az a célja, hogy Istentől emancipálja, felszabadítsa az embert. És amikor az ember megszállva elhiszi már, hogy ő a szédítő nagyhatalomnak a birtokosa és ő, az ember csinálja már a törvényt embertársainak, akkor veszi észre, hogy a tömeg mélyén a rabszolgák között van, ő az ember.”³⁸⁶

Ezek a gondolatok mélyen filozofikusak és biblikusak is, de az adott szituációban erősen politizáló és a kommunistákkal szemben támadólag értelmezhetőek voltak. Füzér Júlián (OFM) ferences szerzetes így ír erről a beszédről. „A beszédből világos, kezdettől fogva tisztában volt a ténnyel, hogy nem annyira emberekkel, mint a ’sötétség hatalmával’ áll szemben. ... ’egy sötét világnak kormányzó’i és égi magasságok gonosz szellemei harcolnak’... A sátánnak emberi csatlósai is vannak ’ezek meg vannak szédülve a hatalomtól és éppen olyan kegyetlenek, hazugok, csalók, gőgösek, istentelenek, mint maga a sátán’ ... A magyar haza, Mária országa ’siralom völgye, könnyek világa’ maradhat egy időre, de nem örökre, mert minden gonoszságnak egyszer vége van.”³⁸⁷

Még a Mindszenty érzelmű szerző is megjegyzi, hogy a beszéd „nem a Szent Szűzről szól, hanem a sátánról” ami meglepő egy Mária-kegyhelyen.

Mindszenty burkolt célja volt még a tömegdemonstráció a kommunistákkal szemben, pedig azokat kicsinyesen rendre megzavarták, sőt a Gellért téren egyenesen szét is verték a híveket egy félreértés miatt. A Mária-év ünnepein és zarándoklatain mintegy négymillió hatszáz ezer hívő vett részt.³⁸⁸

Mindszenty József egyénisége megosztotta az embereket, és még a szerviták közül is néhányan elleneztek P. Ángyán politikáját. A legjelentősebb személyiség P. Wimmer M. Anzelm volt, aki radikális lépésre szánta el magát. Úgy próbált békíteni, hogy országszerte beszédeket tartott a baloldal rendezvényein. Ezen szándékát írásban is bejelentette előljárójának. „Főtisztelendő Vikárius Atya! Hivatalosan értesítem, hogy a Magyar Kommunista Párt megbízásából előadásokat tartok az egész országban. Ezek az egyházhoz való közeledést fogják előmozdítani. Most indulok vidékre ... Címet nem adhatok, mert nem maradok egy helyen, tekintettel arra, hogy naponta több helyen kell beszélnem. ... Kérem addig, amíg rendezzük közös ügyeinket, a dolgaimat Egerben elhelyezni.”³⁸⁹

A kettőjük vitájának előzményei is vannak. P. Wimmer már 1946. november 2-án monitum canonicum (kánoni intés) büntetésben részesült engedetlenség miatt, melyet

³⁸⁶ MINDSZENTY 197. o.

³⁸⁷ FÜZÉR 1990. 104-5. o.

³⁸⁸ BALOGH M 2002. 159. o.

³⁸⁹ ERL. Wimmer M. Anzelm dosszié. Kézírt levél Bp. 1947. 8. 10. A tartományi vikárius ekkor Csete M. Ágoston volt.

házfőnöke és egyben utóda, P. Csete M. Ágoston szabott ki rá. Ez azért történt, mert a Szociáldemokrata párt felkérésére a Zeneakadémia dísztermében tartott beszédet: 'Egyház és demokrácia' címmel. Az ügyre Mindszenty József is felfigyelt, és levélben tájékoztatást kért P. Héder M. Lászlótól, az akkori tartományfőnöktől. „P. Anzelm nagy feltűnést keltő szereplésével kapcsolatban kérek sürgősen felvilágosítást arra nézve, hogy nevezett páternek volt-e engedélye házfőnökétől az előadás vállalására.”³⁹⁰ A rend vezetésének válasza 1946. november 27-én már megtörtént, melyben azt írják: „P. Wimmer 1946. október 1-én Egerbe lett áthelyezve avval a rendelettel, hogy csak írásbeli engedéllyel hagyhatja el a rendházat. Mikor október végén az egri házfőnökkel, aki socius provinciális (helyettes) a rendházak kánoni vizitációját megkezdjük P. Wimmer Budapestre utazott. A házfőnök helyettesnek ezt ugyan bejelentette, de a helyettes nem tudott a rendelkezésemről, így a kijelentkezését tudomásul vette.” A renddel való viszonyában azonban engedélyezték, hogy ezüstmiséjét Máriaremetén 1947. május 21-én megtarthassa. (Papszentelése 1922-ben volt Firenzében). Augusztus hónapban azonban újra beszédeket mond, ezért 1947. augusztus 15-én az érsekvadkerti plébános írt levelet a tartományfőnöknek: „Tegnap délelőtt kidobolták a faluban, hogy este a kommunisták gyűlésén egy egri kanonok fog beszélni. A nap folyamán prelátus majd prépost került szóba. ... Este 8 órakor megkezdődött a gyűlés, és a kommunisták megyei titkára felkéri Wimmer elvtársat beszéde elmondására. Az emelvényen megjelent egy fekete reverendás alak, aki azzal kezdte beszédét, hogy tévedés történt a meghirdetésnél, mert ő nem kanonok, nem is főpap, hanem csak egyszerű szervita és azután elmondta beszédét. Midőn ezt szíves tudomására hozom, kérem szíveskedjen közölni, hogy a jelzett időben hol tartózkodott P. Wimmer ? , hogy ezt az arcátlan szélhámosságot leleplezhessem.”³⁹¹

A levél tanúsága szerint még a helyi plébános sem hitte, hogy az valóban P. Wimmer lett volna, és csalásra gyanakodott. A következő napon aztán Diósjenő plébánosa is írt levelet, mely kísértetiesen hasonlít az előzőhöz, hisz szintén mint egri kanonok előadása lett meghirdetve, és az MKP gyűlésén szólalt fel, itt se akarták elhinni, hogy ez igaz: „... Egy itt nyaraló budapesti hölgy fel is ismerte Anzelm atyát, beszélt is vele és állítja, hogy Wimmer Anzelm volt az illető. ... Tényleg az egész magyar katolicizmus által oly nagyra becsült

³⁹⁰ ERL Mindszenty József levele P. Héder M. László szervita tartományfőnöknek Esztergom, 1946. november 20. 6188/1946 sz. iktatás. Wimmer M. Anzelm dosszié.

³⁹¹ ERL. Érsekvadkerti plébános levele a Wimmer dossziében.

Wimmer atyával történt volna valami megdöbbentő defektus, vagy csak politikai szélhámosással állunk szemben.³⁹²

Az ehhez hasonló hírek természetesen a hercegprímáshoz is eljutottak. Wimmer atya második intését is megkapta, és a rendi ruha viselésétől is eltolták. P. Ángyán M. Fülöp 1947. október 6-án levélben magyarázta az esetet Mindszenty Józsefnek. „P. Generálissal személyesen is megtárgyaltam ezt az ügyet a következőkben: Ma küldöm neki a második monitio canonicát. Ez után pedig megkezdem az expulsio ex Ordine folyamatot ellene. Mindent megpróbáltam P. Wimmer megmentése érdekében, de sajnos eredmény nélkül. Az a benyomásom, hogy az az ember nem normális³⁹³ Ugyanezen levélben tolmácsolja még XII. Pius pápa üdvözlését, kivel Castelgandolfóban találkozott.

P. Wimmer ügyében 1948. április 21-én kért újabb tájékoztatást a hercegprímás, amire a választ már 24-én meg is küldték. Ebből megtudhatjuk, hogy a második intés után P. Wimmer M. Anzelm engedélyt kapott, hogy Mátraverebélyen a rend ruházatát hordva bűnbánó életet éljen. Felajánlották neki, hogy elhelyezik egy másik európai vagy amerikai házban, de nem fogadta el. P. Ángyán ezen levél szerint személyesen is felkereste, de nem volt hajlandó vele érintkezésbe lépni. „Ő sohasem volt hajlandó velem érintkezésbe lépni, mióta hazajöttem Amerikából. Ezek után nem tehettem mást, mint expulsio-ját Rómában folyamatba tettem. Azonban, ha Eminenciád úgy gondolja, hogy ezt ne hajtsam végre, gyermeki készséggel hallgatok Eminenciád tanácsára.”³⁹⁴

Szintén ebben a levélben tájékoztatja Mindszenty Józsefet, hogy „P. Rác M. Bonaventurát, kinek Eminenciádtól volt exlaustratio-ja,³⁹⁵ hogy Balogh páter bűvköréből kiszakítsam, szintén suspendáltam. Ő mindezidáig nem volt hajlandó visszatérni a rendbe, tehát én mint fugitivust³⁹⁶ kezelem.” Az eset kellemetlensége, hogy más levelekből megtudható, a sűri prior, P. Szabó M. Balázs is engedetlen, akit leváltanak, majd szintén távozik a rendből a veszprémi egyházmegyébe. P. Németh M. Alajos is konfliktusba kerül a vezetéssel, a veszprémi egyházmegyébe távozott (Nagyszakácsi plébánosaként halt meg 1986. IV. 2. 74 évesen). Egy 1948. július 29-én kelt levélből megtudható, hogy Erdősi János a

³⁹² ERL. Diósjenői plébános levele a Wimmer dossziében. Diósjenő, 1947. aug. 16.

³⁹³ ERL. P. Ángyán levele Mindszenty bíborosnak a Wimmer dossziében. Budapest, 1947. okt. 6. Ikt. Sz: 178/1947.

³⁹⁴ ERL. P. Ángyán levele Mindszenty bíborosnak a Wimmer dossziében. Budapest, 1948. ápr. 24. Ikt. Sz: 22/1948.

³⁹⁵ PUSKELY 2006. 222-223. o. Rendházon kívüli élet. Ilyen engedélyt a tanács meghallgatása után a legfőbb eljáró adhat, legfeljebb három évre, esetleg ismételt is. Súlyos esetben rendelnek el ilyen büntetést. Klerikus szerzetes esetén az illetékes főpásztor (Itt Mindszenty) engedélye is szükséges. Az exklausztrált szerzetest minden esetben köti fogadalma. Tartania kell a kapcsolatot előjáróival, viselheti szerzetesi öltözetét, hacsak azt nem tiltják meg neki. Joga van arra, hogy értesüljön a közösségben történt változásokról.

³⁹⁶ PUSKELY 2006. 246. o. A közösségből titokban elszökött szerzetes.

Magyar Kommunista Párttal fenyegetőzik, mert kizárták a rendből. A tartományfőnök a válaszlevelében leszögezi, hogy a rendből nem megfelelő magatartása miatt lett kizárva.

Az ügy folytatása, hogy az esetet a sajtó felkapta, és a „Szabadság” 1948. V. 19-i száma nagy cikket közöl „Mindszentyék újabb áldozata: Felfüggesztették Wimmer Anzelm budapesti szervita szerzetest”, alcím: Ortutay Gyula: „Evangéliumi szeretetre és ne politikai gyűlöletre tanítsanak a templomokban és a hittanórákon.”

A cikkben írják: „A katolikus egyház egyes magasabb vezetői úgy látszik, elhatározták, hogy irtó hadjáratukat a demokratikusan gondolkozó katolikus papok ellen kíméletlenül végrehajtják. Még el sem ültek a bakonykúti plébános kiközösítése körül támadt országos felháborodás viharai, máris újabb, közismerten demokratikusan gondolkodó és a népi demokrácia mellett hitet valló pap felfüggesztéséről ad hírt a Magyar Kurir. ... Wimmer Anzelm a rádiónál dolgozik, bármikor megtalálható, csak éppen az egyházi körök nem tudnak róla, érdekes módon azóta, amióta nyíltan hitet tett a demokratikus gondolkodás mellett. ... Megkérdeztük P. Ángyán Fülöpöt, miért függesztették fel Wimmer Anzelmet. – Hát én azt nem tudom – válaszolta a tartományfőnök – úgy tudom azért, mert nem jött vissza a rendbe. - ... Ortutay kultuszminiszter szombati nyilatkozatában kijelentette: kivétel nélkül megvéd mindenkit, akit ezeknek a reakciós egyházi köröknek a dühe elér.”³⁹⁷ A rend írt egy cáfolatot a megjelentekre, de az csak a rendi levéltárban maradt meg, mert nem közölték le. A cáfolatban az áll, hogy nem felel meg a valóságnak, hogy a tartományfőnök azt mondta volna, hogy nem tudja miért lett Anzelm felfüggesztve. Szintén érdekes, hogy a rádió levéltárában nem található semmi sem Wimmer Anzelmről, pedig a nyilvántartás abban az időben is elég jó volt, tehát feltételezhető, hogy ez is csak hazugság, amint hogy kiállnak majd a demokrácia mellett hitet tevő papokért.

Véleményem szerint P. Wimmer M. Anzelm túl naiv volt, személyét és jószándékát kihasználták. P. Wimmer 1940-ben házfőnök volt Egerben, rengeteget járt az országot népmissziók és lelkigyakorlatok tartása céljából. Feltehetően nagyon nehezen viselte, hogy jóval fiatalabb előjárói lettek, őt mellőzték, mint házfőnököt leváltották, pedig a legtöbbet ő írt a rendről. Az ügynöknilylvántartásban nem szerepel, tehát nem volt besúgó. A fiatalabb vezetés és P. Ángyán M. Fülöp Mindszenty melletti elköteleződése olyan konfliktust váltott ki, melynek következtében négyen is elhagyták a rendet, és a csatlakozni kívánók közül is vélhetően sokan eltántorodtak. P. Wimmer 1962-ben nyugatra szökött, ahol kérte visszavételét a rendbe, amit meg is kapott, és 1965. április 19-én halt meg a rend gutensteini

³⁹⁷ Szabadság 1948. V. 20.

kolostorában Alsó-Ausztriában. A rendi levéltárban fennmaradt egy naplója, mely folytatása az elvesztett naplójának, melynek a címe az volt: „Perbe fogom önmagamat.”

VI.2. A feloszlítás

A Rákosi Mátyás vezette kommunisták a társult baloldali erők közreműködésével 1948 elején már gyakorlatilag a kezükben tartották a hatalmat. Mivel a példa a nagy 'testvér' Szovjetunió volt, az egyház befolyásának felszámolása előre látható volt. Az új hatalom urai hozzákezdtek az egyház felmorzsolásához, hogy helyzetüket megszilárdítsák. Az iskolák államosítása (1948. június 16.) a szervitákat csak Makón érintette, de ez is csak egy kollégium volt. A fiúinternátusból Népi Kollégium lett. A szervita rendtagok még egy évig lakhattak az intézmény egy leválasztott részében, de a következő évben onnan is kitétték őket egy lakásba, majd internálták őket Egerbe. Mindszenty elítélése (1949. február 3-8.) után egyre világosabbá vált, hogy a hatalom le akar számolni a szerzetesrendekkel is.

„1948-ban, a 'fordulat évében' és különösen az MDP megalakulása és a proletárdiktatúra deklarálása után, nem utolsó sorban annak következtében, hogy az új hatalom magát marxistának, s ami akkor ezzel egyenlő volt, ateistának is nyilvánította, napirendre tűzték az állam és az egyház szétválasztását. ... 1950-re, ha nyíltan ki nem mondvá, az egyházak és a vallásnak a felszámolása vált a sztálinista diktatúra végcéljává.”³⁹⁸

1950. június 1-jén a kommunista párt főideológusa, Révai József a központi vezetőség ülésén a következőket mondta: „...A klerikális reakció tömegagitációjának legfontosabb szervezetei a különféle férfi és női szerzetesrendek. Magyarországon 23 férfi szerzetesrend van 2582 taggal és 40 apácarend 8956 taggal; összesen tehát 63 rend 11 538 taggal. Ezek a szerzetesrendek a régi rendszerben hatalmas földbirtokokkal rendelkeztek, a feudális nagybirtokos osztályhoz tartoztak. Földbirtokaikat a népi demokrácia a dolgozó parasztság között osztotta fel, de rendházaikat, zárdáikat, kolostoraikat meghagyta ... Felmerül a kérdés: fenntartható-e ez a helyzet a népi demokráciában?”³⁹⁹ A szerzetesrendek feloszlításáról már sok jó publikáció napvilágot látott, így én most csak a szervitákat érintő kérdésekre térek ki.

³⁹⁸ GERGELY 1990. 8-9. o.

³⁹⁹ Szabad Nép 1950. június 6.

Révai támadó felszólalása után néhány napra, június 8. és 9. között a jugoszláv határ közelében fekvő szerzetesházak lakóit éjszaka elszállították az ország belső területeire, majd tíz nap múlva szintén éjszaka 1120 szerzetest egyházi kénysztartózkodási helyre vitték. Ezek az atrocitások tovább folytatódtak július és augusztus folyamán, de a szervitákat ezek csak Makón érintették. A 34/1950 törvényerejű rendelet szeptember 7-én három férfi és egy női rend kivételével megvonta a szerzetesrendek működésének engedélyét. A megmaradók is csak korlátozottan, összesen nyolc gimnáziumban folytathatták tevékenységüket, szigorú utánpótlási kvóta mellett.

A szerviták feloszlátásának történetét legjobban P. Póka M. Elek visszaemlékezései alapján lehet bemutatni. „1950. szeptember 7-én délutáni órák egyikében megjelent 5 férfi, keresve a házfőnököt. Mikor ő megérkezett a templomból, szoltak, hívja a rendtagokat. Összejöttünk, és ő közülük az egyik megszólalt: ettől a perctől kezdve mindaz az ingatlan és ingó tulajdon, ami a törökszentmiklósi szervita rend tulajdona, a Magyar Állam tulajdonába kerül. Kérem a pénztár kulcsát és irattár kulcsát, a könyvtár kulcsát. Egyelőre senki sem hagyhatja el a rendházat. Elmondom, mi maradhat meg személyi tulajdonban és használatban egy rendtagnak és a közösségnek. Egy rendtagnak egy asztal, egy szekrény, egy ágy, egy könyvespolc két szék és egy térdeplő. A többi az állam tulajdonába megy át. Mi akkor ott olyan szegényesen voltunk berendezve, hogy a meglévő bútorokból se volt annyi amennyit engedélyeztek. ... Elállamosították alólam a kerékpárt, mely egyetlen eszközöm volt, hogy eljuthassak Tenyőre /7 km/, Tenyőszigetbe /12 km, teljesen földút/, Surjánba /9 km/, Szakállásra /13 km/ hittanórák megtartására. Továbbá közölték: mostantól kezdve tilos a szerzetesi ruha használata, ugyanis ennek használatával semmibe vennék a kormány rendeletét, sőt lázítának ellene. Az államosításnak végrehajtó ideje 3 hónap. A lakásunkat nem államosították, mert plébániaépületnek számított. Volt még egy szerény fél házunk a közeli kis utcában, ebben lakott a harangozónk, azt is államosították. ... Budapesten teljesen államosították az épületünket, úgyszintén Máriaremetén. Egerben a rendház földszintjéből meghagytak négy szobát, a templom mögötti épületből szintén kettőt, kis udvarrészszel. Makkos Mária megmaradt. ... Szintén elvették Egerben is a Széchenyi úti telkünket, rajta a meglehetősen nagy épülettel és a két, egyenként 70 méter hosszú pincénket. ... Egerben a három szobás nagyon szép, az utcára négy ablakkal néző kántorlakást is államosították.”⁴⁰⁰

⁴⁰⁰ ERL Dr. Póka János P. Elek hagyatékából a visszaemlékezései. 3-4. lap

A rendtagok próbálták menteni a menthetőt. Az új rendházakban nem voltak értékek, de a pesti és egri rendházakban már csak több száz éves koruknál fogva is voltak műkincsek. A rend értékes könyveit, régi bútorait, festményeit és egyéb ingóságait a megbízható híveknél próbálták elrejteni, bízva abban, hogy a rend feloszlátása csak rövid ideig fog tartani, és néhány év múlva minden visszakerül. P. Póka M. Elek erről így ír: „Egerben például Jenő atya rettenthetetlen és fáradhatatlan áldozatos tevékenységével rengeteg bútort el tudott helyezni a 'megbízható, jó keresztényeknél', akik ezt önként vállalták, borért, pálinkáért, satöbbi. És mindezek elúsztak, elvesztek, eltulajdonítottak, és egyetlen darab sem került vissza.”⁴⁰¹

A szerviták kétségbeesését fokozta az a rémhír, hogy a szerzetesi könyveket megsemmisítik. Elek atya visszaemlékezésében kész tényként kezeli, hogy a könyveket megsemmisítették. „Budapesten a roppant értékű, gyönyörű könyvtárunkat, az egri könyvtárunkat és a máriaremetei könyvtárunkat teljes egészében megsemmisítették. Például a budapesti könyveket minden válogatás nélkül elszállították Szolnokra a könyvzúdába, gondolom az egrit és a máriaremeteit is. Budapesti könyvtárhelyiség hossza 12 méter, szélessége 6 méter és magassága szintén 6 méter volt. Telítve gyönyörű könyvszekrényekkel és könyvvállványokkal. A terem a második emeleten kb. 8-9 méter magasságban volt. A könyveket onnan dobálták le az udvaron álló pótkocsis 5-6 tonnás teherautóba. Két fuvar volt. ... Visszaemlékezem a könyvekre. 1600-as és még régebbi könyvek, főképen teológiaiak, remek bőr, kutyabőr, fa és egyéb kötésűek voltak. Mind lángokba, zúdába ment. ... A budapesti könyvtár értékes bútoraival mi lett, nem tudom. A teremben leánykollégiumot alakítottak ki.”⁴⁰²

Valójában a szerzetesi könyvtárakat nem, vagy csak részben semmisítették meg. A könyvek az Országos Könyvtári Központba (OKK) kerültek. Ez a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) felügyelete alá tartozott. Ezen intézmény központi katalógust vezetett, duplumok cseréjét intézte, nemzetközi szinten is, és más könyvtári feladatokat is ellátott. Jogelődje volt az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ. „Az OKK-nak már az elhelyezése sem volt alkalmas arra, hogy bármiféle rányitó szerepet jelképezzen. Több helyen működött, központja azonban az Egyetemi Könyvtár épületének udvari részében volt. ... Az OKK elhelyezése egyébként célszerű volt: a szemfülesebb kolléganők mindig előre meglátták, valahányszor két bőrkabátos férfi közeledett az udvaron át, faggatni az OKK akkori elnökét, dr. Telegdi Zsigmondot, a tudós nyelvészt, az éppen esedékes szabotázs-vád

⁴⁰¹ ERL Dr. Póka János P. Elek hagyatékából a visszaemlékezései. 4. lap

⁴⁰² U. o.: 5. lap

felől. Egy helyére pályázó munkatárs igen találékony volt feljelentései terén: a Cukor utcai fölőspéldányraktár csőtörése éppen úgy elnöki szabotázsakció volt, mint az, hogy a külföldi magyar intézeteket ellátta a Domanovszky-féle Magyar Művelődéstörténettel.”⁴⁰³

A szerzetesi könyvtárak államosítására a VKM rendeletet (1.011-27/1950) alkotott, de ez még a közlönyben sem jelent meg, csak a városok Végrehajtó Bizottságainak küldték ki 1950 augusztusában. Táviratban kérték a rendházak könyvtárainak zárolását, mert a három hónapos határidőt se tartották be, hanem helyette néhány hét alatt intézményeket helyeztek el a szerzetesi rendházakban. Ilyen ok vezetett aztán a budapesti szervita rendház gyors kiürítéséhez is. Valójában nem megsemmisíteni vitték el a könyveket, bár kétségtelen, hogy sok könyv eltűnt a szerviták könyvtárából, és lehetetlen megmondani, hogy mely könyvek hova kerültek. Érdekes példája a hatalom hozzá nem értésének, hogy Somogytárnócán a Széchenyi kastély könyvtárát az állami gazdaság volt vezetője az udvaron elégette. „Amikor a megbízottam (OKK) a somogytárnócai tanács elnökét kérdőre vonta, azt a feleletet kapta, hogy a könyveknek nem volt értékük, hiszen idegen nyelven íródtak voltak azok.”⁴⁰⁴

A budapesti szervita rendház könyveiről viszonylag keveset tudhatunk meg Wix Györgynétől: „László Boriska volt az OKK megbízottja a jezsuita rendházban, a Horánszky utcai premontrei Norbertinum-ban és az Angolkisasszonyoknál, Dörnyei Sándor a Fő utcai kapucinusoknál meg az említett domonkosoknál, illetve Szervita téri szervita rendházban. Ezeket a rendházakat sürgősen kellett kiüríteni, ezért válogatás nélkül szállítottuk el a könyveket, részben a Lövélda téri volt Kairó kávéházba, még 1950 folyamán. ... A legtöbb rendház anyagát válogatás nélkül szállították az OKK raktáraiba.”⁴⁰⁵

Budapest esetében megállapítható, hogy csak rémhír az alapja P. Elek azon kijelentésének, hogy a budapesti könyveket minden válogatás nélkül elszállították Szolnokra a könyvzúzdába. Valójában annyi könyv gyűlt össze a Kairó kávéházban, hogy még két üzlethelyiséget megtöltöttek a rendházakból érkező anyagok. Az egri rendház könyvtárainak lefoglalása már konkrétabb adatokat közöl.

„Szervita rendház, azaz „servita”. Mondtam már, hogy servita javított ki minket egy helyi lakos, némiképp ingerülten, mikor másodszor vagy harmadszor is szervita rendházzal beszélünk vele. Ez aztán szállóigévé is lett köztünk, ha valaki nehezen akart valamit megérteni. Felejthetetlenül megható volt ezzel szemben a süketnémák intézetévé alakított rendház könyvanyagának válogatás utáni szállítása. A kb. 3000 kötetes régi könyvtár nagy

⁴⁰³ WIX 1997. 11-12. o.

⁴⁰⁴ U.o.: 19. o.

⁴⁰⁵ U.o.: 33. o.

része 18-19. századból származó, nem tudományos jellegű munka volt. Az államnak jutó részt a kis süketnéma gyerekek láncot képezve adták kézről-kézre, s így hordták a tűzoltókocsihoz. Ma is előttünk van boldog kis arcuk, amikor egy-egy könyvbe belepillantva, olyan képet találtak, amelyet artikulálatlan hangocskájukkal már meg tudtak nevezni, s nekünk megmutatni, hogy egy kis simogatást kiérdemeljenek. A könyvtárban, a változatosság kedvéért két beépített rokokó könyvespolc volt, ezeket is le kellett szerelni. Ezt a feladatot már Nagy Barnára hagytuk, aki aztán a múzeumba vitette.”⁴⁰⁶

A szerviták könyvtára közül még a Máriaremetei volt jelentős, mert itt képezték a rend növendékeit. A Fehérváron felelhető jelentés szerint „1951. tavaszáig a könyvtár lepecsételve sértetlen volt. Akkor azonban megjelent két megbízott, ismeretlen hatóság részéről, és néhány használható könyvön kívül csak imakönyveket és folyóiratokat adtak át elődömnök, a többit előttünk ismeretlen helyre szállították teherautóval.”⁴⁰⁷

Tehát két pótkocsis fuvar és egy teherautónyi könyv, illetve Egerből még körülbelül 3000 könyv került az állam kezébe. A többi rendház nem rendelkezett számottevő könyvtárral.

A feloszlatakor a szerviták tartományfőnöke, P. Ángyán M. Fülöp jó kapcsolatokat ápolt több megyéspüspökkel, így a rendtartomány felszentelt tagjainak legtöbbjét átvették egyházmegyei szolgálatba. „A szerviták rendjéből 7-et az egri egyházmegye, 3-at az esztergomi, 3-at a székesfehérvári, 2-öt a szegedi egyházmegye és 1-et a veszprémi egyházmegye vett át. A többiek száműzöttekké váltak. Hosszú ideig teljesen bizonytalanságban éltek, majd lassan elhelyezkedtek, de mert dolgozniuk kellett, és nyugodt otthonuk nem volt, ezért közülük többen, kényszerűségből megnősültek.”⁴⁰⁸

VI.3. A valutaüzérkedés vádjá

Már a Mindszenty-perben is szerepelt a valutaüzérkedés vádja. A koncepciós perekben igyekeztek bizonyítani, hogy az egyház illegális és államellenes tevékenységet folytat. A szerzetesek bemocskolására, lejáratására irányuló törekvések amúgy is állandóan megjelentek

⁴⁰⁶ WIX 1997. 37-38. o.

⁴⁰⁷ SZfPSZL. Az egyházmegye 1921/1953. iktatási számú levelére adott válasz Ormai Gusztáv lelkésztől. Érkeztetve: 2116/1953 számon.

⁴⁰⁸ ERL P. Póka M. Elek hagyatékában kimutatások között egy összeállítás a feloszlatastról.

a hazai sajtóban. Az igazán nagy és látványos újabb támadás a Grösz-per volt. Révai József 1951. április 24-i dátummal foglalta írásba: „A pernek bizonyítani kell, hogy a szerzetesrendek és tagjaik mély erkölcsi mocsárban éltek”⁴⁰⁹

Ennek a pernek egyik fő vádlottja lett volna P. Ángyán M. Fülöp. Az eset valóságtartalma az, hogy P. Ángyán a makkosmáriai templom befejezéséhez gyűjtött adományokat, mert arra hazánkban már szinte senki sem tudott jelentősebb adományt adni. A templom már majdnem kész volt, tehát nagy állagromlással járt volna az építkezés leállítása. P. Dr. Póka M. Elek visszaemlékezésében azt írja: „P. Fülöp építette meg (Makkosmária templomát) 1947-48-ban Amerikából hozott dollárral, hívek segítségével. Kb. 3 hónap alatt gyűjtötte ott a magyar hívektől missziós útván. Az akkori, már kommunista kormány Grösz József kalocsai érseket, a pálosok tartományfőnökét és őt valutasíbolással vádolta. Ő kellő időben ki tudott menekülni. ... szegény két hétre, 1950 november 11-én Rómában a Sant Alessio kollégiumban agyvérzésben meghalt.”⁴¹⁰

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában fellelhető 10-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai ügyében pontosan feltárja, hogy mivel is vádolták volna P. Ángyánt ebben a koncepciós perben. Ez egy nagyon vastag, 3 dossziéból álló „nyomozati anyag”. A nyomozás kezdete: 1951. VIII. 9, de a megfigyelések és adatgyűjtések már jóval korábban elkezdődtek. Például a 31. lapon a jelentés dátuma 1948. június 14.

„P. Csellár István: 1935-ben lépett a pálos rendbe, 1940-ben szentelték pappá Pécsen majd Pestre helyezték, mint házgondnok tevékenykedett a Gellérthegyben, de még ez évben visszakerült Pécsre. Itt 1946-ig a rendi újoncok vezetője volt, majd megint Pestre helyezték, mint helyettes házfőnök. 1948. júliusa óta - amikor a tartományfőnököt kiutasították – a magyarországi pálos rend tartományfőnöke és a budapesti kolostor házfőnöke. A feloszlítás után Hamvas Endre püspök, esztergomi apostoli adminisztrátor kinevezte a sziklakápolna templomigazgatójává. Illegális tartományfőnök. P. Vezér Ferencet bűjtatta.”⁴¹¹

A 74. számú lapon beismeri, hogy valutáris bűncselekményeket követett el, de itt csak 200 dollárt ismer be, amiből 100 dollárt a perselyben találtak, míg a másik százast P. Zembruski Mihálytól kapták egy Rómából jött levélben. Ezt a vizsgálatízt hazugságnak

⁴⁰⁹ Közzölte Ólmosi Zoltán: Historia 1991. 5-6. sz. 23-26. o.= Mészáros István „DEVICTUS VINCIT”

Tanulmányok a magyar katolikus egyház 1945-2000 közötti történetéről. Szent István Társulat, Bp. 2002. 73. o

⁴¹⁰ ERL. Dr. Póka János P. Elek hagyatékából a visszaemlékezései. 2. lap

⁴¹¹ ASzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 69.lap 1 kihallgatás

minősíti, és azt kérdezi, mondja el, hogy értékesítette a kapott pénzt. A válasz szerint a perselypénzt P. György budapesti lakos értékesítette 6000 Ft-ért, míg a másik százast Angyán Fülöp segítségével értékesítették, aki csak 4000 Ft-ot adott.

Az egész kihallgatási anyagról lerí, hogy előre megtervezték. Talán az egyetlen őszinte beszámoló a fogdatárs S. I. jelentése, amit szintén beraktak a dossziéba.

„Szótlan és beijedt, panaszkodott, hogy megverték, és a veréstől nagyon fél. Többször mondta, hogy mindent hajlandó aláírni, csak ne bunyózzák meg. Még nem tudja, hogy fő vádlott lesz-e, vagy Vezér páter lesz a fővádlott. Nem tud arról, hogy Vezér gyilkolt volna, *(de vallomásában azt íratják vele alá)*. A másik, a fegyverrejtegetés vádja, ezért statáriális bíróság elé is kerülhet, amivel előadója fenyegeti, valójában két darab Frommer kicsi pisztolya volt, de már egy éve eltüntette őket, és nem dugdosta, hanem az íróasztalán tartotta. *(A vallomásban már 6.35-ös Browning 25 tölténnyel)* Mint cellatársának elmondta, már elfogásakor nagyon megverték, amit a kocsiban tovább folytattak ... A beszállítás után polgári ruhás emberek vallatták. Sok pofont kapott, azonkívül, a hasát és a fenekét rugdosták össze, ami nagyon fáj neki. Csak egy ember viselt századosi egyenruhát, az nem bántalmazta. Előadója szimpatikus ember, eddig nem bántotta, legutóbb néhányszor meglegyintette. Beszámolt még cellatársának arról, hogy III. 27-én délután átvitték az ÁVH központba, itt Péter Gábor altábornagy /valószínűleg/ fogadta, cigarettával kínálta, és azt kérdezte, hogy kinek fáj jobban letartóztatása, Hamvasnak vagy Grösznek.”⁴¹²

A valutaüzérkedést feltehetően kiverték belőle, és jól kiszínezték. Az bizonyítható, hogy P. Csellár és P. Ángyán baráti viszonyban voltak. Az is evidens, hogy P. Ángyán nem fizetett mindenhol dollárral, így azt zugforgalomban kellett értékesítenie, legalábbis amit Amerikából hozott. A kihallgatások elején még P. Csellár igyekezett tagadni, és a valuta mennyiségét jelentéktelennek feltüntetni. A verések következtében aztán egyre nagyobb összegekről lett szó. Beismeri, hogy 1948-tól 1950-ig több mint 4000 dollárt értékesítettek zugforgalomban, s ez kb. 150-200 ezer forintot tett ki. Ezt adósságok törlesztésére fordították. „A dollárokat négy tételben P. Mihály küldte (Zembrzusi tartományfőnök, lengyel) Rómából illegális úton Budapestre az olasz követségen keresztül. A követség Ángyán Fülöp volt szervita tartományfőnökhöz továbbította a dollárküldeményeket és Ángyántól minden alkalommal én vettem át az összeget effektív dollárban. 1948 novemberében 600 dollárt, 1948

⁴¹² U.o.: S.I. fogdatárs vallomása 84-86. lap

decemberében 800 dollárt, 1949 tavaszán kb. 900 dollárt és ugyancsak ez év nyarán kb. 1500 dollárt kaptam Ángyán Fülöptől.”

A dollárösszegeket K.... lengyel követségi tisztviselő értékesítette zugforgalomban 2-3 havonként, kis részletekben vette át Csellártól és adta vissza a forintot.”⁴¹³

Utóbb a cisztercieket is belekeverték a valutázásba, de ezzel sokkal kevesebbet foglalkoznak, hisz az ő tartományfőnökük nem távozott külföldre. P. Csellár vallomása szerint a ciszterciek is 4000 dollárt zugforgalomban értékesítettek (I. dosszié 102. lap)

Később az illegális levelezést is igyekeznek rábizonyítani, mintha P. Ángyán valami kém összekötő lett volna. A vallomások egyre inkább az olasz nagykövetséget is igyekeznek rossz fényben feltüntetni, és olasz állampolgárokat is belekeverni az esetbe.

„Őn április 4-én vallotta, hogy illegális levelezés útján tartott kapcsolatot a Rómában élő P. Mihállyal. Részletezze a kapcsolat formáját és jellegét?

P. Mihályt 1948. nyarán demokrácia-ellenes tevékenysége miatt kiutasították Magyarországról, azóta Rómában tartózkodik. Ángyán Fülöp volt szervita rendfőnökön keresztül a budapesti olasz követség közvetítésével, illegális úton álltam kapcsolatban P. Zembrusky Mihállyal 1948. novemberétől 1949. nyaráig, négy alkalommal kaptam ilyen úton levelet és illegális dollárküldeményeket. Emellett rendes postai úton 2-3 havonként is váltottunk levelet, 1950 végén utoljára.”

Ezek után taglalja, hogy a dollárokból a rend adósságait fizették ki. Ángyán F. kívül még S. Vincze olasz állampolgárságú budapesti déligyümölcs-nagykereskedő is leveleket közvetített Rómába. Mert Ángyánon keresztül nem mindig sikerült levelet kijuttatni.”⁴¹⁴

A disszidálás szándékát is igyekeznek rábizonyítani, ebből megtudható, hogyan is disszidált P. Ángyán M. Fülöp. P. Csellár is szándékozott disszidálni. A Mária 50 év körüli nevelőnő kapcsolatokat keresett ilyen célból, ezért egy 60 év körüli férfi 300 Ft előleget át is vett, de ez szélhámos volt. Valójában konkrét kísérlet nem történt. P. Ángyánnal közösen szeretett volna disszidálni.

„Kinek a közvetítésével próbált még disszidálni?

Még egy kísérlet volt. A rendfőnökök közül Ángyán Fülöppel voltam legközelebbi kapcsolatban. Ő közvetítette számomra a Rómából küldött illegális dollárküldeményeket. 1950. október első napjaiban az utcán találkoztam Ángyánnal, aki bizalmasan tudomásomra

⁴¹³ ÁSZTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 94.lap

⁴¹⁴ ÁSZTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 103.lap vallomás: 1951. április 5.

hozta, hogy egy-két napon belül illegálisan elhagyja az ország területét. Felajánlotta, hogy kiszöktet engem is. Kérdésemre kijelentette, hogy előre nem közli a kijutás módját. Megállapodtunk pontos helyben és időpontban az indulást illetően. Erre azonban én nem mentem el, mert időközben meggondoltam magam. A rend ügyei a feloszlítás utáni időszakra akkor még igen rendezetlenek voltak. Később megtudtam, hogy Ágyán valóban kiszökött, és Rómában meghalt.”⁴¹⁵

A következő vallomások szinte felborítják az előzőeket, mert egy újabb összekötőt, R. Bélánét iktatják be. Feltűnik még egy László nevű újabb szervita pap, aki valójában P. Ágyán elődje volt a provinciális székben P. Héder M. László.

„Kivel volt kapcsolata a szervita rendben?

... Eddigi vallomásomat kiegészítem azzal, hogy a három disszidáló pálos rendi pap költségeihez Ágyántól kértem kölcsön 25 000 Ft-ot. Ez 1950. augusztus hónapban történt. Ágyánnak azt ígértem, hogy a Zembrzusktyól érkező újabb dollárküldeményből fogom ezt visszafizetni. Előző vallomásomban beismertem azt is, hogy Ágyánnal közösen szerveztünk disszidálást, amelyből én az utolsó pillanatban elálltam.”⁴¹⁶

„Beismeri, hogy eddig elhallgatott valutális ügyleteket. Beismeri, hogy többek között R. Bélánéval is szoros kapcsolatban állt. „R-néval Zembrzuskty Rómába való távozása után ismerkedtem meg a Sziklatemplomban. Ő Ágyán megbízásából keresett fel és egy levelet hozott a részemre, amelyet Zembrzuskty küldött. Közölte velem, hogy egy Rómában élő László nevű szervita paptól Ágyánon keresztül rendszeresen kap különböző dollárösszegeket. Felkért arra, hogy az illegálisan érkező dollárokat én összekötetéseimen keresztül a feketepiacon értékesítem. Én a megbízatást elvállaltam. R-né ettől az időtől kezdve rendszeresen adott át részemre 3-400 dollárt, amelyet én mindenesetben K-n keresztül váltottam be. A R-nétől átvett dollárok összesen mintegy 2000 dollárra tehetők.”

„P. Csellár Ön eddigi vallomásában azt vallotta, hogy Ágyántól 25 000 Ft kölcsönt vett fel a disszidálások előkészítésére. Fenntartja-e ezt az állítását?

Beismerem, hogy ez az állításom hazugság volt. Hazugsággal azt akartam elérni, hogy R. Béláné, akitől ezt a 25 000 Ft-ot felvettem, ne kerüljön be vallomásomba, és így öt bűncselekményeiben támogassam.

⁴¹⁵ ÁSZTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 115.lap vallomás: 1951. április 9.

⁴¹⁶ ÁSZTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 124.lap vallomás: 1951. április 18.

Beismerem, hogy a disszidálások előkészítésére R. Bélánétól vettem fel 25 000 Ft-ot, amelyet én a két disszidáló páternek adtam át. A 25 000 Ft-ot R. Béláné Baross-utcai lakásán vettem át magyar pénzben.

Beismerem továbbá, hogy Ángyántól misepénz ürügyén a pálos rend ellenforradalmi, demokráciaellenes tevékenységének a támogatására egy ízben 1000 dollárt vettem fel, amelyből 5000 Ft-ot adtam vissza Ángyánnak és 35 000 Ft-ot megtartottam a pálos rend céljára. Egy másik esetben hasonló céllal 5000 Ft-ot vettem át.

Tegyen őszinte vallomást arról, milyen utasítást adott Önnök Ángyán Béla azoknak a pénzeknek a felhasználásával kapcsolatban, amelyeket nem Zembrzusky küldeményeiből adott át önnek?

Tagadom, hogy Ángyán Béla az ilyen pénzüsszegek átadásakor politikai jellegű utasításokat adott.”⁴¹⁷

Még ezen vallomásában beismeri, hogy nem minden összeg került átváltásra. Az Ángyántól kapott pénzből 2000 dollárt elrejtettek. Az érdekes, hogy Fülöp hirtelen Béla lesz, hisz Ángyán civil keresztnéve Sándor volt. Tehát még a részletekre sem figyeltek oda, a kihallgatott pedig azt írt alá, amit csak akartak. A Béla és a Fülöp név gyakran felcserélődik Ángyán esetében, de biztos, hogy egy és ugyanazon személyről van szó, amit a következő vallomás is jól példáz.

Ángyán Bélával milyen tárgyalásokat folytatott?

„Előző kihallgatásomon vallottam, hogy Ángyán Fülöptől 1948. novemberétől 1950. őszéig, Ángyán nyugatra való szökéséig rendszeresen vettem át Rómából érkező illegális leveleket és összesen kb. 5000 dollárt, amelyet az angol kém Zembrzusky küldött. Továbbá átvettem Ángyántól két esetben összesen 41000 Ft-ot, amely nem Zembruskytól jött, és amelyet Ángyán nekem 'mise intenciók címen adott át'. Továbbá vallottam azt is, hogy Ángyánon keresztül rendszeresen küldtem illegális leveleket Rómába, amelyben én egyrészt gazdasági, másrészt egyházi jellegű és politikai jellegű híreket, így a rend feloszlatásával kapcsolatos kérdésekről is tájékoztattam Zembruskyt.

Beismerem, hogy Ángyán Fülöppel tartott kapcsolatomban során több esetben tárgyaltam vele politikai jellegű kérdéseket is.”⁴¹⁸

„Mikor, hol és milyen politikai jellegű kérdésekről tárgyalt Ángyánnal?

⁴¹⁷ ÁSzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 131.lap vallomás: 1951. április 25.

⁴¹⁸ ÁSzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 152. lap vallomás: 1951. május 5.

Ángyánnal rendszeresen találkoztam a szervita rendházban lévő lakásán, három esetben pedig ő látogatott meg a sziklakolostorban, ahol két esetben beszédet is tartott.

1950. nyarán egy esetben megkérdeztem tőle, hogy a rendszerváltozás és az angol-amerikai beavatkozás mikorra várható. Ő azt a választ adta, hogy értesülései szerint ez most elhúzódik és gyors változásra nem lehet számítani.

Egy másik alkalommal 1950. május elején, amikor ő prédikáció tartása végett jött el hozzám, szobámban beszélgettünk. Ez alkalommal elmondta, hogy találkozott Grösz József érsek előszobájában Grácia nővérrel, aki a soltvadkerti házunkban élő Világ Királynője⁴¹⁹ apácáknak a főnöknője. Elmondta nekem, hogy Grösz beleegyezett abba, hogy az apácák Soltvadkerten maradhassanak, majd a politikai helyzetet súlyosnak minősítve kijelentette, hogy vannak titkosan kinevezett püspökök, erről azonban nem szabad beszélni. Úgy láttam, hogy Ángyán megbánta, hogy ezt közöltem velem és a beszélgetést meg is szakította azzal, hogy a nálunk tartandó előadásra akar készülni.”

„Felmerült-e Ángyánnal történt beszélgetése után a titkos püspököknek a kérdése?

A titkos püspökök kérdéséről Ángyánnal történt beszélgetésem óta nem hallottam.”⁴²⁰

A titkos püspök kérdése szinte lázba hozta az ávosokat. Mindjárt kitalálták, hogy P. Ángyán M. Fülöp titkos püspök. Míg a kihallgatások többnyire Páter Vezér Ferenc pálos szerzetes (akit fel is akasztottak) bűnösségét igyekeztek bizonyítani, és csak másodlagos szereplő volt P. Ángyán és a valutázás, hirtelen egyre több figyelmet kap személye. A végén tényleg titkos püspökként kezdi kezelni személyét.

„Folytassa Ángyánnal kapcsolatos vallomását, milyen további megbeszéléseket folytatott vele?

Ángyán Fülöp általában felülről kezelt engem, és gyakran említette püspökökkel való kapcsolatát. Több esetben elmondta nekem, hogy Grösz, Shvoy és Czapik püspököknél járt és azt is említette, - és ezt más oldalról is tudom – hogy Shvoy és Czapik több esetben voltak ebéden Ángyánnál.

1950. nyarán megkérdeztem Ángyántól, hogy nem fél-e egy esetleges letartóztatástól. Ez Ángyánt láthatóan izgalomba hozta, de mégis úgy látszott, hogy erre számít. Ebben az időben

⁴¹⁹ Valójában nincs is ilyen nevű női rend, vagy kongregáció, de az is lehet, hogy elírták, de lehet, hogy Regina Mundi fordítása, akkor pedig ciszterci nővérek rendje. A szerzetes nővér és az apáca között a vizsgálatok során nem tettek különbséget, egységesen minden nővért apácának tituláltak.

⁴²⁰ ÁSZTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 153. lap vallomás: 1951. május 7.

több esetben már nem tartózkodott a kolostorban. Később, mint ahogy előző kihallgatásomon már vallottam, Ángyán felkeresett a sziklakápolnában, és ajánlatot tett, hogy vele együtt szökjek ki külföldre.”⁴²¹

Az államellenes összeesküvő tevékenység szinte kimaradhatatlan egy igazi koncepciók perből, így ez is hemzseg az ilyen irányú vallomásoktól:

„Egyházi jellegű akciók ürügyén többen fejtettünk ki aktív, népköztársaság ellenes, demokráciaellenes tevékenységet. Ilyen akció volt a fatimai ünnepségeknek a sorozata, ahol Mindszenty József hercegprímás, Siegmund Trekke és saját rendtársaim mondtak uszító beszédek. Ennek eredményeképpen jött létre a mi szervezkedésünk következtében a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülésekor 1948. június 13-án a Sziklakápolna előtti tüntetés, amelynek során a rendőrségnek is közbe kellett lépnie.

Ilyen jellegű akció volt még többek között az említett tüntetés után ugyanazon év őszén Pálósszentkúton tartott 3 napos Mária napok is, amit Rába Márk Lukács rendezésében Mindszenty, Grösz, Hamvas és Péteri József püspökök tartottak meg. Hasonló szervezkedészerű, demokráciaellenes akciónak engedték át a sziklatemplomot a jezsuiták részére, akiknek a megbízásából Szabó József jezsuita páter a műgyetemen megalakított Mária Kongregációval folytatott.”⁴²²

További vallomásaiban foglalkozik még Endrédy Vendel ciszterci főapáttal való kapcsolatával, és azzal, hogy Páter Csávossy Elemér SJ⁴²³ is azt ajánlotta, fel kell készülni az illegálisra. Ők már lépéseket tettek ez irányba. Csávossy például elmondta (1950 nyarán), hogyan adtak ki hamis egyházi igazolást szerzeteseknek, amellyel igazolták, hogy a szerzetesi közösséget elhagyták, és vidékre, szüleikhez, rokonaikhoz költöztek. Így állást vállalhattak, és az illegálisban kevésbé lesznek gyanúsak. Beszámol még a rendfőnöki értekezletekről, hogy azokon mik hangzottak el, és hogy ő a pálos rendet képviselte, P. Ángyán M. Fülöp pedig a szervítákat. P. Ángyánra állandóan visszatérnek a kérdések, és vele való kapcsolatát igyekeznek minél nagyobb mélységben felderíteni, ezért sokszor ismétlik ugyanazt. A Grösz

⁴²¹ ÁSzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 157. lap

⁴²² ÁSzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 181. lap vallomás: 1951. május 7. A teljes vallomás 47. oldal.

⁴²³ Csávossy *Elemér Béla*, SJ (Bobda, Torontál vm. 1883. okt. 24.-Pannonhalma, 1972. okt. 22.): tanár, író, tartományfőnök.

József előszobájában elhangzottakra vagy négyszer visszakérdeznek, hátha többet tudnak meg.

„Ángyánnal rendszeresen találkoztam a szervita rendben lévő lakásán, három esetben ő látogatott meg a kolostorban. 1950. május elején elmondta, hogy találkozott Grösz József érsek előszobájában Grácia nővérrel, aki a Világ Királynője apácáknak a főnöknője. ... Majd a számunkra súlyos politikai helyzetről beszélve kijelentette, hogy vannak titkosan kinevezett püspökök, erről azonban nem szabad beszélni. A titkos püspökök kérdéséről azóta nem hallottam.”⁴²⁴ (A kihallgatások alkalmával gyakran ismételtetik a vallatott személyt, hátha összezavarodik, és állítása megdől.)

„Ángyántól egy esetben megkérdeztem, hogy mikorra várható az angol-amerikai beavatkozás következtében előálló rendszerváltozás. Ő azt a választ adta, 1950. nyarán, hogy jelenleg gyors változásra nem lehet számítani. ... 1950. augusztusában Ángyán névnapi ebédre hívott meg, ahol jelen volt Burka Kelemen, Ángyán Fülöp szervita főnök, Ciril szervita páter és Ángyánnak a titkára. Az ebéd hosszú ideig elhúzódott, több politikai kérdést és az illegálitással kapcsolatos kérdést tárgyaltunk meg. Ángyán baráti köréhez tartozott Badalik Bertalan, Sik Sándor, Burka Kelemen és tudomásom szerint Endrédy is. Gyakran járt Gröszhöz, Czapikhoz és Shvoyhoz, a két utóbbi többször ebédelt Ángyánnal.”⁴²⁵

A következő vallomásnál megint a valutázás és az illegálitás bizonyítása volt a cél.

„Ángyán Fülöp közvetített az olasz nagykövetségen keresztül, a követség diplomáciai futárpostája segítségével leveleket és dollárt. Ezen felül S. Vincze budapesti olasz gyümölcs-nagykereskedő 4 alkalommal juttatott ki levelet. Az Ángyántól kapott dollárokat zugforgalomban értékesítették.”⁴²⁶

„Az 1950. évben lezajlott rendfőnöki értekezlet – melyen én is részt vettem- célja már a kezdetén az volt, hogy a rendek az egyház és az állam közötti megegyezést elszabotálják, a később megjelenő 34. számú feloszlató rendeletet pedig különböző módszerekkel kijátsszák.

⁴²⁴ ASzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 200. lap vallomás: 1951. május 7. A teljes vallomás 47. oldal. Ez a 43. o.

⁴²⁵ ASzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 202. lap vallomás: 1951. május 7. A teljes vallomás 47. oldal. Ez a 44. o.

⁴²⁶ ASzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 210. lap vallomás: 1951. május 11.

Az értekezleteken Csávossy Elemér, Endrédy Vendel és Sárközi Pál több hozzászólásában adták értésünkre, hogy a rendek a feloszlítás után is illegalitásban tovább működnek.”⁴²⁷

A vallomás végén „megbánást” tanúsít az illető, és bánja „bűnös” tetteit, (hisz ha nem teszi, az súlyosbító körülmény), mindent „beismer”. Feltehető, hogy ezt is a vizsgálótiszt fogalmazta:

„Beismerem, hogy mint volt Horthysta hadapród őrmester, majd pálos rendfőnök élesen szembenálltam a népi demokratikus rendszerrel. Bűnösnek érzem magam abban, hogy Vezér Ferencet éveken keresztül bűjtattam, és anyagilag támogattam, bár tudtam, hogy fegyveres fasiszta bandát szervezett szovjet katonák meggyilkolására. Bűnösnek érzem magam, mert folyamatosan követtem el nagyarányú valutáris bűncselekményeket, továbbá a szerzetesrendek feloszlítása során utasításokat adtam ki a vezetésem alatt álló rend tagjainak a Népköztársaság törvényeinek kijátszására. Bűnös vagyok végül a fegyverrejtegetésben és a fasiszta elemek rejtegetésében.”⁴²⁸

A következő vallomásból megtudhatjuk, hogy valójában R. Béláné levelet akart eljuttatni P. Héder M. Lászlónak P. Ángyánon keresztül, de ez nem sikerült, ezért a levelet visszaadta. P. Csellár valójában kapcsolatot tarthatott fenn volt előjárójával, mert a három, határon lekapcsolt disszidálni készülő pálos szerzetesnek azt adta utasításba: „átmegyünk Amerikába, és ott fogunk adományokat gyűjteni addig, amíg Magyarországon általunk remélt rendszerváltozás után vissza nem jöhetünk.”⁴²⁹

Lehet, hogy csak véletlen, de a Rómába menekült P. Zembrzusi Mihály a pennsylvaniai Doylestownban megszerzett egy kegyhelyet a pálosoknak, maga is odament a magyar pálosok közösségével.⁴³⁰

A második dosszié elején P. Gyéressy Béla pálos szerzetes vallomása foglalkozik P. Ángyánnal, aki megerősíti a valutaügyet, majd B. Ákos vallomása is megerősíti a korábbiakat.

Kivonat Gyéressy Béla 1951. április 5-i feljegyzéséből. „1950 áprilisában átmentem Ángyán Fülöphöz a szervita rend főnökéhez, hogy meghívjam őt prédikálni a májusi ájtatosságra. Csellár ekkor megbízott azzal, hogy kérdezzem meg Ángyántól, hogy van-e miseszándék, s milyen mennyiségben érkezett külföldről. Ugyanakkor megjegyezte nekem Csellár, hogy a

⁴²⁷ ÁSzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 213. lap vallomás: 1951. május 11.

⁴²⁸ ÁSzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 215. lap vallomás: 1951. május 11.

⁴²⁹ ÁSzTL. 0-50700/1951 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 219. lap.

⁴³⁰ MKurír 2008. Zárándoklat az „amerikai Czeszochowába” 2008. augusztus 26.

pénzügyi részét a dolgoknak ő elintézi, én csak a miseszándékok mennyiségét tudjam meg, hogy ő kiadhassa azt világi papoknak. Ekkor szereztem tudomást arról, hogy Ángyán Fülöpön keresztül érkeznek illegális pénzküldemények külföldről. ... Amikor Ángyánnak átadtam Csellár üzenetét, csak annyit mondott, hogy még nem érkezett újabb miseszándék.”⁴³¹

Szintén megerősíti, hogy Csellár kapott dollárokat Ángyán Fülöp közvetítésével Zembrusktyól. P. Gyéressy Béla beszámolt még a rendfőnöki értekezletekről, amik 1950-ben kb. 1-2 hetenként a központi papnevelő intézet I. emeleti dísztermében voltak. Csellár ezekről a rendtagoknak rendszeresen beszámolt. Az értekezleten Csellár beszámolója szerint megtárgyalták, mit kell tenni a rendek feloszlátása esetén. Ilyen volt például, hogy a szerzetesek vagyonát és iratokat, egyházi szereket megbízható helyeken el kell rejtetni, vagy illegálisan tovább kell folytatni a szerzetesi életet, és tartani kell egymással a kapcsolatot. A rendfőnökök feladata a rendtagok összefogása az illegálításban. Azzal indokolta ezt Csellár, hogy csak a Vatikán oszthatja fel őket, ezért a magyar kormány ezirányú intézkedését csak látszólag szabad és kell elfogadni.

Gyéressy Szintén itt számol be arról, hogy szeptember végén vagy október elején öt küldték a rendfőnöki értekezletre, ami szerdai napon a központi papnevelde dísztermében volt délelőtt. Az ajtónál Szendrei jezsuita tartományi titkár ellenőrizte az érkezőket, hogy illetékesek-e a részvételre. Kb. 90 fő, többségükben apácáfőnöknők, kb. 60-an. Hamvas püspök elnököl. ⁴³²

A vizsgálótízszi jelentések feltűnő módon sokat foglalkoznak P. Ángyán esetleges titkos püspöki voltával. Furcsa, hogy egy akkor már köztudottan halott páterre ekkora figyelmet fordítottak.

„Jelentem, hogy ma 3 órán keresztül Csellárral foglalkoztam. A titkos püspökökre vonatkozólag hallgattam ki. Az eredmény gyenge. Miután ezt a kérdést Ángyánnal kapcsolatban mondja el, összekapcsoltam a kikérdezést Ángyánnal való kapcsolatának politikai részével. Eddigi vallomásában erről kizárólag a dollárügylettel kapcsolatban beszélt. Így elmondta Ángyán kapcsolatait Grösz, Shvoy és Czapik felé. Elmondotta, hogy a titkos püspökök kérdése úgy merült fel, hogy Grösz és Péteri, majd Ángyán várható letartóztatásáról volt szó. Holnap tovább folytatom Csellár kihallgatását és feljegyzést veszek fel.”⁴³³

⁴³¹ ASzTL. 0-50700/1951/2 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. II. akta 50. lap kivonat Gyéressy Béla feljegyzéséből: 1951. április 5.

⁴³² ASzTL. 0-50700/1951/2 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. II. akta 85. lap kivonat Gyéressy Béla feljegyzéséből: 1951. április 10.

⁴³³ ASzTL. 0-50700/1951/2 Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. II. akta 175. lap Vizsgálótízszi jelentés B. A. fhdgy.-tól a 1951. május 4.-én tartott kihallgatásról.

A 214 lapon kézzel írott vallomás, mely a harmadik laptól gépirással folytatódik. A címe: Titkos püspökök /Ángyán/ Itt taglalja, hogyan ismerkedett meg Ángyánnal. Minden oldalt utólag kék tintával aláírt. Végül is ismétli önmagát. Leírja hogy Ángyán szobájában beszéltek meg, hogyan terjesszék Kátay kiadott füzetét. Ír a vacsoráról, ahol Burka felkösztöntötte, szintén ír még arról, hogy a Soltvadkert Világ Királynője apácarend főnöknője, Grácia nővér Grósz érsek előszobájában elmondta Ángyánnak, hogy vannak titkos püspökök. Hosszasan taglalja, hogy mind Pétery váci püspök, mind Grósz és Ángyán is készültek a letartóztatásukra. Megint röviden leírja, hogy háromszor készültek neki a disszidálásnak, de Ő a harmadik alkalomra nem ment el, így csak másnap tudta meg, hogy lemaradt. Röviden ír csak a valutázásról, és elismeri, hogy ezen felül 36 ezer forintot kapott tőle. Új információ, hogy a „rendfőnöki értekezleteken emlékezetem szerint soha sem szólt föl Ángyán. Az ott hallottakat tudomásul vette és a legteljesebb elcsüggedést váltotta ki belőle. Több rendfőnökkel jó viszonyban volt. Így Burka Kelemennel, a pesti ferences tartományfőnökkel, Badalik Bertalan domonkos tartományfőnökkel, majd később veszprémi püspökkel, talán Sík Sándorral és talán Endrédyvel is. Általában igyekezett a befolyásosabb emberekkel jó viszonyt teremteni.” Lényegében nem állítja, hogy titkos püspök lett volna, de leírja, hogy gyakran járt Shvoy, Czapik és Grósz érseknél, és ezeket ő is meghívta különböző alkalmakkor. A püspököknél tett látogatásairól nem nyilatkozott Csellár előtt.

Érdekesség még, hogy Zembrzusi római tartózkodása alatt jó kapcsolatot ápolt a magyar disszidensekkel, így Mihalovics Zsigmonddal is, akit egyszer egész Nápolyig elkísért, amikor az Amerikába utazott, és a Vatikán egyik hivatalában is állást kapott. „A római magyarok közül benső szoros kapcsolatban állt többek között Héder László szervita szerzetessel, aki korábban magyar szervita tartományfőnök volt, jelenleg mint rendjük generálisának egyik tanácsadójaként tartózkodik Rómában.”

Nem nehéz elképzelni, mi történt volna P. Ángyánnal, ha nem sikerül elmenekülnie, hisz még holtában is ilyen behatóan foglalkoztak vele.

VI. 4. Az illegalitásban

Miután felmerült a gyanú, hogy egy szervita titkos püspökként működhetett Magyarországon, és amerikai kapcsolatokat ápolt, sőt hónapokat töltött az Egyesült Államokban, érthető, hogy feltételezték, a rend megpróbálkozik valami illegális tevékenységgel. (A szervitáknak ekkor már két rendtartománya is volt az Egyesült

Államokban és egy Kanadában. P. Ángyán M. Fülöp Chicagóban kapta kézhez tartományfőnöki kinevezését. Itt ekkor 14 szervita rendház volt, talán érthető a fokozott figyelem.) Az ügynök kiválasztása alapos előkészületek után történt. Olyan személyt kerestek, aki köztudottan Mindszenty tisztelő, és ellensége a fennálló rendnek. Hosszú tanulmányozás után P. Hajdusik M. Tarcziciust választották, aki a budapesti anyaház házfőnöke volt, akkor is ott működött mint egyházmegyes pap.

„Minősítés: ügynök.

Beszervezési javaslat.

Szigorúan bizalmas

Á. V. H. I / 2-b. osztály

Budapest, 1951. november 21.

Javasoljuk Hajdusik József Tarcziciusz 38 éves volt szervita szerzetes házfőnök ügynökké való beszervezését. A szervita rend 1945 óta fokozott ellenforradalmi tevékenységet fejt ki. Eddigi tevékenységéről megállapítottuk, hogy Ángyán Fülöp szervita tartományfőnök vezetésével a szervita rend tagjai illegális tevékenységet folytattak a Magyar Népköztársaság ellen, amelyet bizonyítanak a hálózati jelentések és a Mindszenty ügy dokumentumai. A szervita harmadrend úgy Budapesten, mint vidéken komoly tömegbefolyással rendelkezett, amit felhasználtak arra, hogy uszító és ellenséges tevékenységet fejtsenek ki. ... Ángyán Fülöp tartományfőnök vezetésével a rend a magyarországi szerzetesrendek közül a legaktívabb Mindszenthysta politikát követte. Mindszenty amerikai útja alkalmával együtt volt Ángyán Fülöp tartományfőnökkel, aki ugyancsak Ottawában találkozott Habsburg Ottóval. ... Szervita rend vezetői és rendtagjai ellenséges és népi-demokráciaellenes aknamunkájuk, továbbá illegális vatikáni kapcsolataik felderítésére javasoljuk Hajdusik József T. szervita szerzetes házfőnök beszervezését.

Hajdusik József született Felsőzsolcán, 1913. szept. 19-én, foglalkozása: szervita szerzetes házfőnök, jelenleg lelkész. Lakik: Budapest Petőfi Sándor u 3. I. em. 38 sz. Nemzetisége: magyar, állampolgársága: magyar.

Középparaszt családból származik, alsó és középiskoláit vidéken végezte. Középiskoláinak elvégzése után Máriaremetén és Makón töltötte szerzetesi újonc-éveit az ottani szervita rendházban.

1939-ben szentelték pappá. Ekkor mint lelkész Máriaremetén kapott beosztást. Az ostrom előtt 1944. május 10-én Sur községbe helyezték, a rendház melletti plébánia plébánosaként. Mint plébános sári rendház főnöke is volt.

A felszabadulás után 1947-ben mint Ángyán Fülöp szervita tartományfőnök bizalmasa került a budapesti rendház élére, annak ellenére, hogy a sári rendház tagjai erőszakos, durva

magatartása miatt kifogást emeltek ellene. A szerzetesrendek feloszlatása után 1950 szeptemberétől kinevezték a szervita rendi templom igazgatójának. Jelenleg mint lelkész működik az esztergomi egyházmegyében.

1949-től 1950 januárjáig az Országos Büntető Intézet hivatalos lelkésze volt.

Hajdusik J. főképpen a felszabadulás után kapcsolódott be az aktív politikai tevékenységbe. Mint a budapesti szervita rend harmadrendjének egyik vezetője nyíltan uszított a harmadrendi üléseken a Magyar Népköztársaság ellen. Széleskörű, világi kapcsolatot teremtett a harmadrendiek között, és ezekkel a mai napig is fenntartja a kapcsolatot.

Karrierista természeténél fogva szoros és bizalmas kapcsolatot teremtett Ángyán Fülöp tartományfőnökkel, kinek tartományfőnöki vezetésében mint budapesti házfőnök segített.⁴³⁴

Az akta tanúsága szerint úgy kellett beszervezni, hogy hosszabb távra el tudják csalni lakhelyétől, és ez ne legyen gyanús. Szinte mindent tudtak róla. Először egy hamisított idézést kapott a komáromi bíróságra, ahol annak a „Hortysta” jegyzőnek az ügyét tárgyalták, aki a nővérenek és családjának kiutalt egy önként Szlovákiába távozott család házát és földjét még Suron, amikor ő volt a házfőnök. A lefogása a pályaudvaron történt. 48 óráig tartott a megtörése. Ez pontosan annyi idő volt, amennyire számítottak. Először egy kihallgató szobába vitték és szemét éles fénnyel elvakítva faggatták, majd miután látták, hogy nem adja magát és védekezik, egy sötét cellába kísérték magánörizetbe, és néhány óra múlva kezdték előlről. A fenyegetések között első helyen szerepelt, hogy a nővérétől mindent elvesznek, családjukat meghurcolják. Őt magát az egyházmegyéből kidobadják, elterjesztik róla, hogy mikor a rend pénztárosa volt, azt elsikkasztotta, és nőkre költötte, és így normális munkát se kap, és végezetül a sokadik kihallgatáson azt is rábizonyították, hogy szeretője van, és ezt mindenki tudatják. Mindezek közben célozgatnak rá, hogy mindez nem történik meg és minden marad a régiben, ha „önként” együttműködik velük, és jelentéseket ad a rendtársairól. Az alvásmegvonások és az állandóan ismétlődő kihallgatások az éjszaka közepette is megtörték P. Hajdusikot, aki vállalta a feladatot, hisz nem is volt más lehetősége. Az akta tanúsága szerint nem verték meg, de nem is volt rá szükség, hisz 1949-től 1950 januárjáig az Országos Büntető Intézet hivatalos lelkésze volt, és ez alatt jól „megtanulta”, mi lesz, ha megvárja a verést. Hogy igazán megértjük, milyen volt ez a munkakör, érdemes felidézni P.

⁴³⁴ ÁSZTL.: BT-292 Eredeti dosszié szám 10-66162 1-2. lap

Dr. Póka M. Elek visszaemlékezését, aki néha helyettesítette P. Hajdusikot. Azokban az időkben még nem volt eltörölve a halálos ítélet, sőt akkor fordultak elő csak igazán gyakran. P. Hajdusik pedig igencsak sok kivégzést látott, tehát nem csoda, hogy könnyű volt megfélemlíteni.

„1946 augusztus 6-án Omelkát⁴³⁵ a nyilasház vezetőjét kísértem a bitófa alá a Markó utcában. Leterítve durva pokróccal a népbíróság asztala és a marcona alakok hirdették az ítéletet, és az a hangulat ami ott volt. ... És amikor ott álltam a szerencsétlen mellett papi ruhában, nekem fordult a szolgálatból kirendelt rendőr százados, és a legocsmányabb szavakkal gyalázatait okádta felém, egy szót nem szóltam. Szóltam volna, de előzőleg Fülöp atya (Ángyán) a provinciálisunk lelkekre kötötte: bármit mondanak ellened, ne nyisd ki a szádat, mert azt a rendszer gyalázásának minősítik és véged. ... valaki bekiabált 'a csuhást is húzzátok melléje', stb. Akkor sem szóltam egy szót sem. Resignáltan, szinte magamba roskadva mentem haza. ... Nem sokkal később ismét kirendeltek kivégzéshez. Hét kivégzés volt előírányozva. Négy katolikus, két református és egy evangélikus. Ott várakozunk mi heten lelkészek az egyik teremben, elgondolható, milyen érzésekkel és hangulatban. Én voltam az ajtóhoz legközelebb. Egyszer csak belép egy börtönőr és kijelenti: két katolikus kivégzése ma nem lesz. Mintha puskából lőttek volna ki, ki az ajtón át és rohanva ki a börtönből is, utánam a másik. Két pap ott maradt, nem irigyeltem őket. Isten mentsen meg minden papot ilyen helyzettől.”⁴³⁶

P. Hajdusik a „Béla” fedőnevet kapta. A jelentéseinek hála így legalább megtudhatunk valamit a szervitákról egy oly korban, melyben senki sem mert leírni semmit. A jelentések az idő múltával egyre kevesebb információt szolgáltatottak, és Béla ügynököt idővel mellőzték is; mint írtam a növényeknél, külföldre disszidált, és mint szervita szerzetes fejezte be életét.

A munkadossziájából többnyire csak a szervita papokról szóló jelentéseket közlöm. Az egyik jelentés tárgya Sebestyén János megfigyelése, akivel a Szervita téri lelkészsegen találkozott. Ott volt még Magass Miklós lelkész és még egy ismeretlen pap. Az ügynök Sebestyén Jánost a Vörösmarty téri cukrászdába invitálta, és ott Mindszentyről meg a békepapokról kérdezte. Jelentése Sebestyénre nézve tisztázó. Mindszentyt bírálja, és a

⁴³⁵ GÁRDOS 1971. Omelka Ferenc. Eredetileg bérautó fuvarozó, 1937-től nyilas, Szálasi egyik benső híve. Az 1944. október 15-i nyilas puccs fegyveresei között vezetőféle, később nyilas államtitkára volt. Szálásival a csillagbörtönben ismerkedett meg, ahova negyedszeri elítélése után került. Sopronban még az utolsó időkben is nyilas 'számonkérőszék' egyik vezetőjeként kivégzéseket rendelt el. 237-239. o. Kép is található Omelkáról a 88. oldalon.

⁴³⁶ ERL.: Dr. Póka János P. Elek hagyatékából a visszaemlékezései. 37-38. lap

békepapokat nem szidja, mert rosszat nem tud rájuk mint papokra mondani. Bízik egy konkordátumban.⁴³⁷ Egy másik jelentés Magass Miklós szervita téri lelkésről. Febr. 26-án. Magass azon papok közé tartozott, akit a primás elmozdított, és a Tabánba helyezett volna, de azt nem fogadta el. Magass szerint ami a békepapok ellen folyt, az fehérterror volt, és ismeretlen demagógok információi alapján ítélte a primás.

A következő, 26. lap nem kutatható

„F- hó 8-án beszéltem Király Pacifikkal (ferences). Kérdeztem, miért vitték el. Azt mondta, nem tudja. Éjjel jöttek érte, házkutatást tartottak és bevitték. Nem bántották, de mindent tudtak róla, hogy a húga apáca, ki főz rá. A papi békebizottságból kitették, de szerinte ez csak azért történt, mert nem tetszett Babocsainak, aki a ferences templomból is kipiszkálta. Nem volt bent sokáig.”⁴³⁸

Egy másik alkalommal Gábris Grácián budai ferences szerzetesről jelent. Házfőnöke Király Anaklét meghalt. Nem tekinti már magát szerzetesnek. Tartományfőnöke, Lupkovics, csak jó barát, rendi gyűlésekre nem jár.⁴³⁹

Nagyon érdekesek a makkosmáriai jelentések, melyből megtudhatjuk, hogyan került az eldugott szervita rendház a jezsuiták kezére, illetve, hogy itt három szervita is élt együtt. „Béla F. hó 21-én volt Makkos-Márián. Lelkesi teendők ellátására oda van beosztva Váry József lelkész, volt szervita. Tamás József kisegítő lelkész, aki Ady ligetben lakik. Mint szakács Laták Károly volt szervita 61 éves és Pál, mint sekrestyés, szintén volt szervita. Váryt mindig mint erősen aszketikus embert ismertem. Most is csupa aszketika. Csak ilyen dolgokról tárgyalt. Kérdeztem, hogy mi van a volt főnökkel Tamás Jánossal, azt mondta, hogy azt már régebben le akarták tartóztatni, de megszagolta és megszökött. Azóta nincsen Makkoson úgy hallotta, hogy anyjánál lakik Újpesten, de mint lelkész nincs beosztva sehova. Most csak két pap van ott. Tamás nem hiányzik, mert vasárnaponként jönnek papok, akik ott miséznek. Olyanok, akik híveikkel jönnek ki. Beszélt még arról, hogy a látogatottság megcsappant, talán azért, mert rossz az idő, vagy amiért kevésbé vallásosak az emberek. Anyagiak miatt ugyan nem panaszkodott. Bár egyszerűen élnek, mikor ott voltam, behívtak ebédre és az csak babfőzelék volt.

Pál, a sekrestyés elmondta, hogy a közelmúltban járt ott Streke, azt hiszem Ernő lelkész és meglehetősen reakciós beszédet mondott. Váry, mondja Pál, megmondotta neki, hogy máskor

⁴³⁷ ÁSZTL.: Archivum szám MT-404/1 „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 11. lap. 1956. december 17.

⁴³⁸ ÁSZTL.: Archivum szám MT-404/1 „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 26. lap. 1957. február 8.

⁴³⁹ ÁSZTL.: Archivum szám MT-404/1 „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 30. lap. 1957. május 17.

is kijöhet ugyan, azt nem akadályozhatja meg, de beszélni máskor nem engedi meg, ha beszélni akar, menjen a parlamentbe, ott tarthat politikai beszédet. Laták Károlyt azért fogadta oda Váry, mert már öreg, és nem tud másutt elhelyezkedni, főzni meg valahogyan tud.

Beszélgetés közben Váry még megemlékezett az októberi eseményekről. Nem sokat tud róla ugyan, mert akkor künn volt, nem járt Pesten, de nagyon elítélte a disszidálókat, különösen azt, hogy sok gyerek lett hontalan kalandvágy miatt. Náluk semmi nem volt. Egy orosz tank ment föl 12 katonával, de igen jól viselkedtek, barátságosan elbeszélgettek. Volt még egy nagy razzia és házkutatás is. Bár én mondtam nekik, hogy itt semmi nincs elrejtve, de mindent átkutattak. Milyenek voltak, kérdeztem. Hát kedvesek nem, az túlzás lenne, egyszerűen nagyon hivatalosak voltak. Kérdésemre, hogy visszaáll-e a rend, megsimogatta a homlokomat és azt mondotta, hogy öreg, ne légy naiv.”⁴⁴⁰

„Megjegyzés: A jelentésben szereplő Tamás János volt jezsuita szerzetes az illegális jezsuita rend vezetője volt, akit 1955-ben őrizetbe vettünk. Az októberi ellenforradalom idején szabadult ki. Én is mindenhol kerestem, hogy visszavigyük, de illegalitásba vonult. S. M. my. Hdgy. Oda írva kézzel: És most mi van vele? Referáljon róla.”⁴⁴¹

A következő jelentés fél év múlva történt, mert akkor küldték ki újra. Ekkor már nevét sem leplezte.

„Hajdusik József f. hó 18-án kiment Makkosmáriára. Ott találkozott Károly és Pál volt szervita testvérekkel. Hajdusik érdeklődött hogylétükről, mert hallotta, hogy Lepkő elbocsátása után őket is zaklatják Fehérvárról. Károly és Pál nagyon elkeseredve panaszkodtak arról, hogy már csak néhány nap és Tamás János, vagy József nevű főnökük el akarja őket bocsátani. A kérdésre, hogy miért: azt válaszolták, amikor Tamás két évvel ezelőtt eltűnt és keresték de megszökött, őket is kihallgatták. Ők mindent legjobb tudásuk szerint mondtak el. Tamásnak azonban van valami doktorné ismerőse, aki Tamás távolléte alatt helyette dirigálni akart, de ők az asszony uralmát nem fogadták el, és mikor Tamás visszajött, a doktornéja panaszkodott rájuk. Ekkor Tamás megmondta, hogy kezében vannak azok a jegyzőkönyvi vallomások, amit két évvel ezelőtt a rendőrségnél ellene tettek és kirugdalja valamennyit Makkosról. Nagy az elkeseredés, mert Károly testvér túl van hatvanon, és nem tudja, hogy most mihez kezdjen. Pál már nézett állás után. Elmondták, hogy hallottak arról,

⁴⁴⁰ ÁSzTL.: Archivum szám MT-404/1 „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 32. lap. 1957. május 24.
Tárgy: Tamás János volt jezsuita szerzetes

⁴⁴¹ ÁSzTL.: Archivum szám MT-404/1 „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 32. lap. 1957. május 24.
Tárgy: Tamás János volt jezsuita szerzetes

hogy volt valahol fehérvári papoknak gyűlése, és ott azt határozták volna, hogy Máriaremetén és Makkosmárián szervita nem maradhat. ... Később jött meg Váry József, aki nagyon szomorú volt és Hajdusik kérdezősködésére, hogy mi baja van, elmondta, hogy amíg az államegyházi hivatallal soha bajuk nem volt, a fehérvári papok ki akarják irtani Pest környékéről őt is. A volt jezsuita Tamás nem titkolja, hogy mindent megtesz, hogy tőle is megszabaduljon. Fájdalmasan panaszkodott, hogy soha nem politizált, ő soha senkinek nem ártott, vele senkinek eddig baja nem volt, még Tamásnak sem, de mióta visszajött, úgy megváltozott, hogy nem lehet ráismerni. A baj oka az, mondta tovább, hogy a püspök öreg, és olyan már, mint állítólag Glatferden volt öreg korában. Mindig annak ad igazat, akivel utoljára beszélt, és tanácsadói között egy klikk van uralmon. Azzal búcsúzott el Hajdusiktól, hogy nem hiszi, hogy Máriamakkon még találkoznak.”⁴⁴²

Érdekes, hogy a jezsuita páter, Tamás János SJ. (1915. április 3.) akit eddig köröztek, hirtelen még rendőrségi jegyzőkönyvekbe is betekinthet, és azokból még másolatot is kap. A rendház később illegális jezsuita rendház lett, de ez már egy másik történet. A másik fontos jelentéssorozat a fokozottan megfigyelt illegális tartományfőnök, P. Csete M. Ágoston. Őt titkosan már az illegálításban választották tartományfőnöknek, mert P. Ángyán M. Fülöp meghalt. Béla ügynök beszervezési aktája szerint P. Ángyán, P. Csete és P. Hajdusik triumvirátust alkottak a rendben. Ezen kijelentés is azt mutatja, hogy az AVÓ-sok sem tudtak mindent pontosan.

„Béla jelenti: F. hó 29-én voltam Piliscsabán Cseténél. Lényeg: Templomot renováltatja, de nincsen pénze. Azt hallotta, hogy a ferencesek az A.C.-től kaptak ruhasegélyt, ezért ő is elment Endrey püspökhöz és kért támogatást, de ezt a püspök nem fogadta kedvezően, de megígérte, hogy majd kap. Kesereg, hogy nem igen látogatják a volt rendtagok, és hogy nagyon szét vannak szórva. Az októberi eseményekről az a véleménye, hogy az a szuezi eseménnyel párhuzamosan volt előkészítve, csak egyik se tudott a másikról. Piliscsabáról sokan disszidáltak, de csak keserves leveleket írnak haza, egy fiút kivéve aki Amerikában kapott rendes állást mint pincér.”⁴⁴³

„1957. augusztus 31-én voltam Csete Józsefnél Piliscsabán. Meglehetősen rossz hangulatban volt. Hosszan beszélt személyes nehézségeiről, pénz hiányában szenved és

⁴⁴² ÁSZTL.: Archívum szám MT-404/1 „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 57. lap. 1957. november 22. Tárgy: Károly és Pál volt szerviták ügye.

⁴⁴³ ÁSZTL.: Archívum szám MT-404/1 „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 34. lap. 1957. november 22. Szigorúan titkos! Csak fénymásolat olvasható: 1957. május 31.

káplánjával is baja van, mert nagyon tehetetlen, semmivel sem törődő. Kérdésemre, hogy mi van Badalik püspökkel, hiszen neki régi jó ismerőse, azt a választ adta, hogy sajnos nem tud semmit. Ő is hallotta, hogy Hejcére vitték, de nem tudja, hogy miért. Hallotta még azt is, hogy vagy a fehérvári vagy a szombathelyi püspököt is elvitték, de pozitíve nem tud semmit. Nem volt hajlandó semmire sem választ adni, mert olyan nyavalygós hangulatban volt.”⁴⁴⁴

Ugyanezen a lapon beszámol még szeptember 2-án Király /Ferenc/ Pacifiknál (volt ferences házfőnök) volt látogatóban. Mondta neki, hogy úgy hallotta, Zuglóba kerül plébánosnak. Ragyogó arccal közölte, hogy másoktól is ezt hallotta, bár a püspök még nem erősítette meg. Kérdezte tőle, mi van Badalik püspökkel, mire ő azt mondta, hogy Hejcn van, mert olyan vaskalapos akart lenni, mint a primás. Azt mondta, könnyű Rómából dirigálni, ahol a föld legidősebb emberei ülnek, beszélt továbbá a primás vaskalapos politikájáról is. „Látszott, hogy mindent azért mond, mert kilátásai vannak egy zsiros beosztásra. ... Kissé kiábrándító mostani felfogása az újabb beosztás reményében.” A 39. lapon olvasható: békepap lett, és utálja a volt tartományfőnökét (Burka Kelemen), és örül, hogy az most csak egy kazánfűtő.

Az egyik utasításban azt a feladatott kapta, hogy minden pap ismerősét írja össze és jellemezze. A 40. lapon felsorolás található papokról: Sebestyén János /Jeromos/ a Martinelli téri templomban (volt *Szervita tér*) káplán. Volt szervita szerzetes. Nagyon képzett pap, azonban gőgös. Hosszabb beszédbe nem lehet vele elegyedni, mert amint ő szereti mondogatni, nagyon elfoglalt. Bár volt rendtársam, de sem a rendi életben, sem azóta nem tudtam vele összeemelegedni. Ezt azonban úgy tudom, más is megállapítja róla.

Csete József /Ágoston/ volt helyettes szervita tartományfőnök, piliscsabai plébános. Havonta meglátogatom, de mindig a betegségével jön. Valóban epebajos, de bajának igen nagy fontosságot tulajdonít. Több alkalommal panaszkodott már, hogy nem látogatják meg.

Ezen én nem csodálkozom, hiszen nekem is elég kesergését hallgatni. Különben fontoskodó ember, aki nélkül a piliscsabai plébánia összedőlne. Nekem hét év óta semmiféle rendi utasítást nem adott, sem valamilyen rendi célra pénzt nem kért. Külföldi kapcsolatairól nem tudok, de nincs kizárva, hogy van ilyen, mert hiszen mégis ő a volt rendtartomány főnöke. Volt már rá eset, hogy József napkor elmentem hozzá névnapjára és csak én voltam ott. Ezzel azt akarom mondani, hogy nem igen kedvelt ember. Egy volt rendtársam, Takács József /Cirill/ volt egy ideig a szakács nála, de az is otthagytá, mert nem bírta a természetét.

⁴⁴⁴ ÁSZTL.: Archivum szám MT-404/1 „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 36. lap. 1957. szeptember 4.

Váry József volt szervita, Máriamakkon lelkész. Nyugodt természetű ember. Fő vonása mindig az volt, hogy rendkívül pietikus. A rendben úgy hívták, hogy a szentember. Híres arról, hogy jó gyóntató. Úgy tudom mindenki nagyon szereti. Nem ismerem úgy, hogy különösebben érdekelné valami a pietizmuson kívül. Valahányszor találkozom vele, mindig bőségesen ad természetéből folyó jó tanácsokat.

Ezek után újra feladatul kapta, hogy látogassa végig rendtársait, amit nem túl lelkesen teljesített.

„Okt. 31-én nálam volt Csete Ágoston /József/ Piliscsabáról. Meglátogatott, mert azt hitte beteg vagyok, mivel már régen voltam nála. Mint újságot elmondta, hogy Lepkó Károlyt, (szervita) volt Ady-ligeti lelkészt Shvoy Lajos püspök az egyházi szolgálatból elbocsátotta. Lepkót vidékre akarta helyezni, mert Tamás József lelkész, aki Ady-ligeten lakik, megfürta, hogy azt a helyet megkapja. Lepkó egészségi állapotára hivatkozott és kérte, hogy Pesten maradjon. Erre a püspök elbocsátotta, mivel engedetlen volt. Elment hozzá Lepkó /Csetéhez/ és kérdezte, hogy mit tegyen. Mivel a lakása nem lelkési szolgálati lakás, azt a tanácsot adta, hogy a lakást ne adja át. Kérdeztem, hogy most mit fog tenni? Azt mondta, hogy megvárja, míg hívja a püspök, aztán megmondja neki, hogy mivel egyházjog ellen tett, feljeleníti Rómában. Kérdeztem, hogy hogyan küldi el a levelet? Hogyan, mondta, hát rendes postával. De mondtam, nem engedi át a cenzúra! Dehogynem, legalább jót nevetnek a postán a püspök viselt dolgán. ... Azt mondta Csete, hogy Fehérváron nagy a fejtelenség, mert a püspök már nagyon öreg, hogy mindig arra hallgat, akivel utoljára beszélt. Kérdeztem, hogy mik a kilátások, azt mondta, hogy tudja, hogy az egyház és állam viszonya javul. Nagy meglepetéssel beszélt a hitoktatásról és azt mondta, hogy ő is kapott hitoktatói engedélyt. Kap és ír külföldre, kérdeztem milyen úton, erre azt mondta, hogy mindig legalás úton és mindig megkapják a leveleit és választ is szokott kapni.”⁴⁴⁵

A következő jelentés a tartományfőnökről egyben az utolsó is, és egy hónappal fiatalabb csak az előzőnél. Jól mutatja, mennyire kinézték a szervitákat az egyházmegye papjai, hisz Máriaremete igencsak zsíros falat volt egyes békepapok számára. Mind Máriaremete, mind Adyliget a XII. kerület elegáns felfutó része volt ekkor. Ezt a véleményt erősíti meg Marchi Cirill is.

„F. hó 2-án voltam Piliscsabán Csete Józsefnél. Azt tapasztaltam, hogy Csete és a fehérvári egyházmegye között igen kiélezett a viszony. Elmondotta Csete azt a szerinte nem

⁴⁴⁵ ÁSZTL.: Archivum szám MT-404/1 „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 47. lap. 1957. október 31.

püspöki szándékból bekövetkezett eseményt, aminek a végén Lepkó Gellért⁴⁴⁶ volt adyligeti lelkész, egyházmegyei szolgálatból való elbocsátása lett. Szereplő személyei ennek Sguti Ádám esperes, a pomázi esperes és az a lelkész, aki végül is Adyligetre került. Ezek hárman kiszemelték Adyligetet és kítűzték, hogy elhelyeztetik Lepkót. Lepkó védekezett orvosi bizonyítvánnyal, de hiába, a befolyás hatására a püspök engedetlenség címén elbocsátotta. Lepkónak azonban főberleti lakása van örökségképpen egy tavaly disszidált családtól, és azt nem hajlandó átadni. Csete főlbiztatta Lepkót, hogy ne adja át a lakást. Ebből kezdődött a püspök és Lepkó között a feszélyezett állapot. A fehérváriak megfenyegették Csetét, hogy őt is elbocsátják. No és akkor mit fog csinálni kérdeztem? Csete azt mondta, hogyha a püspök őt hivatja, megmondja neki, hogy az egyház és az állam közötti megegyezés ellen vétett, mert az nem volt bent a megegyezésben, hogy üldözze a volt szerzeteseket, akiket átvett egyházmegyei szolgálatra, olyan jogú papok lettek, mint a világi papok, de ő megkülönböztető módon viselkedik velük szemben. Ezt meg fogja írni Rómába is. Ezzel nem vét a magyar törvények ellen, mert a törvény nem adott jogot egyházi törvényellenes cselekedetre a püspöknek. Én nem akartam titokban szerzetesi közösségeket, ezt maga is tudja és kérdezte, hogy én mit tapasztaltam, de azt, hogy volt társait ok nélkül üldözze, azt nem tűrheti, mert azt senki nem kívánja tőle. Cseténél találkoztam Thun Pius⁴⁴⁷ /Dezsővel/, aki azért ment hozzá, hogy elűjságolja, hogy Endrédy püspök fölvette egyházmegyei szolgálatba, és Zugligetbe helyezte káplánnak. Thun eddig dolgozott. Először a hídepítőknél, de ott megsértült, leszázalékolták, aztán a Solidarításban dolgozott egészen addig, amíg föl nem vették.”⁴⁴⁸

Ugyanezen jelentés hátlapján kézzel írva: „feladatul kapja Páter Cirillel a kapcsolat felvételét, és tudja meg másokon keresztül akár, hogy Csete József illegális rendfőnök milyen illegális leveleket és utasításokat kap Rómából.” Aláírás: P. I. r. ny. hadnagy. Béla ügynök meglátogatta tehát Marchi Cyrillt, (ezt a jelentését már a nővéreknél leközltem), de egy részlet nagyon ide illik: „Előhozta Marchi a Lepkó-féle ügyet. Azt mondotta, hogy a fehérvári egyházmegyében kimondottan írtó hadjáratot indítottak a szerviták ellen. Már a Máriamakonn lévő Váry Józsefet is piszkálják. Csak azon csodálkozik, hogy az ottani főnök, valami Tamás, vagy Tamási, aki jezsuita volt és le volt tartóztatva, kezdi elüldözni Váryt. A

⁴⁴⁶ P. Lepkó M. Gellért: 1978. II. 2. halt meg 66 éves korában. Farkasréti temetőben temették el Budapesten. Megmaradt a Székesfehérvári Egyházmegye kötelékében és Albertfalván működött, mint káplán.

⁴⁴⁷ P. Thun M. Pius: 1967. II. 27-én halt meg 62-évesen. Dunaszegen van eltemetve, ahol plébános volt. Az esztergomi Főegyházmegyében működött. Volt plébános Püskiben is 1961-ben.

⁴⁴⁸ ÁSZTL.: Archivum szám MT-404/1 „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 50. lap. 1957. november 9. Tárgy: Csete ügye

püspökük körül ólálkodó klikk, Tölgyesi pomázi esperes, Gavora, volt Máriaremetei lelkész a főellenségek. Úgy látja, hogy a volt szervitákat az egyházmegyéből ki akarják irtani.”

A máriaremetei események igen siralmasan végződtek. Miután a rendházat még 1950-ben elvették, és idős pedagógusok nyugdíjas otthona lett, a szervita nővérek rendházát azonban nem államosították, hanem meghagyták plébániának. A szervitákat kitűró egyházmegyes békepap új plébániát építtetett, a nővérek rendházát pedig saját rokonságának játszotta át, ami még megbocsátható lenne, de ezek után még a szerviták emlékét is igyekezett megsemmisíteni: a szervita témájú freskókat lemeszeltette, és helyükre más képeket festetett.

VI.5. A rend felmorzsolódása

A rend tagjai egyre nehezebben tudták a kapcsolatot tartani, mert minden lépésüket ellenőrizték, amint azt nemcsak a szervitákkal foglalkozó akták is bizonyítják. Rédly Elemér és társai ügyében készült Vizsgálati dossziéból szintén kitűnik, hogy a rendek utánpótlását szigorúan figyelték és akadályozták. Ezen akta főként Kölley György rk. dunabogdányi káplán „államellenes” tevékenységével foglalkozik, aki XI. rendű vádlottja volt egy koncepció pernek. Korábban cserkészvezető volt, és az orosz katona körüti lelövésének ügye miatt 7 évig orosz börtönben raboskodott. A vád jelentéktelen volt, hisz nem lázított, csak a fiatalokkal kirándult, és tábori miséket celebrált nekik, de az ügyet felnagyították. 3 év börtönt kapott, és 2000 forint részleges vagyonelkobzást. Ez az akta 45. 61. 125. oldalon említi P. Csete M. Ágostont. 1961. február 24-én az ötödik kihallgatáson vallotta: „1958-ban Kisberk Imre s. püspök volt a plébános. Tudomásom szerint internálás folytán került Bogdányba. 1958-ban a plébánián nagyon sok személy fordult meg.” Itt említi először Csete atyát mint szerzetes főnököt a szervitáktól. Kollár Ferenc jezsuita főnök is ott járt, és Endrédy Vendel volt ciszterci zirci apát is. Csete járt többször a püspöknél.⁴⁴⁹ A tizenegyedik kihallgatáson 1961. május 8-án már részletezik az utánpótlás megoldásainak titkos módszereit.

„A szerzetesrendek segítése kétirányú.

1. A meglévő volt szerzetesek segítése, állásba helyezése, stb.
2. Szerzetes utánpótlás megoldása Ez azt jelenti, hogy a volt szerzetesrendek növendékei papi előképzést kapnak s ezeket a volt szerzetes rendfőnökök igyekeznek a papi teológiákra bejuttatni. Távolabbi cél ezzel az is, hogy egy esetleges keresztény társadalomban ezek a

⁴⁴⁹ ÁSZTL Vizsgálati dosszié Rédly Elemér és társai ügyében 10-52492 számú dosszié. 45. lap

papok a szerzetesrend tagjai lennének. Tudomásom szerint a szervitáknál Csete Ágoston, a jezsuitáknál Kollár Ferenc, a cisztereknél Sigmond László fejt ki ilyen tevékenységet.”⁴⁵⁰

A szerviták 1961-ben tehát még aktívan próbálkoztak, ahogy a nagyobb rendek is, de ezekkel szemben nagyon hátrányos helyzetben. A jezsuiták már jó előre gondoskodtak kispapjaikról, mikor azokat külföldre juttatták. Mivel az egész világon elterjedtek, és a katolikus egyház három legnagyobb létszámú szerzetesrendjének egyike közé tartoztak, könnyebben meg tudták szervezni az utánpótlás biztosításához szükséges anyagi és egyéb segítségeket. A szerviták rendje világviszonylatban csak egy közepes, de inkább kisebb rend, amely jelentős külső támogatásra eleve nem számíthatott. Az III/III -as ügynökök behálózták a szerzetesrendeket. Sok pap kényszerből lett ügynök, de a módszerek finomodtak. Sokszor csak egy jelentést kértek a papoktól, hogy írják le a rendjük történetét röviden, mikor épp külföldre kértek útlevelet, majd azt berakták egy dossziéba, és azt mondták, most már ügynök, és ha nem ír többet, akkor mások is megtudják, hogy jelentéseket írt. A szerzetesek megfigyelésére külön objektum dossziét nyitottak szinte minden megyében.

Kivonat Csabai fn. ü. 1968 III. 28.-i jelentéséből. Nagyon rövid és pontatlan történeti összefoglalás a szervita rendről fél oldalban. Bár Csabai szervita volt, azt írja, a rend első háza Eger volt 1670 körül. Valószínűleg így tesztelte, hogy a vizsgáló észreveszi-e a hibát, vagy direkt igyekezett félrevezető lenni. Csabai volt a harmadik beszervezett ügynök. Béla történetét már ismerjük, a második atya jelentései még semmitmondóbbak voltak. Bár Máriaremetén fiatal korában nagyon népszerű plébános és elismert házfőnök volt, az egyházmegyei szolgálatban sohasem engedték érvényesülni. Élete végéig káplán maradt és állandóan áthelyezték, így valójában két évnél tovább egy helyen se volt. Ezek a tények is bizonyítják, hogy tartótisztjei munkájával nem voltak megelégedve. Békepapi vonalra se tévedt. Ügynöki munkája passzív ellenállás volt, ezért később mellőzték is. A harmadik ügynökük „Csabai” álnéven semmi lényeges információt nem szolgáltatott, jelentései hosszadalmasok és semmitmondók voltak, ezért hamar ki is zárták, melynek az illető atya nagyon örült 1975-ben.

Legfontosabb jelentése, hogy beszámolt egy rendi tanácskozásról, melyre még kitérek.

A lap végén felsorolja a volt magyar rendtartomány még Magyarországon élő tagjait:

Csete József Piliscsaba Szabadság tér 12. sz

Jáger István Mátraháza 9.

⁴⁵⁰ ÁSZTL Vizsgálói dosszié Rédly Elemér és társai ügyében 10-52492 számú dosszié. 60. lap

Thun Dezső	Püski
Sebestyén János	Bp. Alig u. 6. sz.
Rácz Károly	Újpest
Póka János	Dédestapolcsány
Németh Miklós	Nagyszakácsi
Váry József	Makkosmária
Lepkó Károly	Nagytétény /kijavítva tintával Törökbálint./
Quikker Aladár	Bp.
Takács József	Királyhegyes
Tóth Sándor	Diósgyőr
Pataki István	Piliscsaba
A felsoroltak felszentelt papok.	
Alyusik János	Pannonhalma
Sehr István	Bp.
Herhoffer Ferenc	Bp.
Süle János	Dunakeszi
Szabó György	Kispest
Laták Károly	Csatka
Répási Ferenc	Eger
Góra Jenő	Makkosmária ⁴⁵¹

Pest Megyei Rendőrfőkapitányság III/III. osztály. Szigorúan titkos! Tárgy: szerzetes-rendekről. Jelentés Bp. 1964. június 1.

„Jelentem, az elmúlt év első negyedében – 1963. február hó 18-án – összefoglaló jelentésben felmértük, elemeztük a volt szerzetesrendek helyzetét. ... Nem tűztük célul az összes szerzetesrendek átfogását, ez a jelenlegi erőinket, lehetőségeinket meghaladja. Differenciáltan, súlypontot képeztünk három területre: jezsuita, szalézi és lazarista szerzetesrend vonalán. Itt próbálkoztunk intenzívebb felderítő munkával!”⁴⁵²

„A rendek egymáshoz való viszonyának bemutatása: Megbízhatóan bizonyított, hogy a rendek a feloszlást követően illegális viszonyok között újra szervezték soraikat, megtartották rendi kereteiket. Aktívabbjai még utánpótlásról is gondoskodtak. Az illegális

⁴⁵¹ ÁSzTL Szerzetesrendek /férfi/ O-18891/3 régi szám: 20-1083/1 kötet. 99-100. lap

⁴⁵² ÁSzTL Szerzetesrendek /férfi/ O-18891/3 régi szám: 20-1083/1 kötet. 294. lap

viszonyok között is minden rend megőrizte önállóságát. A rend fennmaradására, önállóságára való törekvés, valamint az a szellem a rendek között, amelyben saját rendjük szerepét, tekintélyét elsődlegesnek tekintették – sőt a másikat lebecsülték – megakadályozta a szoros együttműködés kialakulását. Mindegyik a saját vonalán próbálkozik kibontakozni.”⁴⁵³

A szerzetesrendek képtelenek voltak egy közös fellépést koordinálni, de az együttműködés is hiányzott. A szervita rend egyre jelentéktelenebb lett. A jezsuitáknak ekkor 159 fős illegális provinciájuk volt, és külföldről is jelentős segítségben részesültek. A szerzetesek megfigyelése jelentős erőket kötött le, ahogy azt a jelentést tevő őrnagy elismeri: „A jelentésben még megemlített többi szerzetesrendekkel sem foglalkoztunk. Nincs rá erőnk. Az általános ellenőrzéseknél nem tapasztaltunk ellenséges csoportosulásra, tevékenységre utaló körülményeket.”⁴⁵⁴

Az általános rendi káptalanra való meghívása „Csabai” ügynöknek felpozícionálta a már egyre unalmasabb és eseménytelenebb megfigyeléseket. Mivel a nemzetközi helyzet is enyhült, beleegyeztek, hogy az atya elmeheessen a káptalanra, amit egy amerikai rendfőnök hívott össze, így már őket is érdekelte, mi van az „ellenséggel”.

„A 'Csabai' fn. ügynökünk, akit a felosztatott Szervita rend tagjainak és tevékenységüknek ellenőrzésére szerveztünk be, 1970. december 10-én jelentést adott arról, hogy Giuseppe Loftus /amerikai 49 éves/ a szervita rend általános főnöke meghívólevelet küldött a rend általános 1971. február 28-i kezdettel kezdődő új káptalanára. A káptalant Jugoszláviában Opatijában tartják meg. Ezen fogják megválasztani az új általános főnököt és négy tanácsost. ... A jelentés értékes, mivel feltehető, hogy ezen a káptalanon fogják meghatározni a hazánkban élő Szervita szerzetesek helyzetét és feladataikat is. Ezért az ügynökünk részére a BM. III/III-1. osztály illetékes szerveivel egyeztetett feladattervet és magatartási vonalat dolgozunk ki abból a célból, hogy a Szervita rendnek terveit-elképzeléseit felderítsük a hazánkban élő és felosztatott szerzetesrend tagjai irányában. Az ügynök részéről felmerült az a kérdés, hogy mit csináljon ha esetlegesen megválasztaná tanácsosnak, ugyanis ebben az esetben 6 évig Rómában kellene élnie.

⁴⁵³ ÁSZTL Szerzetesrendek /férfi/ O-18891/3 régi szám: 20-1083/1 kötet. 295. lap

⁴⁵⁴ ÁSZTL Szerzetesrendek /férfi/ O-18891/3 régi szám: 20-1083/1 kötet. 301. lap

Intézkedés: A jelentést megküldjük a BM III/III-1. osztályának, velük egyeztetve utaztatási és feladattervet dolgozunk ki az ügynök részére.”⁴⁵⁵

Hátoldalán kézzel írva: M.... őrnagynak

B.M. III/III-1. b aloszt a kapcsolatot felvenni (beszéljék meg és alaposan készítsék elő az utazást.) Bp. 70. XII. 17. olvashatatlan aláírás

A következő jelentés bizonyítja, hogy szervita atya semmi olyat nem tett, amiért szégyenkeznie kellene. Végül is igazat mondott a hazai viszonyokról.

Jelentés Bp. 1971. szeptember 16.

„Csabai fn. ügynökünk jóváhagyott javaslat alapján 1971. február 28-tól Jugoszláviában, Opatijában tartózkodott a Szervita rend általános összejövetelén, ahová meghívót kapott. A meghívó baráti jellegű volt, és nem utalt az általános összejövetelre, így tudtuk legalizálni az útlevel megadását.

Ópatijában a szállót bérelték ki előre a rendi összejövetel céljára. A kezdő időpont előtt már 10 fő egy héttel előbb megérkezett az előkészületek megtételére, a hangosító és fordító szerkezet beszerelésére. A hivatalos meghívottak 28-án a délutáni órákban érkeztek meg teljes számban. Este 20 órára volt teljes a létszám. Az első vacsorán kb. 80 személy vett részt. Ebből a számból választójoggal rendelkező volt 67 fő.

Az általános összejövetel célja volt. 1./ Új általános főnök megválasztása, valamint a 4 rendi tanácsos megválasztása. 2./ A madridi rendkívüli gyűlésen összeállított új szabályok átvizsgálása és az idejét múlt előírások átdolgozása.

Az új általános főnök Graffius Peregrin lett. Észak-amerikai származású, 1931-ben született, 13 éve pap. 1968-ig Amerikában házfőnök és újoncmesteri tisztséget töltött be. 1970-ben Rómában volt mint rendi titkár, hetedik emberként. Megválasztása a jelenlévők számára meglepetést okozott. ...

Az ügynök nem tudta a rendi gyűlés végét megvárni, és hazautazott. Az ügynök iránt nagy érdeklődést tanúsítottak, mivel 23 éve nem volt magyar szervita rendi vezető az általános összejövetelen. Sok kérdést tettek fel neki, amire a válaszokat előre megtírták és felkészítették. Különösen azon csodálkoztak, hogy tudott kijönni, de azt mondta, volt útlevele, és a kérdőlapra, mikor utazási engedélyt kért, azt írta, hogy csak baráti látogatásra megy.

⁴⁵⁵ ÁSzTL Szerzetesrendek /férfi/ O-18891/3 régi szám: 20-1083/1 kötet.359. lap BM. Pest megyei Rendőrfőkapitányság III/III. alosztály. Szigorúan titkos! Tárgy: Szervita rend káptalanáról. Jelentés Bp. 1970. dec. 11. Dr. B. A. r. őrnagy alosztályvezető, és M. Z. r. őrnagy

Kérdezték még, mindenki kaphat útlevelet, van e szabadság, hitoktatás, katolikus iskolák, szerzetesek, apácák, katolikus újságok, folyóiratok.

- Mi van a rendtársakkal? Hányan vannak és hol és mivel foglalkoznak?

Tizennégyen vannak atyák és nyolc testvér. Az atyák lelkipásztori beosztásban működnek, mint plébánosok és káplánok. A testvérek egy része, mint templomi szolgálatot teljesítők dolgoznak, egy részük pedig a szerzetesek számára létesített „Szolidaritás” Háziipari Szövetkezetben dolgozott, vagy dolgozik. Másik rész civil munkakörben. Vannak már nyugdíjasaink is. Jelenleg egy van a szerzetesek számára fenntartott állami szociális otthonban, egy a rokonainál él, egy pedig egyedül. Az állami otthon nagyon jól felszerelt, gondos ápolás és jó ellátás van számukra biztosítva.

- Szabad-e külfölddel levelezni?

Igen. Más akadálya nincs, legfeljebb a nyelvismeret hiánya.

- Jöhetnek-e látogatóba?

Természetesen. Ennek semmi akadálya nincs.

Az ügynök a feltett kérdésekre az eligazításnak és a tényleges igazságnak megfelelően adott választ, ami láthatólag megnyugtatta őket. Egyébként a kérdések feltevése arra utal, hogy tájékozatlanok a magyar rend és Magyarország helyzetéről.”⁴⁵⁶

(P. Hugó Ausztriai tartományfőnök meg is látogatta a magyarországi atyákat a rendi gyűlés utáni években, tehát a rend azért saját emberén keresztül is tájékozódott, mi van a rendtagokkal.)⁴⁵⁷

Ezután beszámol még a központi házban számottevő emberekről, ami lényegében azt tartalmazza, hogy kik lettek a tanácsosok, és az új szabályzatot várja, ami még nem érkezett meg. Végezetül a tartótsízt összefoglalása következik, mely szerint: „Az ügynök tapasztalata szerint az érdeklődés után tudomásul vették, hogy a rend Magyarországon kihalásra van ítélve, mivel utánpótlással nem foglalkozhat és nem is foglalkozik. Ilyenre a beszélgetések során nem is bízatták. Ő a beszámolójának, illetve a konkrét helyzetnek tulajdonítja,

⁴⁵⁶ ÁSzTL Szerzetesrendek /férfi/ O-18891/3 régi szám: 20-1083/1 kötet.364. lap BM. Pest megyei Rendőrfőkapitányság III/III. alosztály. Szigorúan titkos! Tárgy: „Csabai” fn. ügynök külföldi útjáról jelentés.

⁴⁵⁷ Ezzel kapcsolatban nem találtam anyagot, csak Hugó atya elmondásából értesültem ezen ténnyről

tudniillik a szerviták túlnyomó többsége papi keretben teljesít szolgálatot. Ugyanakkor számuk is elenyésző.

Az új szervezeti szabályzatot és egyéb anyagok érkezését várjuk, de csak 1972-ben írhatunk ennek érdekében levelet.⁴⁵⁸

„Értékelés:

Az ügynök előzetesen jóváhagyott terv alapján utazott a Szervita rend Opatijában tartott általános összejövetelére. Beszámolója feltételezetten igaz első jelzés. Operatív ismereteinket bővítette. Az amerikai vezetéssel működő rend tudomásul vette, hogy a rend Magyarországon kihálásra van ítélve, mivel bár tagjai megvannak, többen az egyházi keretben de utánpótlásuk nincs, ezzel nem is foglalkoznak.

Intézkedés: Az összefoglaló 1 pl. megküldjük a BM III/III-1. o-nak. Felhasználjuk a rend ellenőrzésével kapcsolatos ismereteinknél.

M. Z. r. örgy.⁴⁵⁹

A „Csabai” nevű ügynök ezek után ki lett zárva, mert egyre több visszakérdéssel élt a vizsgálótisztjével szemben, és gyakran felidegesítette az állandó kifogásaival. A feloszlott rendek közül a kisebbeknél az illegalitást is felszámolták tizenöt év alatt. A jelentések legalábbis erről tanúskodnak.

„A korábbi évekhez viszonyítva csökkent a rendtagok összetartozásra irányuló tevékenysége. Ez elsősorban a szerzeteseket ért társadalmi hatások következménye. ... Nagyrésztük beilleszkedett társadalmunk életébe, közülük többen polgári beosztásban dolgoznak, jó anyagi körülmények között élnek. Különösen a polgári munkakörben dolgozó – köztük nagyszámban volt apácák – körében erősödött a világias magatartás. Jóllehet ezek sem tagadják meg szerzetesi mivoltukat, de nem igénylik a rendi vezetést, maguk döntenek sorsukról. ...

Egy másik befolyásoló tényező, a rendi összetartás lazulásában az, hogy több rendben nincs aktív vezető. Több rendi eljáró elhalálozott, a meglévők között számos idősebb beteg található, akik képtelenek a vezetésre. Ez a helyzet jellemző pl. az angolkisasszonyok, az irgalmas nővérek, a lazaristák, a szerviták esetében. ... Nagyobb aktivitás és rendi összetartás a jezsuitákra jellemző. A rendfőnök rendszeresen meglátogatja társait, beszámoltatja őket, segíti problémáik megoldását, anyagi támogatást is biztosít részükre. Rendi, egyházi ünnepek, névnapok alkalmából összejönnek, Pl. A húsvéti ünnepek alatt részt vettek a Makkosmárián

⁴⁵⁸ U.o.: 367. o.

⁴⁵⁹ ASzTL Szerzetesrendek /férfi/ O-18891/3 régi szám: 20-1083/1 kötet. Kézírt irva. 368. lap

tartott rendi összejövetelen, ahol Rómában lezajlott rendi nagygyűlés anyagát beszélték meg. ... Az elmúlt három évben nyílt intézkedést nem alkalmaztunk szerzetesekkel szemben. Közülük egyeseket, elsősorban jezsuitákat operatív úton befolyásoltunk magatartásukban. Több alkalommal beszélgetést folytattunk a szerzetesekkel útlevel kérelmük elbírálása alkalmából. Egyes esetekben az ÁÉH megyei tanácsosával közösen az egyházkormányzás segítségét kértük, egy egy személy kiszorításához, elszigeteléséhez. Az operatív ellenőrzést 'Jakab, Aradi, Kassai és Remete' fn. hálózati személyek felhasználásával végezzük. Hírszerző lehetőségünk csak néhány személyre korlátozódik. A hálózati személyek közül hírszerző lehetőségük megszűnése miatt 'Györfi' és 'Csabai' fedőnevű tmb. kizárását tettük folyamatba.”⁴⁶⁰

A szerviták gyakorlatilag megszűntek. 1990-re már csak három tagjuk működött, melyből csak egy volt aktív plébános. Ők hárman tartották a rendi kapcsolatot. P. Csete M. Ágoston, P. Váry M. Bonajunkta, és P. Póka M. Elek. Ekkor már mind betöltötték a hetvenedik életévüket. Rajtuk kívül még egy testvér, Nagy Johákím élt a bécsi rendházban, aki 1997-ben halt meg.

„Az 1950. augusztus 30-án létrejött megállapodás még a magyar jognak sem felelt meg, mégis ez a tisztázatlan jogérvényű dokumentum kereken negyven évig képezte az állam és az egyház kapcsolatainak 'jogalapját' Az 1964. évi részmegállapodás az Apostoli Szenszék és a magyar kormány között ezt a kényes jogi kérdést megkerülte. ... 1990. február 6-án Németh Miklós, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke fogadta Paskai László bíboros, esztergomi érsek primást. A kormányfő és a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnökének találkozájáról a következő rövid nyilatkozatot adták ki: „A Magyar Köztársaság Minisztertanácsa és a Magyar Katolikus Püspöki Kar – figyelembe véve, hogy az Országgyűlés alkotmányerejű törvényt alkotott a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról – A Magyar Köztársaság Kormánya és a Magyar Katolikus Püspöki Kar között 1950. augusztus 30-án létrejött megállapodását a mai nappal felbontja.”⁴⁶¹

Az utolsó illegális szervita szervezkedés az Esztergomi papnevelő szemináriumban történt még 1987-ban. Egy kispap Ausztriában járt Mária Luggauban, és ott kapta meg az itt élő szervita atyák címét, majd egy másik fehérvári egyházmegyes kispap felvette a kapcsolatot P. Ágostonnal, majd a másik két atyával. Hamarosan egész kis csoport kezdett aktívan érdeklődni a rend iránt, aminek következtében a vezetés megjegedt, és korlátozásokat

⁴⁶⁰ ÁSztL Szerzetesrendek /férfi/ O-18891/3 régi szám: 20-1083/1 kötet. Pest Megyei Rendőrfőkapitányság III/III. osztály. Szigorúan titkos! Tárgy: Feloszlott szerzetesrendek tagjainak helyzete. Jelentés Bp, 1975. április 29. Dr. B J. r. alezredes, osztályvezető és F. Á. R. főhadnagy. 380. lap

⁴⁶¹ GERGELY 1990. 5. o.

vezettek be. Végül egy szervita rendbe belépő kispapot három másik követett, de végül egyik sem lett szervita.

Összegzés

Bár a szervita rend Magyarországon megtelepült, és több mint háromszázötven éves történelemmel rendelkezik, mégsem sikerült átütő sikereket elérnie a feloszlítás előtti harminc évet leszámítva. Ennek több okára következtethetünk.

- Az itt élő szerviták nem tudtak az osztrák tartománytól függetlenedni és hazai tartományt létrehozni, csak 1928-ban, de az is az 1950-es feloszlítás áldozatává vált.
- A magyarországi szerviták nagyobb számban németek, kisebb számban olasz és cseh nemzetiségűek voltak, így nem számíthattak komolyabb szerzetesi utánpótlásra.
- Az itt megtelepedett szerzetesek közül sokan nem szívesen éltek itt, mert csak a helyi lakosság német nemzetiségével tudtak jól kommunikálni.
- Az itteni három rendház periféria volt, az egri volt az egész rend legkeletibb kolostora is egyben. (Szerviták Kelet-Európában nem működtek, a cseheket leszámítva.)
- A ferencesek rendje mind méretében, mind kegyhelyeket is gondozó szerteágazó lelkeségében dominált hazánkban, a szerviták tevékenysége nem tudott versenyre kelni velük. A ferencesek a török hódoltság alatt illetve utána is meg tudták őrizni nagyságukat, miközben a többi rend visszaszorult.
- II. József rendelkezései a kezdeti sikereket és lendületet derékba törték, majd az új eszmék a megmaradt házakat is hosszú stagnálásra ítélték.

Jelentőségük hazánkra nézve mégsem lebecsülendő. Az ellenreformáció idejében a legjelentősebb főurak kerültek kapcsolatba a szervitákkal, és telepítették le őket. Két rendházat, a pestit és az egrit a rend maga alapította tekintélyes magyar főpapok támogatását is felhasználva. 1746-ban maga az uralkodónő, Mária Terézia is ellátogatott a szerviták lorettomi kegyhelyére. Nádasdy Ferenc, Eszterházy Pál, Szécsényi György primás a legjelentősebb támogatóik voltak letelepítésük ügyében. Befolyásos pártfogók később is akadtak, és a rekatolizáció kedvezett a rend fejlődésnek, bár széles körben elterjedni nem tudtak, mert az ország a háborúk következtében nagyon elszegényedett. Egy kolduló rend

saját erejéből nehezen építhetett volna nagy kolostorokat és kegytemplomokat. A meglévő szervita templomok és kolostorok azonban ma is állnak, és gazdagítják hazánk műkincseit és építészeti emlékeit.

Külön kiemelkedő a Hétfájdalmú Szűz és a Fájdalmas Anya (*Mater dolorosa*) kultuszának népszerűsítése hazánkban. A Hétfájdalmú Szűz ünnepét az egész katolikus egyházban a szerviták terjesztették el, és azt szeptember 3. vasárnapján ünnepelték. 1668-ban kaptak erre pápai jóváhagyást, VII. Pius 1814-ben az egész egyházra kiterjesztette, majd IX. Pius szeptember 15-re helyezte át. A Fájdalmas Anya tisztelete annyira népszerű lett a Kárpát-medencében, hogy egy későbbi utódállam, Szlovákia nemzeti ünnepévé tette. Már 1927-ben XI. Pius pápa a szlovák hívek kérésére a Hétfájdalmú Szűzanyát a szlovákok patrónájává nyilvánította. 1966-ban VI. Pál pápa egy dekrétumban ezt meg is erősítette. 1989-es rendszerváltozás után, a létrejött független Szlovák Köztársaság 1994-ben nemzeti ünnepévé nyilvánította szeptember 15-ét.

Már a kezdetektől rendelkeztek kegyhelyekkel, ami által nevük széles körben elterjedt. A zarándoklatok a barokk kor jellemzői közé tartoztak. A kegyhelyek biztosították a rend anyagi hátterét; a tömegek lelki gondozása mindig fontos elfoglaltságot adott a rendtagoknak. Jellemző volt a rendtagokra a csodavárás és jámborság, ezért nehezen léptek túl a kegyhelyek adta szolgálaton, és nem vették rá magukat, hogy más feladatokat is elvállaljanak. A ciszterciek például mertek iskolát vállalni a jezsuiták feloszlatása után, és ezzel profilt váltottak, melynek következtében gyorsan ismertté váltak és elterjedtek. Fontos viszont megjegyezni, hogy a hitújítás korában a ferencesek dominanciája miatt látványos felfutás egyik szerzetesrendnél se volt tapasztalható hazánkban a jezsuitákat leszámítva, akiket viszont egy időre feloszlattak.

A rend kolduló jellege miatt nem rendelkezett nagy földbirtokokkal, mint a monasztikus rendek általában, így nem volt lehetőségük arra sem, hogy iskolákat vagy kórházat tartsanak fenn. Kezdetben Egerben és Pesten is volt egy-egy iskolájuk, és Pesten is foglalkoztak betegápolással, valamint kórházi lelkészi szolgálattal, illetve az első világháború alatt saját költségükön még egy kórházat is fenntartottak, de az erre szakosodott rendekkel szemben mégis alulmaradtak.

A rendet - alighogy megtelepült -, máris sokként érte II. József rendelete, aki a hazai rendházak felét bezáratta. Csak az első világháború után tört meg ez a befelé fordulás, és a két megmaradt rendház sikeresen nyitott az új lehetőségek felé. Bekapcsolódtak az egyházmegyei

plébániarendszerbe, és új plébániák létrehozásában, felépítésében is részt vettek. Új kegyhelyeket vettek át és virágoztattak fel. Évente több mint százezer ember kereste fel kegyhelyeiket. Makón az iskolaügybe is bekapcsolódtak, amikor fiúinternátust tartottak fenn. Újabb építkezéseik gazdagították az országot. Rendházaikban ma is intézmények működnek, templomaikban ma is aktív hitélet folyik.

Megkésve ugyan, de létrehozták női kongregációjukat, s ennek tagjai az iskolák és óvodák egész hálózatát alapították. A feloszlítás után az illegalitásban tovább működtek, és Kanadában saját pénzalapot hoztak létre az újjáalapítás reményében. Az illegalitás után a rendnek mindössze három tagja maradt, így indultak neki az újrakezdésnek. A rendnek ma is van Egerben működő rendháza⁴⁶². Székesfehérváron teljesen spontán módon alakult egy szervita harmadrendi csoport, melyet a rend elfogadott. Az Interneten blogok formájában kialakulóban van egy új szervita közösség, de ez már nem része munkámnak.

Mindezek a tények fontossá teszik ezt a rendet abból a szempontból, hogy történetük az utókor számára fennmaradjon.

⁴⁶² Pontosabban a rendházat 2009-ben a szerviták feladták, mert Egerben képtelenek voltak eredményeket elérni, és beigazolódott amit az utolsó, üldöztetést túlélő szerviták hangsúlyoztak, hogy a rendet Budapesten lehetne hatékonyan újraéleszteni. Jelenleg komoly remény van, hogy Budapesten, a szervita templomban újra próbálkoznak majd a rend szerzetesei. Munkám megírásakor még Egerben tevékenyen működtek, de fontoltatták Budapesti lehetőségeket is.

RÖVIDÍTÉS- ÉS FORRÁSJEGYZÉK

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK:

- **ÁSzTL = Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára ügynök dossziék:**
 1. „Építők” objektum dosszié 0-20034 eredeti jelzet: 11-OD-5554 BM III/III-1-a
 2. Béla beszerzési aktája Á. V. H. I / 2-b. osztály „B” dosszié 20. lap, Jelzet: BT-292
 3. „Béla” ügynök munkadossziéja. Jelentés: 57. lap. 195. november 22. Tárgy: Károly és Pál volt szerviták ügye. Archivum szám: MT-404/1
 4. Vizsgálati dosszié P. Csellár István és társai. I. akta 69.lap 1 kihallgatás jelzet: . 0-50700/1951
 5. Kimutatás a női szerzetesrendek feloszlatásuk előtti objektumairól jelzet: A-1360 Nyilas székházak és egyéb címek.
 6. Szerzetesrendek /férfi/ O-18891/3 régi szám: 20-1083/1 kötet.
 7. Vizsgálati dosszié Rédly Elemér és társai ügyében 10-52492 számú dosszié.
- **BFL = Budapest Fővárosi Levéltár** XII. 3. A pesti szervita rendház és a magyar szervita rendfőnökség iratai 1691-1848.
- **EFL = Egri Főegyházmegyei Levéltár** az egri rendházra vonatkozó História Domus első kötete (Nem a vizsgált időszakból), az egri és törökszentmiklósi rendházra, püspöki és érseki levelezés, a püspöki vizitációk és esperesi látogatások dokumentumai és a plébániai iratanyag 1698-1848.
- **EPL = Esztergomi Prímási Levéltár** a pesti rendházra vonatkozó püspöki és érseki levelezés, a püspöki vizitációk és esperesi látogatások dokumentumai és a plébániai iratanyag Cat. 22. Szervita gyűjtemény 1872-1854.
- **ERL = Egri Szervita Rendi Levéltár** Nővérek kartonjai
- **ERL = Egri Szervita Rendi Levéltár** Provinciális akták
- **ERL = Egri Szervita Rendi Levéltár** Rendházak kartonjai
- **ERL = Egri Szervita Rendi Levéltár** Személyi kartonok
- **ERL = Egri Szervita Rendi Levéltár** Szervita Harmadrendi dosszié
- **GYEL = Győri Egyházmegyei Levéltár** Fraknó és a II. József által megszüntetett lajtaszéki és lorettói rendházak történeti feltárása szempontjából fontos dokumentumai a szerzetesrendek gyűjteményében a szervita rend két kronológiába rendezett történeti csomója. Szervita gyűjtemény 1676-1

- **MOL C 102** = Magyar Országos Levéltár. C 102 Helytartótanács Levéltár Számvevőség. Informationes exactoratus. Buda 1837. október 21.
- **MOL C 103** = Magyar Országos Levéltár C 103 Helytartótanács Levéltár Számvevősége Inventarien der in Hungarn aufgelassenen Klöster, Serviten-Klöster: Váth.
- **MOL E 151** = Magyar Országos Levéltár E 151 Magyar Kamara Archivuma: Acta ecclesiastica ordinum et monialium 38-39. doboz.
- **MOL K 615** = Magyar Országos Levéltár K 615 Sajtó Levéltár. Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt. Műsordokumentumok 360. csomó Érkezett: 1942. 07. 25. Műsoron ment: 1942.09.14.
- **MOL P 507** = Magyar Országos Levéltár P 507 Nádasdy-család Levéltára 146. csomó, No. 760.
- **MR** = Magyar Rádió zrt. Archivuma Műsordokumentum- és Irrattára. Műsordokumentumok 1939. október 22. Budapest I. Wimmer M. Anzelm: XXVII. Missziós vasárnapra beszéd
- **PML** = Pest Megyei Levéltár IV. 475. f. 11. doboz, Rexa Dezső vm. Levéltárnok iratai 1919-1937(-1964) Város és utcanevek.
- **SZCSEPH** = Szeged-Csanádi Egyházmegye Püspöki Hivatala a makói fiúinternátus a püspöki és érseki levelezésben, a püspöki vizitációk és esperesi látogatások dokumentumai és a plébániai iratanyag 1940-1950
- **SZPL** = Szombathely Püspöki Levéltár a váti rendház történeti feltárása szempontjából fontos dokumentumai a szerzetesrendek gyűjteményében a szerviták történeti anyagánál, további kutatást igényel.
- **SZFPSZL** = Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár Makkosmária és Máriaremete történeti forrásait az anyaplébánia Budakeszi történeti anyagánál, később önállóan. 1928-1950.
- **VÉKL** = Veszprémi Érseki és Káptalani Levéltár Súr és Csatka vonatkozásában felelhető iratanyag, canonica visitatiók jegyzőkönyvei és előljárói levélváltások iratanyaga. 1939-1950.

IRODALOMJEGYZÉK:

- **ÁNGYÁN 1942.** = P. Ángyán M. Fülöp: A Máriaremetei kegyhely története. Budapest, 1942. Magyar Szervita Rendtartomány
- **BALANYI 1923** = Balanyi György: A szerzetesség története. Budapest, 1923. Szent István Társulat
- **BÁLINT 1977** = Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium II. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából. Szent István Társulat, 1977.
- **BALOGH 1954** = Balogh György: Eger története. Eger Városi Tanács V.B, Eger, 1954.
- **BALOGH M 2002** = Balogh Margit: Mindszenty József. (Élet-kép sorozat.) Budapest, Elektra Kiadó, 2002.
- **BÁRDOS 1987** = Bárdos Kornél: Eger zenéje 1687-1887. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987.
- **BENASSI 1987** = Vincenzo Benassi, Odír J. Dias, Faustino M. Faustini: A Short History of The Servite Order. Rome, 1987. 201.o.
- **BERESZTÓCZY 1947** = Dr. Beresztóczy Miklós: A Magyar Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium Katolikus Ügyosztályának története 1867-1947. Budapest, 1947.
- **BOLDOGSÁGOS** = A Boldogságos Szűz Mária. Budapest, 1934. Franklin Társulat Kiadása
- **BREZNAY 1933** = Breznay Imre: Eger a XVIII. században. I. kötet, Eger, 1933. Egri nyomda Rt.
- **BSZK 1889** = Emléklap A Budapesti Szervita-Konvent 200 éves jubileumának ünnepére. Bp. Szent István katolikus műintézet könyvkiadója, 1889.
- **CONSTITUTIONES 1989** = Constitutiones Ordinis Servorum B.M.V. In lingua Hungarica, Kézirat. 1989.
- **CSANÁD 1942** = Schematismus Cleri dioecesis Csanádiensis. Pro anno Domini 1942. Editio ordinarius Csanadiensis Szeged
- **CSANÁD 1947** = Schematismus Cleri dioecesis Csanádiensis. Pro anno Domini 1947. Editio ordinarius Csanadiensis Szeged
- **DANGEL 1689** = Ambrosius Mra Dangel: Historia Conventus et Ecclesiae ad S. Anno Budapestiensis{ O.S.B.M.V. (Historia Domus 1689-1900 I-II.) latin, gépelt, munkapéldány.

- **DÉLUTÁNI 1931** = Délutáni ájtatosságok kézikönyve. Budapest, 1931.
- **EGRIS 1914** = Egri Római Katolikus Főegyházmegye. Schematismus venerabilis cleri dioecesis Agriensis ad annum... Agriae 1914. , Typ. Lycei Archi-Episc.
- **EGRIS 1917-1919** = Egri Római Katolikus Főegyházmegye. Schematismus venerabilis cleri dioecesis Agriensis ad annum... Agriae 1917. , Typ. Lycei Archi-Episc.
- **EGRIS 1922-1934** = Egri Római Katolikus Főegyházmegye. Schematismus venerabilis cleri dioecesis Agriensis ad annum... Agriae 1922-1934. , Typ. Lycei Archi-Episc.
- **EGRIS 1936-1941** = Egri Római Katolikus Főegyházmegye. Schematismus venerabilis cleri dioecesis Agriensis ad annum... Agriae 1936-1941. , Typ. Lycei Archi-Episc.
- **ESZTERGOMIS 1890-1918.** = Esztergomi Római Katolikus Főegyházmegye] Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Strigoniensis ad annum 1890-1918 Tyrnaviae, Typ. Jelinek.
- **ESZTERGOMIS 1927-1932** = Esztergomi Római Katolikus Főegyházmegye] Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Strigoniensis ad annum 1927-1932 Tyrnaviae, Typ. Jelinek.
- **ESZTERGOMIS 1940-1941** = Esztergomi Római Katolikus Főegyházmegye] Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Strigoniensis ad annum 1940-1941. Tyrnaviae, Typ. Jelinek.
- **ESZTERGOMIS 1943** = Esztergomi Római Katolikus Főegyházmegye] Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Strigoniensis ad annum 1943. Tyrnaviae, Typ. Jelinek.
- **ESZTERGOMIS 1945** = Esztergomi Római Katolikus Főegyházmegye] Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Strigoniensis ad annum 1945. Tyrnaviae, Typ. Jelinek.
- **ESZTERGOMIS 1947** = Esztergomi Római Katolikus Főegyházmegye] Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Strigoniensis ad annum 1947. Tyrnaviae, Typ. Jelinek.
- **ÉLETRAJZI 1969** = Magyar életrajzi lexikon II. kötet. Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969 (írod. Leskó József.: Sz. L., A katolikus újságírás magyar úttörője. / Kat. Szemle 1889/).
- **FEHÉRVÁR 1988** = A székesfehérvári egyházmegye ünnepi névtára. Székesfehérvár. Székesfehérvári Egyházmegyei Hatóság, 1988.

- **FÜZÉR 1990** = Füzér Julián OFM: Mindszenty bíboros, a szent. Youngstown, Ohio 1990.
- **GÁRDOS 1971.** = Gárdos Miklós: Nemzetvesztők. Táncsics Kiadó. Budapest, 1971.
- **GERGELY 1990** = Gergely Jenő: Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek felszámolása Magyarországon. (dokumentumok) Budapest, 1990 Vigília Kiadó.
- **GERŐ 1957** = Gerő László: Eger. Képzőművészeti lap kiadványai, Budapest, 1957.
- **GÖMBÖS 1993.** = Gömbös Tamás: A szerzetes és lovagrendek címerei és viseletei, Budapest, 1993.
- **GROVÉ 1876** = Grové László: Eger városának története. Eger, 1876. Érseki Lyceum.
- **GULYÁS II.** = Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. II. kötet, Bálint Sándor-Berényi János. Budapest, 1940.
- **GYŐRIS 1910** = [Győri Római Katolikus Egyházmegye] Schematismus almae dioecesis Jauriensis pro anno 1910. Sopronii. 1918., 1925., 1928., 1931., 1936., 1940., 1943., 1947.,
- **GYŐRIS 1913** = [Győri Római Katolikus Egyházmegye] Schematismus almae dioecesis Jauriensis pro anno 1913. Sopronii.
- **GYŐRIS 1918** = [Győri Római Katolikus Egyházmegye] Schematismus almae dioecesis Jauriensis pro anno 1918. Sopronii.
- **GYŐRIS 1925** = [Győri Római Katolikus Egyházmegye] Schematismus almae dioecesis Jauriensis pro anno 1925. Sopronii.
- **GYŐRIS 1943** = [Győri Római Katolikus Egyházmegye] Schematismus almae dioecesis Jauriensis pro anno 1943. Sopronii.
- **GYŐRIS 1947** = [Győri Római Katolikus Egyházmegye] Schematismus almae dioecesis Jauriensis pro anno 1947. Sopronii.
- **HALÁLFOGYTIGLAN** = Halálfogytiglan. Életre ítélve - Szociális tevékenységű szerzetesek. Győr, 1991 Novadat Bt. (Szervita nővérek)
- **HÁROM 1932** = Három évtized története életrajzokban. Szerkesztette: Gellért Imre és Madarász Elemér. Budapest, Európa Irodalmi és Nyomdai Rt, 1932.
- **IROD-TÖRT 1965** = A magyar irodalom története. III. kötet, 1772-től 1849-ig. Szerkesztette: Pándi Pál, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965.
- **JUHÁSZ 1976** = Juhász László: Burgenland Történelmi Útikalauz. München 1976.

- **KARÁCSONYI J.** = Karácsonyi János: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig. Könyvtérképesítő vállalat. Budapest, 1985.
- **KARCSÚ 1867.** = A szerzetes rendek egyetemes történelme különös tekintettel a magyar s erdélyországi szerzetesség jelen létállapotára. II. kötet. Pest, 1867. Szerkesztette: Karcsú Antal Arzén
- **KATHOLIK 1902** =A Katolikus Magyarország. Szerk.: Dr. KISS János Dr SZIKLAY János II. kötet. Bp. 1902
- **KATLEX 1933** = Katolikus lexikon. IV. kötet, II. rész, Szeráfi – Zype és Függelék. Szerkesztette: Bangha Béla. Budapest, 1933. A Magyar Kultúra Kiadása
- **KISS 1902.** = A Katolikus Magyarország. II. kötet. Szerkesztették: Dr. Kiss János, Dr. Sziklay János Budapest 1902.
- **MADARÁSZ** = Három évtized története életrajzokban. Szerk. Gellért Imre és Madarász Elemér. Bp., Európa Irodalmi és Nyomdai Rt., 1932
- **MARTYROLOGIUM** = A Boldogságos Szűz Mária Szolgái Rendjének martyrologiuma. Budapest, 1943.
- **MEN** = A magyarországi latin- és görögszertartású egyházmegyei és szerzetes római katolikus papság és női szerzetesek névtára. Budapest, 1948.
- **MIHALOVICS 1943.** = Mihalovics Zsigmond: A világi apostolkodás kézikönyve. Budapest, 1942.
- **MINDSZENTHY** = Mindszenty József: Emlékirataim. harmadik kiadás. Thaur/Tirol 1988.
- **M-KAT-ALM 1988.** = Magyar Katolikus Almanach II. kötet, A magyar katolikus egyház élete 1945-1985. Szerkesztette: Dr. Turányi László. Budapest, 1988. Szent István Társulat
- **MKATLEX IV.** = Magyar Katolikus Lexikon. IV. kötet, Gas-Hom. Budapest, 1998. Szent István Társulat
- **MKATLEX XIII.** = Magyar Katolikus Lexikon. XIII. kötet, Szentl-titán. Budapest, 2008. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- **MONUMENTA 1899.** = Monumenta Ordinis Servorum Sanctae Mariae. ab Augustino Morini et Peregrino Soulier. Edita Bruxelles. Soc. Belge de Librairie. 3.Tom. 1899.
- **NAGY 1978** = Nagy József: Eger története. Gondolat, Bp. 1978.
- **NAGYT 1965** = Nagy Tőhötöm: Jezsuiták és szabadkőművesség. Buenos Aires 1965. Szeged 1991

- **NÉMETH 2003** = Németh Adél: Burgenland. Panoráma Regionális Útikönyvek. Panoráma, Budapest, 2003.
- **OKN 2001.** = Országos Katolikus Névtár. II. kötet. Szerzetesi kötet. Budapest, 2001. Szent Gellért kiadó
- **PARSCH 1936** = Dr. Parsch Pius: Üdvösség éve I-III. Budapest, 1936. Szociális Misszió Társulat
- **PILINYI** = A magyarországi latin és görög szertartású világi és szerzetes római katolikus papság névtára és az országos hivatalok útmutatója. Összeállította: Pilinyi Gyula. Budapest, 1943.
- **PUSKELY 1998** = Puskely Mária: Kétezer év szerzetessége. Szerzetesség- és művelődéstörténeti enciklopédia II. kötet. Budapest, 1998. Dinasztia
- **PUSKELY 2006** = Puskely Mária: A keresztény szerzetesség történeti fogalomtára Kairosz Kiadó, Bp. 2006.
- **RÉVAI 1928** = Dr. Révai József: Szenthelyek könyve, zárándokút a szenthelyekre. Franklin Társulat, Budapest, 1928.
- **RÓMER** = Rómer Flóris: A régi Pest. 1988. Állami Könyvtérjesztő Vállalat
- **RÚL II** = Révai Új Lexikona. II. kötet, Bak-Bia, Szekszárd, 1998. Babits Kiadó
- **RÚL IV** = Révai Új Lexikona. IV. kötet, Nem-Rab, Szekszárd, 1999. Babits Kiadó
- **RÚL XV** = Révai Új Lexikona. XV. kötet, Bűn-Cyt, Szekszárd, 2005. Babits Kiadó
- **RUSCHEK 1901** = Ruschek Antal: Alkalmi egyházi beszédek. Budapest, 1901. Stephaneum
- **SCHEMSTRIG 1982** = Schematismus Statusque Archidioecesis Strigoniensis. Anno Domini MCMLXXXII. Szerk.: A sematizmust előkészítő munkaközösség. Esztergom, 1982.
- **SCHERMANN 1943.** = Dr. Schermann Egyed: A magyar szerzetesek jogi helyzete és a mostani magyar szerzetek rövid ismertetése. Pannonhalma, 1943. Attila-Nyomda Részvénytársaság, Budapest = A Magyar Jogászegylet Egyházi Jogi Szakosztályának Kiadványai 2. szám. Szerkeszti: Dr. Móra Mihály szakosztályi titkár
- **SOB 1857** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1857. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1858** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1858. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.

- **SOB 1860** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1860. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1861** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1861. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1862** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1862. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1863** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1863. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1865** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1865. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1866** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1866. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1867** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1867. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1868** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1868. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1870** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1870. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1871** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1871. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1883** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1883. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1884** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1884. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.

- **SOB 1885** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1885. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1891** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1891. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1892** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1892. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1894** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1894.
- **SOB 1897** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1897. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1900** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1900. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1903** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1903. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SOB 1906** = Ave + Maria Schematismus Ordinis Servorum B.M.V. Alma Provinciae Austriaco-Hungaricae. 1906. Vindobonae. Ex typographia ad sct. Norbertum Sumptibus Ordinis.
- **SUGÁR 1984** = Sugár István: Az egri püspökök története. Budapest. Szt. István Társulat, 1984.
- **SZÁNTÓ 1985** = Szántó Konrád: A katolikus egyház története a reformációtól napjainkig. II. kötet, Budapest, 1985. Szent István Társulat
- **SZENTEK 1940** = Az egyház szentjei. 1940. Palladis Rt.
- **SZENTEK 1984** = A szentek élete. Szerkesztette.: Dr. Diós István. Budapest, 1984. Szent István Társulat.
- **SZERVITAHARMAD 1943** = A szervita harmadrend kézikönyve. Budapest, 1943.
- **SZERVITANŐVÉR 1943** = A Szervita Nővérek Magyar Kongregációja szervezetének ismertetése. 1. rész A Kongregáció jellege, belépés és életmód, 2. rész a Kongregáció kormányzata és szervezete. Budapest, 1943.

- **SZERZETESSEK 1990** = PUSKELY Mária: Szerzetesek. A megszentelt élet 99 intézménye. Zrínyi Nyomda Kiadója. Bp. 1990.
- **SZÉKESSEM 1932** = Székesfehérvári Római Katolikus Egyházmegye Schematismus venerabilis cleri dioecesis Alba-Regalensis ad annum 1932 Alba-Regia
- **SZÉKESSEM 1937** = Székesfehérvári Római Katolikus Egyházmegye Schematismus venerabilis cleri dioecesis Alba-Regalensis ad annum 1937 Alba-Regia
- **SZÉKESSEM 1940** = Székesfehérvári Római Katolikus Egyházmegye Schematismus venerabilis cleri dioecesis Alba-Regalensis ad annum 1940 Alba-Regia
- **SZÉKESSEM 1945** = Székesfehérvári Római Katolikus Egyházmegye Schematismus venerabilis cleri dioecesis Alba-Regalensis ad annum 1945 Alba-Regia
- **SZÉKESSEM 1948** = Székesfehérvári Római Katolikus Egyházmegye Schematismus venerabilis cleri dioecesis Alba-Regalensis ad annum 1948 Alba-Regia
- **SZIGETI 1980** = Szigeti Kilián: Régi magyar orgonák Budapest, 1980. Zeneműkiadó Vállalat
- **SZOMBATHELYS 1929** = Schematismus venerabilis cleri dioecesis Sabariensis pro anno Domini 1929. Sabariae Typs. A. Martineum
- **SZOMBATHELYS** = Schematismus venerabilis cleri dioecesis Sabariensis pro anno Domini 1934. Sabariae Typs. A. Martineum
- **SZOMBATHELYS** = Schematismus venerabilis cleri dioecesis Sabariensis pro anno Domini 1940. Sabariae Typs. A. Martineum
- **SZOMBATHELYS** = Schematismus venerabilis cleri dioecesis Sabariensis pro anno Domini 1943. Sabariae Typs. A. Martineum
- **SZOMBATHELYS 1947** = Schematismus venerabilis cleri dioecesis Sabariensis pro anno Domini 1947. Sabariae Typs. A. Martineum
- **SZÖLLÖSSY 1878** = Szöllőssy Károly: Az Osztrák-Magyar Monarchia összes szerzetes rendjeinek történeti és statisztikai rajza, különös tekintettel azok irodalmi és tanügyi működésére. Arad. 1878.
- **SZŰZMÁRIASZOLG 1940** = Szűz Mária szolgáló leányai – Szervita nővérek – magyar kongregációjának konstitúciója. Budapest, 1940.
- **TANULMÁNYOK 2002** = Tanulmányok a magyar katolikus egyház 1945-2000 közötti történetéről. Budapest, 2002. Szent István Társulat
- **TÓTH 1913** = Tóth Mike: Szerzetes rendek és társulatok Magyarországon. Kalocsa, 1913.

- **TÖRÖK-LEGEZA** = Török József – Legeza László: A magyar egyház évezrede, Budapest, 2000.
- **TÜSKÉS-KNAPP 1988** = Tüskés Gábor - Knapp Éva: Zarándoklatok a Székesfehérvári Egyházmegye területén a 18. században. In: A Székesfehérvári Egyházmegye ünnepi névtára alapításának 211. esztendejében. Székesfehérvár, 1988.
- **URBÁN 1981** = Urbán Aladár: A nagy év sodrában. Tanulmányok 1848-ról. Budapest, 1981. Magvető (A főváros népe és helyőrsége az 1848. március-áprilisi napokban.)
- **VARGA 1945** = VARGA Géza Ernő: Makkos Mária ősrégi búcsújáróhely rövid története. Budapest, Magánkiadvány, 1945.
- **VARGA 1947** = Varga Géza Ernő: Fogolykiváltó Boldogasszony tisztelete és Makkos Mária. 1947. Szerzői kiadás
- **VÁC 1925** = Schematismus cleri Dioecesis Vaciensis pro Anno Christo nato 1925.
- **VÁC 1928** = Schematismus cleri Dioecesis Vaciensis pro Anno Christo nato 1928.
- **VÁC 1931** = Schematismus cleri Dioecesis Vaciensis pro Anno Christo nato 1931.
- **VÁC 1933** = Schematismus cleri Dioecesis Vaciensis pro Anno Christo nato 1933.
- **VÁC 1936** = Schematismus cleri Dioecesis Vaciensis pro Anno Christo nato 1936.
- **VÁC 1938** = Schematismus cleri Dioecesis Vaciensis pro Anno Christo nato 1938.
- **VÁC 1943** = Schematismus cleri Dioecesis Vaciensis pro Anno Christo nato 1943.
- **VESZPRÉM 1946** = Schematismus cleri Dioecesis Wespriemiensis a Stephano protorege fundatae pro anno Domini 1946. Typographia Soc. An. "Korda" Budapestini
- **VESZPRÉM 1949** = Schematismus cleri Dioecesis Wespriemiensis a Stephano protorege fundatae pro anno Domini 1949. Typographia Soc. An. "Korda" Budapestini
- **VESZPRÉM 1975** = A veszprémi egyházmegye papságának névtára. Veszprém, 1975.
- **VESZPRÉM 1992** = A veszprémi egyházmegye névtára. Veszprém, 1992.
- **VORGRIMLER 1963** = Lexikon für Theologie und Kirche. IX. kötet, Szerkesztette: Herbert Vorgrimler. Freiburg im Breisgau, 1963. Joseph Höfer és Karl Rahner.
- **WIMMER 1938** = WIMMER Anzelm: A hét szent rendalapító. Budapest, 1938. Szervita Magyar Rendtartomány
- **WIMMER 1939.** = A megváltás bölcsődala. 1939. Korda Rt.

- **WIMMER 1942.** = Wimmer M. Anzelm O.S.M: Az isteni tűz világa. 1942. Korda Rt.
- **WIMMER 1943.** = Wimmer M. Anzelm: Benizi szent Fülöp és kora. Budapest, 1943.
A Szervita Magyar Rendtartomány
- **WIX 1997.** = Wix Györgyné: A szerzetesi könyvtárak sorsa Magyarországon 1950-1952. Budapest, 1997. Az Országos Széchényi Könyvtár Füzete 11.

PERIODIKA JEGYZÉK:

- **ÁM** = Áve Mária. 1938-1944.
- **BALAJTHY 1944.** = Balajthy M. Győző O.S.M.: A csatka-szentkúti kegyhely fejlődése In: ÁM 7. évfolyam 1. szám. 38-39. o.
- **História 1993** = Ólmosi Zoltán: Mészáros István „DEVICTUS VINCIT” = Historia 1991. 5-6. sz. 23-26. o
- **JSZP = Hit, Remény, Szeretet.** A mezőkövesdi Jézus Szíve Plébánia ifjúsági hittanosaiknak időszaki kiadványa 1998-
- **KULHANEK 1989** = Kulhanek M. Johanna O.S.M = Új Ember XLV. Évf. 30. szám.1989. július 23.
- **MKurír 2008** = Zarándoklat az „amerikai Częstochowába” = Magyar Kurír 2008. augusztus 26.
- **MÚ** = Mezőkövesdi Újság V. évfolyam 14. szám. 1992. szeptember 3. 6. o.
- **Műemlék 1973.** = Guzsik Tamás: A budapesti Szervita templom építéstörténetének újabb kutatási eredményei. = Műemlékvédelem XVII. évf. 1973. 2. szám, Műemlékvédelmi és Építésettörténeti Szemle. Hírlapkiadó Vállalat
- **MűvÉrt 1973.** = Guzsik Tamás: A budapesti szervita templom és kolostor építéstörténete. = Művészettörténeti Értesítő. 22. évfolyam, 1973. 1. szám, 1-21. o.
- **Religio 1888** = Religio 1888 II. kötet 31. szám 243-246.
- **Szabadság 1948** = Szabadság 1948. V. 20.
- **SzNép 1950** = Szabad Nép 1950. június 6.
- **VU 1873.** = A magyar szervitákról. = Vasárnapi Újság. Huszadik évfolyam 12-ik szám 1873. március 23. Buda-Pest 144. o.

INTERNETES FORRÁSOK:

- Magyar Életrajzi Lexikon <http://mek.niif.hu/00300/00355/html/index.html> (2008. május 2.)
- Molnár V. József: A Hétfájdalmú Szűzanya búcsúja: Előadás, Örökség Népfőiskola XIV. Találkozója - Eger, 1993. IX. 18. In.: <http://www.bucsujaras.hu/tanulmany/molnarv/fajdalmasanya.htm> (2009. január 12.)
- Parádi Félix: Törökszentmiklós rövid története. In: www.bucsujaras.hu/torokszenmiklos/tortenet.htm (2008. január 7.)
- Szinnyi József: Magyar írók élete és munkái. In: <http://elemek.niif.hu/03600/03630/html/m/m14839>. (2008. január 10.)
- Velladics Márta: Vát - Szentkúti kápolna. Tájak Korok Múzeumok kiskönyvtára 652. kötet. TKM Egyesület, 2000. In: <http://www.bucsujaras.hu/Vat/index.html> (2008.06.10.)
- Verestói György (Bonyha, 1698. jan. 25. – Kolozsvár, 1765. márc. 6.): Magyar Életrajzi Lexikon <http://mek.niif.hu/00300/00355/html/index.html> (2008. május 3.)
- Weisz János OFM: Csatka története. <http://www.bucsujaras.hu/csatka/tortenet.htm> (2008. augusztus 10.)

FÜGGELÉK:

A tartományfőnökök listája					
Adm. R. R. P. P. Provinciarum Provinciae nostrae ab anno 1756. i. e. a tempore divisionis Provinciae Germanicae in Prov. Austro-Hungaricam et Tyrolensem.					
1.	A.R.P.	Thadeus M. Lausch	1756-1758.		
2.	A.R.P.	Peregrinus M. Putz	1759-1762.		
3.	A.R.P.	Rupertus M. Streibig	1762-1765.		
4.	A.R.P.	Protasius M. Schmidt	1765-1768.		
5.	A.R.P.	Thomas M. Völck	1768-1771.		
6.	A.R.P.	Bernardinus M. Hacker	1771-1774.		
7.	A.R.P.	Thomas Aqu. M. Magis	1774-1777.		
8.	A.R.P.	Herculanus M. Kürner	1777-1780.		
9.	A.R.P.	Faustinus M. Amon	1780-1783.		
10.	A.R.P.	Franciscus M. Fuchs	1783-1786.		
11.	A.R.P.	Benignus M. Falk	1786-1799.		
12.	A.R.P.	Josephus M. Rauch	1799-1809.		
13.	A.R.P.	Adalbertus M. Höld	1809-1811.		
14.	A.R.P.	Ludovicus M. Pirnbaum. Rect. Prov.	1811-1812.		
15.	A.R.P.	Joannes Ev. M. Minetti	1812-1816.		
16.	A.R.P.	Bernardinus M. Hoffmann	1816-1819.		
17.	A.R.P.	Rochus M. Lang	1819-1822.		
18.	A.R.P.	Joannes Ev. M. Minetti	1822-1825.		
19.	A.R.P.	Bernardinus M. Hoffmann	1825-1828.		
20.	A.R.P.	Emericus M. Verestóy	1828-1834.		
21.	A.R.P.	Josephus M. Bouvard	1834-1837.		
22.	A.R.P.	Aloisius M. Gutbrunner	1837-1854.		
23.	A.R.P.	Ignatius M. Ackermann	1854-1878.		
24.	A.R.P.	Wolfgangus M. Kohlhofer	1878-1890.		
25.	A.R.P.	Bonifacius M. Hiesz	1890-1895.		
26.	A.R.P.	Severin M. Swoboda Rect. Prov.	1895-1896.		
27.	A.R.P.	Severin M. Swoboda	1896-1899.		
28.	A.R.P.	Franciscus S. M. Brichta	1899-1911		
29.	A.R.P.	Marianus M. Leplae	1911-1914.		
30.	A.R.P.	József M. Casari	1914-1921.		
31.	A.R.P.	Marianus M. Leplae	1921-1927.		
32.	A.R.P.	József M. Casari	1927-1934.		
33.	A.R.P.	Cyrillus M. Marchi	1935-1941.		
34.	A.R.P.	Ladislau M. Héder	1941-1947.		
35.	A.R.P.	Philippus M. Ángyán	1947-1950.		
36.	A.R.P.	Augustinus M. Csete	1950-	meghalt:	1998.4.23

Szervita Necrologium (Elhunytak nyilvántartása)					
Sorszám:	Halálozás éve:	Név:		Hely:	Kor:
1.	1764.	V. Fr.	Amideus M. Neudecker	Viennae	27
2.	1765.	R. P.	Leopoldus M. Hobber	Fraknov.	26
3.	1767.	R. P.	Maximilianus M. Göllert	Fraknov.	27
4.	1768.	R. P.	Wenceslaus M. Pleininger	Langeegg	24
5.	1769.	V. Fr.	Thomas M. King	Langeegg	37
6.	1772.	R. P.	Paulus M. Spiegl	Viennae	37
7.	1772.	R. P.	Norbertus M. Resch	Budapest	30
8.	1777.	V. Fr.	Manettus M. Reckenberger	Viennae	38
9.	1779.	R. P.	Edmundus M. Poing	Fraknov.	31
10.	1779.	R. P.	Joannes M. Moller	Laureti	29
11.	1779.	V. Fr.	Bernardus M. Pischl	Langeegg	27
12.	1779.	V. Fr.	Raphael M. Rauch	Fraknov.	28
13.	1779.	V. Fr.	Petrus M. Ursprünger	Langeegg	37
14.	1780.	V. Fr.	Simon M. Epninger	Viennae	50
15.	1780.	R. P.	Cherubinus M. Alterdinger	Langeegg	37
16.	1782.	R. P.	Borgias M. Barta	Agriensi	77
17.	1783.	R. P.	Joannes Nep. M. Falck	Viennae	45
18.	1784.	R. P.	Joannes B. M. Haunlicht	Budapest	43
19.	1784.	R. P.	Balthasar M. Kemény	Hegu-Fula	41
20.	1784.	V. Fr.	Andreas M. Hoffer	Budapest	42
21.	1784.	V. Fr.	Bonajuncta M. Schindler	Stotzing	48
22.	1785.	R. P.	Bertholdus M. Pöck	Laureti	42
23.	1786.	V. Fr.	Bonfilius M. Fischer	Langeegg	56
24.	1788	R. P.	Bonfilius M. Schelhaim	Bellicoll.	54
25.	1788.	R. P.	Lucas M. Ekmann	Viennae	28
26.	1789.	R. P.	Marcus M. Wograndl	Agriensi	47
27.	1789.	R. P.	Florianus M. Petzke	Budapest	42
28.	1789.	V. Fr.	Jacobus M. Doninger	Fraknov.	58
29.	1789.	V. Fr.	Norbertus M. Hölm	Budapest	50
30.	1790.	R. P.	Gregorius M. Pyrg	Gutenstein	53
31.	1790.	R. P.	Isidorus M. Regelsperger	Viennae	49
32.	1791.	R. P.	Maranus M. Stippl	Gutenstein	55
33.	1791.	V. Fr.	Thaddaus M. Theyer	Viennae	54
34.	1792.	R. P.	Romualdus M. Maschapaur	Arnsdorf	52
35.	1792.	R. P.	Benitius M. Baschlitsch	Gutenstein	52
36.	1792.	R. P.	Franciscus X. M. Wasztlay	Agriensi	47
37.	1792.	R. P.	Leo M. Seitz	Agriensi	46
38.	1792.	R. P.	Ladislaus M. Rupp	Budapest	39
39.	1792.	V. Fr.	Lucas M. Bababeck	Gutenstein	58
40.	1794.	R. P.	Theophilus M. Comarios	Fraknov.	55
41.	1794.	R. P.	Valerianus M. Hoffbauer	Agriensi	40
42.	1795.	R. P.	Gabriel M. Krausch	Fraknov.	53
43.	1795.	R. P.	Amideus M. Seidl	Viennae	53
44.	1795.	R. P.	Stephanus M. Salomon	Budapest	40
45.	1795.	V. Fr.	Bernardus M. Ehrhardt	Fraknov.	59
46.	1795.	V. Fr.	Franciscus M. Waldmann	Fraknov.	54
47.	1796.	R. P.	Bonaventura M. Pirringer	Fraknov.	53
48.	1796.	R. P.	Paulus M. Laurier	Langeegg	40
49.	1796.	V. Fr.	Sebastianus M. Böhm	Gutenstein	54

50.	1797.	R. P.	Jacobus M. Wital	Viennae	53
51.	1797.	R. P.	Ignatius M. Turinsky	Jeutendorf	42
52.	1797.	R. P.	Gerardus M. Kaleda	Budapest	43
53.	1797.	R. P.	Hilarius M. Jeschl	Wolfpassing	44
54.	1797.	V. Fr.	Liborius M. Steininger	Budapest	47
55.	1799.	R. P.	Chrysostomus M. Sutter	Jeutendorf	58
56.	1799.	R. P.	Ambrosius M. Stätzer	Langeegg	59
57.	1799.	R. P.	Bernardus M. Paumgartner	Jeutendorf	59
58.	1800.	V. Fr.	Cosmas M. Langer	Langeegg	53
59.	1801.	R. P.	Rupertus M. Schermer	Laureti	47
60.	1801.	R. P.	Candidus M. Lösch	Viennae	37
61.	1801.	V. Fr.	Benitius M. Till	Bellicoll.	65
62.	1802.	R. P.	Sosteneus M. Lex	Bellicoll.	67
63.	1802.	V. Fr.	Sosteneus M. Leitzinger	Langeegg	66
64.	1803.	R. P.	Martinus M. Dongo	Agriensi	61
65.	1803.	R. P.	Joannes Damasc. M. Heim	Budapest	45
66.	1804.	V. Fr.	Michael M. Hinterhoffer	Budapest	63
67.	1804.	V. Fr.	Tobias M. Bäumel	Budapest	55
68.	1805.	V. Fr.	Nicolaus M. Mannhardt	Viennae	59
69.	1806.	R. P.	Aloisius M. Magis	Viennae	61
70.	1806.	V. Fr.	Sosteneus M. Kukovits	Fraknov.	55
71.	1807.	R. P.	Matthaeus M. Schwertföger	Jeutendorf	67
72.	1807.	V. Fr.	Stephanus M. Kotsis	Budapest	32
73.	1807.	V. Fr.	Joannes Nep. M. Mendler	Bellicoll.	66
74.	1808.	V. Fr.	Burkhardus M. Stok	Budapest	63
75.	1809.	R. P.	Alexius M. Reiberger	Viennae	71
76.	1809.	R. P.	Ferdinandus M. Schmidt	Viennae	67
77.	1809.	R. P.	Cajetanus M. Reichardt	Bellicoll.	66
78.	1809.	R. P.	Donatus M. Rauch	Jeutendorf	66
79.	1809.	R. P.	Josephus M. Rauch	Viennae	63
80.	1809.	R. P.	Hyacinthius M. Henggsperger	Fraknov.	63
81.	1809.	R. P.	Henricus M. Kösel	Stössing	61
82.	1809.	R. P.	Mosdestus M. Kropf	Viennae	62
83.	1809.	V. Fr.	Clericus Ignatius M. Seirak	Viennae	24
84.	1809.	V. Fr.	Benitius M. Schwingenschlögl	Viennae	36
85.	1809.	V. Fr.	Alexius M. Mayr	Jeutendorf	76
86.	1809.	V. Fr.	Christophorus M. Sam	Viennae	68
87.	1809.	V. Fr.	Josephus M. Schermer	Viennae	61
88.	1809.	V. Fr.	Sylvester M. Schober	Viennae	60
89.	1810.	R. P.	Hermanus M. Eybler	Dotzenbach	52
90.	1810.	V. Fr.	Paulus M. Vollmayr	Jeutendorf	69
91.	1811.	R. P.	Basilius M. Knerr	Laxendorf	69
92.	1811.	V. Fr.	Thomas M. Artner	Agriensi	37
93.	1812.	R. P.	Ludovicus M. Pirnpaum	Viennae	65
94.	1812.	R. P.	Adalbertus M. Höld	Viennae	61
95.	1812.	R. P.	Maurus M. Markl	Gutenstein	56
96.	1812.	V. Fr.	Amideus M. Plaske	Agriensi	33
97.	1813.	R. P.	Benitius M. Weinberger	Langeegg	72
98.	1813.	R. P.	Stephanus M. Wagner	Fraknov.	32
99.	1814.	R. P.	Anastasius M. Heer	Viennae	63
100.	1814.	V. Fr.	Remigius M. Mayr	Budapest	69
101.	1815.	V. Fr.	Leopoldus M. Littringer	Langeegg	67

102.	1816.	R. P.	Albertus Magnus M. Ziegler	Langeegg	62
103.	1817.	R. P.	Coelestinus M. Auffreiter	Budapest	70
104.	1817.	R. P.	Casimirus M. Mayer	Agriensi	55
105.	1817.	V. Fr.	Emericus M. Sculteti	Agriensi	64
106.	1818.	R. P.	Carolus M. Köffler	Wetzelsdorf	63
107.	1819.	V. Fr.	Augustinus M. Marcy	Budapest	56
108.	1819.	V. Fr.	Cajetanus M. Bernreiter	Langeegg	41
109.	1820.	R. P.	Antonius M. Stözer	Arbesthal	86
110.	1820.	R. P.	Laurentius M. Jax	Langeegg	74
111.	1820.	V. Fr.	Rochus M. Kölblinger	Langeegg	71
112.	1820.	V. Fr.	Protasius M. Rotenfusser	Fraknov.	71
113.	1821.	R. P.	Anselmus M. Schulerer	Langeegg	60
114.	1821.	V. Fr.	Raphael M. Grad	Viennae	63
115.	1822.	R. P.	Joannes Nep. M. Poigl	Jeutendorf	43
116.	1822.	V. Fr.	Ferdinandus M. Racholz	Viennae	64
117.	1823.	R. P.	Barholomeus M. Koch	Langeegg	67
118.	1823.	V. Fr.	Ignatius M. Schwarz	Viennae	71
119.	1824.	R. P.	Leopoldus M. Nessy	Viennae	76
120.	1824.	R. P.	Wenceslaus M. Zacher	Massau	73
121.	1824.	R. P.	Sarcander M. Bichler	Viennae	73
122.	1824.	R. P.	Maximilianus M. Spiller	Jeutendorf	72
123.	1824.	R. P.	Norbertus M. Mayr	Fraknov.	69
124.	1825.	V. Fr.	Donatus M. Schibly	Gutenstein	64
125.	1827.	R. P.	Pius M. Pirnbaum	Gutenstein	87
126.	1827.	R. P.	Thomas M. Korn	Langeegg	73
127.	1828.	R. P.	Rochus M. Lang	Budapest	65
128.	1829.	R. P.	Manettus M. Gehring	Jeutendorf	76
129.	1829.	R. P.	Peregrinus M. Prigl	Langeegg	54
130.	1829.	V. Fr.	Joannes B. M. Wildhan	Bellicoll.	68
131.	1830.	R. P.	Benedictus M. Schulerer	Jeutendorf	79
132.	1830.	R. P.	Bernardinus M. Hoffmann	Viennae	66
133.	1830.	R. P.	Thomas A. M. Prigl	Gutenstein	58
134.	1830.	V. Fr.	Martinus M. Regner	Budapest	83
135.	1830.	V. Fr.	Gallus M. Seelandt	Langeegg	75
136.	1831.	R. P.	Severinus M. Paradeiser	Langeegg	77
137.	1831.	R. P.	Aemilianus M. Rosenics	Fraknov.	73
138.	1831.	R. P.	Joannes E. M. Minetti	Viennae	71
139.	1831.	R. P.	Maximus M. Talihammer	Viennae	66
140.	1831.	R. P.	Hieronymus M. Vitkoczis	Agriensi	64
141.	1831.	R. P.	Valerianus M. Haan	Fraknov.	45
142.	1832.	R. P.	Ildephonsus M. Heiss	Budapest	78
143.	1832.	R. P.	Cletus M. Heinz	Bellicoll.	77
144.	1832.	R. P.	Georgius M. Györfy	Agriensi	61
145.	1832.	R. P.	Benignus M. Welte	Budapest	53
146.	1832.	V. Fr.	Joannes Nep. M. Rieder	Viennae	49
147.	1833.	R. P.	Stanislaus M. Makary	Agriensi	49
148.	1833.	R. P.	Joannes Angelus M. Waldschütz	Fraknov.	51
149.	1833.	V. Fr.	Adalbertus M. Hollok	Budapest	60
150.	1834.	R. P.	Augustinus M. Megele	Fraknov.	44
151.	1834.	R. P.	Adalbertus M. Eicholz	Fraknov.	39
152.	1835.	R. P.	Joannes Paulus M. Küller	Bellicoll.	44
153.	1835.	V. Fr.	Peregrinus M. Happ	Viennae	60

154.	1836.	R. P.	Philibert M. Fink	Budapest	76
155.	1836.	R. P.	Cyrrill M. Eizanberger	Gutenstein	75
156.	1836.	R. P.	Riccov. M. Czibulka	Viennae	55
157.	1837.	R. P.	Stephanus M. Halbata	Bellicoll.	36
158.	1837.	V. Fr.	Joachim M. Mayr	Viennae	41
159.	1838.	R. P.	Fabianus M. Gemachech	Fraknov.	79
160.	1839.	R. P.	Bonfilius M. Schmid	Viennae	62
161.	1839.	V. Fr.	Stanislaus M. Mundl	Fraknov.	42
162.	1840.	R. P.	Ludovicus M. Dreyer	Gutenstein	48
163.	1840.	R. P.	Franciscus Sen. M. Scanyek	Fraknov.	46
164.	1841.	R. P.	Godefridus M. Hils	Budapest	86
165.	1841.	R. P.	Franciscus M. Morvay	Agriensi	57
166.	1843.	R. P.	Damianus M. Haisson	Budapest	83
167.	1843.	R. P.	Athanasius M. Bauer	Jeutendorf	69
168.	1843.	R. P.	Marcus M. Lustig	Fraknov.	35
169.	1844.	R. P.	Gerardus M. Polak	Gutenstein	87
170.	1844.	R. P.	Alexius M. Fritsch	Viennae	33
171.	1844.	V. Fr.	Godefrid M. Eigner	Jeutendorf	60
172.	1844.	V. Fr.	Raphael M. Beley	Budapest	48
173.	1846.	R. P.	Andreas M. Vétzi	Budapest	44
174.	1846.	Adm. R. P.	Josephus M. Bouvard	Viennae	58
175.	1846.	R. P.	Paulus M. Haselpöck	Viennae	57
176.	1846.	V. Fr.	Ambrosius M. Binder	Langeegg	94
177.	1847.	V. Fr.	Aloisius M. Ast	Budapest	65
178.	1848.	R. P.	Ambrosius M. Schaffanda	Viennae	88
179.	1848.	V. Fr.	Manettus M. Rimanczy	Budapest	74
180.	1849.	Adm. R. P.	Emericus M. Verestoi	Agriensi	79
181.	1850.	V. Fr.	Bernardus M. Disner	Viennae	80
182.	1850.	V. Fr.	Florianus M. Groihofer	Fraknov.	74
183.	1851.	R. P.	Ladislau M. Matkovitz	Budapest	80
184.	1851.	R. P.	Franciscus S. M. Kerbleder	Fraknov.	71
185.	1852.	V. Fr.	Didacus M. Szabó	Agriensi	58
186.	1852.	R. P.	Petrus M. Morvay	Agriensi	64
187.	1854.	R. P.	Gabriel M. Hellenstein	Agriensi	43
188.	1855.	V. Fr.	Odilo M. Feidleder	Fraknov.	74
189.	1856.	V. Fr.	Leonardus M. Krachl	Budapest	58
190.	1856.	V. Fr.	Stephanus M. Heltmann	Agriensi	72
191.	1857.	R. P.	Bernardus M. Englaner	Gutenstein	69
192.	1859.	R. P.	Faustinus M. Albrecht	Viennae	79
193.	1860.	R. P.	Guilielmus M. Mayr	Jeutendorf	49
194.	1861.	Adm. R. P.	Aloisius M. Gutbrunner	Viennae	74
195.	1861.	R. P.	Remigius M. Denk	Viennae	73
196.	1861.	R. P.	Herculanus M. Heigl	Langeegg	79
197.	1862.	V. Fr.	Benedictus M. Leitmezer	Jeutendorf	61
198.	1862.	V. Fr.	Thomas M. Stipak	Viennae	67
199.	1863.	V. Fr.	Josephus M. Gastmayer	Langeegg	78
200.	1865.	V. Fr.	Ignatius M. Fruhwirth	Agriensi	63
201.	1865.	R. P.	Ferdinandus M. Janaczek	Fraknov.	55
202.	1865.	R. P.	Amideus M. Leutenbauer	Budapest	84
203.	1865.	R. P.	Theodorus M. Oehlschuster	Viennae	49
204.	1866.	R. P.	Wenceslaus M. Duschak	Gabelin Bob.	51
205.	1866.	R. P.	Eduard M. Buschek	Viennae	48

206.	1867.	V. Fr.	Augustinus M. Stoiber	Fraknov.	47
207.	1867.	R. P.	Severinus M. Kohl	Euratsfeld	89
208.	1868.	R. P.	Chrysostomus M. Stankovits	Agriensi	73
209.	1868.	V. Fr.	Emericus M. Megyeri	Agriensi	61
210.	1869.	R. P.	Henricus M. Vitzany	Gutenstein	61
211.	1869.	R. P.	Benitius M. Gergye	Jeutendorf	68
212.	1870.	R. P.	Matthaeus M. Fiszter	Budapest	57
213.	1870.	R. P.	Colomanus M. Kovács	Jánoshida	29
214.	1871.	R. P.	Leopoldus M. Manninger	Langeegg	60
215.	1871.	R. P.	Augustinus M. Heissler	Gutenstein	66
216.	1871.	R. P.	Carolus M. Kopensteiner	Budapest	69
217.	1872.	V. Fr.	Alexius M. Rössler	Gutenstein	77
218.	1872.	R. P.	Pius M. Németh	Fraknov.	52
219.	1873.	R. P.	Manettus M. Niester	Viennae	53
220.	1873.	R. P.	Franciscus M. Bauer	Viennae	48
221.	1875.	R. P.	Peregrinus M. Traxler	Viennae	66
222.	1878.	R. P.	Lucas M. Szabó	Fraknov.	77
223.	1878.	R. P.	Thomas Ap. M. Schell	Jeutendorf	63
224.	1882.	R. P.	Josephus M. Smutny	Viennae	44
225.	1884.	R. P.	Tobias M. Moser	Langeegg	66
226.	1885.	V. Fr.	Manettus M. Aubitsch	Feldhof	53
227.	1885.	R. P.	Innocentius M. Schmerak	Gutenstein	53
228.	1885.	R. P.	Jacobus M. Koller	Viennae	66
229.	1886.	R. P.	Isidorus M. Renn	Agriensi	81
230.	1887.	R. P.	Ludovicus M. Willinger	Jeutendorf	65
231.	1888.	R. P.	Ambrosius M. Eisenkölbl	Viennae	52
232.	1889.	R. P.	Bonfilius M. Rathbauer	Bellicoll.	66
233.	1890.	R. P.	Joannes Nep. M. Hacker	Gutenstein	77
234.	1890.	Adm. R. P.	Ignatius M. Ackermann	Budapest	81
235.	1890.	R. P.	Stephanus M. Ketzely	Budapest	57
236.	1891.	R. P.	Julius M. Berger	Neustift	61
237.	1894.	V. Fr.	Benitius M. Klösel	Fraknov.	30
238.	1895.	Adm. R. P.	Bonifatius M. Hiess	Budapest	69
239.	1895.	R. P.	Josephus M. Schügerl	Neudörfel	35
240.	1895.	R. P.	Joannes Ev. M. Kovács	Budapest	84
241.	1896.	R. P.	Bonfilius M. Kozel	Budapest	81
242.	1896.	R. P.	Amandus M. Jenesch	Langeegg	75
243.	1897.	V. Fr.	Donatus M. Czukassi	Agriensi	64
244.	1897.	R. P.	Rupertus M. Pfezchtel	Lobodita	76
245.	1898.	Adm. R. P.	Wolfgang M. Kohlhofer	Viennae	75
246.	1899.	R. P.	Maximilianus M. Manninger	Gutenstein	79
247.	1899.	R. P.	Rudolphus M. Pauer	Budapest	85
248.	1900.	R. P.	Bartholomeus M. Pinteritsch	Gutenstein	26
249.	1901.	R. P.	Ferdinandus M. Brauneis	Jeutendorf	52
250.	1901.	R. P.	Cyrillus M. Vrana	Langeegg	49

Képek a magyar rendtartomány életéből:

P. Leplae M. Marian tartományfőnök 1911-14. 1921-27.

P. Casari M. József tartományfőnök 1914-21. 1927-34.

P. Marchi M. Cyrill tartományfőnök 1935-1941.

Tábori szolgálaton P. Marchi M. Cyrill

P. Csete M. Ágoston, P. Marchi M. Cyrill, P. Sebestyén M. Jeromos, P. Póka M. Elek 1938. május 15. papszentelés. Újmisések a tartományfőnökkel.

A törökszentmiklósi kegyeszobor megáldása után Rómában.

Szervita csoportkép

A rendi növendékek Egerben.

1941-1947 között mint Rector Provincialis a részleges önállóságot kapott szervita rektorátus vezetője volt P.Héder M. László.

P. Ángyán M. Fülöp (tartományfőnök 1947-1950) festménye a pesti szervita templom sekrestyéjében. (A szerző felvétele)